

T.C.
TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE VE DENETİM BİLİM DALI
YÜKSEK LİSANS TEZİ

**BANKALARDA ÇEVRESEL
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK FARKINDALIĞI:
ULUSLARARASI İNCELEME**

MUHABBAT KURBANOVA

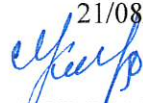
TEZ DANIŞMANI:
PROF.DR. KIYMET TUNCA ÇALIYURT

EDİRNE 2020

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE VE DENETİM BİLİM DALI
DOĞRULUK BEYANI

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında, tüm verilerin bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini, kullanılan verilerde tahrifat yapılmadığını, tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını, kullanılan tüm literatür bilgilerinin bilimsel normlara uygun bir şekilde kaynak gösterilerek ilgili tezde yer aldığını ve bu tezin tamamı ya da herhangi bir bölümünün daha önceden Trakya Üniversitesi ya da farklı bir üniversitede tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

21/08/2020

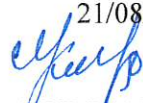

Muhabbat KURBANOVA

TRAKYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANABİLİM DALI
MUHASEBE VE DENETİM BİLİM DALI
DOĞRULUK BEYANI

Trakya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu tez çalışmasında, tüm verilerin bilimsel ve akademik kurallar çerçevesinde elde edildiğini, kullanılan verilerde tahrifat yapılmadığını, tezin akademik ve etik kurallara uygun olarak yazıldığını, kullanılan tüm literatür bilgilerinin bilimsel normlara uygun bir şekilde kaynak gösterilerek ilgili tezde yer aldığını ve bu tezin tamamı ya da herhangi bir bölümünün daha önceden Trakya Üniversitesi ya da farklı bir üniversitede tez çalışması olarak sunulmadığını beyan ederim.

21/08/2020

Muhabbat KURBANOVA

Tezin adı: Bankalarda Çevresel Sürdürülebilirlik Farkındalığı: Uluslararası İnceleme

Hazırlayan: Muhabbat KURBANOVA

ÖZET

Uluslararası standartlar çerçevesinde sürdürülebilirlik raporlaması ve entegre raporlama ilkelerine uyum sağlayan bankacılık sektörü, finans ve sürdürülebilirlik faaliyetlerinin kalitesini arttırmak için finansal sistemin sürdürülebilirliği üzerinde etkili olabilecek risklere karşı farkındalık yaratılmasını amaçlamaktadır. Raporlama sürecine ilgili paydaşların katılımı ile şeffaflık sağlanması ve sürdürülebilir yönetim stratejilerinin belirlenmesi önemlidir.

Bu incelemenin temel amacı; araştırma kapsamına alınan belirli ulusal ve uluslararası bankaların, sürdürülebilirlik ve çevresel sürdürülebilirlik kapsamında yayınlamış oldukları entegre ve sürdürülebilirlik raporlarında konuya ilişkin farkındalığının olup olmadığını tespit etmek, raporların güvenilirliğini ve kalitesini arttırmada güvence denetiminin katkısının olup olmadığına ilişkin bir mevcut durum değerlendirmesi yapmaktır.

İncelemenin ilk bölümünde uluslararası finansal sistemden, ulusal ve uluslararası bankacılık sektöründen, önemli etki gücüne sahip merkez bankalarından ve Dünya Bankası'ndan bahsedilmiştir. İkinci bölümde sürdürülebilirlik ve çevresel sürdürülebilirlik kavramları ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ise çevresel raporlama ve raporların güvencesi incelenmiştir. Dördüncü bölümde araştırmanın asıl konusu üzerine yapılan uygulama kısmı detaylı bir şekilde açıklanmış ve araştırmaya ilişkin bulgulara yer verilmiştir.

Anahtar kelimeler: bankacılık sektörü, çevresel sürdürülebilirlik, sürdürülebilirlik raporlaması, GRI, entegre raporlama.

Name of Thesis: Environmental Sustainability Awareness in Banks: International Review

Prepared by: Muhabbat KURBANOVA

ABSTRACT

The banking sector, which complies with the principles of sustainability reporting and integrated reporting within the framework of international standards, aims to raise awareness against the risks that may affect the sustainability of the financial system in order to increase the quality of finance and sustainability activities. It is important to ensure transparency and determine sustainable management strategies with the participation of relevant stakeholders in the reporting process.

The main aim of this review is to determine whether certain national and international banks included in the scope of the research have awareness of the subject within the integrated and sustainability reports published in the context of sustainability and environmental sustainability, and to evaluate the current situation in terms of whether the assurance audit contributes to increasing the reliability and quality of the reports.

In the first part of the study, the international financial system, national and international banking sector, central banks with significant influence power and the World Bank are mentioned. In the second part, the concepts of sustainability and environmental sustainability are discussed. Environmental reporting and the assurance of reports are examined in the third part. In the fourth part, the application on the main subject of this research is explained in detail and the findings related to the research are given.

Keys words: banking sector, environmental sustainability, sustainability reporting, GRI, integrated reporting.

ÖNSÖZ

Tez çalışmam boyunca bana rehberlik eden ve beni istikrarlı bir şekilde çalışmaya yönlendiren tez danışmanım Prof. Dr. Kıymet TUNCA ÇALİYURT hocama ve sayın jüri üyeleri Dr. Öğr. Üyesi İffet KESİMLİ ve Dr. Öğr. Üyesi İlknur ESKİN hocalarıma da teşekkürü borç bilirim.

Eğitim hayatım boyunca beni destekleyen ve bu süreçte beni yalnız bırakmayan doğup büyüdüğüm Türkmenistan'da yaşayan aileme; babam Salimbay KURBANOV'a, annem Rozygül MAMETKULYYEVA'ya, kardeşim İnabat KURBANOVA'ya, her zaman her türlü desteğini esirgemeyen küçük kardeşim Şasenem KURBANOVA'ya ve beni kardeşi gibi seven kuzenim Gülnaz MAMEDGULYYEVA'ya çok teşekkür ediyorum.

Ayrıca, Türkiye'de yaşayan ailem gibi çok sevdiğim arkadaşlarım Burcu KANAT ve ailesine, Tuğçe DIRAMALI ve ailesine, Selin TUFAN ve diğer arkadaşlarıma da çok teşekkür ediyorum.

MUHABBAT KURBANOVA

İÇİNDEKİLER

ÖZET	
ABSTRACT	
ÖNSÖZ	
TABLolar LİSTESİ	X
ŞEKİLLER LİSTESİ	XII
KISALTMALAR	XIII
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM	7
1. BANKACILIK SEKTÖRÜ VE ULUSLARARASI FİNANSAL KURULUŞLAR	7
1.1. Dünya Bankası (DB).....	8
1.2. Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS).....	14
1.3. Uluslararası Para Fonu (IMF)	16
1.4. Merkez Bankaları	17
1.5. Finansal İstikrar.....	18
1.6. Bankacılık Sektöründe Sürdürülebilirlik.....	19
1.7. IFC Çevresel ve Sosyal Sürdürülebilirlik Performans Standartları	21
1.9. BIST Sürdürülebilirlik Endeksinde Bankacılık	30
1.10. Ekvator Prensipleri ve Sürdürülebilir Bankacılık	31
1.11. Bankacılık Sektörü Temel Sürdürülebilirlik İlkeleri.....	33
1.12. Bankacılık Sektöründe Sürdürülebilir Muhasebe	49
1.13. Sürdürülebilirlik Sorunları ve Bankalar Üzerindeki Etkileri	50
1.14. Sürdürülebilir Bankacılık Ağı.....	51
İKİNCİ BÖLÜM	54
2. BANKALARDA ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK	54
2.1. Sürdürülebilirlik Kavramı.....	54
2.2. Kurumsal Sürdürülebilirlik	55
2.3. Finans Sektöründe Sürdürülebilirliğin Gelişimi	56
2.4. Çevresel Sürdürülebilirlik Kavramı.....	57
2.4.1. Çevre Kavramı	60

2.4.2. Çevre Kirliliği	62
2.4.3. Toprak Kirliliği	62
2.4.3.1. Toprak Kirliliğine Yol Açan Nedenler	62
2.4.3.2. Toprak Kirliliğinden Korunma Yolları	63
2.4.4. Hava Kirliliği	63
2.4.4.1. Hava Kirliliğinin Nedenleri.....	63
2.4.4.2. Hava Kirliliğinden Korunma Yolları	64
2.4.5. Su Kirliliği.....	64
2.4.5.1. Su Kirliliğinin Nedenleri.....	65
2.4.5.2. Su Kirliliğinden Korunma Yolları	65
2.4.6. Atık Yönetimi	66
2.4.6.1. Tehlikeli Katı Atık	66
2.4.6.2. Diğer Atıklar	66
2.4.6.3. Kâğıt Atık.....	67
2.4.7. Atık Denetimi.....	68
2.4.8. Enerji Yönetimi.....	69
2.4.9. Yenilenebilir Enerjinin Finansmanı	70
2.5. Çevre Yönetimi Sistemi.....	71
2.6. Çevre Muhasebesi Kavramı.....	73
2.7. Karbon Ayak İzi Yönetiminin Muhasebeleştirilmesi	75
2.8. Çevresel Maliyetler.....	77
2.8.1. Dışsal Maliyetlerin İçselleştirilmesinin Faydaları	77
2.8.2. Birleşmiş Milletler Tarafından Geçerli Çevresel Maliyet Faktörleri.....	79
2.8.3. Dahili Maliyetler	80
2.8.4. Dış Maliyetler.....	80
2.8.5. Tahsis Edilen Çevresel Maliyet	81
2.9. Çevresel Maliyetlerin Muhasebeleştirilmesi	82
2.10. Çevresel Raporlama	83
2.11. Çevre Denetimi	84
2.12. Çevre Uzmanları	85
2.12.1. Denetim Ekibi	87

2.12.2. Denetçinin Görüşü	88
2.13. Denetçinin Çevresel Konularla İlgili Temel Hususları	89
2.14. Denetçinin Çevre Kontrolü	90
2.14.1. Denetçilerin Kontrol Prosedürleri	90
2.14.2. Denetçinin Risk Kontrolü	91
2.14.3. Denetçi Sonuçları	92
2.15. Çevresel Raporlama Rehberleri	92
2.16. Çevresel Raporlamanın Niteliksel Özellikleri	96
2.17. Çevresel Raporlamanın İşletmelere Getirdiği Faydalar	97
ÜÇÜNCÜ BÖLÜM	99
3. BANKALARIN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLARI VE RAPORLARIN GÜVENCESİ.....	99
3.1. Sürdürülebilirlik Raporları	99
3.2. GRI Sürdürülebilirlik Raporlaması Kılavuzları ve Standartları.....	102
3.3. Kurumsal Sürdürülebilirlikte Raporlamanın Önemi.....	105
3.4. Sürdürülebilirlik Raporlamasının Ortaya Çıkış Nedenleri	107
3.5. Sürdürülebilir Raporlamaya İlişkin Yasal Düzenlemeler	107
3.6. Entegre Raporlama ve Sürdürülebilirlik Raporlaması Arasındaki İlişki	108
3.7. Sürdürülebilirlik Raporlarında Standart Arayışları.....	109
3.8. Sürdürülebilirlik Raporlarının Güvencesi ve Güvence Standartları	110
3.8.1. Güvence.....	111
3.8.2. Güvence ve Doğrulama.....	111
3.8.3. Sürdürülebilirlik Raporlarının Bağımsız Güvencesi.....	112
3.8.4. Güvence Sözleşmesinin Unsurları	113
3.8.5. Güvence Sözleşmelerine İlişkin Uluslararası Standart (ISAE).....	113
3.8.6. Makul Güvence	114
3.8.7. Sınırlı Güvence.....	114
3.8.8. Güvence Denetimi Standardı 3400	115
3.9. ISA 250 Mali Tablo Denetiminde Çevre yasaları	117
3.10. Sürdürülebilirlik Raporlarının Güvencesindeki Zorluklar	120
3.11. Bağımsız Dış Güvencenin Sağladığı Faydalar.....	121

3.12. Sürdürülebilirlik Raporlarındaki Güvencenin Türkiye Açısından İncelenmesi	123
3.13. Genişletilebilir İşletme Raporlama Dilini (XBRL) Kullanarak Sürdürülebilirlik Raporlaması.....	124
3.14. XBRL'nin Etkileşimli Entegre Raporlama Verilerindeki Rolü.....	127
DÖRDÜNCÜ BÖLÜM	129
BANKALARDA ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK FARKINDALIĞI: ULUSLARARASI İNCELEME	129
4. Araştırmanın Amacı ve Konusu.....	129
4.1. Araştırmanın Kapsamı	129
4.2. Araştırmanın Önemi.....	129
4.3. Araştırmanın Yöntemi.....	130
4.4. Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi.....	131
SONUÇ.....	172
KAYNAKÇA	182

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1: Performans Standartları	22
Tablo 2: IFC Performans Standardı 1 (çevresel ve sosyal risk ve etkilerin değerlendirilmesi ve yönetimi).	22
Tablo 3: IFC Performans Standardı 2 (iş ve çalışma koşulları).	23
Tablo 4: IFC Performans Standardı 3 (kaynak verimliliği ve kirliliğin önlenmesi).	24
Tablo 5: IFC Performans Standardı 4 (toplum sağlığı, güvenliği ve emniyeti).	25
Tablo 6: IFC Performans Standardı 5 (arazi alımları ve zorunlu yeniden yerleştirme).	25
Tablo 7: IFC Performans Standardı 6 (biyolojik çeşitliliğin korunması ve canlı doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi).	26
Tablo 8: IFC Performans Standardı 7 (yerli halklar).	27
Tablo 9: IFC Performans Standardı 8 (kültürel miras).	28
Tablo 10: Çevresel ve Sosyal Risk Düzeyi (A).	36
Tablo 11: Çevresel ve Sosyal Risk Düzeyi (B).	36
Tablo 12: Çevresel ve Sosyal Risk Düzeyi (C).	37
Tablo 13: Çevre Maliyetleri Yardımcı Hesapları Örneği.	83
Tablo 14: Çevresel Raporlama Rehberleri.	93
Tablo 15: Güvence Sürecindeki Zorluklar	120
Tablo 16: Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları	131
Tablo 17: Özel Sermayeli Mevduat Bankaları	131
Tablo 18: Yabancı Sermayeli Mevduat Bankaları	132
Tablo 19: Kamusal Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları	132
Tablo 20: Araştırma Kapsamına Alınan Ulusal On Bankanın Kod Adları (2018).	132
Tablo 21: Araştırma Kapsamına Alınan Uluslararası 20 Bankanın Kod Adları (2018)	133
Tablo 22: Ulusal On Bankanın Belge Sisteminin Toplam Kodları.	134
Tablo 23: İncelenen Ulusal Bankalar için Belirlenen Ana Kodlar ve Alt Kodlar... ..	135
Tablo 24: Uluslararası Bankaların Belge Sisteminin Toplam Kodları	136
Tablo 25: Uluslararası 20 Bankaya İlişkin Kodlar ve Sıklıkları	137

Tablo 26: Araştırma Kapsamına Alınan Ulusal On Bankanın Sürdürülebilirlik ve Entegre Raporlarına İlişkin Genel Bilgiler	141
Tablo 27: Araştırma Kapsamına Alınan Uluslararası 20 Bankanın Sürdürülebilirlik ve Entegre Raporlarına ilişkin Genel Bilgiler.....	146
Tablo 28: Ulusal Bankaların GRI Standardına İlişkin Veriler	154
Tablo 29: GRI Standardı Etkinleştirilmiş Kodların Pearson Tek Yönlü Analizi....	155
Tablo 30: Ulusal Bankaların Raporlarının (MAXQDA 2020) Benzerlik Matrisi ..	156
Tablo 31: Uluslararası Bankaların Raporlarının (MAXQDA 2020) Benzerlik Matrisi	157
Tablo 32: Bankaların Sürdürülebilirlik ve Entegre Raporlarının GRI 300 Standardı ile İlgili İçerik Uyumluluğu	160
Tablo 33: Bankaların 2018 Yılına İlişkin Çevresel Performansı	165

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1: Gelişmekte Olan Piyasalarda Sürdürülebilir Finansman Girişimleri ve Sürdürülebilir Bankacılık Ağı.....	52
Şekil 2: Sürdürülebilirlik Raporlaması	96
Şekil 3: Ulusal Bankaların Çevresel Kod Dağılımı.....	138
Şekil 4: Uluslararası Bankaların Çevresel Kod Dağılım Modeli.....	138
Şekil 5: Ulusal Bankaların MAXQDA 2020 Maxmaps Kod İlişkisi	139
Şekil 6: Uluslararası Bankaların MAXQDA 2020 Maxmaps Kod İlişkileri.....	140
Şekil 7: Bağımsız Denetim ve Güvence Denetimin Hiyerarşik Kod Modeli.....	144
Şekil 8: İncelenen Toplam 30 Bankanın Raporlama Dağılımı	152
Şekil 9: Toplam 30 Bankanın Denetimini Yapan Bağımsız Denetim Şirketleri.....	153
Şekil 10: GRI 300 Çevresel Standardı ve Alt Kodları.....	159

KISALTMALAR

AB	: Avrupa Birliği (European Union)
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri (United States of America)
ACCA	: Sertifikalı Yeminli Muhasebeciler Derneği (Association of Chartered Certified Accountants)
ASX	: Avustralya Menkul Kıymetler Borsası (Australian Securities Exchange)
BB	: Bankalar Birliği
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BIST	: Borsa İstanbul
BM	: Birleşmiş Milletler
CDP	: Karbon Saydamlık Projesi (Carbon Disclosure Project)
CEF	: Finans Mükemmeliyet Merkezi (Finance Center of Excellence)
CERCLA	: Kapsamlı Çevresel Müdahale Tazminatı ve Sorumluluk Yasası (Comprehensive Environmental Response Compensation and Liability Act)
CGMA	: Küresel Yeminli Yönetim Muhasebecileri (Chartered Global Management Accountants)
CRISA	: Güney Afrika Sorumlu Yatırım İlkeleri (Computadores, Redes e Ingeniería, S.A.)
DB	: Dünya Bankası
EMA	: Çevre Yönetimi Muhasebesi (Environmental Management Accounting)
EMS	: Çevre Yönetimi Sistemi (Environmental Management System)
EP	: Ekvator Prensipleri (Equator Principles)
EPFI	: Ekvator Prensipleri Finans Enstitüsü (Equator Principles Finance Institute)
ESG	: Çevresel, Sosyal ve Yönetişim (Environmental, Social and Governance)
GRI	: Küresel Raporlama İnisyatifi (Global Reporting Initiative)
GSIA	: Küresel Sürdürülebilir Yatırım Birliği (Global Sustainable Investment Association)

IAASB	Uluslararası Denetim ve Güvence Standartları Kurulu (International Auditing and Assurance Standards Board)
IAS	: Uluslararası Muhasebe Standartları (International Accounting Standards)
IASC	: Uluslararası Muhasebe Standartları Komitesi (International Accounting Standards Committee)
IESBA	: Muhasebeciler için Uluslararası Etik Standartlar Kurulu (International Ethics Standards Board for Accountants)
IFAC	: Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (International Federation of Accountants)
IFRS	: Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (International Financial Reporting Standards)
IIRC	: Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi (International Integrated Reporting Council)
ISA	: Uluslararası Denetim Standartları (International Auditing Standards)
ISO	: Uluslararası Standartlar Organizasyonu (International Standards Organization)
KOBİ	: Küçük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler
KOSGEB	: Küçük ve Orta Ölçekli İşletmeleri Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı
KS	: Kurumsal Sürdürülebilirlik
KSS	: Kurumsal Sosyal Sorumluluk
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü (Organisation for Economic Co-operation and Development)
PMR	Partnership for Market Readiness
PRI	: Sorumlu Yatırım Prensipleri (Principles for Responsible Investment)
SEC	: Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu (Securities and Exchange Commission)
SPK	: Sermaye Piyasası Kurumu
SSE	: Sürdürülebilir Menkul Kıymetler Borsası (Sustainable Stock Exchange)
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TESK	: Türkiye Esnaf Sanatkârları Konfederasyonu

- UNCTAD** : Birleşmiş Milletler Ticaret ve Kalkınma Konferansı (United Nations Conference on Trade and Development)
- UNEP-FI** : Birleşmiş Milletler Çevre Programı Finans İnisiyatifi (United Nations Environment Programme Finance Initiative)
- UNESCO** : Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Örgütü (United Nations Educational, Scientific And Cultural Organization)
- UNGC** : Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi (United Nations Global Compact)
- US GAAP** : ABD Genel Kabul Görmüş Muhasebe Prensipleri (Generally Accepted Auditing Principles)
- WBCSD** : Dünya Sürdürülebilir Kalkınma İş Konseyi (World Business Council for Sustainable Development)
- WCED** : Dünya Çevre ve Kalkınma Komisyonu (World Commission on Environment and Development)
- WEF** : Dünya Ekonomik Forumu (World Economic Forum)
- XBRL** : Genişletilebilir İşletme Raporlama Dili'nin (XBRL)
- YKBA** : Yapı Kredi Bankacılık Akademisi

GİRİŞ

Nüfus artışı, kaynakların azalması ve gelir dağılımındaki dengenin bozulması gibi çevresel, sosyal ve ekonomik gelişmeler, günümüz toplumunun karşılaştığı en büyük sorunlar arasındadır. Bu sorunlara çözüm bulabilmek için uluslararası kurum ve kuruluşlar, iş dünyası ve bankalar gibi birçok paydaş sorumlu yatırımlara odaklanmaktadır.

XVIII yüzyılda sanayinin yükselişiyle birlikte dünyanın gündeminde en üst sıralarda kendine yer bulan kalkınma kavramı, artan üretim ve tüketim ihtiyaçlarını beraberinde getirmiştir. Bu ihtiyaçlar zaman içerisinde sınır gözetmeyen bir şekilde doğal ve insan kaynaklarının tüketilmesine yönelik bir yaklaşımın yaygınlaşmasına neden olmuştur. Bu yaklaşımsa gittikçe artan bir şekilde eleştirilmektedir. Eleştiriler, 1970'lerin politik atmosferiyle de birlikte, tüm dünyada kalkınma ve doğal çevre arasında bir denge kurma ihtiyacını tetiklemiştir. Tüm bu gelişmeler sürdürülebilirlik kavramının gündeme gelmesine zemin hazırlamıştır. 1970'lerden sonra kalkınma kavramı, sürdürülebilirlik kavramıyla birlikte anılmaya başlanmış ve sürdürülebilirlik kavramı dünya üzerinde birçok kuruluş tarafından yaygın bir şekilde kullanılmıştır. Birleşmiş Milletler ise bu kuruluşların başında gelmektedir (Caradonna, 2014).

İlk kez 1987'de Birleşmiş Milletler'in yayınlamış olduğu Brundtland Raporu'nda bugünkü anlamıyla sürdürülebilirlik kavramına yer verilmiştir. Başlangıçta sürdürülebilirlik kavramı sürdürülebilir kalkınma ile özdeş bir şekilde kullanılmıştır (www.skdturkiye.org, 2019).

Sürdürülebilir kalkınma amacına ulaşmak için gelecek nesillere temiz bir dünya bırakmak ve çevresel sürdürülebilirlik farkındalığı yaratmak önemlidir. Günümüzde, kâr amacı güden ve gütmeyen tüm kuruluşların dikkatini çeken bir kavram haline gelen sürdürülebilirliğin raporlamasında kullanılan ilkeler değişiklikler göstermiştir. Geçmişten bugüne çevresel raporlama veya sosyal raporlama adı altında olan raporlama sistemleri, artık "sürdürülebilirlik raporlaması" içinde yer almaktadır. Ayrıca entegre raporlama yayınlayan çoğu şirket ayrı bir sürdürülebilirlik raporu yayınlamak yerine sürdürülebilirlik performanslarına ilişkin bilgiyi entegre raporlarının içinde vermektedirler.

Paydaşların sürdürülebilirlik talepleri sürdürülebilirlik raporlarının yayınlanmasına neden olmuş ve bağımsız güvence denetim faaliyetlerine olan ihtiyacı ve süreçlerin iyileştirilmesi yönündeki gereksinimleri daha önemli hale getirmiştir. Sürdürülebilirlik raporlaması çevresel, sosyal ve ekonomik anlamda üç boyuttan oluşmaktadır ve finansal bilgilerle birlikte finansal olmayan bilgileri de içermektedir. Sürdürülebilirlik raporlaması kapsamında verilen bağımsız güvence/denetim hizmetleri raporların değerini artırır ve şeffaflığın sağlanmasına katkıda bulunmaktadır (Gal, 2018).

İşletmelerin sürdürülebilirliğini uzun vadede devam ettirebilmesi için ekonomik, sosyal ve çevresel farkındalığı dikkate almaları gerekmektedir. Bütün ticari kurum veya kuruluşların, kurumsallaşmış şirketlerin asıl amacı, kamu yararı gözeterek, paydaşları ile olan ilişkilerinde değer yaratmaktır. Bu nedenle, şirketlerin sürdürülebilirlik raporlarının bağımsız dış denetimden geçmesi şeffaf ve güvenilir bilgi sunulmasında önemli bir role sahiptir (Gutner, 2002).

Günümüzde kullanılan sürdürülebilirlik kavramı ilk olarak 1987 yılında yayınlanan Brundtland raporunda yer alsa da bu kavramın gelişmesine “Büyümenin Sınırları” başlıklı rapor katkı sağlamıştır. 1972’de Roma Kulübü tarafından kaleme alınan raporda, ekonomi ve doğal çevre arasındaki ilişkinin bir bağımlılık ilişkisi olduğuna dikkat çekilmiştir ve kalkınmanın doğa üzerinde neden olduğu tahribata dair verilere yer verilmiştir. Bu raporun ardından 1972’de Stockholm’de düzenlenen, “Birleşmiş Milletler İnsan ve Çevre Konferansı” (United Nations Conference on the Human Environment) ise sürdürülebilir kalkınma kavramına çevre ve kalkınma ilişkisi çerçevesinde yer veren küresel boyutta ilk etkinlik olmuştur. Konferansta, gelişmiş ülkelerde sanayileşmenin ortaya çıkardığı çevresel problemler ve çözüm önerileri ile bu problemlerin kalkınma üzerindeki etkisi, gelişmekte olan ülkelerin mevcut durumları üzerine tartışmalar yapılmıştır. Bu konferanstan sonra da Birleşmiş Milletler Çevre Programı (UNEP) kurulmuştur.

Bu öncü etkinliklerin sonrasında “BM İnsan Yerleşim Konferansı Habitat I” gerçekleştirilmiştir. BM Çevre Programı tarafından “Dünya Koruma Stratejisi” yayınlanmıştır. 1983 yılında “Birleşmiş Milletler Dünya Çevre ve Kalkınma

Komisyonu” kurulmuştur. 1987 yılında ise Brutland raporunun yayınlanmasıyla birlikte de sürdürülebilirlik kavramı gerçek anlamda yaygınlaşmıştır.

Sürdürülebilirlik kavramına dair bir diğer önemli kırılma ise kavramın yalnızca çevreyle sınırlı olmadığı, diğer birçok alanda da yansımalarının olduğunu tartışılmasıyla gerçekleşmiştir. Bu tartışmaların yaygınlaşmasının başlangıç noktası olarak ise 1992 yılında Brezilya'nın Rio de Janeiro kentinde, 1992 Rio Konferansı olarak da bilinen “Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansı” gösterilmiştir. Bu konferans sonucunda Gündem 21 adında katılımcıların gönüllü bir şekilde uygulaması öngörülen bir eylem planı açıklanmış ve BM Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi (UNCDB) ve Birleşmiş Milletler İklim Değişikliği ve Çevre Sözleşmesi (UNFCCC) ortaya çıkmıştır. 1995 yılında Mısır'ın başkenti Kahire'de BM tarafından “Nüfus ve Kalkınma Konferansı” düzenlenmiştir. Bu konferansla birlikte, nüfus ve sürdürülebilir kalkınma arasındaki ilişki yine uluslararası boyutta ele alınmıştır. 1996'da İstanbul'da gerçekleştirilen “BM İnsan Yerleşimleri Konferansı Habitat II”de ise sürdürülebilirlik kavramı ve insan yerleşimleri arasındaki ilişkiye dikkat çekilmiştir. 1992 Rio Konferansı öncesinde yalnızca çevre ve çevre problemleri kapsamında ele alınan sürdürülebilirlik kavramı, konferans sonrasında ekonomi ve toplumu da içine alacak şekilde tartışılmaya başlanmıştır.

Sürdürülebilir kalkınmanın içeriğine ve çeşitliliğine dair tartışmaların derinleşmesiyle ilgili bir sonraki ve en önemli kilometre taşı ise 2000 yılında gerçekleşen “BM Milenyum Zirvesi” olarak gösterilmiştir. New York'ta gerçekleştirilen bu zirve sonrasında açıklanan, 8 maddeden oluşan “Binyıl Kalkınma Hedefleri (BKH) (Millenium Development Goals)”, sürdürülebilirlik kavramına dair 2000 yılına kadar yürütülen tartışmaların bir yansıması niteliğindedir. Binyıl kalkınma hedefleri (BKH); aşırı yoksulluk ve açlığın bertaraf edilmesi, cinsiyet eşitliğinin ve kadın haklarının geliştirilmesi, anne sağlığının geliştirilmesi, çevresel sürdürülebilirliğin sağlanması, evrensel ilköğretimin gerçekleştirilmesi, HIV/AIDS, sıtma ve diğer hastalıklarla savaş, kalkınma için küresel bir ortaklığın geliştirilmesi konularını kapsamaktadır (www.borsaistanbul.com, 2020).

Binyıl Kalkınma Hedeflerinin (BKH) yayınlanmasının ardından meydana gelen ilk gelişme, bu hedefler içerisinde yer almayan özel sektörün rolüne dikkat çekilmesi, BM'nin ve devletlerin özel sektörle ilişkilerini geliştirilmeleridir. Bu amaçla kurulan Global Compact'le birlikte BM ve iş dünyası arasında BKH temelinde işbirlikleri gerçekleşmiştir. Ancak her ne kadar böylesi gelişmeler olumlu olsa da hedeflerin kapsamının oldukça geniş ve uygulanabilirliğinin düşük olması zaman içerisinde tartışmaların artmasına sebep olmuştur. Aynı zamanda hedeflerde kullanılan kavramlar ve ölçme yöntemlerine dair eksiklikler (yoksulluğun gayrisafi milli hasıla temel alınarak hesaplanması gibi), yoksulluğun ana nedenlerinin dikkate alınmaması, toplumsal cinsiyet eşitliği ve kalkınma arasındaki ilişkinin detaylı bir şekilde ele alınmaması, her ne kadar tüm ülkeleri hedefleyerek ortaya konduğu ifade edilse de yalnızca gelişmekte olan ülkeleri kapsamaması gibi faktörler BKH'nin tekrar ele alınmasına neden olmuştur (Saith, 2006).

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri (SKH), hükümetler, şirketler ve sivil toplum kuruluşları dahil tüm paydaşlara, ortak gelecek için kritik öneme sahip alanlarda iş birliği içinde çalışmaları ve harekete geçmeleri için bir çağrı olmuştur. Sosyal ve çevresel tüm sorunların çözümünde özel sektör ve bankacılık sektörüne önemli bir rol düşmektedir. Bankacılık sektörü, günümüzde karşılaşılan küresel ve bölgesel sorunlara hem doğrudan hem de dolaylı çözümler sunmak için önemli konuma ve kaynaklara sahiptir. Bu bağlamda, bankaların ekonomideki dönüştürücü gücünün kullanılmasında, Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri'nin rehber alınması önem kazanmaktadır.

Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri, günümüzde küresel anlamda neredeyse tüm paydaşların gündemine girmiştir. Yaklaşık 50 yıldır hem küresel hem de bölgesel düzeyde birçok boyutuyla tartışılan kavram gittikçe daha da önemli bir role sahip olması bu kavramın kilit bir rol oynadığına işaret etmekte ve tartışılmasının önemini ortaya koymaktadır. Bu anlamda sürdürülebilirlik kavramının uzun bir süre daha yolculuğuna devam edeceği tahmin edilmektedir.

Bankacılık sektörü ve finansal kuruluşlar uluslararası finans sektörünün kalkınmasında ekonomik performans açısından önem arz etmektedir. Dünyada aktif

faaliyet gösteren bankacılık sektörü ülkedeki fon akışını hızlandıracağı için ilgili ülkenin ticaret hacminde bir artış meydana getirmektedir.

Bankalar yatırımcılarla ilişkilerini iyileştirmek amacıyla şeffaflığa azami özen göstererek kamuya açık bilgileri ile Entegre ve Sürdürülebilirlik raporlarını web sitesinde İngilizce ve her ülkeye özgü anadil olarak eşzamanlı yayınlamakta ve ilgili tüm açıklamaları, İngiltere ve Amerika'daki uluslararası kamuyu aydınlatma platformlarında yayımlanmaktadır.

Bankalar 2014 yılında kabul edilen sürdürülebilirlik politikasında belirtildiği gibi teknolojik yenilikler, faaliyetleri ile ortaya çıkan çevresel ayak izi yönetimi ve risk yönetimi sistemi kapsamında geliştirdiği sağlam bir çevresel ve sosyal risk değerlendirmesi ile sürdürülebilir bankacılığı hayata geçirmeyi hedeflemektedir. Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerinin (SKH) kazandığı ivme tüm dünyada somut adımlar atılmasını sağlamıştır. Birleşmiş Milletler Çevre Programı Finans Girişimi (UNEP FI) altında dünyanın beş kıtasından 17 trilyon ABD doları aktif büyüklüğü temsil eden 28 banka aynı yıl içerisinde Sorumlu Bankacılık İlkelerini belirlemek üzere bir araya gelmiştir (www.eea.europa.eu, 2020).

Günümüzde özellikle bankalar açısından bakıldığında, bankaların büyük kısmının raporlarını bağımsız güvenceden geçirdiği ve güvence sürecinde 4 büyük denetim firmasından güvence hizmeti desteği aldığı görülmüştür. Bu noktada bankaların raporlarını denetleyen bir kurumun olması, raporların doğruluğunu, şeffaflığını ve hesap verilebilirliğini arttırmaktadır. Bankaların piyasa faaliyetlerinde artış sağlandıkça dürüstlük, şeffaflık ve paydaşları bilgilendirme gerekliliği önem kazanacaktır (www.bddk.org, 2019).

Banka raporlarının güvence denetiminden geçirilmesi neticesinde, paydaşların bilgilendirilmesi, kurumsal yönetimin şeffaflık boyutunu ortaya çıkarmaktadır. Ayrıca, bankacılık sektörü sürdürülebilirliğe daha fazla önem vererek, paydaşlara sağlamış oldukları değeri devamlı olarak artırmayı hedeflemektedir (Altıntaş, 2011).

Tez çalışması dört bölümden oluşmaktadır. İlk bölümde bankaların sürdürülebilir kalkınmadaki rolü ve finansal sistemlerin sürdürülebilir kalkınmaya

olan katkısı vurgulanmakta ve uluslararası düzeyde bankaların sürdürülebilirlik konularına artan ilgisinin sonuçları olan önemli değişikliklerin özeti sunulmaktadır. Kredi riski yönetiminin sürecine odaklanarak sürdürülebilirlikte kurumsal sosyal sorumluluk (KSS) uygulamalarının rolü tanımlanmaktadır. Konu ile ilgili araştırmanın akışı, bankacılık sektöründe ve uluslararası finansal kuruluşlarda çevre farkındalığı konusunda duyulan ihtiyacın tespitinden çözüm üretimine kadar izlenmiştir.

İkinci bölüm bankalarda çevresel sürdürülebilirlik, çevre muhasebesine ihtiyaç duymanın gerekleri irdelemektedir. Toplumun ve topluma hizmet eden her şeyin ihtiyaç duyduğu kıt kaynakların etkin bir biçimde kullanılmaması durumunda netür iktisadi ve sosyal zararların ortaya çıkabileceği analiz edilerek, küresel ısınma ile mücadeleye atıfta bulunulmuştur.

Üçüncü bölümde bankaların ilgili sürdürülebilirlik raporları ve bu raporların güvencesi konusu araştırılmıştır.

Dördüncü bölümde araştırma kapsamında özel ve kamu sermayeli bankaların resmi internet sitelerinde yer alan ikincil veriler kullanılmış ve BIST Sürdürülebilirlik Endeksi ve KAP'ta araştırma yapılmıştır. Ayrıca konuyla ilgili literatür taraması kapsamında raporlardan ve kitaplardan yararlanılmıştır. Türk bankacılık sektörü ve uluslararası bankaların sürdürülebilirlik ve entegre raporları üzerine bir nitel analiz çalışması yapılarak mevcut çevresel bilinç düzeyi hakkında bir görüş oluşturulmaya çalışılmıştır.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. BANKACILIK SEKTÖRÜ VE ULUSLARARASI

FİNANSAL KURULUŞLAR

Finansal krizlerin sonuçları, sürdürülebilir iş modellerine olan ilgiyi arttırmaktadır. Yatırımcılar çevresel, sosyal ve yönetim (ESG) kriterlerini dikkate alan sürdürülebilir iş modeline önem vermektedirler. Sürdürülebilir iş modeli işletmeler ve endüstriler arasında sürdürülebilirlik sisteminin değişikliği için bir kaldıraç olarak görülmektedir. Bankalar, sürdürülebilir kalkınmada benzersiz bir aracı role sahiptir (Yip ve Bocken, 2018). Son zamanlarda, sürdürülebilirlik kavramı önemli ve en çok konuşulan konulardan biri haline gelmiştir. Nüfus artışı, küresel ısınma, artan gelir eşitsizliği, sosyal adalet ve çevre dostu kalkınma her zamankinden daha fazla tartışılmaya başlanmıştır. Finans ve sürdürülebilir kalkınma arasındaki bağlantılar birçok akademisyen tarafından araştırılmıştır ve son araştırmalar, sürdürülebilirliğin finansal sistemin istikrarını iyileştirmede yararlı olabileceğini ve sürdürülebilirlikte etik değerlerin önemli bir rol oynayabileceğini vurgulamaktadır (Liu 2012; Alexander 2014).

Ticaretin hızla gelişmesi borç alışverişinin artmasına ve bankaların kurulmasına yol açmıştır. İlk bankerler Yahudi tefeciler olarak bilinmektedir. 12'nci yüzyıl ile 14'ncü yüzyıl arasında Venedik, Cenova ve Toskana'da ilk bankalar kurulmuştur. Bankalar bir ülkedeki fon fazlası olanlar ile fon ihtiyacı olanları bir araya getirmektedir. Bankaların ülkelerin ekonomik performansına etkisi oldukça fazladır. Birikime sahip olan kişiler veya şirketler paralarını bankalara yatırarak faiz geliri elde edebilme imkânına sahip olmaktadır. Diğer taraftan, paraya ihtiyacı olan kişi veya kurumlar da bankalar sayesinde ihtiyaç duydukları fonlara hızlı bir şekilde ulaşabilmektedirler. Belirtilen bu durum ülkedeki yatırımların artmasına olanak vermektedir. Bu sayede ülkede yeni iş imkânları ortaya çıkmaktadır ve bu da işsizliğin azalmasına katkı sağlamaktadır.

Değişen ekonomik ve siyasal koşullar sonucunda uluslararası ticaret hızlı bir şekilde gelişmekte, işletmelerin finansman ve yatırım kararları ile finansal raporlama

standartları ulusal boyuttan uluslararası düzeye kaymaktadır. Uluslararası finansal ilişkilerin artması ve bilgi işlem teknolojisindeki gelişmeler dünya finans piyasalarında bütünleşmeye ve bu piyasalarda küreselleşmeye neden olmuştur. Küreselleşmeyle birlikte işletmelerde finansal raporlamanın önemi gün geçtikçe artmış, yapılacak işlemlerin standartlaştırılması ve uluslararası kurallara bağlanması zorunlu hale gelmiştir. Farklı ülkelerin muhasebe ve finansal raporlama standartlarındaki farklılıklar, işletmelerin finansal bilgilerinin karşılaştırılmasını güçleştirmekte ve sermaye piyasalarında fon toplama sürecine engel teşkil etmektedir. Sözü edilen bu güçlüklerin azaltılması amacıyla farklı ülkelerde uygulanan farklı muhasebe standartlarının birbiriyle uyumlu hale getirilmesi ve tüm dünyada aynı muhasebe dilinin konuşulması zorunlu hale gelmiştir (Akgün, 2012).

Ülkeler arası sermaye piyasalarındaki küreselleşme, dünya çapında alternatif yatırımların oluşmasına fırsat sağlamaktadır. Uluslararası ekonomide sermaye akışı küreselleşmenin sonucu olarak, muhasebe sistemlerinin birbirine daha yakın olması konusunda önem arz etmektedir.

Finansal raporlar, işletmenin faaliyet sonuçlarının ve finansal durumunun işletme dışındaki finansal kullanıcılara iletilmesinde en temel yollardan biridir. Bir işletme, uluslararası sermaye piyasasında fon artırmaya ya da yabancı bir ülkede yatırım yapmaya istekli ise, finansal raporlar aracılığıyla yatırımcılar ya da işletme sahipleri bu bilgileri finansal tablolardan analiz etmektedir. Bu finansal tablolar, sadece ulusal muhasebe standartlarına göre düzenlenmiş veya hazırlanmış ise, alternatif yatırım fırsatlarını değerlendirmek ve finansal tabloları anlamak yatırımcı için güç olabilmektedir (www.ifac.org, 2019).

1.1. Dünya Bankası (DB)

Dünya Bankası, dünyadaki gelişmekte olan ülkeler için hayati bir finansal ve teknik yardım kaynağıdır. Banka dar anlamda fon fazlası ve fon açığı bulunanları birleştiren bir sistem iken, geniş anlamda yoksulluğu azaltmak ve kalkınmayı desteklemek için oluşturulan eşsiz bir ortaklıktır. Dünya Bankası Grubu, üye ülkeleri tarafından yönetilen beş kurumdan oluşmaktadır. 1944 yılında kurulan Dünya Bankası

Grubu'nun merkezi Washington, DC'de bulunmaktadır. Dünya çapında 120'den fazla ofiste 10.000'den fazla çalışana sahiptir (www.worldbank.org, 2019).

Temel kuruluşlar, Dünya Bankası olarak bilinen, Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (International Bank for Reconstruction and Development-IBRD) ve Uluslararası Kalkınma Birliği'dir (International Development Association-IDA). Bu kuruluşlara daha sonradan, Uluslararası Finans Kurumu (International Finance Corporation-IFC); Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı (Multilateral Investment Guarantee Agency-MIGA) ve Uluslararası Yatırım Anlaşmazlıkları Çözüm Merkezi (International Centre for the Settlement of Investment Disputes-ICSID) dahil olmuştur.

Banka 185 üye ülkeden oluşmuştur. Banka'nın tüm üyelerinin IMF üyesi de olması şart olup, grup bünyesindeki diğer kuruluşlara üyelik Banka üyeliğine bağlıdır. Hâlihazırda IDA'nın 166; IFC'nin 179; MIGA'nın 171 ve ICSID ise 144 üyesi vardır. Tüm bu kuruluşların kendi kurucu antlaşmaları olduğu halde, hepsi Banka'nın genel idaresi bünyesinde toplanmıştır. Yönetim ise ABD hükümeti tarafından atanan Dünya Bankası Başkanı liderliğinde çalışan idareci ve yöneticiler tarafından ortaklaşa yürütülmektedir.

Bu kuruluşlar geliştirmekte olan ülkelere düşük faizli krediler, sıfır faizli krediler ve hibe sağlamaktadır. Bunlar eğitim, sağlık, kamu yönetimi, altyapı, finansal ve özel sektör gelişimi, tarım, çevresel ve doğal kaynak yönetimi gibi alanlarda yatırımları desteklemektedir. Projelerden bazıları hükümetler, diğer çok taraflı kurumlar, ticari bankalar, ihracat kredi kuruluşları ve özel sektör yatırımcıları ile ortaklaşa finanse edilmektedir. Ayrıca ikili ve çok taraflı bağışçılarla güven fonu yoluyla ortaklıkları için finansman sağlamaktadır. Dünya Bankası Grubu'ndan farklı sektörler ve geliştirmekte olan bölgelerdeki ihtiyaçları ele alan girişimlerin yönetilmesine yardımcı olması istenmiştir (www.worldbank.org, 2019).

Dünya Bankası Grubunun görevleri:

- ICSID: Uluslararası yatırım uyuşmazlıklarının uzlaştırılması ve tahkimi için olanaklar sağlamaktadır.

- IBRD: Orta gelirli ve kredibilitesi düşük gelirli ülkelerin hükümetlerine borç vermektedir.
- IDA: En fakir ülkelerin hükümetlerine bağışlar ve faizsiz krediler sağlamaktadır.
- IFC: Gelişmekte olan ülkelerin yatırımlarını finanse ederek, uluslararası finansal piyasalarda sermayeyi harekete geçirerek işletmelere ve hükümetlere danışmanlık hizmetleri sağlayarak sürdürülebilir büyümeye ulaşmalarına yardımcı olmaktadır.
- MIGA: Yatırımcılara ve borç verenlere siyasi risk sigortası (garantiler) sunarak ekonomik büyümeyi desteklemek, yoksulluğu azaltmak ve insanların yaşamlarını iyileştirmek için gelişmekte olan ülkelere doğrudan yabancı yatırımları teşvik etmektedir.

Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası (IBRD), 189 üye ülkenin sahibi olduğu küresel bir kalkınma kooperatifidir. Dünyanın en büyük kalkınma bankası olarak, orta ve düşük gelirli ülkelere krediler, garantiler, risk yönetimi ürünleri ve danışmanlık hizmetleri sunmanın yanı sıra bölgesel ve küresel yanıtları koordine ederek Dünya Bankası Grubu'nun misyonunu desteklemektedir. 1944 yılında Avrupa'nın II. Dünya Savaşı'ndan sonra yeniden inşa edilmesine yardımcı olmak için kurulan IBRD, en yoksul ülkeler için fon sağlayıcı olarak bilinen IDA ile Dünya Bankası'nı oluşturmak üzere birleşmiştir. IBRD, yoksulluğu azaltmak ve ortak refah oluşturmak için Dünya Bankası Grubu'nun tüm kurumları ve gelişmekte olan ülkelerdeki kamu ve özel sektör ile yakın işbirliği içinde çalışmaktadır (www.worldbank.org, 2019).

Uluslararası Kalkınma Birliği ya da kısa ismiyle IDA (International Development Association) olarak bilinen kurum, dünyanın en yoksul ve gelişmekte olan ülkelere kalkınmaları için kredi ve hibe imkânları sağlayan uluslararası bir finans kuruluşudur. Kuruluşun merkezi Washington'da olup Dünya Bankası Grubu'nun bir alt kuruluşudur. IDA, yoksul ülkelere kredi sağlamakla birlikte, yoksulluğu azaltan ve ekonomik büyümeyi arttıran, eşitsizlikleri azaltan ve insanların yaşam koşullarını iyileştiren programlara hibe sağlamayı da amaçlamaktadır. IDA, Dünya Bankası'nın orijinal borç verme kolunu (Uluslararası İmar ve Kalkınma

Bankası (IBRD) tamamlamaktadır. IBRD ve IDA aynı personeli ve çalışma alanını paylaşmakta ve aynı titiz standartlara sahip projeleri değerlendirmektedir. IDA, dünyanın en yoksul 76 ülkesi için en büyük yardım kaynaklarından biridir ve bu ülkelerdeki temel sosyal hizmetler projelerinin en büyük bağış kaynağıdır. IDA yoksul ülkelere imtiyazlı şartlarda fon sağlayarak sıfır faizli ve 35-40 yıl vadeli kredi vermektedir. Bu ülkeler temin ettikleri kredileri kendi para birimleri cinsinden ödeyebilmektedir. IDA eğitim sistemi, temiz su, tarım, çevre ve sağlık koruma gibi temel hizmetlerden daha iyi biçimde yararlanılması için destek sağlamakta ve ekonomik, sürdürülebilir kalkınma ile istihdama yönelik reformlarla yatırımlara destek olmaktadır.

IDA taahhütleri 30 Haziran 2019 tarihinde sona eren hesap döneminde 22 milyar doları bulmuştur ve bunun yüzde 36'sı hibe koşullarından sağlanmıştır. 1960 yılından bu yana IDA 113 ülkeye yatırım için 391 milyar dolar sağlamıştır. Yıllık taahhütler istikrarlı bir şekilde artmıştır. IDA, eşitlik, ekonomik büyüme, istihdam yaratma, daha fazla gelir ve daha iyi yaşam koşullarına yol açan bir dizi kalkınma faaliyetini destekleyen sosyal bir kurumdur (www.worldbank.org, 2019).

Uluslararası Finans Kuruluşu IFC, gelişmekte olan ülkelerde özel sektöre odaklanmış en büyük küresel kalkınma kurumudur. 1956 yılında kurulan IFC, politikalarını birlikte belirleyen bir grup olan 184 üye ülkeye aittir. IFC, dünyanın en zorlu pazarlarında 60 yıllık deneyime sahiptir. 100'den fazla ülkede küresel bir varlığı, yüzlerce finansal kurumdan oluşan bir ağı ve 2.000'den fazla müşteri firmasıyla IFC, özel sektör gelişimine öncülük etmektedir. Herkes için fırsatlar yaratan pazarlar yaratmak üzere gelişmekte olan ülkelerde özel sektörle birlikte çalışmaktadır. Dünya Bankası'nın kardeş kuruluşu ve Dünya Bankası Grubu üyesi olan IFC, özellikle gelişmekte olan ülkelerde özel sektöre odaklanmış en büyük küresel kalkınma kurumudur. Ortaklarının finansal, operasyonel ve diğer zorlukların üstesinden gelmelerine yardımcı olmak için finansal kaynaklarını, teknik uzmanlığını, küresel deneyimini ve yenilikçi düşüncesini uygulamaktadır (www.worldbank.org, 2019).

Güçlü ve katılımlı bir özel sektör, aşırı yoksulluğun sona erdirilmesi ve paylaşılan refahın artırılması için vazgeçilmezdir. 1956'dan bu yana, IFC gelişmekte

olan ülkelerdeki işletmelere 285 milyar dolardan fazla finansman sağlamak için 2,6 milyar dolarlık sermaye kullanmıştır. IFC'nin özel sektör geliştirmeye yönelik kapsamlı yaklaşımı, işletmelerin gelişmekte olan ülkelerdeki insanlar için yenilik ve iş olanakları yaratmasına yardımcı olmaktadır (www.worldbank.org, 2019).

Çok Taraflı Yatırım Garanti Ajansı (MIGA), Dünya Bankası Grubu'nun bir üyesidir. MIGA'nın görevi, yatırımcılara ve borç verenlere garanti (politik risk sigortası ve kredi geliştirme) sağlayarak gelişmekte olan ülkelerde sınır ötesi yatırımı teşvik etmektir. MIGA Garantileri, yatırımları ticari olmayan risklere karşı korumakta ve yatırımcıların daha iyi finansal şartlar ve koşullar ile fonlama kaynaklarına erişmelerine yardımcı olmaktadır. MIGA, benzersiz gücünü Dünya Bankası Grubu'ndan ve dünyanın birçok ülkesinde hissedarları bulunan uluslararası organizasyon yapılarından almaktadır. Bu projeleri bozabilecek hükümet eylemlerine karşı caydırıcı olmakta ve yatırımcılar ile hükümetler arasındaki anlaşmazlıkların çözümüne yardımcı olmaktadır. Ayrıca müşterilerine, gelişmekte olan pazarlarla ilgili çevresel ve sosyal yönden uluslararası en iyi uygulamalar hakkında kapsamlı bilgi sunma becerileriyle değer katmaktadır. MIGA, gelişmekte olan üye ülkelerde çok çeşitli sektörlerdeki projeler için dünyanın tüm bölgelerini kapsayan siyasi risk sigortası sunmaktadır (www.worldbank.org, 2019).

MIGA, kapsamlı bir dizi çevresel ve sosyal performans standardı uygulayarak gerçekleştirmeyi umduğu projelerin çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğini sağlamaktadır. MIGA'nın çevresel ve sosyal sürdürülebilirlik politikaları, dünyanın dört bir yanındaki yatırımları sigortalayan kapsamlı deneyimlerinden kaynaklanmaktadır. MIGA, hızlı gelişen dünyada negatif etkilenen topluluklara fayda sağlamak ve çevreyi korumak için riskleri tanımlamak, geliştirme maliyetlerini azaltmak ve proje sürdürülebilirliğini artırmak için güçlü bir araçtır. Sigortalama işlemi sırasında, bir proje için geçerli olan politikaları ve yönergeleri belirlemektedir. Projelerin yürürlükteki yerel, ulusal ve uluslararası yasaların yanı sıra bu politikalara ve yönergelere de uygun olması beklenmektedir. Sosyal ve çevresel sürdürülebilirlik ve performans standartları politikasının 2007 sürümleri, Ekim 2007'den sonra ve Ekim 2013'ten önce kesin başvurular yapan yatırım garantileri için geçerlidir. Ayrıca IFC'nin web sitesinde yer alan Dünya Bankası Grubunun Çevresel,

Sağlık ve Güvenlik Yönergeleri'ne de uymaktadır. Politikalarına uygun olarak, projelerini olası çevresel ve sosyal etkilerinin bir değerlendirmesine göre sınıflandırmaktadır. MIGA aşağıdaki yollarla yatırımcılara ve borç verenlere fayda sağlamaktadır (www.worldbank.org, 2019):

- **Zararlı Eylemlerin Caydırılması:** MIGA'nın Dünya Bankası Grubu üyesi olma durumu ve hissedar hükümetlerle olan ilişkisi yatırımların korunmasında ilave kaldıraç görevini üstlenmektedir.
- **Çevresel ve Sosyal Uzmanlık Sağlamak:** MIGA, yatırımcılara ve borç verenlere, sosyal ve çevresel konulara uyum sağlamada yardımcı olmaktadır.
- **Anlaşmazlıkları Çözmek:** Dürüst bir aracı olarak MIGA, potansiyel yatırım anlaşmazlıklarını talep statüsüne ulaşmadan çözmek için ilk sorun belirtisine müdahale ederek yatırımların sürdürülmesine ve gelirlerin akmasına olanak sağlamaktadır.
- **Fona Erişim:** Garanti sağladığı yatırımcıların bankalardan ve özkaynak ortaklarından proje finansmanı almalarına yardımcı olmaktadır.
- **Vade Arttırma:** MIGA, 15 yıla kadar (bazı durumlarda 20) sigorta kapsamı sağlamakta, bu da yatırımcıların kullandığı kredilerin vadesini arttırabilmektedir.
- **Kapsamlı Ülke Bilgisi Sağlama:** MIGA, her bir işletme için deneyim, küresel erişim ve gelişmekte olan ülkeler hakkındaki bilgiler sağlamaktadır.
- **Borçlanma Maliyetlerini Düşürme:** MIGA garantili krediler, projelerin risk sermayesi derecelendirmelerini azaltmaya yardımcı olmaktadır.

ICSID, uluslararası yatırım anlaşmazlıkları çözümüne adanmış dünyanın önde gelen kurumudur. Uluslararası yatırım vakalarının çoğunu yöneterek bu alanda geniş deneyime sahip olmuştur. Devletler tarafından uluslararası yatırım anlaşmalarında ortaya çıkan anlaşmazlıkların çözümü için ICSID referans alınmıştır.

ICSID, "Devletler ve Diğer Devletlerin Vatandaşları Arasında Yatırım Uyuşmazlıklarının Çözümü" Sözleşmesi (ICSID Sözleşmesi) ile 1966 yılında kurulmuştur. ICSID Sözleşmesi, bankaların uluslararası yatırımı teşvik etme hedefini

ilerletmek için Dünya Bankası icra direktörleri tarafından hazırlanan çok taraflı bir antlaşmadır. ICSID bağımsız, ücretsiz ve etkili bir anlaşmazlık çözme kurumudur.

ICSID, anlaşmazlıkların uzlaşma, tahkim veya bilgi bulma yoluyla çözülmesini sağlamaktadır. ICSID süreci, uluslararası yatırım anlaşmazlıklarının ve ilgili tarafların farklı özelliklerini dikkate alarak yatırımcıların ve ev sahibi devletlerin çıkarları arasında dikkatli bir denge kuracak şekilde tasarlanmıştır. Her dava, tarafların delillerini ve yasal iddialarını dinledikten sonra bağımsız bir uzlaştırma komisyonu veya tahkim mahkemesi tarafından değerlendirilmektedir. Her vakaya özel bir ICSID vaka ekibi atanmakta ve süreç boyunca uzman yardımı sağlanmaktadır. ICSID tarafından günümüze kadar 600'den fazla vaka sonuçlandırılmıştır. ICSID ayrıca yabancı yatırım süreci ile ilgili uluslararası hukuk konusunda farkındalığı teşvik etmektedir. ICSID "İnceleme ve Yabancı Yatırım Hukuku Dergisi" de dahil olmak üzere kapsamlı bir yayın programına sahiptir. Faaliyetleri ve vakaları hakkında düzenli olarak bilgi yayınlamaktadır. ICSID personeli dünya çapında uluslararası yatırım anlaşmazlıkları çözümü ile ilgili etkinlikler düzenlemekte, çok sayıda sunum yapmakta ve konferanslara katılmaktadır (www.worldbank.org, 2019).

Dünya Bankası Grubu, pazarlara giriş olanakları sağlayarak, üretken bireyler geliştirerek ve dayanıklılık için sağlam temeller oluşturarak yoksulluğu ortadan kaldırmak ve ortak refahı artırmak için Avrupa ve Orta Asya'daki ülkelerle birlikte çalışmaktadır.

1.2. Uluslararası Ödemeler Bankası (BIS)

1930 yılında kurulan Uluslararası Ödemeler Bankası (Bank of International Settlements, BIS), en eski uluslararası finans kuruluşudur. BIS kuruluşundan günümüze kadar, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Almanya'ya uygulanan tazminat ödemelerinin yapılmasından, merkez bankalarına para ve finansal istikrar arayışlarına hizmet ederek, küresel ekonomide önemli rol oynamıştır. Uluslararası Ödemeler Bankası'nın misyonu, parasal ve finansal istikrar arayışında merkez bankalarına hizmet etmek, bu alanlarda uluslararası işbirliğini teşvik etmektedir.

Merkez bankaları için küresel banka olan BIS, dünyanın dört bir yanındaki 60 üye merkez bankasına ve para otoritesine aittir. Merkez bankalarıyla birlikte üç ana alanda çalışmaktadır (www.bis.org, 2019):

- Parasal ve mali otoriteler arasında uluslararası işbirliğini teşvik etmek,
- Politika konularında ekonomik araştırma ve analiz yapmak,
- Merkez bankası topluluğuna bankacılık hizmetleri sunmak.

BIS komiteleri

- Basel Bankacılık Denetleme Komitesi, bankalar için küresel düzenleyici standartlar geliştirmekle, mikro ve makro ihtiyati denetimin güçlendirilmesini amaçlamaktadır.
- Ödemeler ve Piyasa Altyapıları Komitesi, ödeme, takas, uzlaştırma ve diğer piyasa altyapıları için küresel düzenleyici gözetim standartlarını belirlemekte ve teşvik etmektedir.
- Küresel Finansal Sistem Komitesi, finansal piyasalar ve sistemlerle ilgili konuları izlemekte ve analiz etmektedir.
- Piyasalar Komitesi, finansal piyasalardaki gelişmeleri ve bunların merkez bankası faaliyetleri üzerindeki etkilerini izlemektedir.
- Merkez Bankası Yönetim Grubu, merkez bankalarının tasarımı ve işletilmesi ile ilgili konuları incelemektedir.
- Merkez Bankası İstatistikleri Komitesi, ekonomik, parasal ve finansal istikrarla ilgili istatistiksel konuları ele almaktadır.

BIS Finansal İstikrar Enstitüsü (FSI) 1998 yılında Uluslararası Hesaplamalar Bankası ve Basel Bankacılık Denetleme Komitesi tarafından ortaklaşa oluşturulmuştur. FSI'nın görevi, dünya genelindeki denetçilere finansal sistemlerini iyileştirme ve güçlendirme konusunda yardımcı olmaktır. Hedefleri:

- Dünya genelinde sağlam denetim standartları ve uygulamalarını teşvik etmek ve bu standartların tüm ülkelerde tam olarak uygulanmasını desteklemek.
- Piyasa ürünleri, uygulamaları ve teknikleri hakkında en son bilgilerle süpervizörleri güncel tutmak.

- Politika tartışması, denetim uygulamalarının ve deneyimlerinin paylaşılması için platform sağlamak.
- Sektörler arası ve sınır ötesi denetim temaslarını ve işbirliğini teşvik etmek.

Ana faaliyeti ise merkez bankalarının finans sektörü düzenleyici ve denetleyici makamları tarafından küresel düzenleyici standartların ve sağlam denetim uygulamalarının hayata geçirilmesini desteklemektir.

1.3. Uluslararası Para Fonu (IMF)

Uluslararası Para Fonu (IMF), küresel para işbirliğini geliştirmek, finansal istikrarı sağlamak, uluslararası ticareti kolaylaştırmak, istihdam artışı ve sürdürülebilir ekonomik büyümeyi teşvik etmek ve dünyadaki yoksulluğu azaltmak için çalışan 189 ülkenin üye olduğu bir kuruluştur. 1945 yılında kurulan IMF, küresel üyeliğini oluşturan 189 ülke tarafından yönetilmektedir. IMF'nin temel amacı uluslararası para sisteminde ülkelerin (ve vatandaşlarının) birbirleriyle işlem yapmalarını sağlayan döviz kurları ve uluslararası ödemeler sisteminin istikrarını sağlamaktır. Fonun görevi, küresel istikrarla ilgili tüm makroekonomik ve finansal sektör konularını içerecek şekilde 2012 yılında güncellenmiştir (www.imf.org, 2019).

IMF'nin temel görevi uluslararası para sisteminin istikrarını sağlamaktır. Bunu üç şekilde yapmaktadır:

- Küresel ekonomiyi ve üye ülkelerin ekonomilerini takip etmek;
- Ödemeler dengesi güçlüğü çeken ülkelere borç vermek;
- Üyelere uygulamalar konusunda yardımda bulunmak.

IMF, uluslararası para sistemini denetlemekte ve 189 üye ülkesinin ekonomik ve finansal politikalarını izlemektedir. Hem küresel düzeyde hem de tek tek ülkelerdeki bu sürecin bir parçası olarak IMF, istikrar için olası riskleri vurgulamakta ve gerekli politika ayarlamaları hakkında tavsiyelerde bulunmaktadır. IMF, uluslararası rezervlerini yeniden inşa etmelerine, para birimlerini dengelemelerine, ithalat için ödemeye devam etmelerine ve güçlü ekonomik büyüme koşullarını iyileştirmelerine yardımcı olmanın yanı sıra, temel sorunları düzeltmektedir ve gerçek

veya potansiyel ödeme dengesi sorunları yaşayan üye ülkelere kredi sağlamaktadır. IMF, ekonomi politikalarını ve kurumlarını modernize etmek ve insanları eğitmek için dünyadaki hükümetlerle birlikte çalışmaktadır. Bu, ülkelerin ekonomilerini güçlendirmelerine, büyüme sağlamalarına ve istihdam yaratmalarına yardımcı olmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti'nin 11 Mart 1947 tarihinde üyesi olduğu IMF'de, T.C. Merkez Bankasının aktif görevleri bulunmaktadır. Banka, IMF içerisinde, Hükümetin haznedarı sıfatı ile şu alandaki faaliyetleri yürütmektedir:

- Sermaye payı,
- Üyelik aidatı,
- Katılım payı ve kredi kullanımından doğan anapara,
- Faiz geri ödemelerinden oluşan operasyonel faaliyetler.

1.4. Merkez Bankaları

Merkez bankaları, bütün dünyadaki para politikalarının sorumluluğunu üstlenen kurumlardır. Çalışma şekli ve faaliyetleri ile diğer bankalardan ayrılan olan merkez bankaları, her bir bireyin günlük hayatını yakından etkilemektedir.

Dünyadaki ilk merkez bankası İsveç merkez bankasıdır (Sveriges Riksbank). Günümüzde Nobel ekonomi ödülleri bu banka tarafından verilmektedir. Riksbank, hükümete borç vermek ve ticari takas işlemlerine aracılık etmek amacıyla bir anonim şirket olarak 1668 yılında kurulmuştur. Günümüzde pek çok merkez bankası, fiyat istikrarını sağlamak amacıyla görevlendirilmekle birlikte kur rejiminden, döviz ve altın rezervlerinin yönetiminden, ödeme sistemlerinden, finansal sistemin ve istikrarın gözetiminden de sorumlu olabilmektedir. Bunun yanı sıra, bazı ülkelerde merkez bankaları, bankaların gözetimi ve denetiminden de sorumludur (www.tcmb.gov.tr, 2019).

Merkez bankalarının uyguladıkları politikalar ve sahip oldukları kurumsal yapılar, içinde buldukları ülkenin siyasi ve toplumsal gelişmeleri ile ekonomi politikalarının bütününden ayrı düşünülmemektedir. Bu nedenle, merkez bankalarının

görev ve yetkileri zamanla değişim göstermiştir. ABD Merkez Bankası'nın (FED) 2018 yılı içinde gerçekleştirdiği toplam 100 baz puan faiz artışı, küresel piyasalarda gelişmekte olan ekonomilerin sermayeye ulaşımını zorlaştırıcı bir etki oluşturmaktadır. Ek olarak, FED tarafından 2019 yılında %2 faiz artışı yapılmıştır. Avrupa Merkez Bankası (ECB), Euro bölgesinde %2 seviyesinde enflasyon beklentisiyle fiyat istikrarı sağlamayı hedeflemektedir. Bu kapsamda, ECB tarafından 2019 yılında faiz artışı yapılmamıştır. Benzer şekilde, İngiltere Merkez Bankası (BOE) da %2 seviyesindeki hedefe ulaşmaya çalışırken, Japonya Merkez Bankası (BOJ) ise deflasyonla mücadeleye odaklanmış durumdadır. 2018 yılında toplam 1125 baz puan faiz artışı gerçekleştiren TCMB ise, para politikası çerçevesini sadeleştirmiş ve döviz likiditesini artırıcı adımlar atmıştır (www.tcmb.gov.tr, 2019).

Küresel bazda yaşanan ticaret savaşlarının uygulamaya konulan gümrük tarife ve kotalarıyla gerçek ticaret engellerine dönüşmesi, İngiltere'deki Brexit sürecinin belirsizliği ve ABD'nin İran'a yönelik yaptırımları, önümüzdeki süreçte küresel büyüme üzerinde baskı oluşturacak önemli başlıklar arasında yer almaktadır. Söz konusu hususlarla birlikte siyasi belirsizlikler, gelişen ekonomilerden sermaye çıkışları ve gelişmekte olan ekonomilere sermaye akışının azalması dikkate alındığında, IMF tarafından yapılan büyüme tahminlerinin aşağı yönlü revize edildiği görülmektedir (www.borsaistanbul.com, 2018).

1.5. Finansal İstikrar

Finansal sistemin etkin çalışmasının sağlanması ve sürdürülmesi modern merkez bankalarının görevleri arasındadır. Finansal sistem, tasarruf sahipleri (fon arz edenler), yatırımcılar (fon talep edenler), finansal araçlar, finansal araçlar ile hukuki ve idari düzenden oluşmaktadır. Finansal sistemin temel işlevi, fonların tasarruf sahiplerinden fona ihtiyacı olan kişi, şirket veya hükümetlere transferini sağlamaktır. Finansal sistem etkin bir şekilde çalıştığında, tasarruf sahipleri fonlarını en iyi şekilde değerlendirmekte ve fona ihtiyacı olan yatırımcılar kolaylıkla fon bulma kapasitesini arttırmaktadır. Finansal sistemde, tasarrufların yatırıma dönüşme sürecinin herhangi bir engel ve kesinti olmadan devam etmesi ve sistemin olası şoklara karşı dayanıklılığı finansal istikrar olarak tanımlanmaktadır.

Finansal sistemin istikrarlı olduğu bir ortamda, parasal aktarım mekanizması sağlıklı çalışmakta, bu da merkez bankaları tarafından alınan kararların daha etkili olmasını sağlamaktadır. Ayrıca fonların etkin kullanımı yatırımları arttırmakta ve ekonomik büyümeye katkı sağlamaktadır. Bu nedenle finansal sistemin etkin çalışması, ekonomik refah ve istikrar açısından büyük önem taşımaktadır. Finansal sistemde aksaklıklar meydana gelmesi halinde ekonomik büyüme zarar görebilir, işsizlik artabilir, para politikasını uygulamak güçleşebilir ve fiyat istikrarı tehlikeye girebilir. Bu nedenle merkez bankası, finansal sistemde istikrarı sağlamak, para ve döviz piyasaları ile ilgili düzenleyici tedbirleri almakla görevlendirilmiştir. Sistemde merkez bankasının yanı sıra Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Sermaye Piyasası Kurulu, Hazine ve Maliye Bakanlığı ve Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonu düzenleyici ve denetleyici rol üstlenmektedir. Merkez bankası, gözetim ve denetimden sorumlu diğer kurumlarla koordinasyon halinde makro finansal riskleri kontrol altında tutmayı amaçlamaktadır (www.tcmb.gov.tr, 2019).

Finans sisteminin ekonomi ve daha geniş toplumdaki rolü, sadece bugün değil yarın da insani ekonomik faaliyetlerin gelişmesi için gerekli finansmanı ve likiditeyi sağlamaktır.

1.6. Bankacılık Sektöründe Sürdürülebilirlik

Bankalar finansal sistemin temel yapılarıdır ve sürdürülebilir bankacılık uygulamaları sürdürülebilir kalkınma için büyük öneme sahiptir. Alternatif, etik, yeşil, sürdürülebilir ve değerlere dayalı bankacılık olarak da anılan sosyal bankacılık terimi, insanların gelişmesine ve şirketlerin refahına katkıda bulunmak için tasarlanmış bankacılık ve finansal hizmetleri tanımlamaktadır.

Benedikter (2011), “finansal hümanizmi” sosyal bankacılığın kurucu felsefesi olarak tanımlamakta ve onu anlamak için dikkate alınması gereken iki ana hususu vurgulamaktadır. Bu hususlar; kültürün önemi ve etik kavramıdır. Kültür kavramı, sürdürülebilirlik kavramına dahil edilmiştir. Sosyal bankalar bu kavram etrafında doğarken, sürdürülebilirliği sağlamak için bankacılık yöntemlerini değiştirmeye ihtiyaç duyan geleneksel bankalar açısından bu kavram önemlidir. Para

bir değer olarak değil, karşılıklı güven ve yardıma dayalı bir sosyal ilişkinin ifadesi olarak dūřün÷lmektedir.

Bankalar hesap sahiplerinden banka mevduatı olarak fon almaktadır. Birikmiş mevduat, kredi olarak fon talep eden yatırımcılara tahsis edilmektedir. Dolayısıyla, bankalar, özellikle banka tabanlı para piyasası olan ÷lkelerde fonların tasarruflar ve yatırımcılar arasında transferini kolaylaştıran en önemli finansal kurumlardır. Bankalar, bankacılık uygulamalarının çevresel ve sosyal etkilerinin göz ardı edilebilmesi nedeniyle fon transferine aracılık eden hizmet işletmeleridir. Finansal kurumların iç faaliyetlerinin çevre üzerindeki etkileri diğer sektörlere kıyasla asgari düzeydedir. Birçok banka, kendi çevresel ayak izlerini azaltmak için iç çevre yönetim sistemlerinin geliştirilmesinde büyük ilerleme kaydetmiştir (Jeucken, 2001).

Çevre ve toplum üzerindeki dolaylı etkiler, borç alanların ve sunulan finansal ürünlerin faaliyetlerinden kaynaklanmaktadır. Finansal kurumlar tarafından sunulan ürünlerin çevre üzerinde doğrudan etkileri yoktur. Bankaların yatırımları, tahsis edilen krediler ve diğer finansal ürünler çevreyi veya insanları dolaylı olarak olumsuz yönde etkileyebilir. Jeucken ve Bouma'ya (1999) göre, finansal aracılar olarak bankalar, süre, ölçek, konum ve risk açısından parayı dönüştürmektedir. Sürdürülebilir kalkınma hedefine ulaşmada bankaların risk değerlendirme fonksiyonu artan öneme sahiptir. Bankalar kapsamlı ve verimli bir kredi değerlendirme sistemine sahiptir ve bu nedenle tecrübe bakımından (örneğin sektöre özel bilgiler, mevzuat ve pazar geliştirme gibi) üstünlük kazanmıştır.

Bankalar son zamanlarda ekonomik sonuçlara ek olarak faaliyetlerinin sosyal ve çevresel sonuçlarını göz önünde bulundurmaya başlamıştır. Bu anlamda, bankaların finansal ürün ve hizmetlerinin sürdürülebilir kalkınmayı destekleyecek şekilde tasarlanmasına "sürdürülebilir bankacılık" denmektedir. Sürdürülebilir bankacılık, etik bankacılık olarak da adlandırılmaktadır. Etik bankacılığın amacı ekonomik faydaların ötesine uzanmakta ve her ikisinin de sosyo-ekonomik bir modelle ilgili olduğu düşün÷ldüğünde sosyal sorunları kapsamaktadır. Jeucken'e (2001) göre sürdürülebilir bankacılık statik bir kavram olarak gör÷lmemektedir.

Dünya Bankası Grubu üyesi olan IFC, 2007 yılında “Yükselen Piyasalarda Çevresel ve Sosyal Fırsatlar Üzerine Sürdürülebilirlik Finansmanı Bankacılığı” başlıklı bir araştırma raporu yayınlamıştır. IFC’ye göre, gelişmekte olan pazarlarda sürdürülebilir bankacılık için dinamik iş döngüsü aşağıdaki aşamalardan oluşmaktadır (www.ifc.org, 2019):

- Sürdürülebilir kalkınmanın itici güçlerini ve bankacılık sektöründeki yeni eğilimleri belirlemek,
- Riskleri en aza indirmek ve fırsatları değerlendirmek için bir sistem sağlamak, çevresel ve sosyal yönetim sistemlerini entegre etmek,
- Sürdürülebilirliğin faydalarını belirlemek ve ölçmek,
- Paydaş katılımı ve sonuçlarının iletişiminin artırılmasını sağlamak,
- Sürdürülebilir işletmeleri geliştirmek ve genişletmek.

1.7. IFC Çevresel ve Sosyal Sürdürülebilirlik Performans Standartları

IFC’nin risk yönetimi yaklaşımının ayrılmaz bir parçası olan Sürdürülebilirlik Çerçevesi, sürdürülebilir kalkınmanın stratejik taahhüdünü ortaya koymaktadır. Sürdürülebilirlik Çerçevesi, IFC’nin Çevresel ve Sosyal Sürdürülebilirlik Politikası ve Performans Standartları ile Bilgiye Erişim Politikasından oluşur. Çevresel ve Sosyal Sürdürülebilirlik Politikası, IFC’nin çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğe ilişkin taahhütlerini, rollerini ve sorumluluklarını tanımlamaktadır. Bilgiye Erişim Politikası ise IFC’nin faaliyetlerindeki şeffaflık ve iyi yönetim taahhüdünü yansıtmakta, yatırım ve danışmanlık hizmetleri hakkında kamuoyunu bilgilendirme yükümlülüklerini içermektedir. Performans Standartları, risk ve etkilerin belirlenmesinde müşterilere yol göstermenin yanı sıra, proje faaliyetleri açısından müşterinin paydaş katılımını sağlama ve kamuoyunu bilgilendirme yükümlülükleri dahil, sürdürülebilir faaliyet için risk ve etkilerin engellenmesi, hafifletilmesi ve yönetilmesine yardımcı olmayı amaçlamaktadır. Performans Standartları başka finansal kuruluşlar tarafından da uygulanabilmektedir. İşletmeler, IFC’nin gerçekleştirdiği yatırım süresince aşağıdaki sekiz Performans Standardını uygulamak zorundadır (www.ifc.org, 2019).

Tablo 1: Performans Standartları

Performans Standardı 1: Çevresel ve Sosyal Risk ve Etkilerin Değerlendirilmesi ve Yönetimi
Performans Standardı 2: İş ve Çalışma Koşulları
Performans Standardı 3: Kaynak Verimliliği ve Kirliliğin Önlenmesi
Performans Standardı 4: Toplum Sağlığı, Güvenliği ve Emniyeti
Performans Standardı 5: Arazi Alımları ve Zorunlu Yeniden Yerleştirme
Performans Standardı 6: Biyolojik Çeşitliliğin Korunması ve Canlı Doğal Kaynakların Sürdürülebilir Yönetimi
Performans Standardı 7: Yerli Halklar
Performans Standardı 8: Kültürel Miras

IFC gerçekleştirdiği doğrudan yatırımlarda (finansal aracı kuruluşlar yoluyla sağlanan proje finansmanı ve kurumsal finansman dahil) daha çok kalkınma fırsatı yaratılabilmesi için, müşterilerin çevresel risk ve etkilerin yönetilmesinde Performans Standartlarını uygulamasını şart koşmaktadır. IFC, genel kalkınma hedeflerine ulaşabilmek amacıyla iş faaliyetlerine yön verirken sürdürülebilirlik çerçevesini diğer strateji, politika ve girişimlerle birlikte uygulamaktadır. Bu sekiz IFC Performans standartlarına ilişkin açıklamalar Tablo 2,3,4,5,6,7,8 ve 9’da verilmiştir.

Tablo 2: IFC Performans Standardı 1 (çevresel ve sosyal risk ve etkilerin değerlendirilmesi ve yönetimi).

IFC PERFORMANS STANDARDI 1 ÇEVRESEL VE SOSYAL RİSK VE ETKİLERİN DEĞERLENDİRİLMESİ VE YÖNETİMİ
<p>Performans standardı 1, proje süresince çevresel ve sosyal performansı yönetmenin önemini vurgulamaktadır. Etkili bir çevresel ve sosyal yönetim sistemi, şirket yönetimince hayata geçirilen ve desteklenen dinamik ve sürekli bir süreçtir ve müşteri, çalışan, projeden doğrudan etkilenen yerel topluluk (etkilenen topluluklar) ve varsa, diğer paydaşların katılımını içermektedir. Bir iş yönetim süreci olan “planla, yap, kontrol et ve gerçekleştir” döngüsünden hareketle, çevresel ve sosyal yönetim sistemi çevresel ve sosyal risk ve etkilerin yapılandırılmış ve sürekli olarak yönetilmesini sağlayan metodolojik bir yaklaşımdan oluşmaktadır. Projenin özelliği ve boyutuyla orantılı başarılı bir çevresel ve sosyal yönetim sistemi, güçlü ve sürdürülebilir çevresel ve sosyal performansı teşvik etmekte ve daha başarılı finansal, sosyal ve çevresel sonuçlar vermektedir. Bazı durumlarda, birtakım çevresel ve sosyal risk ve etkileri belirleme sorumluluğu devlete veya üçüncü</p>

tarafına ait olabilmektedir. Müşterinin bu taraflar üzerinde kontrolü veya etkisi yoktur. Amacı:

- Projenin çevresel ve sosyal risk ve etkilerini belirlemek ve değerlendirmek.
- Çalışanlar/işçiler, etkilenen topluluklar ve çevre üzerindeki risk ve etkileri öngörmek ve engellemek, engellemenin mümkün olmadığı durumlarda en aza indirmek ve kalıntı etkilerin bulunduğu durumlarda, risk ve etkileri tazmin etmek/dengelemek için risk ve etkileri hafifletme hiyerarşisi uygulamak.
- Yönetim sistemlerinin etkili kullanımı yoluyla müşterileri çevresel ve sosyal performanslarını arttırmaya teşvik etmek.
- Etkilenen topluluklardan gelen şikâyetlere ve diğer paydaşlardan gelen taleplere uygun şekilde cevap verilmesi ve yönetilmesini sağlamak.

Ayrıca, bu performans standardı, müşterinin faaliyetlerinden zarar gören kişilerin erken dönemde tespit edilmesi ve zararlarının ivedilikle giderilmesini sağlayan bir şikâyet mekanizması bulunmasını da desteklemektedir.

Tablo 3: IFC Performans Standardı 2 (iş ve çalışma koşulları).

IFC PERFORMANS STANDARTI 2 İŞ VE ÇALIŞMA KOŞULLARI
<p>Performans standardı 2'ye göre, istihdam ve gelir kaynağı yaratarak ekonomik büyüme sağlama çabaları çalışanların temel haklarını korumaktır. Çalışanlar, şirketleri için değerli bir varlıktır ve şirketin sürdürülebilirliğinin temelinde çalışanlarla yönetim arasında kurulan güçlü ilişki vardır. Çalışanlarla yönetim arasında yapıcı bir ilişki kurulması, çalışanlara adil davranılması ve onlara güvenli ve sağlıklı çalışma koşulları sağlanmasıyla müşteriler, faaliyetlerinde daha fazla etkinlik ve verimlilik gibi somut faydalar elde edebilmektedir. Bu performans standardındaki şartlar belirlenirken, Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO) ile Birleşmiş Milletler (BM) tarafından hazırlanan belgeler dahil, çeşitli uluslararası sözleşme ve belgelerden yararlanılmıştır. Amacı:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Çalışanlara adil muamele yapılması, ayrımcılık yapılmaması ve eşit fırsat tanınmasını teşvik etmek. • Çalışan-yönetim ilişkisini sürdürmek ve iyileştirmek. • Ulusal istihdam ve çalışma kanunlarına uygunluğu sağlamak. • Çocuk işçi, göçmen işçi gibi hassas gruplar ile üçüncü tarafların çalıştırdığı personel ve müşteri, tedarik zincirindeki çalışanları vb. bütün çalışanları korumak. • Güvenli ve sağlıklı çalışma koşullarını ve çalışan sağlığını sağlamak. • Zorla çalıştırmanın önüne geçmek.

Çalışanlarla şirket yönetimi arasında güçlü bir ilişkinin kurulamaması ve sürdürülememesi, çalışanların şirkete bağlılığını ve şirkette kalmalarını engelleyerek sürdürülebilirlik projesini tehlikeye atmaktadır.

Tablo 4: IFC Performans Standardı 3 (kaynak verimliliği ve kirliliğin önlenmesi).

IFC PERFORMANS STANDARDI 3 KAYNAK VERİMLİLİĞİ VE KİRLİLİĞİN ÖNLENMESİ
<p>Bu performans standardı artan ekonomik faaliyetler ve kentleşmenin toplumu ve doğayı yerel, bölgesel ve küresel düzeyde tehdit edebilecek hava, su ve toprak kirliliğini arttırdığı ve sonsuz olmayan kaynakları tükettiği düşüncesinden hareketle hazırlanmıştır. Dünyada, sera gazlarının mevcut ve öngörülen atmosferik yoğunluğunun şimdiki ve gelecek nesiller ile halk sağlığını ve refahını tehdit ettiğine dair görüş yaygınlık kazanmıştır. Aynı zamanda, daha etkili kaynak kullanımı, kirliliği önleme ve sera gazı emisyonlarını sınırlama ve azaltmaya yönelik teknoloji ve uygulamalar hemen hemen dünyanın her tarafında daha ulaşılır ve uygulanabilir hale gelmiştir. Genelde bu teknoloji ve uygulamalar, kaliteyi veya verimliliği arttırmak için sanayi, tarım ve hizmet sektöründe yaygın olarak kullanılan sürekli iyileştirme metodolojileri yoluyla kullanılmaktadır. Amacı:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Proje faaliyetlerinden kaynaklanan kirliliği engelleyerek veya azaltarak insan sağlığı ve çevre üzerindeki olumsuz etkilerini önlemek veya en aza indirmek. • Enerji ve su kaynakları dahil, kaynakların daha sürdürülebilir bir şekilde kullanılmasını yaygınlaştırmak. • Projeye ilişkili sera gazı emisyonlarını azaltmak.

Bu Performans Standardı, dünyadaki teknolojik gelişmeler ve uygulamalar doğrultusunda kaynak verimliliği, kirliliğin önlenmesi ve kontrolü için proje düzeyindeki yaklaşımları tanımlamaktadır. Ayrıca, bu Performans Standardı, piyasada bulunan tecrübe ve kaynaklara ihtiyaç duyan projelerde, özel sektör şirketlerinin bu tür teknoloji ve uygulamaları tatbik edilebilir olduğu sürece kullanmalarını teşvik etmektedir.

Tablo 5: IFC Performans Standardı 4 (toplum sağlığı, güvenliği ve emniyeti).

IFC PERFORMANS STANDARDI 4 TOPLUM SAĞLIĞI, GÜVENLİĞİ VE EMNİYETİ
<p>Performans Standardı 4, proje faaliyetlerinin, ekipman ve altyapıdan dolayı toplulukların risk ve etkilere maruz kalabilme olasılığını arttıracakı düşüncesinden hareketle hazırlanmıştır. Çatışma/Savaş yaşanan ve yaşanmış bölgelerde bu performans standardında belirtilen risk ve etkilerin boyutu çok daha büyük olabilir. Projenin, halihazırda hassas bir yerel durumu alevlendirme ve kıt yerel kaynakları sıkıntıya sokma riski göz ardı edilmemelidir. Zira, ileride başka bir çatışmaya neden olabilmektedir. Amacı:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Proje süresince, rutin ve rutin olmayan durumların etkilenen toplulukların sağlığı ve güvenliği üzerindeki olumsuz etkilerini öngörmek ve engellemek. • Personelin ve taşınır/taşınmaz malların güvenliğini ilgili insan hakları ilkelerine uygun olarak ve etkilenen topluluklar üzerindeki riskleri engelleyecek veya azaltacak şekilde sağlamak (www.ifc.org, 2019).

Ayrıca, iklim değişikliğinden hâlihazırda etkilenen topluluklar proje faaliyetlerinin etkisini daha hızlı ve/veya yoğun hissedebilmektedir. Kamu kuruluşlarının halkın sağlığı, güvenliği ve emniyetini iyileştirmedeki rolünü kabul etmekle birlikte bu Performans Standardı, proje faaliyetlerden dolayı toplulukların, özellikle de hassas grupların, sağlığı, güvenliği ve emniyeti açısından oluşabilecek riskleri ve etkileri engellemek veya azaltmak için müşterinin sorumluluklarını ele almaktadır.

Tablo 6: IFC Performans Standardı 5 (arazi alımları ve zorunlu yeniden yerleştirme).

IFC PERFORMANS STANDARDI 5 ARAZİ ALIMLARI VE ZORUNLU YENİDEN YERLEŞTİRME
<p>Performans Standardı 5, projeye ilişkili arazi alımları ve arazi kullanımına getirilen kısıtlamaların bu arazileri kullanan topluluk ve kişiler üzerinde olumsuz etkiler yaratabileceği düşüncesinden hareketle hazırlanmıştır. Zorunlu yeniden iskân, projeye ilişkili arazi alımları ve/veya arazi kullanımına getirilen kısıtlamalar sonucunda insanların fiziksel olarak yerinden edilmesi (başka bir yere taşınmaları ve barındıkları yeri kaybetmeleri) ve ekonomik olarak zayıflamasını (varlıkları veya varlıklara erişimi kaybetmeleri yüzünden gelir kaynağı veya diğer geçim kaynaklarının kaybı) ifade etmektedir. Genelde, tazminatların belirlenmesi dahil, arazi alımı ve yeniden iskân sürecinde esas rolü devlet oynadığı için çoğu durumda</p>

önemli bir üçüncü taraftır. Deneyimler, yeniden iskân sürecine müşteriler doğrudan katıldığına sürecin daha maliyet etkin olduğunu, verimli ve zamanında uygulanabildiğini ve yeniden iskândan etkilenen kişilerin geçim kaynaklarını iyileştirmek için yenilikçi yaklaşımların hayata geçirildiğini göstermiştir. Amacı:

- Alternatif projelendirmeleri değerlendirerek kişilerin yerinden edilmesini engellemek, engellenemediği durumlarda en aza indirmek.
- Kişilerin zorla tahliye ettirilmesinden kaçınmak.
- Kaybedilen varlıkları yenisiyle değiştirme maliyetinden kaçınmak ve
- Yeniden iskân süreci hakkında ilgili kişileri uygun şekilde bilgilendirerek, onlara danışarak ve katılımlarını sağlayarak arazi alımı veya arazi kullanımına getirilen kısıtlamalardan kaynaklanan olumsuz sosyal ve ekonomik etkileri öngörmek ve engellemek, engellenemediği durumlarda en aza indirmek.

Zorunlu yeniden iskân süreci doğru yönetilmediğinde, etkilenen topluluklarda ve kişilerde uzun dönemli sıkıntı ve yoksullaşmanın yanı sıra yeni yerleşimlerinde çevresel zarara ve olumsuz sosyoekonomik etkilere yol açmaktadır. Bu nedenle, zorunlu yeniden iskândan kaçınılmalıdır. Ancak, zorunlu iskândan kaçınmak mümkün değilse minimum düzeye indirilmelidir. Yerinden edilmiş kişiler ve ev sahibi toplulukların üzerindeki olumsuz etkilerin hafifletilmesine yönelik tedbirler dikkatlice planlanmalı ve uygulanmalıdır.

Tablo 7: IFC Performans Standardı 6 (biyolojik çeşitliliğin korunması ve canlı doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimi).

IFC PERFORMANS STANDARDI 6 BİYOLOJİK ÇEŞİTLİLİĞİN KORUNMASI VE CANLI DOĞAL KAYNAKLARIN SÜRDÜRÜLEBİLİR YÖNETİMİ
<p>Performans Standardı 6'ya göre biyolojik çeşitliliği korumak ve yaşatmak, ekosistem hizmetlerini sürdürmek ve doğal kaynakları sürdürülebilir şekilde yönetmek sürdürülebilir kalkınmanın temelleridir. Bu Performans Standardında öngörülen şartlar Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi doğrultusunda hazırlanmıştır. Biyolojik Çeşitlilik Sözleşmesi'nde biyolojik çeşitlilik, "diğerlerinin yanı sıra kara, deniz ve diğer su ekosistemleri ile bu ekosistemlerin bir parçası olduğu ekolojik kompleksler de dahil olmak üzere tüm kaynaklardaki canlı organizmalar arasındaki farklılaşma; türlerin kendi içindeki ve türler arasındaki çeşitlilik ve ekosistem çeşitliliği de buna dahildir" şeklinde tanımlanmıştır. Amacı:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Biyolojik çeşitliliği korumak ve yaşatmak. • Ekosistem hizmetlerinden elde edilen yararları sürdürmek.

- Biyolojik çeşitliliği koruma ihtiyaçlarını ve kalkınma önceliklerini kapsayan uygulamaları benimseyerek canlı doğal kaynakların sürdürülebilir yönetimini yaygınlaştırmak.

Ekosistem hizmetleri, insanlar ve şirketlerin ekosistemlerden elde ettikleri yararları ifade etmektedir. Ekosistem hizmetleri dört grup altında toplanır:

- İnsanların ekosistemlerden elde ettikleri ürünleri içeren tedarik hizmetleri,
- Ekosistem süreçlerinin düzenlenmesinden insanların elde ettikleri yararları içeren düzenleme hizmetleri,
- İnsanların ekosistemlerden elde ettikleri maddi olmayan yararları içeren kültürel hizmetler,
- Diğer hizmetlerin sürdürülmesini sağlayan doğal süreçleri içeren destekleyici hizmetler.

Tablo 8: IFC Performans Standardı 7 (yerli halklar).

IFC PERFORMANS STANDARDI 7 YERLİ HALKLAR
<p>Performans Standardı 7, bir ülkedeki ana toplumlardan farklı kimliklere sahip sosyal gruplar olarak tanımlanan yerli halkların bir nüfus içindeki en çok dışlanan ve hassas grupları oluşturduğu düşüncesinden hareketle hazırlanmıştır. Genelde, ekonomik, sosyal ve hukuki statüleri araziler, doğal ve kültürel kaynaklar üzerindeki haklarını ve çıkarlarını savunmalarını ve ayrıca, kalkınmaya katılmaları ve kalkınmadan yararlanmalarını da kısıtlayabilmektedir. Yerli halkların sorunlarını yönetmede genelde devletler merkezi bir rol oynar ve müşteriler faaliyetlerinin risk ve etkilerini yönetmek için sorumlu kurumlarla işbirliği yapmalıdır. Amacı:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Kalkınma sürecinin yerli halkların insan hakları, onuru, hedefleri, kültürü ve doğal kaynaklara dayalı geçim kaynaklarına tam saygı göstermesini sağlamak. • Projelerin Yerli Halk toplulukları üzerindeki olumsuz etkilerini öngörmek ve ortadan kaldırmak, ortadan kaldırılamadığı durumlarda söz konusu etkileri en aza indirmek ve/veya tazmin etmek. • Kültürel açıdan uygun bir şekilde, sürdürülebilir kalkınmanın Yerli Halklara sağladığı yararları ve fırsatları arttırmak. • Proje süresince, projeden etkilenen yerli halklarla Bilgilendirilmiş İstişare ve Katılıma (ICP-Informed Consultation and Participation) dayalı bir ilişki kurmak ve sürdürmek. • Bu Performans Standardında belirtilen koşullar varsa, Yerli Halkların Etkilenen Topluluklarından Özgür ve Önceden Bilgilendirilmiş Rızalarını (FPIC Free, Prior, and Informed Consent) almak.

Yerli Halkların kültür, bilgi ve uygulamalarına saygı göstermek ve onları korumak (www.ifc.org, 2019).

Özel sektör projeleri, yerli halkların proje faaliyetlerine katılmaları ve bu faaliyetlerden yararlanmalarına fırsat sağlayarak ekonomik ve sosyal kalkınmadan yararlanmalarına yardımcı olmaktadır. Ayrıca, kalkınma ortakları olarak, faaliyetleri ve girişimleri yaygınlaştırarak ve yöneterek sürdürülebilir kalkınmada rol oynamaktadır. Yerli Halkların sorunlarını yönetmede genelde devletler merkezi bir rol oynar ve müşteriler, faaliyetlerinin risk ve etkilerini yönetmek için sorumlu kurumlarla işbirliği yapmaktadırlar.

Tablo 9: IFC Performans Standardı 8 (kültürel miras).

IFC PERFORMANS STANDARTI 8 KÜLTÜREL MİRAS
<p>Performans Standardı 8, mevcut ve gelecek nesiller için kültürel mirasın öneminden hareketle hazırlanmıştır. Dünya Kültürel ve Doğal Mirasının Korunmasına Dair Sözleşmeye uygun olarak bu Performans Standardının amacı, müşterilerin proje faaliyetleri sırasında kültürel mirası korunmasının sağlanmasıdır. Ayrıca, projede kültürel mirasların kullanılmasıyla ilgili olarak bu performans standardında öngörülen şartlar kısmen Biyolojik Çeşitliliğin korunmasına dair sözleşmeden alınmıştır. Amacı:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Proje faaliyetlerden kaynaklanan olumsuz etkilerden kültürel mirasları korumak ve kültürel mirasların yaşatılmasını desteklemek. • Kültürel mirasların kullanılmasından elde edilen kazançların eşit bir şekilde paylaşılmasını yaygınlaştırmak. <p>Bu performans standardında kullanılan kültürel miras terimi:</p> <ol style="list-style-type: none"> (i) Arkeolojik (tarih öncesi), paleontolojik, tarihi, kültürel, sanatsal ve dini değere sahip menkul veya gayrimenkul nesne, mülk, alan, yapı veya yapılar grubu gibi somut kültürel miras türlerini, (ii) Kutsal yerleşim yeri, kaya, göl ve şelale gibi kutsal değerler taşıyan, eşsiz doğal özellikler veya somut nesnelere ve

- (iii) Toplulukların geleneksel yaşam tarzlarını ortaya koyan kültürel bilgi, yenilik ve uygulamalar gibi ticari amaçlarla kullanılması önerilen, somut olmayan kültür türlerini ifade etmektedir (www.ifc.org, 2019).

Bu Performans Standardının uygulama alanı, çevresel ve sosyal risk ve etkileri belirleme sürecinde tespit edilmektedir. Performans standardında öngörülen şartları yerine getirmek için gereken faaliyetler, performans standardı 1’de açıklanan işletmelerin Çevresel ve Sosyal Yönetim Sistemiyle yönetilmektedir. İşletmeler, proje süresince, projenin kültürel miras üzerindeki potansiyel etkilerini değerlendirerek bu performans standardının hükümlerini uygulamaktadır.

1.8. Bankacılık Sektöründe Sürdürülebilirlik Rehberleri

1999 yılında oluşturulan G20 Yeşil Finans Çalışma Grubu’nun kurulmasıyla birlikte, finansal politikacılar ilk kez çevre ve daha geniş sürdürülebilirlik konularıyla ilgili olarak finans rolünü üstlenmeye çalışmıştır. Bankacılık denetleyicileri ve düzenleyicileri, iklim ile ilgili finansal açıklamalar üzerine Finansal İstikrar Kurulu Görev Gücü Kurulu tarafından açıklandığı üzere sürdürülebilirlik konularının önemliliği konusunda artan bir farkındalık ortaya koymuştur. Aynı zamanda, yeşil tahvil piyasasının hızlı büyümesi sayısız bankanın çalışma gruplarını harekete geçirdiğinden, bankacılık sektörünün sürdürülebilirlik konularına katılımı yeni bir aşamaya gelmiştir. Sürdürülebilir bankaların temel özellikleri aşağıdaki gibidir:

- İlk olarak, sürdürülebilirlik konularına değinmek, her düzeyde ve bankaların tüm kilit işlevlerinde sorumluluk ve aksiyon alınmasını gerektirir.
- İkincisi, sürdürülebilir bir banka, yalnızca sürdürülebilirlik sorunları nedeniyle ortaya çıkan riskleri anlayan ve yöneten değil aynı zamanda bu sorunların stratejik boyutunu da algılayan bankadır. Bu, zamanımızın giderek yaygınlaşan çevresel, sosyal ve gelişimsel zorluklarının getirdiği iş sonuçları ve fırsatları hakkında önceden düşünmek anlamına gelir.
- Üçüncüsü, banka içindeki ve dışındaki paydaşlarla iletişim kurmak ve etkileşimde bulunmak, sürdürülebilirlik sorunları kadar karmaşık ve hayati bir şeyi benimsemek için kritik öneme sahiptir.

Bankacılık ve sürdürülebilirlik rehberi, sürdürülebilir bir bankanın içeriden ve dışarıdan nasıl görüldüğüne dair üst düzey, işlevsel bir bakış açısını yansıtmaktadır. Sürdürülebilirlik rehberi her şeyden önce banka uygulayıcılarının kendileri için bir araçtır. Bu rehber, farkındalık yaratma, entegrasyon ve tanıtım aracı olarak nitelendirilmektedir. Küresel nüfusun giderek arttığı ve iklim bozulmalarının daha sık yaşandığı, temel ihtiyaçlarının karşılanması gereken yaklaşık dokuz milyar insanın yaşadığı bir dünyada, pazarlar hızla değişmektedir. Değişimlere uyum sağlamak için bankacılığa yeni bir yaklaşım gerekmektedir.

1.9. BIST Sürdürülebilirlik Endeksinde Bankacılık

Borsa İstanbul, tüm halka açık şirketleri sürdürülebilirliği ön planda tutmaya ve kurumsal raporlamalarında finansal olmayan bilgilere yer vermeye davet etmektedir. Borsa İstanbul Sürdürülebilirlik Endeksinin amacı, BIST’te işlem gören ve kurumsal sürdürülebilirlik performansları üst seviyede olan şirketlerin yer alacağı bir endeks oluşturulması, ulusal ve özellikle BIST şirketleri arasında sürdürülebilirlik konusundaki anlayış, bilgi ve uygulamalarının artırılmasıdır. Borsaların ekonomik, çevresel, sosyal, kurumsal yönetim konularındaki risklerine ilişkin politika oluşturmaları sürecinde şirketlere yol gösteren ve şirketlerin sürdürülebilirlik politikalarına ilişkin bilgiyi de sorumlu yatırımcılara ileten bir platform oluşturmak gibi çok önemli bir misyona sahip olduğu düşüncesinden hareketle, Borsa İstanbul ile Ethical Investment Research Services Limited (EIRIS) arasında şirketlerin çevresel, sosyal ve kurumsal yönetim konularındaki performanslarını baz alan BIST Sürdürülebilirlik Endeksinin hesaplanması amacıyla bir işbirliği anlaşması imzalanmıştır. İmzalanan anlaşmaya göre EIRIS, Borsa İstanbul şirketlerini uluslararası sürdürülebilirlik kriterlerine göre değerlemeye tabi tutmakta olup, değerlemelerde sadece “kamuya açık” bilgiler kullanılmaktadır (www.borsaistanbul.com).

Bankalar tarafından hazırlanan ilk sürdürülebilirlik raporu 2012 yılında yayınlanmıştır. Ayrıca bankalar 2010 yılından günümüze kadar periyodik olarak her yıl Karbon Saydamlık Projesi kapsamında sera gazı salınımlarını raporlamaktadır. 2014 yılında raporlarında sınırlı bağımsız denetim hizmeti alınmaya başlanmıştır.

Bankaların enerji üretim projeleri finansmanının %50'si yenilenebilir enerji projelerinden oluşmaktadır. Türkiye'nin rüzgâr enerjisi gücündeki payı ulusal bankalar arasında %50, yurtdışı bankalar da dahil edildiğinde %34'tür (www.borsaistanbul.com, 2019).

Bankalar, tüm kredi verme işlemlerinin, belirtilen kredi verme politikasına ilişkin sürdürülebilirlik riskine tabi olduğunu ve politikanın, banka ve tüm iştirakleri, şubeleri, temsilcilikleri ve kontrolü altındaki tüm tüzel kişiler için geçerli olduğunu beyan etmektedir. Bankalar, tarım, enerji üretimi, madencilik/maden çıkarma endüstrileri, ormancılık ve balıkçılığa ilişkin politikalarla, proje finansmanına ilişkin bir takım sektöre özgü politikalar belirlemiştir. Politikalar, yasal asgari gereklilikleri fazlasıyla karşılamaktadır ve çevresel ve sosyal konuları kapsamaktadır. Tüm kurumsal kredi faaliyeti, bankaların Etik Politikalarına tabidir. Etik Politikaları, çevresel ve sosyal unsurları kapsar, asgari uyum gereklerini karşılar ve bankanın sunduğu tüm kredilerle ilgilidir. Bankalar yalnızca Etik Politikalarına hiçbir aykırılığın olmadığını tespit ettikleri durumlarda işletme bankacılığı kredileri vermektedir (www.borsaistanbul.com, 2019).

1.10. Ekvator Prensipleri ve Sürdürülebilir Bankacılık

Uluslararası bankalar, kredi verme ile ilgili politikalarının özel bir alt bölümü olan Sürdürülebilirlik Riski Yönetim Çerçevesi (SRMF) vasıtasıyla uygulanan Sürdürülebilirlik Riski Politikasına sahiptir. SRMF, “üç savunma hattı” prensibiyle çalışır ve şirketin merkezi sürdürülebilirlik departmanı bu sürecin başlatılması, geliştirilmesi, gözden geçirilmesi ve güncellenmesinden sorumludur (www.equator-principles.com, 2020).

Uluslararası bankalar, tüm vurgulanan sektörlerdeki kredilerin asgari düzeyde ek araştırmaya tabi tutulduğunu, yüksek/hassas vakaların ise İtibar Riski Komitesine havale edildiğini teyit etmektedir. Şirketler, Kurumsal Krediler Çevresel ve Sosyal entegrasyon sürecine tabi tutulmuş tüm kurumsal kredilerin (proje finansmanının ötesinde) mutlak tutarını (USD, GBP) ve/veya yüzdesini rapor

etmektedir. Sürdürülebilir bankacılığın proje finansmanında “altın standart” olarak kabul edilen Ekvator Prensipleri, aşağıdaki gibidir (www.equator-principles.com, 2020):

Prensip 1: Gözden Geçirme ve Kategorilere Ayırma: Projeler çevresel ve sosyal risklerine göre A (etkileri önemli olan), B (etkileri sınırlı olan) ve C (etkisi minimal ya da hiç olmayan) olmak üzere üç kategoriye ayrılır. Kategorilendirmede Dünya Bankası'nın özel sektör kolu olan Uluslararası Finans Kurumu'nun (International Finance Corporation, IFC) geliştirdiği kriterler dikkate alınmaktadır.

Prensip 2: Sosyal ve Çevresel Değerlendirme: A ve B kategorilerindeki projeler için, borç alan, sosyal ve çevresel bir değerlendirme yapmaktadır. Değerlendirme, önerilen projenin niteliği ve ölçeği ile ilgili uygun olabilecek etkileri azaltma ve yönetme önlemlerini kapsamaktadır.

Prensip 3: Uygulanabilir Sosyal ve Çevresel Standartlar: Değerlendirmede IFC Performans Standartları ile Dünya Bankası Grubu'nun Sanayiye Özgü Sağlık ve Güvenlik Tüzüğü esas alınmaktadır.

Prensip 4: Eylem Planı ve Yönetim Sistemi: A ve B kategorilerindeki bütün projeler için borç alan, değerlendirmedeki bulgulara yönelik bir eylem planı hazırlamaktadır. Eylem Planı, değerlendirmede tanımlanan etki ve riskleri azaltma önlemlerini uygulamak için gerekli faaliyetleri, ıslaha yönelik çalışmaları, etki ve riskleri yönetmek için gerekli izleme tedbirlerini tanımlamaktadır.

Prensip 5: Danışma ve Bilgilendirme: Riskli projeler için, hükümet, borç alan ya da üçüncü taraf uzmanı, projeden etkilenen toplumu bilgilendirmekte ve görüşlerini almaktadır.

Prensip 6: Şikâyet Mekanizması: Borç alan, yönetim sisteminin bir parçası olarak bir şikâyet mekanizması oluşturmaktadır.

Prensip 7: Bağımsız Değerlendirme: Borçlu ile doğrudan ilişkisi olmayan bir bağımsız sosyal ve çevre uzmanı, A ve B kategorilerindeki projelerin

değerlendirilmesine, eylem planına ve bilgilendirme sürecine ilişkin belgeleri gözden geçirmekte ve EP'ye uygunluğunu değerlendirmektedir.

Prensip 8: Taahhüt: A ve B kategorisindeki projeler için borç alan, ilgili mevzuat ile geliştirdiği eylem planına uymayı ve periyodik raporlar vermeyi taahhüt etmektedir.

Prensip 9: Bağımsız İzleme ve Raporlama: A ve gerekiyorsa B kategorilerindeki projeleri, kredinin ömrü boyunca sürekli izleyip bankaya rapor verecek deneyimli ve bağımsız çevre uzmanı atanmaktadır.

Prensip 10: EPFK'nin Raporlaması: EP'yi kabul eden her finansman kurumu, gerekli gizlilik kurallarını dikkate alarak EP'nin uygulanması ve deneyimleri hakkında, yılda en az bir kez resmî açıklama yapmayı taahhüt etmektedir.

1.11. Bankacılık Sektörü Temel Sürdürülebilirlik İlkeleri

Bankacılık sektörü, sürdürülebilir kalkınmanın desteklenmesinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Bankaların ticari faaliyetlerini yürütürken kalkınmanın çevresel ve sosyal boyutlarını göz önünde bulundurarak dikkat etmesi gereken konularda rehberlik sağlamak amacıyla TBB tarafından Bankacılık Sektörü Temel Sürdürülebilirlik İlkeleri hazırlanmıştır.

Amacı, bankacılık sektörünün temel sürdürülebilirlik ilkelerinin de yardımıyla, bankaların çevresel ve sosyal öngörülebilirliğini, şeffaflığını ve faaliyetlerinin izlenmesini daha sistematik bir şekilde yönetebilmektir. İlgili kamu kurum ve kuruluşlarıyla, üniversiteler, sivil toplum kuruluşları, Birleşmiş Milletler Çevre Programı Finansal İnisiyatifi, Birleşmiş Milletler Küresel İşbirliği, Dünya Bankası, Karbon Saydamlık Projesi, Uluslararası Finans Kurumu ve Küresel Raporlama İnisiyatifi gibi uluslararası kuruluşların görüş ve önerileri alınarak nihai hale getirilen bu kılavuz, Türkiye Bankalar Birliği Yönetim Kurulu tarafından, üye bankalara sektörde iyi uygulama prensipleri çerçevesinde tavsiye edilmiştir

(www.unepfi.org, 2020). Bu yaklaşım göz önünde bulundurularak oluşturulan temel ilkeler aşağıda sıralanmıştır:

İlke 1: Bankacılık Faaliyetlerinden Kaynaklanan Çevresel ve Sosyal Risklerin Araştırılması ve Yönetimi

1.A. Borç Verme Faaliyetlerine İlişkin Çevresel ve Sosyal Risk Yönetimi (Bankacılık Sektörü-Dış Etkiler)

Çevresel ve sosyal etkilerin uygun şekilde yönetilmemesi, bankacılık sektöründe itibar kaybına ve/veya finansal risklere yol açabilmektedir. Bu sebeple, öncelikle kredi değerlendirme süreçlerinde finansal, teknik ve ekonomik konularda olduğu gibi çevresel ve sosyal etki konularına dikkat etmek ve ikinci olarak da kararları yönetici düzeyindeki dikkate almak önemlidir.

Bankacılık sektörü için sürdürülebilirlik yönergeleri (ilkeler), bankaların çevresel ve sosyal risk değerlendirme sürecini borç verme politikalarına dahil ederek içselleştirebilecekleri yollar önermektedir. Bankalar ayrıca, borç verme politikalarına eklenecek bir “Yasaklı Finansman Listesi” biçiminde finanse etmeyecekleri sektörleri ve/veya faaliyetleri belirlemektedir.

Bankaların, çevresel ve sosyal etkileri değerlendirirken dikkate alması gereken etki ve riskleri iki adımda incelemesini önermektedir:

1. Kredi kullanacak firmanın mevcut durumda gerçekleştirdiği faaliyetlerinden kaynaklanan çevresel ve sosyal etkiler ve risklerin bunların tüm potansiyel bankacılık işlemlerinde gözetilmesi gerekmektedir. Banka kredisine başvuran bir firmanın başvuru tarihinde çevresel ve sosyal yasa ve düzenlemelere uyup uymadığını tespit etmek ve firmanın çevresel ve sosyal etkilerini değerlendirmek için, aşağıdaki hususlar analiz edilmelidir:
 - Şirket mevcut faaliyetlerinden dolayı sahip olması gereken tüm resmi lisansları ve onayları (işletme ruhsatları, işyerleri açma izni vb.) aldı mı?
 - Firma yerel olarak uygulanabilir çevresel ve sosyal yasa ve düzenlemelere ve ayrıca geçerli olduğu kadar uluslararası iyi uygulamalara uyuyor mu?
 - Firma yerel olarak geçerli yasa ve yönetmeliklere ve iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili konularda uluslararası iyi uygulamalara uyuyor mu?

- Varsa, yerel halk arasında ya da sivil toplum örgütleri (STK) tarafından firmanın mevcut faaliyetlerine tepkiler neler oldu?
2. Kredi başvurusu bir yatırımın finanse edilmesiyle ilgiliyse, böyle bir yatırım projesinden doğabilecek çevresel ve sosyal etkiler ve olası risklerin tanımlanması ve yönetilmesi gerekmektedir. Çevresel ve sosyal etkiler ve boyutları, her projenin özellikleri ışığında analiz edilmesi gereken konulardır. Bir projenin boyutuna, kapasitesine veya ilgili yatırımın maliyetine bakılmaksızın, çevresel ve sosyal etkisi, projenin sektörüne, üretimin sürecinin yapısına, kullandığı teknolojilere, bulunduğu yere, yerel ekosistemin niteliğine bağlı olarak değişmektedir.

Projenin doğal kaynaklar üzerindeki etkisi, yerleşim alanlarına yakınlığı, korunmasız ve korunan alanlara olan yakınlığı ve etkileri ve yatırımcının bu tür konuların yönetimi ile ilgili mevcut bilgi ve özeninden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, her proje için o projenin benzersiz dinamikleri tarafından bilgilendirilen bir çalışma yürütmek gereklidir. İlgili yatırımın miktarına bakılmaksızın, bankaların finansman başvurusu değerlendirilen her proje için gerçekleştirilen çevresel ve sosyal etki değerlendirmelerine sahip olmaları önerilmektedir:

- a) Çevresel Etki Değerlendirme yönetmeliklerinin gerektirdiği tüm belgeler ve raporlar alınmalıdır.
- b) Yerinde ziyaretler ve gerekli görülmesi halinde gözlemler dahil, çevre ile ilgili tüm dokümantasyonlara dayanarak, proje aşağıdaki kriterler ışığında değerlendirilmelidir:
 - i) Yatırım projesinin olumsuz çevresel ve sosyal etkileri kabul edilemez derecede fazla mı?
 - ii) Projenin çevresel ve sosyal etkileri ne derece önemli ve yönetilebilir?
 - iii) Yatırım projesinin, yatırımın yapılacağı alan dışındaki doğal çevre ve insan yaşamına yapacağı olumsuz etkilerin boyutları nelerdir?
 - iv) Yatırımın insanlar ve çevre üzerindeki olumsuz etkilerinin bölgesel kapsamı ve süresi nedir ve bu etkiler fiziksel ve finansal olarak yönetilebilir mi?

Finansman için düşünölen yatırım projelerinin potansiyel çevresel, iş sağlığı ve güvenliği ile sosyal etkilerinin tanımlanması ve sistematik olarak yönetilmesi ve etki planının azaltılması için eylem planlarının formüle edilmesi önerilmektedir. Bankaların sürdürülebilir kalkınma ile ilgili mal ve/veya hizmet üretimi artırımına ve bankalar tarafından sağlanan krediyle finanse edilen yatırım miktarına, herhangi bir genişlemesine, kalkınma planına ve sabit sermayesi yatırımına yönelik risk oluşumu aşğıdaki Tablo 10'daki gibidir:

Yüksek Risk (Kategori A): İnsanlar ve çevre üzerinde ağır etkileri olan ve etkileri kritik, benzersiz ve kontrol altında tutulması zor olan çevresel ve sosyal risk düzeyidir.

Tablo 10: Çevresel ve Sosyal Risk Düzeyi (A)

YÜKSEK RİSK
Tarım, Hava yolu ulaşımı, Havaalanları, İnşaat malzemesi (taş ocağı işletmesi dahil), Araç üretimi, Atık, Su, Gemi taşımacılığı, Süpermarketler, Madencilik ve metaller, Petrol ve gaz, Haşere kontrolü, Enerji üretimi, Yol yapımı, Kimyasallar ve ecza ürünleri, İnşaat, Fast food zincirleri, Gıda, içecek ve tütün, Ormancılık ve kâğıt.

Orta Risk (Kategori B): Etkileri belirli bir bölgeyle sınırlanan ve geçici veya kısa vadede olan ve genellikle yönetimi kolay olan, insanlar ve çevre üzerinde orta derecede olumsuz etkileri olan çevresel ve sosyal risk düzeyi ek bir bütçe harcaması için riskler Tablo 11'deki gibidir:

Tablo 11: Çevresel ve Sosyal Risk Düzeyi (B)

ORTA RİSK
İnşaat teçhizatı, Elektronik ve elektrik ekipmanı, Enerji ve yakıt dağıtımı, Mühendislik ve makine, başka bir grupta yer almayan finansal sektör şirketleri, Otel, lokanta ve ikram hizmetleri, başka bir grupta yer almayan üreticiler, Limanlar, Baskı ve gazete yayını, Gayrimenkul geliştirme şirketleri, Toplu taşıma, başka bir grupta yer almayan perakendeciler, Araç kiralama.

Düşük risk (Kategori C): İnsanlar ve çevre üzerinde olumsuz etkisi olmayan ya da minimum olumsuz etkisi olan ve ek bir çaba göstermeden yönetilebilen bir çevresel ve sosyal risk düzeyi Tablo 12'deki gibidir.

Tablo 12: Çevresel ve Sosyal Risk Düzeyi (C)

DÜŞÜK RİSK
Tüketici/ipotek finansmanı, Bilgi teknolojisi, Medya, Başka bir grupta yer almayan eğlence sektörü (spor ve oyun salonları), Gayrimenkul yatırımcıları, Araştırma ve geliştirme, Destek hizmetleri, Telekom, Toptan satış dağıtım.

Tablo 12'de belirtilen bilgi ve belgeleri incelemek ve analiz etmek ve bir yatırımcının mevcut faaliyet ve projelerinin mevcut ve potansiyel çevresel ve sosyal etkilerini belirlemek için kendi yöntemlerini kullanarak bankalar tüm bu projeleri risk seviyelerine göre sınıflandırılmaktadır. Her risk seviyesi için aşağıdaki önlemler alınmaktadır:

C Kategorisi:

- Yatırım projesinin potansiyel çevresel ve sosyal riskleri ve etkileri yoktur ya da bulunmaz ya da o kadar azdır ki, özel önlemlere gerek olmadan yönetilebilmektedir.
- Borç verme, firmanın çevre yasaları ve düzenlemelerinin kendi sektörü ve kapasitesi çerçevesinde sahip olması gereken tüm izin ve lisanslara sahiplik koşuluyla gerçekleşebilmektedir.
- Geçici izinleri veya lisansları olan firmalara borç verildiğinde, şartlara uyumu izlenebilmektedir.

B Kategorisi:

- Yatırım projesinin potansiyel çevresel ve sosyal etkileri orta derecede olumsuzdur.
- Firmalar, çevresel yasa ve yönetmeliklerinin kendi sektörü ve kapasitesi çerçevesinde sahip olunması gereken tüm izin ve lisanslara sahip olmalıdır.

- Geçici izinleri veya lisansları olan bir firmaya borç verilmesi durumunda, şartlara uyumu izlenmelidir.
- Proje için bir çevresel etki değerlendirme çalışması veya raporu (Proje Bilgi Dosyası (PIF) vb.) bulunmalı ve bu rapor ayrıntılı olarak analiz edilmelidir.
- Borç verildikten sonra, çevresel yönetim ve kontrol önlemlerinin alınmasının ve bunlara uyulmasının sağlanması için dikkat edilmelidir.

A Kategorisi:

- Yatırım projesinin potansiyel çevresel ve sosyal etkileri şiddetlidir.
- Firmalar, çevresel yasa ve yönetmeliklerinin kendi sektörü ve kapasitesi çerçevesinde sahip olunması gereken tüm izin ve lisanslara sahip olmalıdır.
- Geçici izinleri veya lisansları olan bir firmaya borç verilmesi durumunda, şartlara uygunluğu izlenmelidir. Proje için bir çevresel etki değerlendirme çalışması veya raporu (ÇED raporu 22 vb.) bulunmalı ve ayrıntılı olarak incelenmelidir.
- Hem mevcut faaliyetlere hem de yatırım projesine uygulanabilir çevresel yönetim ve kontrol önlemlerinin alınmasına ve bunlara uyulmasına özen gösterilmelidir. Koşullar gerekiyorsa boşluk analizi yapılmalıdır.

Finanse edilecek yatırımlar için çevresel ve sosyal etkilerin belirtildiği ve bu etkilerin ve potansiyel risklerin nasıl azaltılacağını veya ortadan kaldırılacağını belirten bir Çevresel ve Sosyal Yönetim Planı hazırlanmalıdır. Ayrıca bir Çevresel ve Sosyal İzleme Raporu da altı ayda birden az olmamak şartıyla düzenli aralıklarla hazırlanmalıdır. Bu bağlamda, aşağıdaki çalışmalar da önerilmektedir:

- Mevcut durum analizi.
- Boşluk analizi.
- Kapsamlı çevresel ve sosyal risk değerlendirmesi.
- Kümülatif etki değerlendirmesi.
- Ekolojik etki raporları vb.

Bankalar, borç verme sözleşmesinde ayrı bir şart olarak çevresel ve sosyal risk analizlerine dayanarak belirlenen belirli çevresel ve sosyal kategori için formüle

edilmiş eylem ve izleme planlarını içermelerini önermektedir. Bankalar, çevresel ve sosyal analizlerin sonucu belirlenen belirli çevresel ve sosyal risk kategorisi için hazırlanan eylem planlarına uyum sağlamalıdır. PIF, ÇED Raporu ve/veya GAP Analizi Raporunda belirtilen çevresel ve sosyal risklerin boyutları ile garanti altına alındığında yapılan saha ziyaretlerinin bulgularına dayanarak, bankalar, yatırımcıların ve belirtilen hususların ötesine geçerek ek önlemler almalarını isteyebilmektedir.

1.B. Diğer Bankacılık Ürün ve Hizmetlerinde Sürdürülebilirlik Parametrelerini Dikkate Almak

Kredilendirme dışındaki diğer bankacılık ürün ve hizmetlerini sunarken, yatırım, ticari veya bireysel bankacılık gibi şartlar altında, bu kılavuzda belirtilen sürdürülebilirlik ilkeleri çerçevesinde kendi iç politikalarına uygun süreçleri formüle etmekte ve gerektiğinde sorumlu yatırım ilkeleri gibi diğer kriterlere referans olabilmektedir.

İlke 2: Bankaların İç Faaliyetlerinin Etkisinin Yönetimi

Bu ilke, finansal kurumların kendi iç faaliyetlerini yürütürken yarattığı ekolojik (su, karbon vb.) ayak izlerini ifade eden etkileri tanımlamak, ölçmek, azaltmak ve raporlamakla ilgilidir. Dünya nüfusunun 2050 yılına kadar dokuz milyar kişiye ulaşması beklenmektedir. Doğal kaynaklara olan küresel talep hem nüfus artışına hem de yaşam standartlarındaki iyileşmelere paralel olarak istikrarlı bir şekilde büyümeye devam etmektedir. Dünya nüfusu son yüz yılda dört kat artarken, toplam ekonomik çıktı 23 kat artış göstermiştir. Bu eğilimlere dayanarak fosil yakıt, su ve doğal kaynak tüketiminin sırasıyla 12, 9 ve 8 kat artacağı tahmin edilmektedir.

Küreselleşmenin artması gibi, doğal kaynaklar için rekabet de çevre üzerinde baskı yaratmaktadır. Bu nedenle doğal kaynakların verimli kullanılması, özel sektörde sürdürülebilir kalkınmanın kritik öneme sahip olduğu bir konudur. Bu durum, özel sektörde rekabet gücünün kaybı ve arz güvenliğini sağlamak için artırılmış önlemler gibi bazı diğer riskleri de beraberinde getirmektedir. Bu nedenlerle, firmaların doğal kaynakları daha etkin kullanabilmeleri için maliyetlerini düşürmeleri, atık birikimini önlemeleri ve sera gazı emisyonlarını azaltmaları gerekmektedir.

Bankaların iç faaliyetlerinden kaynaklanan çevresel etki, arka ofislerinden, seyahatlerinden ve satın alma işlevlerinden ve süreçlerinden kaynaklanan toplam etkilerden oluşmaktadır. Finansal kurumların bankacılık faaliyetlerinin başlıca olumsuz etkileri su, enerji (elektrik, doğal gaz, akaryakıt) ve kâğıt tüketiminden; elektronik ve diğer atıkların üretilmesi ve bu faaliyetlerin neden olduğu sera gazı emisyonları (özellikle CO₂) başlıkları halinde sıralanabilir. Mümkün olduğu sürece, bankalar çevresel etkileri ve kendi bankacılık faaliyetlerinden kaynaklanan karbon ayak izlerini azaltmaya veya ortadan kaldırmaya çalışmalıdır. Bu, aşağıdaki sorunların ele alınmasını ve bunlarla başa çıkmak için gereken kurum içi prosedürlerin ve önlemlerin geliştirilmesini içermektedir.

- Genel merkez, bölge departmanı ve şube birimlerindeki ekolojik ayak izi sorunlarını tanımlamak ve nasıl izleneceklerini belirlemek,
- Dahili etkiyi ölçmek, raporlamak, yönetmek ve azaltmak için bir yapı oluşturmak,
- Karbon ayak izlerini ve kaynak tüketimini azaltmak için eylem planlarını formüle etmek,
- Göz önünde bulundurulması, izlenmesi ve tedarikçilerin ve taşeronların bankaların ekolojik ayak izi üzerindeki etkilerini kendi süreçleri sayesinde etkilemenin gözetilmesi için sistemler kurmak.

İlke 3: İnsan Hakları ve Çalışan Hakları

TBB üyeleri, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Beyannamesi'ne, Türkiye'nin onayladığı ILO sözleşmelerine ve Türkiye'deki insan haklarını ve çalışan haklarını düzenleyen yasal çerçevelere ve yasalara ve düzenlemelere tam olarak uymalarını kabul etmişlerdir. Bankalar, aşağıdaki insan haklarını ve çalışan hakları sorunlarını ele almakta ve onlarla baş etmek için gereken kurum içi prosedürleri ve önlemleri geliştirmektedir. Bankalar, Kurumsal İnsan Hakları ve Çalışan Hakları Politikasını oluşturmakta ve uygulamaktadır. Bankalar bu politikanın uygulanmasında yer alanların rollerini ve sorumluluklarını açıkça tanımlamaktadırlar. Bankalar bu gibi konularda eğitim alınmasını sağlamaktadır. Bu eğitim aşağıdakilerden oluşmaktadır:

- Çalışan şikâyetlerini ve ihtilaflarını giderebilecek yapılar ve mekanizmalar yaratır ve yönetir.
- İnsan kaynakları yönetimi süreçlerinde fırsat eşitliğini sağlarlar; cinsiyet, cinsel tercih, din, dil, ırk, yaşa vb. dayalı ayrımcılıktan kaçınırlar ve bunlara göre çeşitliliği desteklerler.
- İş sağlığı ve güvenliği konularında ve mesai saatlerinde geçerli olan tüm yasa ve düzenlemelere uyarlar.
- İnsan hakları sorunlarını, çevresel ve sosyal durum tespiti süreçleriyle başa çıkma yaklaşımlarına entegre ederler.
- Taşeronlarından, kendi faaliyetlerini yürütürken yaptıkları gibi aynı kurallara uyma sözü vermelerini talep ediyorlar.

İlke 4: Paydaş Katılımı ve İletişimi

Çalışanlar, müşteriler, topluluk, devlet kurumları ve kuruluşları, menfaat sahipleri ve STK'lar dahil ancak bunlarla sınırlı olmamak üzere tüm bankalar paydaşlarının ihtiyaçları ve önceliklerini dikkate alarak sürdürülebilirlik ile ilgili faaliyetlerini gerçekleştirmeyi amaçlamaktadır. Bir bankanın paydaşları aşağıda tanımlanan grupları içerir, ancak bunlarla sınırlı değildir. Bankaların bu grupları ele almak için paydaş iletişim stratejilerini geliştirmeleri ve paydaşların bankalar ile iletişim kurabilecekleri kanalların yaratılmaları önerilmektedir.

Paydaşlar:

- Çalışanlar,
- Kamu kurum ve kuruluşları,
- Finansal Kurumlar,
- Medya,
- Müşteriler,
- Sendikalar ve çalışan örgütleri,
- Sivil toplum örgütleri,
- Toplum,
- Uluslararası sürdürülebilirlik girişimleri,
- Tedarikçiler ve destek servis sağlayıcıları,

- Üniversiteler ve akademisyenler,
- Yatırımcılar ve hissedarlar.

Paydaş katılımının sürdürülebilirlik uygulamalarının bir bileşeni olarak ele alınması önerilmektedir. Bu şekilde paydaş katılımını stratejilerle ilişkilendirmek ve uygun olduğunda politika ve prosedür geliştirmeye dahil etmek mümkün olacaktır. Paydaş katılımını kolaylaştırmak için açık ve şeffaf iletişim kanalları tanımlanması ve paydaşların bunlardan haberdar edilmesi gerekmektedir. Ek olarak ve bu sürecin daha etkili olması için, paydaşlardan gelen öneri, gözlem, şikâyet ve eleştiriler, iç işlemlerin düzenli yürütülmesi için uygun banka personeli tarafından usulüne uygun olarak düşünülmeli ve paydaşlara sonuçlar hakkında geri bildirimde bulunulmalıdır. Sürdürülebilirlik raporları, paydaşların, katılımcının katılım süreçleri ile önemli olarak belirtilen konularda bankanın gerçekleştirdiği eylemler hakkında bilgilendirilmesi için önemli bir araç görevi görmektedir. Bu raporlama hakkında ayrıntılı bilgi bu kılavuzda “İlke 7” kapsamında verilmektedir.

Paydaş katılımının etkin bir şekilde yürütülmesini sağlamak için, bilgilerin hangi paydaşlara, hangi amaçlarla, hangi konularda ve hangi sıklıkta iletileceğini açıkça belirlemek önemlidir. Olası paydaşları belirlemek ve hangilerinin daha önemli bir izleyici kitlesi olduğuna karar vermek için, paydaşların bilgi, deneyim ve belirli bir konuyla ilgili etkisi gibi bir dizi kritere, paydaşların ne ölçüde etkilendiğine dikkat edilmelidir. Paydaş iletişiminin sürekliliğini ve şeffaflığını sağlamanın yanı sıra, bu tür bir iletişimin yürütülmesinin izlenmesi de önemlidir. Paydaş katılımı sürecinin etkili bir şekilde çalışıp çalışmadığını belirlemek için çeşitli performans kriterleri tanımlanmalıdır. Ayrıca, paydaşların bankaların sürdürülebilirlik performansı hakkındaki algılarının iletişim yoluyla nasıl değiştiğini belirlemek için aşağıdaki konulara dikkat edilmesi önerilir:

- Paydaşların özellikle üzerinde durduğu ve/veya eleştirildiği konular,
- Bankanın sürdürülebilirlik performansını etkileyen hususların değerlendirilmesine dayanarak derecelendirme/sıralama sonuçları
- Sürdürülebilirlikle ilgili dış iletişimde uygun dilin kullanımı, dış iletişimde bu konudan bahsedilmesi,

- Sürdürülebilirlik konularının çalışanlarla iç iletişimde yer alması.

Sürdürülebilirlikle ilgili faaliyetlerin tüm bankacılık sektörüne yayılmasını teşvik etmek önemlidir. Bu yüzden uluslararası sürdürülebilirlik girişimleriyle iletişim halinde olunmalıdır. Uluslararası sürdürülebilirlik girişimleri aşağıda belirtilmiştir:

- Birleşmiş Milletler Çevre Programı Finans Girişimi (UNEP FI)
- Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi
- Dünya Sürdürülebilir Kalkınma İş Konseyi
- Ekvator İlkeleri (EP)
- Birleşmiş Milletler Sorumlu Yatırım İlkeleri (BM PRI)
- Küresel Raporlama İnisiyatifi (GRI)
- Uluslararası Entegre Raporlama Komitesi (IIRC)
- Karbon Saydamlık Projesi (CDP)
- Türkiye Kurumsal Yönetim Derneği (TKYD)
- Sürdürülebilir Kalkınma Türkiye İş Konseyi (BCSD Türkiye)
- Türkiye Toprak Erozyonu ile Mücadele Vakfı (TEMA Vakfı)
- Dünya Vahşi Yaşam Fonu (WWF-Türkiye).

Bu tür üyeliklere paralel olarak ve bunlara ek olarak, bankalar, kamuoyunu sürdürülebilirlik sorunları hakkında bilgilendirmek, farkındalıklarını artırmak ve başkalarını da aynı şeyi yapmaya teşvik etmek konularında önemli bir role sahiptir. Uluslararası derecelendirme kuruluşları firmaları sürdürülebilirlik performanslarına göre değerlendirilmekte ve bankaların paydaşları arasında sayılmaktadır. Bir bankanın sürdürülebilirlik performansını iyileştirmek için ihtiyaç duyduğu alanları tespit etmek üzere bu tür kurumlarla sürekli ve açık iletişim içinde olması önemlilik arz etmektedir.

Bazı ülkelerdeki borsalar, şirketlerin sürdürülebilirlik performanslarına göre oluşturulmuş endeklere sahiptir. Borsa İstanbul da benzer bir endeks başlatmıştır. Bu tür endeksler, firmaların sürdürülebilirlik çabalarının objektif değerlendirmelerini yansıtır; bu nedenle bankaların endekste yer almaları teşvik edilmektedir.

İlke 5: Kurumsal Yönetim

Kurumsal yönetim sürdürülebilirliğin en temel unsurlarından biridir ve bu nedenle bankaların yönetişimle ilgili konularda uluslararası kabul görmüş standartlara uymaları önemlidir. Ayrıca, bankaların sürdürülebilirlik kavramlarını tüm karar alma süreçlerini bilgilendirmek ve faaliyetlerinin yürütülmesinde dikkate almak için organizasyonları içinde içselleştirmeleri önerilmektedir.

Bu çerçevede, bankalar Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) ve Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) tarafından yayımlanan yasal olarak uygulanması zorunlu olan kurumsal yönetim düzenlemeleri ile tam ve sürekli uyum içinde olmak için çaba sarf etmelidir.

Ayrıca, sürdürülebilirlik kavramının tüm bankacılık faaliyetlerine entegrasyonu için ihtiyaç duyulan yönetişim yapısının kurulmasına önem verilmelidir. Bir bankanın SPK tarafından yayınlanan Kurumsal Yönetim İlkelerine uygun olarak hazırladığı ve diğer gereklilikleri yerine getirdiği tüm sürdürülebilirlik raporlarındaki uyumluluk performansından söz edilmelidir. Bankaların, yasal düzenlemelere uygunluğun ötesine geçmeleri ve kurumsal yönetim performanslarını bağımsız kuruluşlarca gözden geçirmeleri teşvik edilmelidir. Bankaların kurumsal yönetim yapılarının sürdürülebilirlikle ilgili tüm konularda sorumluluk üstlenmesi, temel kontrol mekanizmalarını içermesi ve iç ve dış raporlamayı kurumsal yönetim sürecinin bir parçası haline getirmesi önemlidir.

Bankaların sürdürülebilirlik yönetimi sorumluluğunu mümkün olan en yüksek seviyeye getirmeleri ve sürdürülebilirlikle ilgili sorunların çözülmesi için özel bir yapı oluşturmaları önerilir. Sürdürülebilir bankacılık hedefleri koymaya ve performans göstergelerini belirlemeye ve bu konuda rapor vermeye teşvik etmeye öncelik verilmelidir. Belirlenen hedefler, bankalar ve paydaşları için önemli olan konulardaki gelişme alanlarıyla ilgili olmalı ve bankanın vizyon ve stratejileriyle tutarlı olmalıdır. Bu hedeflerin yerine getirilmesi ile ilgili görev ve sorumluluklar tüm faaliyetleri kapsayacak şekilde belirlenmeli ve belirli personele atanmalıdır. Yerine getirilen hangi hedeflerin ölçüleceğine ilişkin göstergeler tanımlanmalıdır.

Şeffaflığı ve hesap verebilirliği sağlamanın bir yolu olarak paydaşları bu performans kriterleri hakkında bilgilendirmeye özen gösterilmelidir. Kriterler ile ilgili gelişmeler de düzenli olarak bildirilmelidir. Bankaların tüm organizasyonlarını kapsayacak ve tüm çalışanlarının onlarla özdeşleşmelerini sağlayacak şekilde sürdürülebilirlik yapılarını genişletmeleri önerilir.

Bankaların sürdürülebilirlik yönetimi, ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemi, ISO 14064 Sera Gazı Envanter Yönetim Sistemi, ISO 50001 Enerji Yönetim Sistemi ve OHSAS 18001 İş Sağlığı ve Güvenliği Yönetim Sistemi standartları gibi uluslararası kabul görmüş kriterlere uygunluğu denetlenerek geliştirilebilir.

İlke 6: Kapasite Geliştirme

“Kapasite geliştirme”, bankaların mevcut politikalarını, kurumsal yapılarını, sistemlerini ve insan kaynaklarını geliştirmek için sürdürülebilirlik yönetimi stratejilerini geliştirmek ve operasyonel etkinliklerini en üst seviyeye çıkarmak için çaba gösterdikleri bir süreçtir. Bu nedenle, bu bağlamda, kapasite iyileştirme bir bankanın tüm kurumsal, teknolojik, maddi ve insan kaynakları kapasitesini kapsar. Kapasite geliştirme amacıyla, bankanın iletişim kurduğu ulusal ve uluslararası girişimler tarafından sağlanan eğitim fırsatlarından yararlanılmalıdır.

Kurumsal ve sektörel kapasitenin geliştirilmesine yardımcı olmak her bankanın temel hedefi olmalı, böylece sürdürülebilirlik kavramı, banka çalışanları ve müşterileri de içeren bir şekilde tüm paydaşlar tarafından içselleştirilmelidir. Böylece çevresel ve sosyal riskler uygun bir şekilde tanımlanabilir, değerlendirilebilir ve yönetilebilir ve çevresel ve sosyal faktörler banka süreçlerine ve karar alma mekanizmalarına tam olarak entegre edilebilir. Bu çabalar iki ana başlık altında izlenebilir: “Dahili Kapasite Geliştirme” ve “Harici Kapasite Geliştirme”.

Dahili kapasitenin iyileştirilmesi: Bir bankanın faaliyetlerini sürdürülebilirlik ilkeleri doğrultusunda yürütebilmesi, kendi çevresel ve sosyal etkilerini tam ve doğru bir şekilde anlayabilmesi ve yönetebilmesi ve sürdürülebilirlik kavramlarının tüm personel arasında içselleştirebilmesi için çalışanlarının yeterince bilinçli ve eğitilmiş olması gerekir. Bunu başarmak için önerilen adımlar şunlardır:

- a) Farkındalık geliştirme faaliyetleri: Tüm çalışanlar, sürdürülebilirliğin bankanın faaliyetleri için neden önemli olduğu konusunda temel bir anlayışa sahip olmalıdır. Bu anlayış, sürdürülebilirlik tutumlarının içselleştirilmesinin temelini genişletecektir. Farkındalık geliştirme faaliyetleri, bir bankanın sahip olabileceği doğrudan ve dolaylı etkiye dikkat etmeli ve her seviyede banka personeli bunlara dahil edilmelidir.

Bu tür faaliyetler sırasında, sürdürülebilirlik kavramının tüm boyutlarından personel haberdar edilmelidir. Bu amaçla, sürdürülebilirlik bilinci gelişimi sadece çevresel ve sosyal etkilere değil aynı zamanda kurumsal yönetime, paydaş iletişimi ve izleme ve raporlama konularına da dikkat çekmelidir. Bankanın risk ve itibar yönetiminde çevresel ve sosyal etkileri tanımlamanın ve yönetmenin, ürün ve hizmetlerdeki sürdürülebilirlik prensiplerine dikkat etmenin önemli rolüne dikkat edilmelidir.

- b) Eğitim: Sürdürülebilir bankacılık ilkelerinin yerine getirilmesi, bu temel farkındalığın ötesine geçen bilgi ve eğitimi gerektirecektir. Bu eğitim, içinde yer alan kişilerin görev ve sorumluluklarına göre tasarlanmalı ve detaylandırılmalıdır. Başka bir deyişle, eğitim bu kılavuzun “Kurumsal Yönetişim” bölümünde detaylandırılan yönetim yapısında yer alan tüm çalışanların üstlendiği sorumluluklarla uyumlu olacak şekilde verilmelidir. Bu konularda kurum içi eğitimin yürütülmesinde en büyük öncelik çevresel ve sosyal etki değerlendirmesine (ÇSED) ve risk yönetimine verilmelidir. Satış ve pazarlama personeli dahil tüm personele, bankanın benimsemiş olduğu ÇSED modeli hakkında eğitim verilmesi esastır. Bu eğitimin kapsamı gereken konular, bunlarla sınırlı olmamak üzere, aşağıdakileri içerir:

- ÇSED modelinin ayrıntıları ve modelin nasıl kullanılacağı
- Uygulamadaki modelin örnekleri
- Modeli kullanırken referans alınacak iç ve dış kaynaklar.

Bu eğitimin bir parçası olarak, çalışanlar ÇSED modeli uygulamasına ilişkin konularda danışabilecekleri kurum içi ve kurum dışı uzmanlar hakkında bilgilendirilmelidir. ÇSED’e ek olarak, tüm banka çalışanlarının sürdürülebilirlik

kavramının temel unsurları hakkında bilgili hale getirilmesi de bir amaç olmalıdır. Bu amaçla, bu rehberde yer alan temel ilkeler hakkında da bilgi sahibi olmalı ve bu ilkelerin sürdürülebilirlik açısından önemini bilmelidirler. Ele alınması gereken konular arasında yönetim, paydaş iletişimi ve katılımı, sürdürülebilir ürün ve hizmetler gibi konular yer almaktadır.

c) Ölçüm ve geri bildirim: Sürdürülebilir bankacılığın temel prensibi adına yapılan tüm çabaların ölçülmesi ve bu ölçümlerin sonuçlarına dayanarak iç ve dış geribildirim sağlanması gerekmektedir. Bu doğrultuda çalışanlar sürdürülebilirlikle ilgili sistemler, faaliyetler ve sonuçlar hakkında düzenli olarak bilgilendirilmelidir. Bu şekilde çalışanların bu faaliyetlere kişisel katılımı da desteklenecektir.

Harici kapasitenin iyileştirilmesi: Bankalar, sektörlerinde ve müşterileri de dahil tüm paydaşlarla olan iletişimlerinde sürdürülebilirlik bilincini geliştirmenin gereklerini ve gerekliliğini kabul etmektedir. Buna paralel olarak, özellikle müşteriye olduğu kadar sektörü de bir bütün olarak hedefleyen sürdürülebilirlik farkındalığı geliştirme ve eğitimi faaliyetleri düzenlemektedir. Bu faaliyetlere katılım, bilgi transferini ve çeşitliliği teşvik etmenin bir yolu olarak, uluslararası kuruluşlar, kamu kuruluşları, STK'lar, kalkınma ajansları ve benzeri dış taraflarla işbirliklerini arttırmaktadır.

İlke 7: İzleme ve Raporlama

Bankaların düzenli aralıklarla gerçekleştirilen paylaşımları ile tüm paydaşlarının sürdürülebilirlik faaliyetleri hakkında bilgilendirilmeleri beklenmektedir. Bankalar (varsa politikaları çerçevesinde) sürdürülebilirlik faaliyetlerini iç ve dış paydaşlarına düzenli ve periyodik olarak bildirmelidir. Bu raporlamanın sıklığını, konusunu ve hedef kitlesini açıkça belirtmeli ve kamuya açıklamalıdır. Düzenli sürdürülebilirlik raporlamalarının bir parçası olarak, bankalar bu kılavuza ne derece uygun olduklarını da belirtmelidir. Bu amaçla, bankalar uluslararası kabul görmüş standartların (GRI) ekinde verilen raporlama formatını kullanmalı ve raporu en az yılda bir kez olmak üzere kurumsal web sitelerinde yayınlamalıdır. Sosyal sorumluluk projeleri yoluyla geliştirilen hizmetler veya

etkilenen insan sayısı, iç paydaşlara yönelik raporları, bankanın iç karar alma süreçlerini etkileyecek şekilde olmalıdır. Benzer şekilde, performans göstergeleri de bankanın performans yönetimi ve yönetim raporlama süreçlerine entegre edilmelidir. Dış paydaşlara yapılan tüm raporlamalarda, uluslararası kabul görmüş standartlara uygunluk tercih edilmelidir. Bu, bir bankanın sürdürülebilirlik performansının standartlara göre izlenmesini ve geliştirilmesini mümkün kılacaktır. Sürdürülebilirlik raporlaması tamamen isteğe bağlı (gönüllülük esasına dayalı) olmakla birlikte, bunun için genel olarak kabul edilmiş uluslararası standartlar vardır:

- Bankalar ayrıca sürdürülebilirlik raporlarını yıllık faaliyet raporlarının bir unsuru olarak yapılandırabilir. Bu seçeneği seçerlerse, bir raporlama döneminden diğerine tutarlılık ve devamlılık sağlanmasına dikkat edilmelidir.
- Benzer şekilde, sürdürülebilirlik hedeflerini ve performansını dikkate alan ve standartlara uygun bir raporlama formatı oluşturulmasına da dikkat edilmesi gerekecektir.

Sürdürülebilirlik raporlaması, bankanın raporlama döneminde katıldığı önemli nitelikteki tüm sürdürülebilirlikle ilgili faaliyetleri kapsamalıdır. Benzer şekilde, bir önceki raporlama dönemi için belirlenen hedeflere ulaşma düzeyi hakkında bilgiler içermelidir. Bu rehberde atıfta bulunulan ana sürdürülebilirlik konularına ek olarak, sürdürülebilirlik raporlarında aşağıdaki noktalar göz önünde bulundurulabilir:

- Kurumun etik kuralları, insan hakları ilkeleri, kurumsal yönetim ilkeleri gibi sürdürülebilirlik için önemli olan ilke ve politikalar.
- Çevresel ve sosyal farkındalığı ve sorunları tüm faaliyetlere, ürünlere ve hizmetlere entegre etmek için kısa-orta ve uzun vadeli eylem planları.
- İç sürdürülebilirlik yönetimi yapısı, sorumluluk alanları, kontrol yapısı ve diğer yönetim detayları.
- Sürdürülebilirlikle ilgili kriterlerin süreçlere ve operasyonlara entegre edilmesine ilişkin mevcut durum (çevresel ve sosyal risk değerlendirme sistemleri, çevre ile ilgili ürünler ve hizmetler vb.).

Bankanın kendi faaliyetlerinden kaynaklanan çevresel etkileri (karbon emisyonları, enerji, su ve diğer kaynak kullanımı, atıklar, vb.) ile ilgili aşağıdaki noktalar:

- Hacim Verileri,
- Periyodik iyileştirmeler,
- Azaltma hedefleri.

Bankanın faaliyetlerinin doğrudan etkisini yönetmek amacıyla bu yönergelere uygun olarak kurulan herhangi bir çevresel ve sosyal yönetim sisteminin mevcut durumu hakkında detaylar:

- Çalışan memnuniyeti ve bankanın insan kaynakları ile ilgili diğer bilgileri.
- Bankanın iç ve dış paydaşlarıyla iletişim kurma çabaları.
- Hayırsever bağışlar ve hayırseverlik faaliyetleri.
- Sosyal sorumluluk projeleri.

1.12. Bankacılık Sektöründe Sürdürülebilir Muhasebe

Muhasebe, işletme içinde ve dışında işletme faaliyetleriyle ilgili olarak iş ve işlemlerin izlenmesi ve bu işlemler sonucu oluşan borç ve alacak ilişkilerinin, bir başka ifadeyle varlıkların oluşumunun ilgili hesaplara kayıtlanarak sonuçlarının saptanması sürecidir. Muhasebe süreci, finansal tabloları kullananların işletme yönetiminde karar almasına yardımcı olan ve finansal pozisyonunu göstermek amacıyla performans raporlarının hazırlanması ve finansal işlemlerin kaydedilmesini sağlayan süreçleri kapsamaktadır. Böylece, muhasebe, işletmenin finansal yapısını gösteren amaçları ile ilgili işlemlerin tanımlanması, sınıflandırılması, özetlenmesi ve raporlanması süreci olarak tanımlanmaktadır. Dolayısıyla, muhasebe bilgisi, bir işletmenin ekonomik faaliyetlerine ilişkin finansal bilgileri ölçmek ve çeşitli kullanıcılara bu finansal bilgileri raporlamak amacıyla kullanılmaktadır.

Sürdürülebilirlik muhasebesi, tanımlanmış bir ekonomik sistemin (işletme, üretim tesisi vb.); ilk olarak çevresel ve sosyal faktörlerin sebep olduğu finansal etkilerini, ikinci olarak da ekolojik ve sosyal etkilerini, belki de en önemlisi

sürdürülebilirliğin üç boyutunu oluşturan sosyal, çevresel ve ekonomik konular arasındaki etkileşimlerini ve ilişkilerini kaydetmek, analiz etmek ve raporlamak üzere işletmenin faaliyetleri, metotları ve sistemlerini ele alan muhasebe alt dalı olarak tanımlanmaktadır. Raporlama ile işletme mali yapısı ile ilgili olarak paydaşlara bilgi verdiği gibi, işletme dışından ilgili kişilere de bilgi desteği sağlamaktadır. İşletmelere kaliteli bilgiyi taşıyabilecek, işletmelerin sürdürülebilirliklerini koruyabilecek olan muhasebe metodu ve yeni bilgi yönetimi olarak tanımlanan sürdürülebilir muhasebe ile birlikte artık muhasebenin rolü; belge toplama, sınıflandırma, kayda almanın ötesinde sürdürülebilirlik ve sürdürülebilirliğin gelişmesi ile ilgili bilgilerin raporlanması olarak dönüşüm yaşamış ve yaşamaya devam etmektedir (Altınay, 2016).

Geleneksel muhasebe yapısının kurumsal sürdürülebilirliğe bilgi sağlamada yetersiz kalması, son yıllarda sosyal ve çevresel faktörleri de göz önünde bulunduran yeni muhasebe yaklaşımlarının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Bu nedenle, başta büyük işletmeler olmak üzere, birçok işletme iş süreçlerini daha sürdürülebilir (ekonomik olarak uygulanabilir, sosyal açıdan sorumlu ve çevreye duyarlı) hale getirmek yani başka bir deyişle uzun vadeli kar maksimizasyonunu arttırmak için üç boyutlu muhasebe (üçlü raporlama), sürdürülebilirlik performans karnesi, çevresel bilgi ve yönetim sistemleri gibi araç ve yöntemlere başvurmaktadır (Glen, 2014).

1.13. Sürdürülebilirlik Sorunları ve Bankalar Üzerindeki Etkileri

Bankalar, düşük karbon teknolojilerine yönelik finansman çözümleriyle artan enerji taleplerine cevap vererek iş büyümesini, yenilikçiliği ve sürdürülebilirliği sağlamaktadır. Sürdürülebilirlik yönetim yapılarını oluştururken ya da ayarlarken göz önünde bulundurulması gereken önemli noktalar şunlardır:

- Banka genelinde azami katılım sağlamak için anlaşılması ve kullanılması kolay bir yapı oluşturmak
- Sürdürülebilirlik değerlendirmelerinin banka genelinde yaygınlaştırılmasını sağlamak için yürütme komitesinde veya kurulda bankanın tepesindeki bir sürdürülebilirlik komitesi aracılığıyla hesap verebilirliğin sağlanması.

- Sürdürülebilirlik sorumluluklarını ve faaliyetlerini bankanın tüm bölümlerine yatay şekilde entegre etmek.
- Sürdürülebilirlik konularının uygulanması ve yönetimi için kilit konuların belirlenmesi ve eğer varsa özel sürdürülebilirlik çalışanlarının rollerinin açıklığının sağlanması. Bu ekipler, bankada merkezi bir uzmanlık kaynağı olarak hizmet eder, sürdürülebilirlik stratejisi ve endişelerinin kapsamını açıklar ve araştırma ve danışmanlık hizmetleri sunar.
- Sürdürülebilirlik uygulamalarının dahil edilmesini teşvik etmek ve değişim direncini engellemek için teşvik edici yapılar oluşturmak.
- Sürdürülebilirlik ölçümlerini iç ve dış raporlamaya dahil etmek.

1.14. Sürdürülebilir Bankacılık Ağı

Sürdürülebilir Bankacılık Ağı (SBN), gelişmekte olan piyasalardan uluslararası iyi uygulamalara uygun olarak sürdürülebilir finansmanı sağlamaya kendini adanmış, finans sektörü düzenleyici kurumlarından ve bankacılık birliklerinden oluşan benzersiz gönüllü bir topluluktur. 38 üye ülke, gelişmekte olan piyasalardaki toplam bankacılık varlıklarının 43 trilyon ABD dolarını (yüzde 85) temsil etmektedir. SBN fikri, IFC ve Çin Bankacılık Düzenleme Komisyonu tarafından ev sahipliği yapılan ve Mayıs 2012’de Pekin’de düzenlenen, 10 ülkeden bankacılık düzenleyicilerinin ve derneklerinin katılımıyla gerçekleşen, IFC’nin sürdürülebilir bankacılık konusunda küresel bir bilgi ağını kolaylaştırmasını talep ettiği ilk Uluslararası Yeşil Kredi Forumu’nda ortaya çıkmıştır. Ağ, Eylül 2012’de başlatılmıştır (www.ifcglobal.com, Global Progres raporu, 2019).

Şekil 1: Gelişmekte Olan Piyasalarda Sürdürülebilir Finansman Girişimleri ve Sürdürülebilir Bankacılık Ağı

Kaynak: www.ifc.org, global progres raporu, 2019.

IFC ve sürdürülebilir bankacılık konusunda politikaları ve ilkeleri olan ülkeler: Bangladeş, Brezilya, Kamboçya, Çin, Kolombiya, Ekvador, Gürcistan, Endonezya, Kenya, Meksika, Moğolistan, Fas, Nepal, Nijerya, Pakistan, Panama, Paraguay, Peru, Güney Afrika, Sri Lanka, Türkiye, Vietnam. IFC ve sürdürülebilir bankacılık konusunda politikaları ve ilkeleri olmayan ülkeler: Arjantin, Şili, Kosta Rika, Dominik Cumhuriyeti, Mısır, Fiji, Gana, Honduras, Hindistan, Irak, Ürdün, Kırgızistan, Laos, Filipinler, Samoa, Tayland (Houérou, 2019).

SBA üyeleri, sürdürülebilir bir finans çerçevesinin uygulanması için üç temel bileşen belirlemiştir. Her biri finansal istikrara ve yerel finansal sektörlerin rekabet gücünün artmasına pratik yollarla katkıda bulunmaktadır:

- i) **Stratejik Uyum:** Üyeler, küresel iyi uygulamalarla ve uluslararası çerçevelerle uyumlu ulusal politikaların etkili olma ve uluslararası yatırımları çekme olasılıklarının daha yüksek olduğunu tespit etmişlerdir.
- ii) **İklim ve Yeşil Finans:** İklim, çevresel ve sosyal hedeflere yönelik yeni finansal ürünlerin ortaya çıkmasına, finansal sektörde yeniliklerin meydana gelmesine ulusal sürdürülebilirlik hedeflerine ulaşmanın bir yolu olarak giderek daha popüler hale gelmektedir.

- iii) ESG Entegrasyonu: ESG risklerinin bankalar tarafından daha iyi yönetilmesi, finansal istikrara katkıda bulunurken kredi riskinin azaltmaktadır.

İKİNCİ BÖLÜM

2. BANKALARDA ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

2.1. Sürdürülebilirlik Kavramı

Değişen iklim krizleri ve çevre koşulları, tüm canlı ve cansız varlıkların hayatını olumsuz yönde etkilemektedir. İktisadi kaynakların verimsiz kötü yönde kullanılmasıyla birlikte “sürdürülebilirlik” kavramı en çok dikkat edilmesi konu haline gelmiştir. Son zamanlarda modern toplumun, iş dünyasından beklentileri geçmişe göre daha fazla artmıştır ve bu beklentiler işletmeleri farklı arayışlara yönlendirmiştir.

Sürdürülebilirlik kavramı finansal ve finansal olmayan kurum veya kuruluşların faaliyetlerine devam edebilmeleri için ekonomik beklentilerinin çevresel ve sosyal farkındalık boyutuyla uyumlu bir biçimde incelenmesini ifade etmektedir. İşletmeler sürdürülebilirliğini sağlayabilmek için sadece ortaklarına ya da çalışanlarına karşı değil, tüm paydaşlarına karşı sorumluluk sahibi olmaktadır. İşletmeler faaliyetlerini sürdürürken neden oldukları, çevresel ve sosyal boyuttaki olumsuzlukları en aza indirmeye yönelik modern bir yönetim felsefesi olarak kurumsal sürdürülebilirlik kavramını öne çıkmıştır. Kurumsal sürdürülebilirlik kavramının amacı, işletmelerin büyümesiyle birlikte daha fazla kâr elde etme çabasıdır. Sürdürülebilirlik kavramı çevresel, ekonomik ve sosyal sürdürülebilirlik faktörlerinden oluşan bir dengenin hem şimdiki neslin hem de gelecek neslin yaşam standartları ve yaşam kalitelerini iyileştirmeyi amaçlamaktadır (Dinica, 2019).

Sürdürülebilirlik farkındalığının en temel doğrularından biri olan “gelecek nesillere yaşanılabilir bir dünya bırakma” ilkesi doğrultusunda finansal kuruluşlar bankalar faaliyetlerini çevresel ve sosyal faktörlerin etkilerini inceleyerek gerçekleştirmektedir. Bankalar tüm doğal kaynakları etkin bir biçimde kullanmaya çalışmaktadır.

2.2. Kurumsal Sürdürülebilirlik

Kurumsal sürdürülebilirlik işletmelerde uzun dönemli değer oluşturma amacıyla ekonomik, çevresel ve sosyal unsurların; yönetişimin ilke ve değerleriyle uyumlu olarak, yürütme ve karar alma süreçlerinde dikkate alınması ve buna göre risklerin etkin olarak yönetilmesi olarak tanımlanmaktadır. Kurumsal sürdürülebilirlik finansal, çevresel ve sosyal sürdürülebilirliğin birleşimi olduğundan, kısa vadeli hedeflerden çok, şirketlerin uzun vadeli kazanç hedefine ulaşmaları gerektiğine işaret etmektedir. Bu nedenle, işletmelerin yalnızca üretim yaparak ekonomik değer oluşturmaları yeterli değildir (Dinica, 2019).

İşletmeler, faaliyetlerini sürdürürken neden oldukları olumsuzlukları, negatif etkileri ortadan kaldırmak ya da en aza indirmek için çalışmalar yapmaktadırlar. İşletmeler şeffaf, adil ve hesap verebilir olmalıdır. Bu yüzden sosyal bilincin farkında olması süetiyle, çevreye karşı daha hassas teknolojilerle faaliyetlerine devam etmekte ve özellikle çevresel farkındalığını işletmenin bütün kademelerine kazandırarak kurumsal sürdürülebilirlik için çaba göstermektedirler. Kâr amacı güden ya da kâr amacı gütmeyen herhangi bir işletmenin ekonomik iktisadi, çevresel, sosyal ve yönetsel başarısını menfaat sahipleri (paydaşları) ile direkt bir şekilde paylaştığı açıklamalar/bildirimler sürdürülebilirlik raporları olarak tanımlanmaktadır (Laufer, 2003).

Kurumsal Sürdürülebilirlik, işletmelerin uzun vadeli değer yaratmak amacıyla, ekonomik, çevresel ve sosyal faktörlerin kurumsal yönetim ilkeleri ile birlikte işletme faaliyetlerin, karar mekanizmalarının ve risklerinin dikkate alınmasıdır. Kurumsal işletmeler, şeffaf, dürüst ve güvenilir bir hizmet vermek amaçlı halka açık bağımsız sürdürülebilirlik raporlarını yayınlamaktadır. Bu sürdürülebilirlik raporları, işletme paydaşları açısından olumlu bir etkiye sahip olmuş ve sonrasında raporlarda bağımsız güvence talebi arayışı ön plana çıkmıştır. İşletmelerin sürdürülebilirlik raporlarına güvence hizmeti alması işletmelerin adil ve sağlıklı işlediğini göstermektedir. Günümüzde sürdürülebilirlik raporlarını yayınlayan şirket sayısı çoktur ama bağımsız güvence hizmeti alan şirket sayısı azdır. Gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerde çeşitli sektörlere yatırım yapan uluslararası yatırımcılar,

geleneksel klasik kısa vadeli kâr elde etme anlayışından uzaklaşarak modern sürdürülebilir ve uzun vadeli kazançlar elde edebilecekleri alanlara yönelmektedir. Dolayısıyla, yatırımcıların büyük kısmı sürdürülebilirlik anlayışını benimsemiş, güvence hizmeti alan firmalara yatırım yapmayı tercih etmektedir. Bu nedenle, firmaların hem değerlerinin artışına katkıda bulunması hem de kârlılığının sürdürülebilmesi açısından sürdürülebilirlik anlayışının benimsenmesi önemlilik arz etmektedir.

2.3. Finans Sektöründe Sürdürülebilirliğin Gelişimi

Sürdürülebilir kalkınmanın önemli bir gündemi olan finansal kaynakların dağılımı söz konusu olduğunda, finansal kuruluşlar, özellikle de bankalar kritik bir öneme sahiptir. Özel sektörden kamu sektörüne, devletlerden kişilere herkes bankalara ihtiyaç duyarlar. Bu anlamda bankalar çevre, insan hakları ve sosyal adalet gibi her türlü konuda hizmetleriyle belirleyici bir misyona sahip olmaktadır (www.garantibbva.com.tr, 2019).

Sürdürülebilirlik uygulamaları çerçevesinden bakıldığında, sürdürülebilir kalkınmanın gerçekleşmesi, çevresel teknolojilerin, yeni enerji sistemlerinin, doğaya duyarlı altyapıların ve bunu destekleyecek bilgi teknolojisinin sağlanması için yatırım gerekmektedir. Geçmişte bu alanın temel kaynak olarak devletler ve kamu kuruluşları görülmektedir. Ancak zamanla bu yatırımların yeterli olamayacağı anlaşılmıştır. Bu noktada finans sektörünün misyonu, bu alana yapılan yatırımlar için finansa erişimin önündeki engelleri kaldırmak ve finansal işlemlerin en ucuz şekilde erişilebilir olmasını sağlamak olmuştur. Bu anlamda yine finans sektörünün yasa yapıcılarla da müzakerelerde bulunması, gerekli yasal kolaylıkların sağlanması için çaba sarf etmesi bir gereklilik haline gelmiştir. Bunlara ek olarak finans sektörünün de diğer sektörler gibi, kendi politika ve uygulamalarında sürdürülebilirlikle ilişkili atması gereken adımlar olmuştur (enerji-kâğıt kullanımı, çalışan ilişkileri, müşterilere sağlanan olanaklar vb.) (www.sbb.gov.tr, 2019).

Finans sektörü, en başından itibaren sürdürülebilirlik için gerekli olan finansal kaynakları sağlamak adına aracı bir misyon üstlenmekte aktif bir şekilde rol almış olsa

da kendi etkinlikleriyle ilişkili atması gereken adımları fark etmesi çok yakın zamanda gerçekleşmiştir. 1990'ların sonuna kadar finans sektörü, özelde de bankalar, kendilerini diğer sektörlere nazaran çevreye duyarlı sektörler olarak görülmektedir. Bu dönemde müşterileri de dahil olmak üzere bankaların çevre meseleleriyle ilgili olmadığına dair araştırmalar yapılmıştır. Günümüzde ise finans sektörü, ekonomik sistemdeki aracı rolünün önemi de göz önüne alınarak sürdürülebilirliğin önemli bir parçası haline gelmiştir (Tezcan vd., 2018).

2.4. Çevresel Sürdürülebilirlik Kavramı

Çevresel sürdürülebilirlik; işletmenin çevreye zarar vermeksizin ya da bu zararı en aza indirerek faaliyette bulunması, doğal kaynakların gelecek nesiller için korunmasını ifade etmektedir. Çevresel sürdürülebilirlik, sadece gelecek nesiller için değil, bu küçük gezegeni paylaştığımız diğer canlıları da kapsamaktadır. Eğer diğer canlılar tehlikedeyseniz, biz de tehlikedeyizdir. Çevreyle ilgili konuların yasalara ve hukuk düzenine yansımaları belirleyen en önemli ilk adım 1980 yılında ABD Kongresinin çevre cezalarını çok kapsamlı ve detaylı bir şekilde inceleyen CERCLA (Comprehensive Environmental Response Compensation and Liability Act) yasasını kabul etmesidir. Takip eden 10 yıllık dönemde önce tehlikeli atık alanları ile ilgili yasaklama ve düzenlemeler akabinde tehlikeli atıklardan sorumlu kişi ve/veya kurumların sorumluluklarının saptanması hususları mevzuattaki yerini bulmuştur (Kaypak, 2019).

Kirliliklerin temizlenmesi/giderilmesinden sorumlu tarafların mesul tutulması firmaların olası mali risklerin yönetimine karşı çevresel yönetim muhasebesi uygulamalarına ağırlık vermelerine neden olmuştur. 1960'lı yıllarda savaş karşıtı ve doğayı korumacı birçok fikir akımı uzun soluklu savaşımlara ve bilinçsiz sanayileşmeye bir tepki olarak ABD ve İngiltere'den başlayarak küresel anlamda ortaya çıkmıştır. Bu akımları ve insanoğlunun giderek artan ihtiyaçlarını göz önünde bulunduran Birleşmiş Milletler Örgütü 1972 yılında 113 ülkeye davet göndererek İsveç'in merkezi başkenti Stockholm'de İnsan Çevresi Konferansı gerçekleştirilmiştir. Konferansın önemi çevre sorunları, çevre hakkı ve ortak sorumluluk gibi kavramların ilk kez tartışılmaya açılmış olmasıdır (Öztürk ve Öztürk, 2019).

Birleşmiş Milletler tarafından 3-14 Haziran 1992 tarihleri arasında, Brezilya'nın Rio de Janeiro şehrinde düzenlenen öncü nitelikte konferanstır. Toplantıya, 108'i devlet başkanı olmak üzere 172 ülkenin temsilcileri katılmıştır. Konferansın bir diğer ismi de "Birleşmiş Milletler Çevre ve Kalkınma Konferansıdır". Konferans sonrasında, Birleşmiş Milletler Çevre Raporu yayımlanmıştır. Toplantının amacı; insanlığın karşı karşıya olduğu çevre sorunlarının, yani iklim değişikliği, ozon tabakasının incilmesi, sınırlar aşan aşırı hava ve su kirliliği gibi sorunların çözümüne tüm ülkelerin katılımı ile her düzeyde ortak eylem programlarının gerekliliği inancındır. Rio Konferansı sonrasında yayımlanan deklarasyon, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Topluluğu ülkelerinin de içinde bulunduğu 184 ülkenin işbirliğiyle 21 Mart 1994 yılında yürürlüğe girmiştir (www.mpgm.csb.gov.tr, 2012).

Rio Deklarasyonu konferansın önemli konularından ve içeriği itibariyle takip eden yıllarda insanlığı bu yönde etkileyen en önemli stratejik düşüncelerden birisidir. Rio Deklarasyonu, 16 Haziran 1972 tarihinde Stockholm'de kabul edilen BM İnsan Çevresi Konferansı Deklarasyonunu teyit ederek yeni ve tarafsız bir küresel ortaklık için gerekli ilkeleri düzenlemiştir. Bu sayede, küresel, çevresel ve kalkınmaya öndelik veren bir bütünlük, uluslararası platformda kabul görmüştür. Rio Deklarasyonu çerçevesinde; ortak fakat farklılaştırılmış sorumluluklar (İlke 7), kamuoyu bilgilendirilmesi ve katılımı (İlke 10), ihtiyatlılık prensibi (İlke 15), kirleten öder ilkesi (İlke 16), çevresel etki değerlendirmesi (İlke 17), devletlerin sürdürülebilir kalkınması için uluslararası hukukun geliştirilmesi (İlke 27) konularında işbirliği yapılması öngörülmüştür. Deklarasyonun en önemli noktası, ulusların ve toplumların kalkınmasının bir bütün halinde gerçekleşmesi ve bugünün kaynaklarının daha iyi ve akılcı değerlendirilerek, gelecek nesillere yaşanabilir bir çevre, sağlıklı ve yeterli bir dünya bırakılması görüşüdür (Seydioğulları,2013).

Çevre ve kalkınma hakkında Rio Deklarasyonu'nun 4. maddesine göre "sürdürülebilir kalkınmaya ulaşmada çevrenin korunması", kalkınma sürecinin ayrılmaz bir parçasını oluşturmalı ve ondan ayrı olarak düşünülmemelidir. Bugün birçok şirketin operasyonları tarım, hayvancılık, ormancılık ve enerji gibi sürdürülebilirliğinin hayati önem arz ettiği sektörlerle doğrudan bağlantılıdır. Doğal kaynakların ve biyoçeşitliliğin giderek azalması ve ekosistemin zarar görmesi

neticesinde şirketler, temel operasyonlarını yürütememe riskiyle karşı karşıya kalmaktadır (Aras ve Sarıoğlu, 2015).

Bir başka tanımla çevresel sürdürülebilirlik; şirket operasyonlarının çevreye zararlarını minimum düzeye indirecek, doğal kaynakların gelecek nesiller için de korunmasını sağlayacak kararlar almayı ifade etmektedir. Bu kapsamda, yenilenebilir enerji, sürdürülebilir tarım ve balıkçılık, organik tarım, geri dönüşüm, atık yönetimi gibi doğal kaynakların daha sürdürülebilir ve verimli kullanılmasını sağlayan çözümler desteklenmektedir.

Çevre en geniş anlamıyla; insanoğlunun ve diğer canlıların yaşamları boyunca ilişkilerini sürdürdükleri ve karşılıklı olarak etkileşim içinde buldukları fiziki, biyolojik, sosyal, ekonomik ve kültürel ortamı olarak tanımlanmaktadır. Hızla artan dünya nüfusu, teknolojinin ilerlemesi, tüketicileri ve paydaşları hedef alan üretim sistemleri politikalarına dayalı serbest piyasa modeli ve vahşi rekabet koşulları çevre ile ilgili çok kriterli sorunların ortaya çıkmasına neden olmuştur. İlk amacı kar elde etmek olan işletmeler bunun yanında çevreyi korumaya yönelik faaliyetlerini de artırmalıdır. Bu amaçla öncelikle çevreyi kıt kaynak olarak kabul etmeli ve çevresel unsurları birer maliyet kalemi olarak görmelidirler. Teknolojik alanda giderek gelişen insanoğlu, doğayı serbest mal olarak sınırsızca kullanmaya ve hatta sömürmeye başlamakla birlikte ekosistemi oluşturan alt sistemlerde meydana gelen zarar sistemin tümünü etkileyip, bu dengenin bozulmasına ve çevresel sorunların ortaya çıkmasına sebep olmuştur. İlk olarak su ve hava kirlenmesi karşılaşılan ve daha çok sanayi bölgelerinde rastlanan çevre sorunlarının, gaz emisyonu ve toksik atıklardan, ozon tabakasının incelmeye, tabiattaki biyolojik zenginliğin yok olmasına, deniz ve okyanusların kirlenmesine ve bunlara paralel olarak küresel ısınmayla birlikte iklim değişikliklerine kadar uzanması, sorunun lokal olmadığını anlaşılmasına neden olmuştur (Akyüz, 2015).

Sanayileşme ile birlikte artan çevre bozukluklar, günümüz ve gelecek nesillere de yansımak üzere olan küresel bir boyuta ulaşmış çevre sorunları sadece gelişmiş ülkelerin değil gelişmekte olan ülkelerin de asıl sorunu haline gelmiştir. Ozon tabakasının incelmeye küresel ısınmaya sebep olmuştur. Çevre ve onun

sürdürülebilirliğini etkileyen üç önemli faktör bulunmaktadır. Bunlar; sanayileşme, kentleşme ve hızlı nüfus artışıdır. Nüfusun hızla artışı 18. yüzyılda başlamış ve beraberinde çevre sorunlarını getirmiştir.

2.4.1. Çevre Kavramı

Genel anlamda çevre; bizlerin de içinde bulunduğu canlı ve cansız tüm varlıkların birbirleri ile ilişkilerinin tamamına verilen isimdir. Dünyada ilk canlıların ortaya çıkmasıyla çevre kavramı oluşmuştur. Çevre aynı zamanda canlı ve cansız varlıkların etkileşimlerinin de tamamıdır. Canlı öğeler insan, bitki örtüsü, hayvan topluluğu ve mikroorganizmalar iken; cansız varlıklar ise insan, bitki örtüsü, hayvan topluluğu ve mikroorganizmalar dışında kalanlardır (Uslu ve Erkan, 2016). Çevreyi bunların dışında toplumsal ve fiziksel çevre olarak da ayırmak mümkündür. Toplumsal çevre ilişkilerin tümünü içine alan çevre iken; fiziksel çevre ise, insanların etkisinin olmadığı ve insanın kendi hedefleri için oluşturduğu alanın tümüdür. Buradan da anlaşılacağı üzere toplumsal ve fiziksel çevre birbiriyle sıkı bir ilişki içerisindedir.

Son yıllarda yaşanan hızlı sanayileşme ve kentleşme ile birlikte eşzamanlılık gösteren çevre sorunlarına karşı, ortak hareket etme politikası gerek bilimsel gerekse sosyal anlamda kaçınılmaz hale gelmiştir. Sorunların büyüklüğü ve karmaşıklığı, uluslararası düzeyde yeniden yapılanmayı ve işbirliğini zorunlu kılmıştır (Uslu ve Erkan, 2016).

Türkiye’de özellikle 70’li yılların ortalarında büyük sorun teşkil eden hava kirliliğinin önlenmesi konusunda Çevre Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve Enerji Bakanlığı birçok tedbirler almaktadırlar. Özellikle ısıtmada doğal gaz geçiş bu sorunun çözümünde önemli bir rol oynayabilecektir. Bankalar da bu yöndeki yatırımları kredileriyle desteklemektedirler. Bankalar çevreyi korumakla enerji ve doğal kaynak tasarrufunun hem ekonomik hem de sosyal büyüme için önemli olduğunun farkındadır. Bankaların amacı, sürdürülebilir büyümeyi, çevre bilincini teşvik etmek ve enerji verimliliğini en üst düzeye çıkarmaktır. Bankaların çevresel politikaları aşağıdaki temel prensip ve hedeflere dayanmaktadır (Lök, 2018):

Prensipeler

- Stratejileri, politikaları ve uygulamaları, iyileştirme ve enerji performanslarının yanı sıra CO₂ emisyonlarının en aza indirilmesine yönelik önlemlere dahil etmek.
- Çevre yönetimi, enerji ve enerji performansının kullanımı ve tüketimi ile ilgili tüm düzenleyici gerekliliklere uymak, hatta bu sınırı aşmak.
- Çevre ve enerji performansında sürekli iyileşme sağlamak.
- Belgelenmiş ve bütünsel bir yaklaşımla amaç ve hedefleri belirlemek ve gözden geçirmek ve bunları başarmak için gereken kaynakları ve tarihi güvence altına almak.
- Bu Politikayı günlük yaşamda ve kararlarda uygulamak.

Hedefler:

- İsrافی azaltmak, enerji, kaynak ve su tasarrufu yapmak, benzin tüketimini azaltmak ve çevre için daha az tehlikeli olan ürünlerin kullanımını çevre konusundaki çabaları geliştirmek.
- Enerji tasarruflu ürün ve hizmetlerin satın alınmasının desteklenmesi.
- Grubun tesislerinin, ekipmanlarının, sistemlerinin ve süreçlerinin enerji açısından en verimli tasarımını sağlamak.
- Tüm personelin farkındalıklarını ve katılımlarını sağlamak için görevlendirilmesi.
- Elektronik bankacılığı teşvik etmek, kâğıtsız ofise doğru çalışmak ve basılı arşivlemeyi azaltmak.
- Tedarikçilerden çevresel ve enerji hedeflerimize uygun hizmet ve ürünler sunmalarını isteyin.
- Çevre ve enerji niteliğindeki etkinlikleri teşvik etmek desteklemek.

- Müşteriler, personel, yetkililer, tedarikçiler, kuruluşlar ve çevre ve enerji yönetimi konularıyla ilgilenen herkesle açık ve olumlu bir diyalog içinde olmak.

2.4.2. Çevre Kirliliği

Çevre kirliliği, hava, toprak, su ve ekosistemin canlı veya cansız varlıkların çevredeki zararlı etkilerine maruz kalarak kirlenmesi, bozulması ve doğanın tahribata maruz kalması olarak tanımlanabilir. Çevre kirliliği ve iklim değişikliğinin küresel ekonomi üzerindeki etkisine olan yoğun ilgi nedeniyle, sürdürülebilir ekonomik kalkınmanın sağlanması gelişmekte olan ülkeler için birincil hedef haline gelmiştir (Egbetokun, 2019).

2.4.3. Toprak Kirliliği

TEMA vakfının tanımına göre, toprak, içinde canlılar topluluğunu barındıran, bitkilerin besin kaynağı olan ve yer kabuğunu saran ve uzun bir zaman sürecinde ortaya çıkan doğal, dinamik bir yapıdır. Toprak kirliliği kısaca, canlı veya cansız varlıkların müdahalesi sonucunda toprağın kimyasal, fiziksel, jeolojik ve biyolojik yapısının bozulması şeklinde tanımlanabilir. Toprağı ve çevreyi kirleten temel kaynaklar, evsel atıklar ve sanayi atıkları, plastik atıkları, kâğıt atıkları, tarımda verimliliği artırmak için kullanılan ilaçlama, gübreleme gibi kimyasallar, erozyon ile iklim değişikliğine bağlı ortaya çıkan olumsuz nitelikteki faaliyetlerden oluşmaktadır.

2.4.3.1. Toprak Kirliliğine Yol Açan Nedenler

Sanayileşmeyle birlikte bacalardan ve trafikteki araçlardan çıkan gazlar yağmur ile toprağa karışmakta bu da toprak kirliliğine neden olmaktadır. Bununla birlikte atık sular ve çevreye atılan plastik ambalaj atıkları, tarımda kullanılan suni gübre ve ilaçlar toprağa karışarak toprak kirliliğine neden olmaktadır (Manzardo, Loss, Mazzi, Scipioni, 2016). Toprak kirliliğine yol açan nedenler aşağıdaki gibidir:

- Hava kirliliğinden kaynaklanan kirlenme,

- Su kirliliğinden kaynaklanan kirlenme,
- Katı atıklardan kaynaklanan kirlenme ve
- Tarımsal müdahalelerden kaynaklanan kirlenme gibi sınıflara ayırmak mümkündür.

2.4.3.2. Toprak Kirliliğinden Korunma Yolları

Tüm canlıların yaşamlarını sürdürebilmeleri hava, su ve toprağın korunması gerekir. Çevresel farkındalık kavramını benimseyen yerel yönetimlerin, yerleşim alanlarından topladığı atıkları geri dönüşüm sürecindeki belirli işlemlerin ardından doğaya kazandırması ve bu sayede toprak kirliliğinin azaltılması, aynı şekilde atık suların arıtma işleminden geçirildikten sonra doğaya bırakılması toprağın korunması açısından dikkat edilmesi gereken diğer önemli noktaları arasındadır. Günümüzde önem kazanan organik tarım ve hayvancılık faaliyetleri ve planlaması ile doğal gübre kullanımının özendirilmesi ile suyun kalitesinin de korunması açısından önemli olduğu vurgulanmaktadır (www.sbb.gov.tr, 2018).

2.4.4. Hava Kirliliği

Atmosferin oluşumuna neden olan gazların karışımına hava denir. Dünyadaki tüm canlıların yaşaması için hava gereklidir. Hava kirliliği tüm canlılar üzerinde olduğu gibi insanlar için de büyük bir tehdit oluşturmaktadır (Erkan ve Uslu, 2016). Kentleşmenin ve sanayileşmenin arttığı şehirlerde insanlar hava kirliliği sonucu ciddi hastalıklara yakalanarak yaşamlarını yitirmektedir.

2.4.4.1. Hava Kirliliğinin Nedenleri

Sanayileşmenin, kentleşmenin artması ve küresel sıcaklığın sürekli artmasıyla meydana gelen hava kirliliği gazların ve sera gazı emisyonların doğaya bırakılması sonucudur.

Hava kirliliği volkan faaliyetleri, orman yangınları gibi etkenlerle birlikte taşıtların çevreye saldığı zararlı gazlarla da ivme kazanmaktadır. Ülkelerde kentleşmenin hız kazanmasıyla yaşam alanlarının ısıtılmasında kullanılan kömür ve fueloil yakıtlarının doğaya bırakılması sonucunda da hava kirliliği her geçen gün artmaktadır.

Eylül ayından itibaren Avusturalya’da devasa kontrol altına alınamayan yangın 3-4 ay devam etmiştir. Yangının neden olduğu hava kirliliği ise Sydney gibi çevredeki büyük şehirleri de etkisi altına almıştır.

2.4.4.2. Hava Kirliliğinden Korunma Yolları

Hava kirliliği kolayca yayılabildiğinden uluslararası işbirliği gereğini doğurmuştur. Böylece her ülkenin uygulamada kendine özgü düzenlemeleri bulunmakla birlikte, uluslararası geçerliliğe sahip kuralları da mevcuttur. Hava kirliliğinin önlenmesi ile şunlar söylenilebilir:

- Fabrikalarda ve ağır sanayilerde bacalara filtre takmak,
- Evlerde eğer soba kullanılıyor ise yüksek kalorili kömürler kullanmamak,
- Kalorifer veya doğalgaz kullanılıyorsa kazanların ve bacaların bakımlarını düzenli olarak yapmak,
- Yaşam alanlarında merkezi ısıtma sistemi kullanılmasına özen göstermek ve
- Son olarak da toplu taşıma araçlarının tercihi önerilebilir.

2.4.5. Su Kirliliği

Su kirliliği, suya karışan maddelerin suyun kimyasal, fiziksel ve biyolojik özelliklerini değiştirerek oluşturduğu durum şeklinde tanımlanabilmektedir. Ayrıca su kirliliği hava kirliliğine ve toprak kirliliğine de etki etmektedir. Evsel ve endüstriyel atık suların kanalizasyon ile toplanıp belli bir noktaya getirilerek alıcı ortama geri verilmesi noktasal kirlilik olarak değerlendirilir. Atık su arıtma tesisleri noktasal kirlilikleri ortadan kaldıran bir başka deyişle suyun kentsel ve endüstriyel kullanımlar sonucunda bozulan niteliğini düzelten tesislerdir (Uslu ve Erkan, 2016).

Bankaların su tüketimleri raporuna göre, Şebeke suyu (Mavi), Atık Su (Gri) ve Kaynak suyu (Yeşil) olmak üzere 3 ayrı kategoride değerlendirilmiştir. Şebeke suyu (Mavi) kapsamına belediyelerden ya da İSKİ gibi diğer tedarikçilerden alınan su dahil edilirken, Atık Su (Gri) kapsamına daha önceden herhangi bir sebeple kullanılmış ve sonrasında tekrar kullanılan su dahil edilmiştir. Kaynak suyu (Yeşil) kapsamında ise doğal yöntemlerle oluşan yüzey ve yer altı suları bulunmaktadır.

2.4.5.1. Su Kirliliğinin Nedenleri

Son zamanlarda artan evsel atıkların kanalizasyon yoluyla suya karışması özellikle klozetlere atılan ıslak mendiller vs. çamaşır makinelerinde kullanılan deterjanlar, lavabolara dökülen yağlar ve çöp kutularında biriktirilip geri dönüşüme aktarılması gereken atıkların çevreye dağılması su kirliliğine neden olmaktadır.

Günümüzde sıkça karşılaştığımız durum okyanuslara, denizlere ve nehirlere atılan atıkların su altı canlılarının hayatını tehlikeye sokarak ölümüne sebep olmaktadır. Örnek verecek olursak, atılan plastikleri su altı canlılarının balık türlerinin yutması veya bir yerlerini kesmesi sonucu yaralanması ve kopmuş ağ parçalarına takılarak bazı canlıların doğal şekillerini kaybetmesine sebep olmaktadır. Ayrıca, deniz taşımacılığı sırasında çöplerin ve atık suların denize dökülmesi veya batmış gemiler de su kirliliğine neden olmaktadır. Örneğin uluslararası hayvan ticareti taşımacılığında gemilerde, havasızlıktan, susuzluktan veya açlıktan ölen hayvanların cesetlerinin okyanuslara veya denizlere atılması sonucunda suda oluşan bakteri ve virüsler, sula temas eden her canlıya bulaşarak ciddi ölümcül hastalıklara da yol açmaktadır.

2.4.5.2. Su Kirliliğinden Korunma Yolları

Arazilerde tarımsal faaliyetlerde kullanılan gübrelerin ve tarımsal ilaçların gerektiği kadar kullanılması ve arazinin uygun koşullarda sürülmesi su kirliliğinin önlenmesinde altı çizilmesi gereken konular arasındadır. Evlerdeki ve sanayilerdeki sıvı atıkların arıtma tesislerinden geçirildikten sonra doğaya bırakılması sağlanmalıdır.

Bu konuda şehir ve belediyelere büyük iş düşmektedir. Gemilerin çöplerinin ve atık sularının gelişigüzel suya karışmaması için önlemler alınarak, mevcut batık durumdaki gemiler uygun teknolojilerden yararlanılıp doğaya zarar vermeden sudan çıkartılarak çevreye verilebilecek daha büyük tahribatların önüne geçilmektedir.

2.4.6. Atık Yönetimi

Bankaların önemli bir unsuru, faaliyetlerinden kaynaklanan sürdürülebilir uygun atık yönetimidir. Bankalar, atıkların en aza indirilmesini hedeflemekte ve bu hedefe ulaşmak için önlemler almaktadır. Bankalar ayrıca çevre kültürünü de desteklemektedir. Bankalar lamba, süresi bitmiş piller, kâğıt, plastik gibi belirli atık akışlarını toplayan Çevre Servisi Departmanı tarafından harici lisanslı işletmelerle işbirliği yapmaktadır (www.sifiratik.gov.tr, 2020.).

2.4.6.1. Tehlikeli Katı Atık

Çoğunlukla baskı makinesi tonerleri ve piller gibi ofis işlemlerinden kaynaklanan tehlikeli katı atıklar. Bu nedenle, daha fazla yönetim için tehlikeli atık toplayan lisanslı toplayıcı/geri dönüşümcüler tarafından toplanan harici atık toplayıcılar atanmıştır. Yasal saklama süreleri sona ermiş evraklar ve atık kâğıtlar geri dönüştürme amaçlı olarak anlaşmalı yetkili firmalara satılmaktadır.

2.4.6.2. Diğer Atıklar

Bankalarda ve şubelerinde bulunan arızalı BT ekipmanları Bankaların servis merkezlerinde toplanarak tamir ve yenileme yapılmak suretiyle tekrar kullanıma kazandırılmaktadır. Atık BT malzemeleri, sistem kabini ve klima gibi sac ağırlıklı malzemeler, akü ve hurda ATM cihazları Çevre Bakanlığı'ndan taşıma ve işleme ruhsatı bulunan şirketlere satılmaktadır. Böylelikle, atıkların çevreye zarar vermeleri engellenerek geri dönüşüme girilmesi suretiyle hammadde olarak değerlendirilmesi sağlanmaktadır. Şubelerde kullanım dışı kalan boş tonerler ve durum üniteleri üretici firma sorumluluğunda imha edilmektedir.

Bankalar personel masalarının altlarında bulunan çöp kovaları kaldırılarak ünitelerin kullanımının yaygınlaştırılmasını sağlamıştır. Ünitelerden toplanan atıklar ilgili belediye kuruluşu tarafından alınmaktadır. Bankalar kâğıt, karton, plastik, cam vb. atıkların ayrı toplanarak ekonomiye geri kazandırılmasına ve çevresel risklerin azaltılmasına yönelik “Sıfır Atık Yönetimi Projesi”ne ilişkin çalışmalar sürdürmüştür. Yeni kart markası Bank kart ile Banka kartı ve kredi kartının tek kart üzerinde sunulması ile kart basım ve gönderim işlemlerinde verimlilik; kart plastiği, zarf, kart tutucusu gibi malzeme ve dokümanların kullanımındaki tasarruf ile de doğanın korunmasına katkı sağlanmıştır.

2.4.6.3. Kâğıt Atık

Bankalar, doğal kaynakları korumak için sürekli olarak kâğıt tüketimini en aza indirmeye çalışmaktadır. Bu nedenle bankalar, kâğıdın baskısını ve uygun kullanımını azaltmaya yardımcı olmak, çalışanların farkındalığını ve çevre kültürünü geliştirmek için önlemler almak, kâğıdın ve dubleks baskının yeniden kullanılmasını teşvik etmek ve tüm çalışanlara çevre konularında eğitim sağlamak için ilgili teknolojileri uygulamaktadır. Kurum içi yazışmaların elektronik ortamdan gönderilmesi kapsamında A4 kâğıt atığı azaltılmaktadır. Bankalar bünyesinde kullanılan çok fonksiyonlu yazıcılarda çift taraflı baskı suretiyle yüksek seviyede kâğıt tasarrufu yapılabilmektedir.

Uygulanmakta olan denetim modelleri kapsamında bankaların tüm şube raporlarının sistem üzerinden düzenlenmesi sayesinde fiziki belge/rapor gönderimine son verilmiştir. Bununla birlikte kullanılmakta olan e-imza ve sanal arşiv uygulaması ile tüm denetim ve inceleme/soruşturma raporları fiziki bir doküman arşivine ihtiyaç duyulmaksızın ana bankacılık yazılımı üzerinde dijital ortamda arşivlenmektedir (www.mevzuat.gov.tr, 2019).

Bankaların birçoğunda hizmet alınan gayrimenkul değerlendirme firmalarınca düzenlenen ekspertiz raporlarının e-imza ile imzalanması uygulaması da kâğıt tasarrufuna katkı sağlamıştır. Ayrıca müşteriler için ATM’den yapmış oldukları işlemlere ilişkin işlem makbuzlarının e-mail yoluyla gönderimi sağlanmaktadır.

Bankaların Bankacılık Sistemi üzerinde doküman yönetim sistemi kurulmuş olup, müşteri işlemlerinde dokümantasyonunda dijitalleşme yolunda önemli adım atılmıştır.

2.4.7. Atık Denetimi

Atıkları yönetirken, bir kuruluştaki atık akışlarının miktarının ve miktarının statükosunu anlamak önemlidir. Bu nedenle etkili bir atık azaltma programı temel olarak bir atık denetimiyle başlamalıdır. Atık denetiminde üç ana adım vardır. Bir atık denetimi, iş alanını temsil eden bir denetim ekibinin seçimiyle başlamalıdır. Burada dikkat edilmesi gereken hayati bir nokta, işin üst yönetiminin, görevin başarılı bir şekilde tamamlanması için ekipte hizmet vermesi gerektiğidir.

1. Denetim için ayrıntılı bir planın oluşturulması
2. Atık örneklerini almak ve doğru bilgileri toplamak
3. Bir atık yönetimi planı geliştirmek

Bir atık denetimi yoluyla sağlanan bilgilere dayanarak, kuruluşların atıkları hesaba katabileceği üç ana yol vardır (Gray, Gray ve Bebbigton, 2001). Bu yaklaşımlar basit yaklaşımlardan ileri düzey yaklaşımlara kadar uzanmaktadır:

Yöntem 1 (Basit yaklaşım) Bir şirketin atık yönetiminin toplam fiili ve potansiyel maliyetlerinin tanınması (faaliyet/saha bazında) ve politikaların buna göre ayarlanması. Bu israfı hesaplamak için en basit yaklaşım olarak tanımlanmaktadır.

Yöntem 2 (Orta yaklaşım) Fiziksel atık miktarını yakalayan bir kayıt ve iletişim bilgi sisteminin oluşturulması. Bu, finansal olmayan muhasebeyi itici gücü olarak kullanmaktadır.

Yöntem 3 (Gelişmiş yaklaşım) Bu yaklaşım ise tüm atık yönetimi maliyetlerini kapsamlı bir atık muhasebe sistemi aracılığıyla hat yönetimine geri yükleyen geleneksel muhasebe ile en karmaşık ve doğrudan ilişkilidir.

2.4.8. Enerji Yönetimi

Bankalar, enerji yönetimi uygulamalarının bir parçası olarak, enerji tasarruflu teknolojiye yatırım yapmaktadır. Örneğin, bankaların birçoğunda yüksek ömür beklentisine sahip LED lambalar kullanılmaktadır. Tüm hasarlı/yanmış lamba atıkları düzgün bir şekilde yönetilmekte ve lisanslı toplayıcılar/geri dönüştürücüler tarafından toplanmaktadır.

Enerji tasarrufu ve enerji kaynaklarının verimli kullanımı konusunda gerçekleştirilen Bilgisayarların enerji sarfiyatının optimize edilmesi hedeflenen Green IT uygulamaları doğrultusunda, Bankalarda mesai saatleri dışında açık kalan bilgisayarın kapatılması için kullanıcılara belirlenmiş saatlerde uyarı mesajları gitmekte, müdahale olmayan durumlarda bilgisayarlar otomatik olarak kapatılmaktadır (www.ziraatbank.com.tr, 2019).

Bankaların faaliyetlerinin çevre üzerindeki olası etkilerini en aza indirme hedefi kapsamında uyguladığı bir diğer kriter ise araç alımlarında/kiralamalarında yakıt tüketimi seviyesinin dikkate alınmasıdır. Satın alınan/ kiralanılan araçların yakıt tüketimi, alım sırasında sahip olma maliyeti içinde değerlendirilmekte ve daha az yakıt tüketen araçları teşvik eden kriterler ihale sürecine eklenmektedir. Böylece, çevre üzerindeki olumsuz etkilerin ve aynı zamanda ülke fosil yakıt tüketiminin düşürülmesine dolaylı katkı sağlanmaktadır.

Bankalar binalarının aydınlatmalarında tasarruf sağlayan LED'li armatürler kullanarak ve ıslak hacimlere varlık sensörü koyarak elektrik tasarrufu sağlamaktadır. Bazı bankaların ek hizmet binalarında fotoselli aydınlatma kullanılarak gereksiz armatürlerin kapanması otomatik olarak sağlanmıştır. Jeneratörlerin uzaktan ve merkezi olarak izlenmesi sağlanarak elektrik kesintisi durumunda devreye girip girmedikleri kontrol edilmektedir. Aynı zamanda yakıt durumları da uzaktan izlenilmekte ve olası bir elektrik kesintisinde kesintisiz güç kaynakları ile eşleştirilmektedir.

2.4.9. Yenilenebilir Enerjinin Finansmanı

Yenilenebilir enerjiye yapılan yatırımlar yalnızca iklim değişikliğine bağlı etkilerle mücadeleyi değil aynı zamanda yarattığı yeni istihdam alanlarıyla sosyal kalkınmayı da desteklemektedir. Düşük karbon ekonomisine geçişte önemli bir rol üstlenen bankacılık sektörü, yenilenebilir enerji projelerine finansman sağlayarak iklim değişikliğinin getirdiği risklerin ve etkilerin azaltılmasına katkıda bulunmaktadır.

Dünya Bankası 2019 yılından itibaren petrol ve doğal gaz arama, çıkarma ve üretim (upstream) projelerine kaynak sağlama faaliyetlerine son verme planını duyurdu. Bazı ülkeler de daha anlamlı bir karbon fiyatı uygulama kararlılığının yanı sıra Powering Past Coal Alliance (Kömür Sonrası Enerji İttifakı) gibi oluşumlarla ekonomilerini karbondan arındırma taahhütlerini beyan etmeye başladılar (www.worldbank.org, 2019).

Hükümetler ve iş dünyası iklim değişikliğine yönelik somut adımlar atmaya başlarken bu durum aynı zamanda mevzuatlarda bazı güncellemeleri de beraberinde getirmiştir. Hükümetlerin yeni sınır ve kısıtlamaların yanı sıra çeşitli teşvikleri de devreye aldığı görülmektedir. Bu anlamda en geniş çapta tartışma konusu olan yasal değişiklik karbon fiyatlandırmasıyla ilgilidir. Dünya Bankası'nın liderliğinde yürütülen Karbon Piyasalarına Hazırlık Ortaklığı (Partnership for Market Readiness-PMR) isimli ortak bir küresel proje bulunmaktadır (www.csb.gov.tr, 2019).

PMR, sera gazlarının azaltımının artırılmasına yönelik karbon fiyatlandırma araçları gibi iklim değişikliğini azaltma politikalarının hazırlanmasını ve uygulanmasını desteklemek üzere karbon fiyatlandırması alanındaki pek çok oyuncunun bir araya getirildiği çok Paydaşlı bir projedir. Projenin aktif bir üyesi olan Türkiye aynı zamanda 19 uygulayıcı ülke arasında yer almaktadır.

2.5. Çevre Yönetimi Sistemi

Çevresel veya kurumsal sosyal sorumluluk departmanları, kurumsal sürdürülebilirlik faaliyetlerini daha iyi izlemek ve yönetmek için çevre yönetim sistemlerini kullanmaktadırlar. Günümüzde işletme yönetimi sistemlerinin uygulanmasını sistematik hale getirmeyi amaçlayan önemli uluslararası standartlar mevcuttur. Uluslararası Standardizasyon Örgütü (ISO) tarafından yayınlanan iki standart serisi dünya çapında büyük bir etki yaratmıştır (www.iso.org, 2019):

- Kalite Yönetim Sistemlerinin (KYS) uygulanması ile ilgili ISO 9000 serisi ve
- Çevresel Yönetim Sistemlerinin uygulanması ile ilgili ISO 14000 serisidir.

ISO 14001, çevresel yönlerin sistematik olarak tanımlanması ve yönetilmesi ile daha iyi çevresel performansın elde edilebildiği ve sürdürülebilirliği, kirliliği önleme, iyileştirilmiş çevresel performans ve yürürlükteki yasalara uyma yoluyla Sürdürülebilirliğe büyük katkı sağlayan bir kavram olan Uluslararası kabul görmüş bir standarttır. ISO'ya göre, Rio de Janeiro'nun 1992'de düzenlediği konferans, politik gündemde net bir gelişme göstermiştir. ISO, dünyanın dört bir yanındaki işletmelerin ve kuruluşların sürdürülebilir kalkınmanın ilerleme kaydetmesine yardımcı olabilecek kapsamlı bir standart aralığına sahip olduğunu iddia etmektedir (www.iso.org, 2019).

Akademik yönden, (Sebahatu ve Enquist (2007), vaka incelemesi analizine dayanarak "ISO 14001 Çevre Yönetim Sistemlerinin yalnızca çevresel performans için bir sistem olmadığını, aynı zamanda Sürdürülebilir Kalkınma ve Kalitenin iyileştirilmesine yönelik köklü bir değişim süreci" olduğunu ortaya koymuştur.

Dünya geneli işletmelerin uluslararası ticaretlerinde ortak çevre yönetim sistemlerini uygulayabilmesi için Uluslararası Standart Örgütü (International Standardization Organization) ISO'ya Çevre Yönetim Sistemi Standartlarını hazırlama görevi verilmiştir. Çevre ile ilgili faaliyet çeşitliliğinin artması nedeniyle 1991 yılında ISO ve IEC (International Electrotechnic Commission) üye ülkelerinin katılımıyla Stratejik Çevre Dayanışma Grubu (SAGE) kurulmuştur. SAGE'nin

kurduğu teknik komite uzun çalışmalar sonucunda 1996 yılında ISO 14001/Çevre Yönetim Sistemi Standardı ve çevre yönetim sistemi serisinin standartlarını yayınlamıştır.

Çevre yönetimi sistemi, çevresel uygulamaların sistematik tanımlanmasını, uygulanmasını ve izlenmesini teşvik etmektedir ve kurumsal çevresel performansın iyileştirilmesinde en önemli gönüllü araçlardan biri olarak görülmektedir. ÇYS gelişimi alanında önemli çalışmalar yapılmış olsa da hedeflenen sonuçlar geleneksel olarak büyük şirketlere atfedilmiştir (Burritt ve Schaltegger, 2011).

Çevresel stratejiler, yeşil sürdürülebilir kaynaklar ve çevre yönetim sistemi uygulaması gibi ürünler, süreçler ve enerji tüketimini ve israfını azaltma gibi kurumsal politikalar yoluyla operasyonların doğal çevre üzerindeki etkisini azaltabilecek bir dizi girişim olarak tanımlanabilir. Yönetimin çevre sorunlarına dikkat etmesi, şirketin proaktif bir çevre stratejisi oluşturma yeteneğini tetiklemektedir. Proaktif oryantasyon stratejileri olan şirketler, çevresel performans göstergelerinin kullanımında görünecek olan çevresel performansın iyileşmesine yol açmaktadır. Günümüzde her bir şirket, proaktif bir çevresel strateji geliştirme, çevre bilgi sistemleri ve çevre yönetim kontrol sistemine sahip olmaya devam etmek zorundadır. Çevre yönetimi muhasebesi ve çevre yönetimi kontrol sisteminin (ÇYKS) şirketlerdeki kullanımı, bir iş stratejisinin parçası olarak şirketin çevresel stratejisinden etkilenir (Bennet ve James, 1997).

Çevre yönetimi sistemi, şirketlerin çevresel sorumluluğu yerine getirmelerine yardımcı olabilir ve gelişmiş çevresel ve ekonomik performansın ekonomik faydalarının belirlenmesine yol açabilir ve daha iyi çevresel ve finansal performansa ulaşmalarına yardımcı olan bilgilerin kapatılması yaklaşımıdır. Bunun yerine, çevre yönetimi kontrol sistemi yöneticilerin çevresel kaynakları geliştirmek için mevcut kaynakları etkin ve verimli kullanmalarını sağlamaktadır. Böylece, her ikisi de sürdürülebilir çevresel performans elde etmek için şirket hedeflerine ulaşmak için tasarlanmıştır.

2.6. Çevre Muhasebesi Kavramı

En genel tanımıyla çevre muhasebesi; çevresel kaynakların kullanımı sonucunda doğacak etkilerin muhasebesi olarak ifade edilebilmekle birlikte literatürde pek çok farklı şekilde tanımlanmaktadır. Yapılan bu tanımlardan bazıları aşağıdaki gibidir (Çalış, 2013);

- Ekonomi ve çevre arasındaki etkileşimi açıklamak amacıyla çevrenin durumu ve gelişim hakkında makro seviyede bilgi üretme faaliyetidir.
- Uygulanmakta olan muhasebe sistemlerinde özellikle maliyet ve kâr analizlerinde çevre faktörlerinin planlanıp uygulanmasıdır.
- Çevresel ve finansal faktörlerin, mal akışı ve buna ilişkin para akışının üzerindeki etkilerinin tespiti ve analizi sürecidir. Yani muhasebede ölçümleme yapılırken çevre faktörlerinin dikkate alınmasıdır.
- Çevresel maliyetlerin azaltılması sırasında anlamlı finansal sonuçlar elde etmek için çevresel açıdan fayda sağlayabilecek yatırımların potansiyelini ortaya çıkaran bir sistemdir.

Çevre muhasebesi kavramı 1970’li yıllarda özellikle Batı ülkelerinde giderek önem kazanmaya başlamış olup günümüzde bu kavram birinci dünya ülkelerinde endüstriyel karar verme aşamasının bir parçası olarak sabitlenmiştir. Geleneksel muhasebe anlayışı, işletme faaliyetlerinin sadece parasal yönüyle ilgilenecek, işletme faaliyetleri sırasında oluşan sosyal maliyetleri göz ardı etmekte ve üretim maliyetlerini muhasebeleştirirken çevreye yönelik maliyetleri dikkate almamaktadır. Oysa kısa dönemde işletmeyi etkilemiyormuş gibi görünen bu maliyetler, uzun dönemde kümülatif olarak artarak işletme üzerinde daha büyük etkiler yaratmaktadır. Bu noktada çevre muhasebesi devreye girmekte sosyal maliyetlerin yarattığı refah kaybını azaltmaktadır (www.skdturkiye.org, 2019).

Çevre muhasebesinin son yirmi yılda ortaya çıkması ile birlikte çevre muhasebesi kavramına ilişkin çeşitli algılar geliştirilmiştir. Şirketle ilgili çevresel bilgiye ihtiyaç duyan paydaşların çeşitliliği göz önüne alındığında, bu bilgi gereksinimlerini karşılamak için çevre muhasebesi alanında sayısız yaklaşım ve araç önerilmiştir (Parker, 2005).

Günümüze kadar, farklı yaklaşım ve araçları bir araya getiren, çevresel muhasebe için genel kabul görmüş bir çerçeve oluşturulmamıştır. Bu özellikle Çevresel Yönetim Muhasebesi (ÇYM) için geçerlidir. Mevcut ÇYM araçlarını haritalandırmak için kapsamlı bir çerçevenin bulunmaması, hangi iş kararının hangi araçlar için geçerli olduğuna dair net bir rehberlik sağlanmadığından, ÇYM araçlarının daha yaygın bir şekilde kullanılmasını engellemektedir. Bu nedenle, bu makalenin amacı, tüm farklı ÇYM araçlarını haritalamak için kapsamlı bir çerçeve geliştirmektir. Böyle bir çerçeve, ÇYM'nin uygun şekilde uygulanmasını kolaylaştıracak ve hangi ÇYM araçlarının farklı karar bağlamlarındaki farklı iş aktörlerinin gereksinimlerini karşıladığını ve yararlı olabileceğini gösterecektir. Bu tür bir ÇYM çerçevesinin daha geniş kapsamlı çevresel muhasebe kavramına dayandırılması gerekmektedir. Çevre muhasebesi kavramıyla ilgili olarak, şirket faaliyetleriyle ilgili iki ana çevresel etki grubu olduğu konusunda geniş bir görüş birliği vardır (Burritt ve Schaltegger, 2001).

Şirketlerin ekonomik durumları ve Şirket'in çevresel sistemler üzerindeki etkileri. Bu etkilerin her biri, kendi şirket kategorisine ilişkin çevresel bilgi kategorisiyle yansıtılabilir. Çevresel bilgi için yukarıda belirtilen ayrımlara benzer şekilde, geleneksel muhasebe aynı zamanda şirketin faaliyetlerinin parasal ve fiziksel yönleri hakkında da ayrı bilgiler sağlar. Para birimleriyle ifade edilen geleneksel muhasebe sistemleri şunları içerir:

Geleneksel yönetim muhasebesi: kısa vadeli maliyet ve gelir, uzun vadeli yatırım bilgileri ve iç hesap verebilirlik için kurumsal karar vericilerin iç ihtiyaçlarını karşılamak üzere tasarlanmıştır;

Geleneksel finansal muhasebe: dış kurumsal paydaşlara, şirketin tarihli finansal durumu ve finansal pozisyonda belirtilen süreler boyunca düzenli aralıklarla değişiklikler hakkında bilgi sağlamaya yarar;

Vergi veya banka düzenleyici muhasebe gibi diğer muhasebe sistemleri- çoğunlukla düzenleyici amaçlar için özel bilgi vermeyi amaçlamaktadır. Fiziksel birimlerde ifade edilen bilgileri içeren geleneksel muhasebe sistemleri, üretim planlama sistemleri, envanter ve malzeme muhasebe sistemleri ve kalite sistemleri gibi yaklaşımları içermektedir. Konvansiyonel şirket muhasebesi normalde şirket ile ilgili

çevresel etkilere açık ve ayrı bir şekilde tanınmamaktadır. Bunun yerine, esas olarak şirketin ekonomik performansı hakkında bilgi edinmek isteyen farklı paydaşların ihtiyaçlarını karşılamak üzere tasarlanmıştır.

Bazı paydaşların, kurumsal faaliyetlerin fiziksel çevresel etkileri ile ilgili büyük bir endişesi varken, diğer paydaşlar esas olarak şirketin çevresel etkilerinden kaynaklanan parasal etkiler ile ilgilenmektedir. Örneğin, hissedarlar parasal alt çizgi ile ilgileniyorlar ve sadece maddi sonuçları ile net bir bağlamda olsalar bile, fiziksel birimlerle ifade edilen kirlilik bilgilerini içeren ayrı bir raporla kısmen ilgilenebilirler. Hissedarlar, şirketlerin ekonomik durumu üzerindeki çevresel etkileri de dahil olmak üzere hissedar değeri üzerindeki maddi etkileri gösteren maddi bilgilerle ilgilenmektedir. Diğer yandan, çevre koruma kuruluşları ve kurumsal çevre yöneticileri fiziksel birimlerde ifade edilen çeşitli atık ve kirlilik rakamlarıyla ilgilenmektedir ve örneğin, örneğin kirliliğin azaltılmasının ya da atık azaltmanın maliyetinin doğrudan ilgisi yoktur. Alınan tedbirler varlık hesabında aktifleştirilmekte veya gider olarak kabul edilmektedir (Frost ve Wilmshurst, 2000).

2.7. Karbon Ayak İzi Yönetiminin Muhasebeleştirilmesi

Atmosfere salınan sera (karbon) gazlarının iklim üzerinde yarattığı sonuçlar, dünya ile birlikte işletmeleri ve karar almaya yönelik veri sunan muhasebeyi etkilemektedir. Muhasebe sistemi açısından kurumların karbon ayak izlerinin takip edilmesi ve kayıt altına alınması gerekir. Karbon ayak izi, birim karbondioksit cinsinden ölçülen, üretilen sera gazı miktarı açısından insan faaliyetlerinin çevreye verdiği zararın, iklim değişikliğindeki kişisel payının bir ölçütüdür. Bu iz, bir ürünün veya hizmetin sera gazı cinsinden atmosferde yarattığı etkiyi gösterir. Karbon ayak izi doğrudan/birincil ayak izi ve dolaylı/ikincil ayak izi olmak üzere iki parçadan oluşur. Birincil ayak izi, fosil yakıtlarının yanmasından ortaya çıkan doğrudan karbon dioksit (CO₂) salınımlarının ölçütüdür. İkincil ayak izi ise üretilen ve kullanılan ürünlerin/hizmetlerin tüm yaşam döngüsünden, bu ürünlerin/hizmetlerin imalatı ve en sonunda bozulmalarıyla ilgili olarak ortaya çıkan dolaylı karbon dioksit (CO₂) salınımlarının ölçüsüdür (Schaltegger, 2015).

Dolayısıyla karbon ayak izi, üretim ve tüketim faaliyetleriyle ilgili olarak ortaya çıkan ve iklim değişimine neden olan sera gazlarının miktarının saptanması, ölçülmesini ifade etmektedir ve bireyler, toplumlar, hükümetler, işletmeler ve bunların faaliyetleri/tüketimleri karbon ayak izi kapsamında yer almaktadır. Karbon muhasebesinin temeli havaya salınan karbondioksit miktarının izlenmesi ve kayıt altına alınarak sonuçların raporlanmasıdır (Aslanoğlu, 2016).

Karbon muhasebesi, bir kurumun faaliyetine ilişkin ayrıntılı verilerin toplanması, karbon izdüşümünün başka bir ifade ile karbon salınımı hesaplanması ve salım faktörlerini hesaba katarak bu rakamın karbondioksit eşdeğerine dönüştürülmesi işlemlerinin bütünüdür. Karbon salınımı hesaplanması kapsamına giren altı farklı gaz bulunmaktadır. Bu gazlar gerek Kyoto Protokolü gerekse de ÇSB Yönetmeliği'nde adı geçen ve sera gazları olarak da anılan karbon dioksit (CO₂), metan (CH₄), diazot oksit (N₂O), hidroflorokarbonlar (HFCS), perflorokarbonlar (PFCS) ve sülfür hegzaförür (SF₆) gazlardır. Karbon muhasebesi aracılığıyla, atmosfere salınan sera gazlarının karbon ayak izlerinin hesaplanması, takip edilmesi, kayıt altına alınması ve raporlanmasının yanı sıra işletmeye olan maliyetleri de hesaplanmaktadır (Altınbay ve Golagan, 2016).

Karbon muhasebesi, çevre muhasebesinin ve dolayısıyla maliyet muhasebesinin kapsamında ele alınabilir. Çevresel veriler ilk kez 1970'li yılların başında muhasebe sistemi içinde yer almaya başlamıştır. Karbon muhasebesi, karbon ticareti piyasasının sağlıklı bir şekilde işlemesi ve sürdürülebilir kalkınma hedefi doğrultusunda aşama kaydedilmesi için önemli bir araçtır. Karbon muhasebesinin en önemli sorunu, tutulan karbon seviyesinin doğru ölçülmesi ve bu seviyenin karbondioksit üreten faali yet nedeniyle ortaya çıkan gazın salınımından kaynaklanan küresel ısınma potansiyeli ile denkleştirilmesidir. Çevresel alanda karbon seviyesinin ölçülmesi için geliştirilen akreditasyon yaklaşımları farklı ölçüm birimleri ne sahiptirler. Bu ölçüm yaklaşımları kuşkusuz karbon maliyet hesaplamaları üzerinde de be lirli bir etki yaratacaktır (Aslanoğlu, 2016).

2.8. Çevresel Maliyetler

Çevresel maliyetler, farklı biçimlerde ortaya çıkmakla birlikte iki ana grupta toplanabilir. Bunlardan ilki işletmelerin faaliyetleri sonucunda ortaya çıkan ve kâr zarar durumunu doğrudan etkileyen özel maliyetlerdir. Özel maliyetler daha çok, çevrenin korunması ve bakımı, atık yönetimi, çevresel eğitim, yasal düzenlemelere uyum maliyeti şeklinde görülmektedir. Kâr zarar durumunu doğrudan etkiledikleri için “içsel maliyetler” şeklinde adlandırılabilirler. İkincisi ise sosyal maliyetlerdir. Bunlar, üretim faaliyetleri sonucu hem girdi hem de çıktı sürecinde çevre ve toplum üzerindeki etkinin maliyeti olarak ifade edilen ve direkt olarak kar veya zarar durumunu etkilemeyen ve sonuçları uzun dönemde görülen maliyetlerdir. Bu yüzden “dışsal maliyetler” olarak da ifade edilebilmektedir. İşletmeler üretim sürecinde karşılaştıkları sosyal maliyetlerden kaçınmaktadırlar. Çünkü çevrenin korunması için yapılacak ek yatırımlar firmaların özel maliyetlerine eklenerek toplam maliyetlerin artmasına neden olmaktadır. Bu durum ise piyasa arz eğrisini sola kaydırarak denge üretim miktarını azaltıcı, denge fiyatını arttırıcı etkide bulunmaktadır. Ancak bu dışsal maliyetlerin içselleştirilmesi, ekonomide daraltıcı etkilere neden oluyormuş gibi gözükse de üretici birimlerin sosyal maliyetlere katlanmadıkları duruma kıyasla, daha düşük bir refah kaybına neden olmaktadır.

2.8.1. Dışsal Maliyetlerin İçselleştirilmesinin Faydaları

Çevresel maliyetler kavramının tanımına ilişkin çok farklı görüşler mevcuttur. Bu nedenle konu ile ilgili çok fazla tartışma var. ABD Çevre Koruma Ajansı'na göre, çevresel maliyetin tanımı bir şirketteki bilgilerin kullanımına bağlıdır ve çevresel maliyetler geleneksel maliyetleri (çevresel açıdan uygun olan hammadde ve enerji maliyetleri), potansiyel olarak gizli maliyetleri (muhasabe sistemi tarafından yakalanan maliyetler) içerebilir. Dışsal maliyetlerin içselleştirilmesinin faydaları şunlardır:

- İşletme neden olduğu çevresel zararı yasalar nedeniyle tazmin etmek zorunda kalacağından çevreye verdiği zararı azaltmaya çalışacaktır. Böylece de çevresel tahribat azalacaktır.

- Dışsal maliyetler, içsel maliyetlere dönüştürüldüğünde, mamul maliyetine eklenebildiğinden çevre dostu olmayan ürünler daha pahalı olacak ve tüketim azalacaktır.
- Sürdürülebilir kalkınma gereği kendi çevrelerine zarar veren işletmeler bir gün o çevrede varlıklarını ve faaliyetlerini sürdürmelerinin son derece güç olacağı bir noktaya geleceklerdir.

Ayrıca kirlenmiş doğadan aldıkları üretim faktörleri de kullanılamaz hale gelecektir. Bu durumda işletmeler ya faaliyetlerine son verecekler ya yeni, kirlenmemiş bir bölge aramaya başlayacaklar ya da faaliyetlerine eski etkinliği kazandırmak için maliyeti yüksek bile olsa çevreyi temizlemeye ve kurtarmaya çalışarak dışsal maliyetlerini içselleştireceklerdir (Muğal vd., 2007).

Birleşmiş Milletlerin Sürdürülebilir Kalkınma Bölümü, çevresel maliyetlerin tanımını şu şekilde sıralamıştır:

- Birincisi, kuruluşların faaliyetlerinin çevresel etkilerini azaltma çabalarını “son-boru” önlemleri ve teknolojileri;
- İkincisi, örneğin daha temiz teknolojiler kullanarak veya çevre yönetim sistemleri kurarak, üretim sürecinin bitiminden önce çevresel etkilerini önlemek için kuruluşlar tarafından yapılan tüm faaliyetlerle ilgilidir;
- Üçüncü ve dördüncü maliyet türleri, bir şirket tarafından üretilen ürüne girmeyen herhangi bir şeyin atıklar, atık su veya kayıp enerji gibi ürün dışı bir çıktı olduğu ve bununla ilgili olmayan tüm maliyetler olduğu fikri üzerine tanımlanmıştır.

Bunlar arasında hem malzemelerin satın alma değeri hem de ürün dışı çıktı üretiminin üretim maliyetleri bulunmaktadır. Çevre Yönetimi Muhasebesi hakkındaki IFAC Rehberlik belgesi, araştırma ve geliştirme projeleriyle birlikte, ürün dışı üretimin maddi maliyetlerini azaltmaya ve böylece artmaya yardımcı olan “atık ve emisyon kontrol maliyetleri” ile “önleme ve diğer çevresel yönetim maliyetleri” arasındaki ayrımı çizmektedir.

2.8.2. Birleşmiş Milletler Tarafından Geçerli Çevresel Maliyet Faktörleri

Birleşmiş milletler tarafından geçerli çevresel maliyet faktörleri aşağıdaki gibidir:

Atık ve emisyon arıtımı, ilgili ekipman için amortismanı içermektedir;

- Bakım ve işletme malzemeleri ve hizmetleri,
- İlgili personel; ücretler, vergiler, ücretler,
- Cezalar ve cezalar; çevresel sorumluluk sigortası,
- Temizlik maliyetleri, iyileştirme hükümleri.

Önleme ve çevre yönetimi, çevre yönetimi için dış hizmetleri içermektedir;

- Genel çevre yönetimi faaliyetleri için personel,
- Araştırma ve Geliştirme,
- Daha temiz teknolojiler için ekstra harcama.

Diğer çevresel yönetim maliyetleri;

- Ürün dışı çıktının malzeme alım değeri hammadde içerir; ambalaj, yardımcı malzemeler, işletme malzemeleri, enerji, Su,
- Ürün dışı çıktılarının işlem maliyetleri işgücü maliyetlerini içerir; Enerji maliyeti.

IFAC çevresel maliyet kategorileri:

- Ürün çıktılarının malzeme maliyetleri, su ve ürün, yan ürün ve ambalajlamaya dönüştürülen diğer malzemeler gibi doğal kaynakların satın alma maliyetlerini;
- Ürün dışı çıktıların malzeme maliyetleri: enerji, su ve ürün dışı çıktı olan diğer malzemelerin (yani atık ve emisyonlar) satın alma (ve bazen işleme) maliyetlerini;
- Atık ve emisyon kontrol maliyetleri: aşağıdakileri içeren maliyetleri içerir: atık ve emisyonların taşınması, arıtılması ve bertarafı

Çevresel zararlarla ilgili iyileştirme ve tazminat maliyetleri ve herhangi bir kontrol ile ilgili yasal uygunluk maliyeti;

- Önleme ve diğer çevresel yönetim maliyetleri: temiz üretim projeleri gibi önleyici çevresel yönetim faaliyetlerinin maliyetlerini içerir. Ayrıca çevresel planlama ve sistemler, çevresel ölçüm, çevresel iletişim ve diğer ilgili faaliyetler gibi diğer çevresel yönetim faaliyetlerinin maliyetlerini de içerir;
- Araştırma ve geliştirme maliyetleri: çevre ile ilgili araştırma ve geliştirme projeleri için maliyetleri içerir;
- Daha az elle tutulur maliyet: daha az elle tutulur sorunlarla ilgili hem iç hem de dış maliyetleri içerir. Örnek olarak sorumluluk, gelecekteki düzenlemeler, verimlilik, şirket imajı, paydaş ilişkileri ve dışsallıklar sayılabilir.

Ayrıca, çevreye ilişkin maliyetler, iç yönetim hesabı veya dış finansal hesaplar içindeki maliyetler olarak tanımlanabilir. Bu yaklaşımda firmaya yapılan iç çevresel maliyetler doğrudan maliyetlerden, dolaylı maliyetlerden ve koşullu maliyetlerden oluşur. Bunlar genellikle düzeltme veya restorasyon maliyetleri, atık yönetimi maliyetleri veya diğer uyum ve çevre yönetimi maliyetleri gibi şeyleri içerir.

2.8.3. Dahili Maliyetler

Dahili maliyetler, genellikle firmaya sunulan standart maliyetlendirme modelleri kullanılarak tahmin edilebilir ve tahsis edilebilir. Doğrudan maliyetler, belirli bir ürüne, alana, kirlilik türüne veya kirlilik önleme programına (örneğin, belirli bir bölgedeki atık yönetimi veya iyileştirme maliyetleri) izlenebilir. Çevre eğitimi, araştırma ve geliştirme, kayıt tutma ve raporlama gibi dolaylı maliyetler, ürünler ve departmanlar veya faaliyetler gibi maliyet merkezlerine tahsis edilir.

2.8.4. Dış Maliyetler

Dış maliyetler, firmaya harici çevresel zararların maliyetidir. Bu maliyetler, insanların zarar görmesini önlemek için ödemek isteyecekleri azami tutarı veya asgari

tazminat tutarını belirleyen ekonomik yöntemlerle “parasallaştırılabilir” (yani parasal olarak eşdeğer değerleri değerlendirilebilir.

2.8.5. Tahsis Edilen Çevresel Maliyet

Çevresel maliyetlerin belirlenmesi ve tahsis edilmesiyle ilgili birçok zorluk vardır. Çevresel maliyetler yeterince tahsis edilmediğinde, ürünler arasında çapraz sübvansiyon yapılır. Çoğu durumda, farklı ürünler farklı işlemlerle yapılır ve her işlem farklı bir çevresel maliyete sahip olma eğilimindedir. Örneğin, bir ürün grubu için aynı sayıda doğrudan çalışma saatini kullanan A ve B iki işlemlerli bir tesisi düşünün. Bununla birlikte, A Süreci, tehlikeli B kimyasallarını kullanırken B Süreci kullanılmaz. Tesis, tehlikeli kimyasalların kullanımından kaynaklanan çevresel maliyetleri birkaç yolla karşılamaktadır:

- Madde Güvenlik Bilgi Formlarının değerlendirilmesini içeren kimyasal özelliklerin belirtilmesi ve satın alınması;
- İşçinin maruz kalmasını en aza indirecek sürecin tasarımı; tehlikeli kimyasal maddelerin taşınmasıyla ilgili nakliye maliyetleri;
- Yürürlükteki düzenlemeleri yerine getirmek, izlemek ve raporlamak; elleçleme ve acil durum müdahalelerinde çalışan eğitimi;
- Depolama ve elden çıkarma maliyetleri ve satın alımdan mezara kadar kimyasal madde yükümlülüğü.

Buna ek olarak, kararmış kurumsal imaj ve teslimat veya kalite gereksinimlerini karşılayamama gibi daha az elle tutulur maliyetler olabilir. Bu maliyetlerin tümü “çevre” ek olarak toplanmış ve doğrudan iş saatleri veya üretim hacmi (her iki ortak uygulama) temelinde A ve B işlemlerine tahsis edilmişse, B işleminde üretilen ürünler, A işleminde yapılanları sübvansiyon eder. Başka bir deyişle, geleneksel bir muhasebe sistemi B sürecinin gerçekte olduğundan daha maliyetli olduğunu ve A işleminin daha az maliyetli olduğunu gösterir. Sadece bu bilgilerle donanmış olan yöneticiler, süreç A tarafından üretilen ürünlerin karlılığını abartma ve buna uygun olarak süreç B tarafından yapılanların karlılığını küçümseme eğilimindedir. Sonunda, bu tür bir muhasebe şirketi önemli bir rekabet dezavantajına

sokabilir. Buna karşılık, yöneticiler bu maliyetleri daha doğru bir şekilde tahsis ederek, ürün karması ve maliyet tasarrufu fırsatlarının bulunduğu yerler hakkında daha iyi kararlar alabilir, böylece şirketlerini rekabette öne çıkarırlar.

2.9. Çevresel Maliyetlerin Muhasebeleştirilmesi

Son yıllarda, Çevresel Yönetim Muhasebesi (ÇYM) tüm dünyada artan ilgi görmektedir. Çevresel yönetim muhasebesinin çeşitli tanımları vardır, ancak temel olarak, bir çevre yönetim muhasebe sistemi, sistemin kullanıcılarına çevre performansını yansıtan bilgilerle, bilgi verilmesini sağlamak için rafine edilmiş bir yönetim muhasebe sistemi olarak düşünülebilmektedir. Bir çevre yönetimi muhasebe sisteminden üretilen bilgiler finansal nitelikte olabilir ve örneğin, çevresel maliyetlerin ölçümü veya fiziksel terimlerle belirli bir işlemde kullanılan elektrik miktarı gibi sağlanabilir. Her iki durumda da böyle bir sistemin geliştirilmesi için motivasyon bir kuruluşun hem çevresel hem de finansal performansını iyileştirmesi için bir temel oluşturmak sağlıklıdır (Ekergil ve Savaş, 2019).

Genel olarak, şirketler kirliliği azaltma ve kontrol altına almak için önemli miktarda para harcamaktadırlar. Çoğu durumda, bu maliyetler çevre ile ilgili en belirgin ve en kolay ölçülen maliyetleri temsil eder. Ancak bu sadece bir buzdağının tepesidir. Gizli çevresel maliyetler, kirliliğin azaltılması ve kontrolüne yapılan harcamalardan daha büyük olabilir ve bu gizli maliyetlerin ortaya çıkarılması, karar alma ve iş planlaması için önemli fırsatlar sağlayabilir (Bebbington, Hibbitt ve Kirk, 2001).

Çevre maliyetlerinin hangi hesaplarda izlenebileceğine ilişkin olarak kaynaklarda hiçbir örneğe rastlanılamaması, bu konudaki belirsizlikleri de beraberinde getirmektedir. İlgili tebliğ gereğince “Maliyet Hesapları”nın 7/A seçeneği hesap planında yer alan ana hesap gruplarından “740 Hizmet Üretim Maliyeti” hesabının altında Tablo 13’te verilmekte olan yardımcı hesaplar kullanılabilir (Ekergil ve Savaş, 2019). Çevre maliyetleri yardımcı hesapları örneği Tablo 13’te verilmiştir.

Tablo 13: Çevre Maliyetleri Yardımcı Hesapları Örneği

<p>99. ÇEVRE MALİYETLERİ</p> <p>990. Azaltma (Kaçınma) Maliyetleri</p> <p>990.001. Çevre Planlaması</p> <p>990.002. Süreç Kontrol</p> <p>990.003. Emisyon Ölçüm Cihazları</p> <p>990.004. Çevreye Zararsız Mamul Tasarım Geliştirme</p> <p>990.005. Geri Dönüşüm Tasarımları</p> <p>990.006. Çevreye Zararsız Ambalaj Geliştirme</p> <p>990.007. Çevre Geliştirme</p> <p>990.008. Çevresel Eğitim</p> <p>990.009. Biyolog, Kimyager Hizmetleri</p> <p>990.010. Çevre Mühendislik Hizmetleri</p> <p>990.011. Çevre Raporları</p> <p>990.012. Çevre Etiketleri</p> <p>990.013. Çevre Güvenirlik</p> <p>990.014. Çevre Yönetim Sistemi</p> <p>990.015. Çevre Denetimi</p> <p>990.016. Diğer Azaltma (Kaçınma) Maliyetleri</p>	<p>991. Kullanma Maliyetleri</p> <p>991.001. Hava Maliyeti</p> <p>991.002. Su Maliyeti</p> <p>991.003. Toprak Maliyeti</p> <p>991.004. Gürültü Maliyeti</p> <p>991.005. Görüntü Maliyeti</p> <p>991.006. Doğalgaz Maliyeti</p> <p>991.007. Petrol Maliyeti</p> <p>991.008. Kömür Maliyeti</p> <p>991.009. Enerji Maliyeti</p> <p>991.010. Diğer Kullanma Maliyetleri</p> <p>992. Zarar (Hasar) Maliyetleri</p> <p>992.001. Hava Kirliliği</p> <p>992.002. Su Kirliliği</p> <p>992.003. Görüntü kirliliği</p> <p>992.004. Cezalar ve Tazminatlar</p> <p>992.005. Çevre Temizleme</p> <p>992.006. Şikâyet Araştırmaları</p> <p>992.007. Kefalet ve Garanti Giderleri</p> <p>992.008. Satış Azalmaları</p> <p>992.009. Diğer Zarar Maliyetleri</p>
--	---

Kaynak: <https://journal.mufad.org/attachments/article/1024/3.pdf> , 2019.

2.10. Çevresel Raporlama

İşletmelerde çevresel raporlar basit bir halkla ilişkiler beyanından şirketin çevresel performansının, politikalarının, uygulamalarının ve gelecekteki yönünün ayrıntılı ve derinlemesine incelenmesine kadar değişmektedir. Herhangi bir çevre raporunun temel amacı, şirketin çevresel performansını rapor okuyucuya iletmek olmalıdır. Çevrenin, şirketlerin muhasebe uygulamaları tarafından yansıtılması gereken sosyal bir değere sahip olduğu düşünülmektedir (Campos, Heizen, Verdinelli, ve Miguel, 2015). Muhasebeciler, muhasebenin bir firmanın organizasyonunu ve faaliyetlerini sosyal etik ve çevreye saygının da dahil olduğu değerlere göre inşa etmekteki rolünü anlamaya çalışmaktadırlar. Çevre raporlaması kurumsal sosyal sorumluluk raporlaması olarak da bilinen sürdürülebilirlik raporlamasının bir alt dalıdır (Beets, 1999). Genel olarak işletmelerde Çevresel raporlama çevre üzerindeki etkilerin, bu etkilere yönelik süreç geliştirme performansının çevrebilim bakımından

sürdürülebilir kalkınmaya katkısı dahil çevresel performansı hakkındaki bilgilerin kamuya açıklanmasıdır (www.globalreporting.org, 2018).

İki ayrı unsurlara sahip olan Çevresel raporlama dahili ve harici raporlama olarak karşımıza çıkmaktadır. Dahili raporlama işletmede yönetiminin ihtiyacı olan bilgileri kapsamaktadır. Harici raporlama ise kamuoyuna yapılan bilgilendirici açıklamaları içermektedir. İşletmeler çevresel performans ve girişimleri konusunda kamuoyunu bilgilendirici çevresel raporlar hazırlamakta ve yayınlamaktadırlar. Çevresel raporlar sistematik olarak işletmeye ait çevresel bilgileri ilgili taraflara aktarmaktadır. Bu çevresel raporlar nitel ve nicel bilgilerden oluşmaktadır yani finansal ve finansal olmayan bilgiler biçimindedir. Çevresel raporlama geleneksel doküman (paper) esaslı raporlama ve elektronik raporlama olarak iki ayrı grupta sınıflandırılmaktadır.

2.11. Çevre Denetimi

Çevre denetimi önemlidir, çünkü giderek artan bir şekilde, birçok yatırımcı ve diğer paydaşlar, bir kuruluşun ekonomik performansına ek olarak çevresel ayak izini bilmek istemektedir. Tipik olarak, bunun için üç baskı kaynağı vardır: Çevresel sorunların, öngörülemeyen (veya öngörülen) yükümlülüklerin, itibar zedeleme veya benzerleri gibi bir risk kaynağı oluşturduğuna dair artan bir inanç vardır. Artan sayıda yatırımcı, yatırım kararlarında sosyal ve çevresel performansı anahtar ölçüt olarak kullanmaktadır.

Bir çevre denetimi ve bir çevresel raporun üretilmesi, bir kuruluşun yukarıda özetlenen tüm endişe kaynaklarına yanıt verebilirliğini göstermesini sağlar. Bazı yüksek düzeyde düzenlenmiş durumlar (su gibi) dışında, çevre denetimi isteğe bağlıdır. Bununla birlikte, böyle bir raporun üretilmesi, bir kuruluşun çevresel raporlamasında da kullanılacak verilerin toplanması için yerinde sistemlere sahip olmasını sağlar (www.globalreporting.org, 2019).

Çevre denetimi tipik olarak üç unsur içerir: Üzerinde mutabık kalınan metrikler (neyin nasıl ve nasıl ölçülmesi gerektiği), bu metriklere göre ölçülen performans ve uyumluluk veya varyans seviyeleri hakkında raporlamalardır. Bununla

birlikte, sorun ve çoğu tartışmanın konusu, neyin ölçüleceği ve nasıl ölçüleceğidir. Çevre denetimi zorunlu olmadığından zorunlu denetim standartları ve zorunlu denetlenebilir faaliyetler yoktur. Böylece bir kuruluş istediği düzeyde sosyal ve çevresel bir denetime girebilir (zorunlu olduğu düzenlenmiş endüstriler hariç). Küresel Raporlama Girişimi (GRI), AA1000 ve ISO 14000 standartlarının toplanması için veri toplama araçları gibi çerçeveler mevcuttur, ancak aslında bunların hiçbirine dayanak zorlaması yoktur (www.globalreporting.org, 2019).

Gelişmiş ülkelerdeki büyük kuruluşların çoğu büyük miktarda çevresel veri toplamaktadır, çoğunda çevresel denetim sistemleri mevcuttur ve neredeyse tamamı yıllık bir çevre raporu hazırlamaktadır. Bazı kuruluşlar iç denetim yapar, diğerleri ise kısmen denetimin güvenilirliğini arttırmak ve kısmen de iç yeterlilik eksikliği nedeniyle dış denetçiler istihdam eder. Bununla birlikte, tipik önlemler arasında emisyonlar (örneğin kirlilik, atık ve sera gazları) ve tüketim (örneğin enerji, su, yenilenemeyen hammaddeler) önlemleri yer alır. Bazı kuruluşlar, önemli emisyonlar üreten, yüksek düzeyde enerji ve hammadde tüketen çok büyük bir ayak izine sahipken, diğerleri daha düşük bir ayak izine sahiptir (Çetinkaya, 2017).

Denetim ve güvence, yasal finansal denetimin ötesine uzanan bir kavramdır. İç denetimin yaygın kullanımına ek olarak, risk denetimi ile sosyal ve çevresel denetim yaygın olarak benimsenmekte ve yatırımcı güvenini artırmak ve diğer paydaş taleplerine cevap vermek için kuruluşlar tarafından giderek daha fazla kullanılmaktadır. Bazı durumlarda, bunlar iç kontrolün ayrılmaz bir parçasıdır, ancak diğer durumlarda bağımsız faaliyetlerdir. Her iki durumda da raporlar, denetçiler tarafından üretilen değerlendirmelere dayanmaktadır (www.iaasb.org, 2020).

2.12. Çevre Uzmanları

Finansal tablolarda yer alan muhasebe tahminlerinden yönetim sorumludur. Yönetim, çevresel konularla ilgili muhasebe tahminleri ve açıklamaların geliştirilmesine yardımcı olmak için avukatlar, mühendisler veya diğer çevre uzmanları gibi uzmanlardan teknik danışmanlık isteyebilir. Bu uzmanlar, aşağıdakilerde yönetimin desteklenmesi dahil olmak üzere muhasebe tahminleri ve

açıklamalarının geliştirilmesi sürecinde birçok aşamada yer alabilmektedir (www.ifac.org, 2019):

- Yükümlülüklerin tanınması ve ilgili tahminlerin gerekli olduğu durumların belirlenmesi (örneğin, bir çevre mühendisi kirlenmenin oluşup oluşmadığını belirlemek için bir saha için ön araştırma yapabilir veya sahayı geri yüklemek için kurumun yasal sorumluluğunu belirlemek için bir avukat kullanılabilir);
- Tahminlere dayanmak için gerekli verilerin toplanması ve finansal tablolarda açıklanması gereken bilgilerin ayrıntılarının sunulması (örneğin, bir çevre uzmanı kontaminasyonun niteliğinin ve kapsamının ölçülmesinde ve kabul edilebilir bir alternatifin değerlendirilmesinde yardımcı olmak için bir siteyi test edebilir);
- Uygun iyileştirici eylem planının tasarlanması ve ilgili finansal sonuçların hesaplanması.

Denetçi bu tür çalışmaların sonuçlarını denetimin bir parçası olarak kullanmak istiyorsa, denetçi çevre uzmanları tarafından yapılan denetimin denetim amacıyla yeterliliğini ve ISA 620'ye uygun olarak yeterliliğini ve yeterliliğini değerlendirir. Denetçinin, bu tür çalışmaları dikkate almak, ek prosedürler uygulamak veya denetçi raporunu değiştirmek için başka bir uzmanla konuşması gerekebilir.

Çevre alanı gelişmekte olan bir uzmanlık alanı olduğundan, uzmanın mesleki yeterliliğinin değerlendirilmesi, diğer bazı uzmanlarla olduğu gibi değerlendirilmesinden daha zor olabilir, çünkü uygun bir meslek kuruluşunun sertifikası veya lisansı olmayabilir. Bu durumda, denetçinin, çevre uzmanının deneyim ve itibarını özellikle dikkate alması gerekebilir. Uzmanla zamanında ve süregelen iletişim, denetçiye, uzman raporunun niteliğini, kapsamını, amacını ve sınırlamalarını anlamalarında yardımcı olabilir (www.ifac.org, 2019).

Rapor, işletmenin faaliyetlerinin yalnızca bir yönüyle ilgilenebilir. Örneğin, uzman raporu, ilgili tüm meselelerin (örneğin, toprak kirliliği) ilgili tüm konuların maliyet tahminlerinden ziyade (örneğin toprak kirliliği) belirli bir konunun sadece bir unsuruyla ilgili maliyet tahminlerine dayanabilir. Denetçinin, uzman tarafından kullanılan varsayımları, yöntemleri, prosedürleri ve kaynak verilerini de tartışması

gerekir. Mali tablolar hakkında bir görüş oluştururken, denetçi çevresel hususların etkilerine uygun finansal raporlama çerçevesine uygun bir şekilde muamele edilip edilmediğini açıklamaktadır. Ayrıca, denetçi, örneğin çevresel konularla ilgili maddi tutarsızlıkları tespit etmek için finansal tablolara dahil edilecek diğer bilgileri okumaktadır. Yönetimin belirsizliklerin değerlendirilmesi ve finansal tablolarda açıklanmasının ölçüsü, denetçinin raporuna etkisinin belirlenmesinde kilit hususlardır. Denetçi, çevresel hususlardan dolayı önemli belirsizlikler veya uygunsuz açıklamalar olduğu sonucuna varmaktadır. Denetçinin kararında, devam eden endişenin artık uygun olmadığı hususlarda bile durumlar oluşmaktadır. ISA 700 “Denetçilerin Mali Tablolara İlişkin Raporu” ve ISA 570, bu durumlarda denetçilere ayrıntılı rehberlik etmektedir (www.ifac.org, 2019).

2.12.1. Denetim Ekibi

Dört büyük denetim şirketlerinden bir olarak bilinen Ernst Young’ın denetim ekiplerine göre, özel ekipler ve/veya komiteler sürdürülebilirlik stratejisinin önemli bir parçasıdır. Denetim ekipleri bankaların tüm alanlarına tamamen dahil oluncaya kadar, sürdürülebilirlik ekipleri kısa vadede ve orta vadede trendler, riskler ve fırsatlar için değerişim vekilleri ve vizör olarak gereklidir. Finansal ve diğer yararları olan çözümler olarak problem çözücülerdir. Sürdürülebilirliği ustalıkla koordine ederek bankanın vizyonuna, temel işleyişine ve temel hedeflerine yakın olan yaklaşımları kullanmaktadır.

Sürdürülebilirlik ekipleri, genel sürdürülebilirlik stratejisinin uygulanmasını etkiler, formüle eder, yönlendirir, raporlar, izler ve geliştirir. Bilgi derinliği ve çok yönlü çevresel ve sosyal etkileri gelir yaratma, maliyet tasarrufu, marka değer ve diğer iş hedefleriyle dengeleme şartı gerektirir. Bankalar en iyi uygulama ve ortaya çıkan risk hakkında tavsiyelerde bulunur ve bankalar genelinde sürdürülebilirlik bilgi merkezi olarak ve tutarlılık, işbirliği ve inovasyon elde etmek için departmanlar arasında bir köprü görevi görerek çok önemli bir rol oynarlar. Sürdürülebilirlik stratejisinin ve dolayısıyla sürdürülebilirlik çalışanlarının başarısı için esastır, bir

bankanın kültürünü daha kısa vadeli düşünmeden sürdürülebilir gelir yaratma ve gelir üzerine kurulu uzun vadeli bakış açısına geçirme yetenekleridir.

Sürdürülebilirlik komiteleri ideal olarak bankalardaki farklı bölümlerden ve fonksiyonlardan lider üyeler içerir. Sürdürülebilirlik ekiplerinden bağımsız olarak hizmet veriyorlar. Sürdürülebilirlik komitelerinin diğer rolleri tipik olarak, tutarlılık sağlamak, sağlamlık için önerilen stratejiler ve performansa yönelik yürürlük sağlamak için çapraz döllenmiş bakış açıları sağlamak üzere tutarlılık sağlamak için departmanlar arasında çabaların koordine edilmesi ve iletilmesidir. Komite sayısı bankaların büyüklüğüne bağlı olabilir (www.ifac.org, 2019).

2.12.2. Denetçinin Görüşü

Bağımsız denetçi, elde etmiş olduğu denetim kanıtlarına dayanarak işletmenin sürekliliğine yönelik ciddi şekilde şüphe oluşturabilecek olay ve durumlara ilişkin önemli belirsizliklerin olup olmadığını araştırır ve durumu denetim raporuna yansıtarak finansal bilgi kullanıcılarının dikkatine sunmaktadır (Karakaya, 2020).

Bağımsız denetçinin, işletmenin sürekliliği varsayımını kullanmanın uygun olduğu ancak önemli bir belirsizliğin mevcut olduğu durumlar ile işletmenin sürekliliği varsayımını kullanmanın uygun olmadığı durumları dikkate almak suretiyle denetim görüşünü nasıl belirlemesi gerektiği ile ilgili hususlar BDS 570'te açıklanmıştır. Buna göre; bağımsız denetçi, işletmenin sürekliliği varsayımını kullanmanın uygun olduğu, ancak önemli bir belirsizliğin olduğu sonucuna varması durumunda finansal tablolarda;

a) işletmenin sürekliliğinin devamına ilişkin ciddi şüphe oluşturabilecek temel olay veya şartlar ile yönetimin bu olay veya şartları ele almaya ilişkin planlarının yeterince açıklanıp açıklanmadığını ve

b) İşletmenin sürekliliğinin devamına ilişkin ciddi şüphe oluşturabilecek olay veya şartlar ile ilgili önemli bir belirsizliğin mevcut olduğunun açık bir şekilde açıklanıp açıklanmadığını belirlemektedir (www.kgk.gov.tr, 2019).

2.13. Denetçinin Çevresel Konularla İlgili Temel Hususları

Denetçinin görüşü, bir bütün olarak ele alınan finansal tablolarla ve hiçbir özel yönüyle ilgili değildir. Denetim prosedürlerini planlarken ve uygularken ve sonuçlarını değerlendirirken ve raporlarken, denetçi, kurumun yasalara ve yönetmeliklere uymamasının finansal tabloları maddi olarak etkileyebileceğini kabul etmelidir. Ancak, bir denetimin tüm yasalara ve düzenlemelere uymadığını tespit etmesi beklenemez (ISA 250, paragraf 2). Özellikle, işletmenin çevre yasalarına ve düzenlemelerine uyumuyla ilgili olarak, denetçinin amacı, çevresel yasaların ve düzenlemelerin olası ihlallerini tespit etmek için denetimi planlamak değildir; Denetçinin prosedürleri, işletmenin çevresel yasalara ve düzenlemelere uygunluğu veya çevresel konular üzerindeki kontrollerinin yeterliliği konusunda bir sonuç çıkarmak için de yeterli değildir. Tüm denetimlerde, genel denetim planını geliştirilirken, denetçi mali risk seviyesindeki içsel riski değerlendirmektedir (www.ifac.org, ISA 400 standardı, paragraf 115).

Denetçi, bu değerlendirme ile ilgili faktörleri değerlendirmek için profesyonel yargı kullanır. Bazı durumlarda bu faktörler, çevresel sorunlardan dolayı finansal tablolarda önemli yanlışlık olma riskini içerebilir. Bir finansal tabloların denetiminde çevresel hususların göz önünde bulundurulması ve bunun kapsamının dikkate alınması gerekliliği, denetçinin, çevresel konuların finansal tablolarda önemli bir yanlışlık riski yaratıp yaratmadığı konusundaki kararına bağlıdır. Bazı durumlarda, hiçbir özel denetim prosedürünün gerekli olduğuna karar verilemez. Bununla birlikte, diğer durumlarda denetçi, finansal tabloların maddi olarak yanlış yönlendirilmediğine dair yeterli uygun denetim kanıtı elde etmek için gerekli görülen spesifik prosedürlerin niteliğini, zamanlamasını ve kapsamını belirlemek için profesyonel yargı kullanır. Denetçi bu prosedürleri yerine getirme konusunda profesyonel bir yeterliliğe sahip değilse, avukatlar, mühendisler veya diğer çevre uzmanları gibi uzmanlardan teknik tavsiye alınabilir (www.bddk.org.tr, 2019).

Bir işletmenin mevcut çevre yasalarına veya düzenlemelerine uygun olarak çalıştığı sonucuna varmak için, normalde, denetçinin sahip olması beklenemeyeceği çevre uzmanlarının teknik becerilerini gerektirir. Ayrıca, denetçinin dikkatini çeken

belirli bir olay veya koşulun çevre yasaları ve düzenlemelerinin ihlali olup olmadığı, denetçinin mesleki yetkinliğinin ötesinde yasal bir tespittir (www.iaasb.org, 2020).

2.14. Denetçinin Çevre Kontrolü

Tüm denetimlerde denetçi, yöneticilerin ve yönetimin iç kontrollerle ilgili tutumlarını, farkındalıklarını ve eylemlerini ve bunların işletme içindeki önemini değerlendirmek için yeterli kontrol ortamı hakkında bir bilgi edinmektedir. Çevresel konularla ilgili olarak kontrol ortamı hakkında bir bilgi edinme faktörleri şunları içerebilir (www.iaasb.org, 2020):

- Şirketin çevre kontrolleri ile ilgili olarak yönetim kurulu ve komitelerinin işleyişi,
- Şirketin çevresel performansını iyileştirmeye yönelik herhangi bir çaba, işletmenin ÇYS'nin sertifika programlarına katılım ve çevresel performans raporlarının gönüllü olarak yayınlanması gibi çevresel konular,
- Düzenleyici kurumlar ve icra ajansları tarafından getirilen şartlar,
- İşletmenin örgütsel yapısı ve çevresel işletme fonksiyonları ve düzenleyici şartlarla başa çıkmak için yetki ve sorumluluk atama yöntemleri,
- İç denetim fonksiyonu, “çevre denetimlerinin” performansı, personel politikaları ve prosedürleri ve uygun görev ayrımı dahil olmak üzere, yönetim kontrol sistemi.

2.14.1. Denetçilerin Kontrol Prosedürleri

İşletmeler çevresel kontroller oluşturduysa, denetçilere finansal tablolar üzerinde önemli bir etkisi olabilecek herhangi bir çevresel hususun tespit edilip edilmediğine dair kontrolleri denetleyen kişilere de bilgi vermektedir. Denetçinin, işletmenin çevresel konular üzerindeki kontrolünü anlaması için olanaklardan biri, eğer varsa, kuruluşun çevresel performans raporunu okumak olabilir. Bu rapor genellikle, işletmenin çevresel taahhütlerini ve politikalarını ve başlıca çevresel kontrollerini açıklar.

Denetçilerin çevre kontrol politika ve prosedürlerine örnekler aşağıdaki gibidir:

- İşletmenin çevre politikasına ve ilgili çevre yasalarına ve düzenlemelerine olan uyumu izlemek;
- Fiziksel emisyon ve tehlikeli atık miktarları, ürünlerin çevresel özellikleri, paydaşlardan gelen şikayetler, icra ajansları tarafından yapılan denetimlerin sonuçları, olayların meydana gelmesi ve etkileri, vb.
- Çevresel bilginin ilgili finansal verilerle mutabakatını sağlamak, örneğin atık imha maliyetine ilişkin fiziksel atık miktarları;
- Potansiyel çevresel konuları ve işletmeyi etkileyen ilgili durumları belirlemek.

2.14.2. Denetçinin Risk Kontrolü

Muhasebe ve iç kontrol sistemleri hakkında bir anlayış edindikten sonra, denetçinin çevresel risklerin kontrol riskinin değerlendirmesindeki ve bu değerlendirmeyi desteklemek için gerekli olabilecek herhangi bir kontrol testindeki etkisini dikkate alması gerekmektedir. Denetçiler aşağıdaki belirtilen durumlarda, ilgili kontrol mekanizmaların işleyiş etkinliklerine yönelik yeterli ve uygun denetim kanıtı elde etmek amacıyla kontrol testlerini tasarlamakta ve uygulamaktadır:

- a) Denetçinin yönetim beyanı düzeyinde ortaya çıkan “önemli yanlışlık” risklerine ilişkin yaptığı değerlendirme, kontrollerin etkin bir şekilde işlediğine dair bir beklenti içeriyorsa (denetçi, maddi doğrulama prosedürlerinin niteliğini, zamanlamasını ve kapsamını belirlerken kontrollerin etkin bir şekilde işlediğine güvenmek istiyorsa) veya
- b) Maddi doğrulama prosedürleri, tek başlarına, yönetim beyanına ilişkin yeterli ve uygun denetim kanıtı sağlayamıyorsa

Denetçiler kontrol testlerini tasarlarken ve uygularken, ilgili kontrolün etkinliğine daha fazla güvenmek istiyorsa daha fazla ikna edici denetim kanıtı elde etmelidir. Denetim prosedürünün niteliği, söz konusu denetim prosedürünün amacını (kontrol testi veya maddi doğrulama prosedürü) ve türünü (tetkik, gözlem, sorgulama, teyit etme, yeniden hesaplama, yeniden uygulama veya analitik

prosedür) ifade etmektedir. Denetim prosedürlerinin niteliği, risk olarak değerlendirilen hususlara karşılık verilmesinde önemli unsur içermektedir (www.kgk.gov.tr, 2020).

2.14.3. Denetçi Sonuçları

Denetçi, yeterli ve uygun denetim kanıtı elde edilip edilmediğini değerlendirmeli ve yönetimin, ilgili olduğu durumlarda, finansal tabloların hazırlanmasında muhasebeleştirme endişesini temel olarak uygunluğuna karar vermelidir. Elde edilen denetim kanıtlarına dayanarak, denetçi, denetçinin muhakemesine göre, toplamda değerlendirilen ve bir işletmenin makul bir süre için devam eden bir endişe olarak devam edebilme kabiliyeti hakkında önemli şüphe uyandıran koşullar veya olaylar olup olmadığı sonucuna varmalıdır.

Denetçi, yönetimin muhasebeleştirme konusu muhasebeleştirme şartlarını kullanmasının şartlara uygun olduğu sonucuna varırsa, ancak işletmenin makul bir süre için süregelen bir endişe olarak devam edebilme kabiliyeti konusunda önemli bir şüphe varsa, denetçi finansal tabloların yeterliliğini değerlendirmeli ve geçerli finansal raporlama çerçevesinin gerektirdiği açıklamalar yapmalıdır (www.ifac.org, 2020).

2.15. Çevresel Raporlama Rehberleri

İşletmelerin neden olduğu çevre sorunlarına karşı önlemleri giderek artmaktadır. Birçok işletmeler çevresel bilgilerini kamuoyuna rapor etmektedir ve bunun için birçok Çevresel Raporlama Rehberleri (ÇRR) geliştirilmiştir. Bu çevresel raporlama rehberleri çevre gruplarından, işletmelerden, hükümet dışı organizasyonlardan ve devlet temsilcilerinden oluşan çevre programcılarının yoğun görüşleri, kulis faaliyetleri ve uzlaşmalarının bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. ÇRR çevresel performanslarını periyodik olarak belirli aralıklarla kamuya raporlamak isteyen işletmeler ve çevresel raporları hazırlama aşamasında olan işletmelerin bir referans olarak kullanmaları için tasarlanmış rehberlerdir (Uluslan, 2009).

ÇRR çevresel raporların şekli ve içeriği dahil çevresel raporlama ile ilgili bir dizi sorunu ele almaktadır. Bu rehberler çoğu zaman hem sayısal hem de sayısal olmayan bilgileri içeren çevresel raporların içeriğinin kontrol listesi biçiminde olma yönündedir. Hâlihazırda çevresel raporlama rehberinden bazıları çevre ile ilgili konuların yanı sıra mesleki sağlık ve iş güvenliği gibi konuları da ele almaktadır ve bunlardan birkaçı aşağıda Tablo 14’te verilmiştir.

Tablo 14: Çevresel Raporlama Rehberleri.

ÇEVRESEL RAPORLAMA REHBERLERİ	
Küresel Raporlama Girişimi Sürdürülebilirlik Raporlama Rehberi	Bu rehber Amerika’da bulunan kâr amacı gütmeyen ve bağımsız bir kuruluş olan Küresel Raporlama Girişimi tarafından geliştirilmiştir. Rehber en yaygın olarak kabul görmüş uluslararası sürdürülebilirlik raporlama çerçevesi sunmaktadır.
Kamu Çevresel Raporlama Çerçevesi-Avustralya Yaklaşımı Rehberi	Bu rehber Çevre Avustralya için Snowy Mountains Engineering Şirketi ve Avustralya Sanayi Grubu önderliğinde bir danışmanlık konsorsiyumu tarafından hazırlanmış ve Çevre Avustralya tarafından 2000 yılında yayınlanmıştır.
Çevresel Raporlama Rehberi Önemli Performans Göstergeleri	Bu rehber tarım ve hayvancılıkla ilgili konularda yetkili bakanlık olan İngiltere Çevre, Gıda ve Köy İşleri Bakanlığı tarafından 2006 yılında yayınlanmıştır.
Japon Çevresel Raporlama Rehberi	Japonya Çevre Bakanlığı tarafından ilk versiyonu 2001 yılında yayınlanan rehberin ikinci versiyonu 2003 yılında ve nihai versiyonu ise 2007 yılında yayınlanmıştır.
Avrupa Kimya Sanayi Konseyi Üçlü Sorumluluk- Sağlık, Güvenlik ve Çevresel Raporlama Rehberi	Bu rehber Avrupa Kimya Sanayi Konseyi tarafından Avrupa Birliği ülkeleri kimya işletmeleri için 1998 yılında yayınlanan rehberdir. Rehber kimya işletmeleri ve Ulusal Kimya Sanayi Federasyonu için ortak bir raporlama çerçevesini özetlemekte ve esas itibarıyla sağlık ve güvenliği kapsamaktadır.
Dünya Sanayi Çevre Konseyi Rehberi	Dünya Sanayi Çevre Konseyi Uluslararası Ticaret Odası tarafından 1993 yılında başlatılan küresel bir işletmeler koalisyonudur. Konsey isteğe bağlı raporlama rehberini 1995 yılında yayınlamıştır.
İngiltere Sanayi Konfederasyonu Rehberi, Çevresel Raporlamaya Giriş	Küçük kitapçık şeklindeki rehber İngiltere Sanayi Konfederasyonu tarafından 1995 yılında yayınlanmıştır.

<p align="center">Birleşmiş Milletler Çevre Programı Sürdürülebilirlik Raporları İlgili Taraflarla İletişim</p>	<p>Birleşmiş Milletler Çevre Programı 1996 yılında İlgili Taraflarla İletişim “Cilt 1: Karşılaştırmalı Değerlendirme Araştırması” ve “Cilt 2: Vaka Çalışmaları” raporunu yayınlamıştır.</p>
<p align="center">Çevresel Raporlama Forumu İşletme Çevresel Raporları Hazırlama Rehberi</p>	<p>İya'daki Fondazione Eni Enrico Mattei (FEEM) önderliğindeki çalışma grubu tarafından oluşturulan Çevresel Raporlama Forumu'nun amacı, işletmelerin çevresel performanslarının değerlendirilmesi için gerekli bilginin ilgili taraflara sunulduğu çevresel raporları hazırlamak isteyen işletmelere yol gösterici bir rehber oluşturmaktır.</p>
<p align="center">İşletme ve Çevre Danışma Komitesi Rehberi “Çevresel Raporlama- Doğru Uygulama Yaklaşımı”</p>	<p>Bu rehber İngiltere’de bulunan İşletme ve Çevre Danışma Komitesi tarafından 1997 yılında yayınlanmıştır. Komite bu rehberde çevresel performansın finansal yönünün raporlanmasına dair doğru uygulamayı göstermiştir.</p>
<p align="center">Temiz Gelecek: İşletme Çevresel Raporlama</p>	<p>Bu rehber 1993 yılında Uluslararası Sürdürülebilir Kalkınma Enstitüsü ve Deloitte Touche Tohmatsu Uluslararası ve Sürdürülebilirlik Limited Şirketi tarafından geliştirilmiştir.</p>
<p align="center">Belaggio İlkeleri Sürdürülebilir Kalkınmaya Doğru İlerlemelerin Uygulamalı Değerlemesi Rehberi</p>	<p>Çevresel raporlamayı da kapsayan bu ilkeler Uluslararası Sürdürülebilir Kalkınma Enstitüsü tarafından geliştirilmiştir.</p>
<p align="center">Küresel Çevresel Yönetim Girişimi Araçları ve Yayınları</p>	<p>Amerika’da bulunan ve üyeleri esas itibarıyla büyük imalatçılardan oluşan Küresel Çevresel Yönetim Girişimi 1994 yılında toplam kalite yönetimi daima iyileştirme döngüsünü dahili çevresel performans ölçüm ve raporlamasına bağlayan “Toplam Kalite Yönetim Çerçevesinde Çevresel Raporlama” diye bilinen faydalı bir el kitabı yayınlamıştır.</p>
<p align="center">DIN 33922 Çevresel Raporlama Rehberi Leitfaden für Umweltberichte</p>	<p>Bu rehber 1997 yılında Alman Standardizasyon Kurumu DIN (Deutsche Institut Für Normierung) tarafından yayınlanmıştır.</p>
<p align="center">Hollanda Sürdürülebilirlik Raporlama Rehberi Handreiking Maatschappelijke Verslaggeving en Richtlijn 400</p>	<p>Bu rehber Hollanda Yıllık Raporlama Danışma Kurulu tarafından 2003 yılında yayınlanmıştır.</p>
<p align="center">Kanada Yönetim Muhasebecileri Yönetim Muhasebesi Rehberi Sürdürülebilir Kalkınma ve Çevresel Raporların Yazımı ve Değerlendirilmesi</p>	<p>Kanada Yönetim Muhasebecileri Topluluğu tarafından 1998 yılında yayınlanan rehberin amacı, işletmenin sürdürülebilir kalkınma ve çevresel yönetim uygulamaları taahhüdünü sürdürülebilir kalkınma ve çevresel raporları</p>

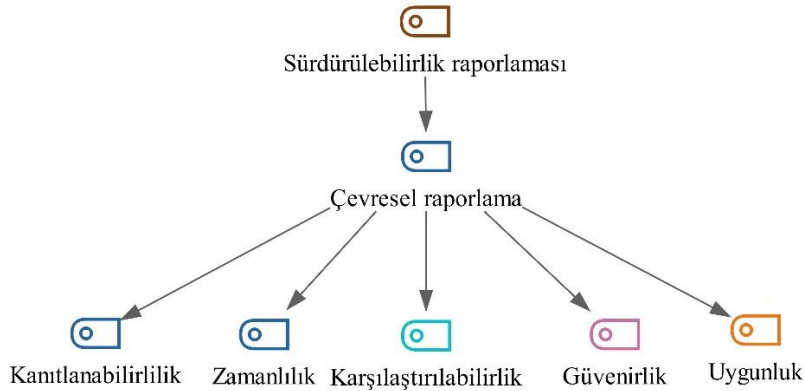
	yoluyla en etkili bir şekilde nasıl iletilebildiği konusunda bilgi sağlamaktır.
Avustralya Yeni Güney Galler Çevre Koruma Birimi İşletme Çevresel Raporlama, Niçin ve Nasıl Rehberi	Bu rehber 1997 yılında Avustralya Yeni Güney Galler Çevre Koruma Birimi'nin Ekonomik ve Çevresel Raporlama Bölümü tarafından yayınlanmıştır. Rehber çevresel raporlama düzenleyici birimi tarafından yayınlanan Avustralya'daki ilk rehberdir. Rehberin amacı, isteğe bağlı raporlama ile ilgili sanayi içindeki farkındalığı artırmaktır.
İngiltere Yetkili Sertifikalı Muhasebeciler Birliği The Association of Chartered Certified Accountants, ACCA Çevre ve Enerji Raporlama Rehberi	İngiltere Yetkili Sertifikalı Muhasebeciler Birliği 1998 yılında çevresel bilgilerin ilgili taraflara nasıl ve ne zaman raporlanacağı konusunda tavsiyeleri içeren bu rehberi yayınlamıştır.
Uluslararası Çevresel Yönetim Ağı Sürdürülebilirlik Raporlama Rehberi	Uluslararası Çevresel Yönetim Ağı tarafından 2001 yılında yayınlanan bu rehber etkin bir sürdürülebilirlik raporunun ne şekilde hazırlanacağı konusunda tavsiyelerde bulunmaktadır. Güvenilir ve ikna edici iletişime ilaveten işletmelerin ekonomik çıkarları üzerine odaklaşan rehber hedef gruplar ve onların bilgi ihtiyacı konusunda bilgi verir, sürdürülebilirlik raporlama ilkelerini özetler ve sürdürülebilirlik raporlamanın unsurlarını açıklar.
Uluslararası Çevresel Yönetim Ağı Gelecek Rehberi Çevresel Raporlar: Hazırlanması ve Dağıtımı Konusunda Rehber	Bu rehber Uluslararası Çevresel Yönetim Ağı ve bir Alman organizasyonu tarafından ilk olarak 1994 yılında Almanca olarak yayınlanmış ve 1998 yılında İngilizceye çevrilmiştir. Bu rehber kamu tarafından çevresel performans bilgileri elde edilebilen geleceği düşünen (forward-thinking) işletmelerin deneyimlerini ve uygulamalı örneklerini içeren bir rehberdir.
Kanada Yetkili Muhasebeciler Enstitüsü Rehberi Çevresel Performansın Raporlanması	Bu rehber Kanada Standartlar Birliği, Uluslararası Sürdürülebilir Kalkınma Enstitüsü ve Kanada'da bulunan Finansal Yöneticiler Enstitüsü işbirliği ile Kanada Yetkili Muhasebeciler Enstitüsü çalışma grubu tarafından hazırlanmıştır.
Avrupa Birliği Eko Yönetim ve Denetim Programı Çevresel Raporlama Rehberi	Avrupa Birliği Eko-Yönetim ve Denetim Programı Çevresel Raporlama Rehberi Avrupa Komisyonu tarafından Avrupa Parlamentosu ve Konseyi'nin 761/2001 sayılı Tüzüğü çerçevesindeki program tarafından istenen çevresel raporların hazırlanmasına yardım etmesi amacıyla çıkarılmıştır.

2.16. Çevresel Raporlamanın Niteliksel Özellikleri

Ulusal veya uluslararası finansal raporlama standartları çerçevesinde hazırlanan finansal tablolar, şirketin çevre sektörü ile ilgili hem finansal hem de fiziksel göstergelerini içermektedir. Entegre raporlama da dahil olmak üzere sürdürülebilirlik raporlaması şirketler tarafından gönüllülük esasına göre derlenmektedir. Şirketlerin çevre sektörüne ilişkin raporlarının, formlarının, yaklaşımlarının ve formatlarının çeşitliliği, dış kullanıcıların bilgiye erişimini zorlaştırmaktadır.

Sürdürülebilirlik raporlamasının alt boyutu olan çevresel sürdürülebilirlik raporlaması, şekil 2’de gösterilen geçerlilik, uygunluk, güvenilirlik, kanıtlanabilirlik, zamanlılık ve karşılaştırılabilirlik gibi bölümlerden oluşmaktadır.

Şekil 2: Sürdürülebilirlik Raporlaması

Uygunluk: İçerdiği bilgiler kullanıcıların karar verme ihtiyacına uygun olmalı ve bu nedenle dikkat çekici, bilgilendiren, fikir yürütmeye yardımcı olacak şekilde tasarlanmalıdır.

Güvenilirlik: İlgili taraflar raporlamanın dürüstlüğünden şüphe duymamalıdır. Teknik anlamda anlaşılır olması, çevreyle sınırlanması, tarafsız hazırlanması, dolaylı ve doğrudan çevresel etkileri içermesi, ihtiyatlı olması önem arz etmektedir.

Anlaşılabilirlik: Raporda teknik ve bilimsel terminoloji dikkatli bir şekilde kullanılmalı ve raporda açıklanmalıdır.

Karşılaştırılabilirlik: Rapor belirli dönemler ve işletmeler arasında karşılaştırma yapmaya imkân verecek şekilde hazırlanmalıdır. Bu nedenle çevresel bilgilerin ölçümü, tanınması ve sunulması arasında uyum sağlanmalıdır.

Zamanlılık: Çevresel raporlama belirli periyotlarda, finansal raporlarla aynı zamanlarda ya da farklı zamanlarda yayımlanabileceği gibi yıllık raporlar ya da hesap paketi içerisinde de yer alabilmektedir.

Kanıtlanabilirlik: Dışsal bir rapor ilgili taraf nezdinde güven uyandırmalıdır. Bu nedenle raporun bağımsız bir kişi tarafından kanıtlanması ya da onaylanması gerekmektedir. Çevresel raporlama işletmeler için çeşitli fayda ve sakıncalar oluşturmaktadır.

2.17. Çevresel Raporlamanın İşletmelere Getirdiği Faydalar

Çevresel raporlama işletmelere birçok yönden fayda sağlamaktadır. Paydaşlara ve kamuoyuna sağlanmış faydalar aşağıda verilmiştir:

- Kamuoyu nezdinde “yeşil işletmeci” imajına sahip olup çıkar gruplarının üzerlerinde oluşturduğu baskıdan kurtulmak,
- Alıcı, satıcı ve tedarikçilerin gözünde "sosyal sorumlu işletme" imajını tesis etmek imkânına kavuşmak,
- Rekabet avantajı yaratmak,
- Çevresel riskleri yönetmek,
- Riskin daha iyi tanımlanması ve yönetilmesini sağlayarak sigorta prim tutarlarında tasarruf imkânı sağlamak,
- Enerji ve hammadde maliyet tasarrufunu sağlamak,
- Acil durumlarda müdahale planı yapılmasına ve genel planlarda veri tabanı oluşturulmasına yardımcı olmak,
- Çevresel performanslarını arttırmak,
- Çalışanların motivasyonunu arttırmak,
- Çevre konusunda güçlü ve zayıf yönleri için bir performans değerlendirme sistemine sahip olmak,

- Çevresel bilgiler diğer bilgiler ile aynı bilanço ve gelir tablosunda yer aldığında tüm mali bilgiler arasında bağlantı kurulabilmesi ve verilerin aynı havuzda toplanması,
- Çevresel bilgilerin bağımsız bir formata sahip olmasına gerek duymaması ve raporlamada kolaylık ile bütünlük sağlanması,
- Yıllık raporların genişletilmesi ile yazılan raporun daha az maliyetli olması, işletmeye daha az iş yükü getirmesi,
- Bağımsız raporlamada seçilen herhangi bir raporlama rehberinden istifade edilebilmesi,
- Mevcut hesap planının yasal mevzuat değişirse bağımsız raporlamaya karşın adaptasyon sürecinin kolaylığı.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. BANKALARIN SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK RAPORLARI VE RAPORLARIN GÜVENCESİ

3.1. Sürdürülebilirlik Raporları

İşletmelerin faaliyetlerini yürütürken neden oldukları, çevresel ve sosyal boyuttaki olumsuzlukları dikkate almaları gerektiğinin altını çizen “kurumsal sürdürülebilirlik”, bugünün hızla dönüşen iş dünyasında, modern bir yönetim felsefesi olarak öne çıkmıştır. Kurumsal sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için, işletmelerin büyümesiyle birlikte kâr edebilirliği önemlidir. Bu süreçte işletmelerin; iktisadi refah, çevresel uyum, sosyal adalet ve eşitlik unsurlarından oluşan sosyal amaçlarını da izlemesi ve takip etmesi gereklidir.

Bu bağlamda, mevcudiyetini korumak ve sürdürmek isteyen işletmeler, kurumsal sürdürülebilirliğin üç temel hedefini bir bütün olarak değerlendirmek durumunda kalmışlar ve söz konusu bu durum, dünya çapındaki şirketleri, sosyal ve/veya çevresel kaygılarla ilgili finansal olmayan bilgileri, “sürdürülebilirlik raporları” olarak adlandırılan, kamuya açık bağımsız raporlarla açıklamalarını sağlamıştır (Kurnaz ve Ali, 2016).

Dünya çapında öne çıkan raporlama çerçeveleri Küresel Raporlama Girişimi (Global Reporting Initiative, GRI) tarafından sunulan G4, UNGC uyarınca hazırlanan İlerleme Bildirimi Raporlaması (Communication on Progress, COP), Uluslararası Entegre Raporlama Konseyi (International Integrated Reporting Council, IIRC) tarafından hazırlanan Entegre Raporlama (Integrated Reporting, IR) ve Karbon Saydamlık Projesi (Carbon Disclosure Project, CDP) çerçevesinde hazırlanan CDP Raporlarıdır.

Sürdürülebilirlik raporlaması ile birlikte; çevresel, sosyal ve ekonomik alanda üç boyutlu raporlamaya gidilmiş ve yalnızca finansal bilgilerin değil, finansal olmayan bilgilerin de raporlanması sağlanmıştır. Sürdürülebilirlik raporları, işletme paydaşları

açısından olumlu bir etki yaratmış, sonrasında söz konusu bu raporlarda bağımsız güvence talebi arayışı ortaya çıkmıştır. 2014 yılında ABD’de yapılan çalışma, profesyonel yatırımcıların, şirketlerin sürdürülebilirlik bilgilerini daha fazla talep ettiklerini ve bu bilgilerde de bağımsız güvenceden geçirilmiş olanı tercih ettiklerini ortaya koymuştur (Liburd ve Zamora, 2015).

Sürdürülebilirlik raporlarının güvencesi; gönüllülük esasına dayanması ve açıklanan verilerin niteliksel olması açısından oldukça karmaşık bir süreç olmakla birlikte bugün çok sayıda şirket paydaşı açısından önemli duruma gelmiştir. Paydaşlar rapor içeriğinin doğruluğu ve raporlama kılavuzlarına uygunluğu konusunda güvenceye ihtiyaç duymaktadırlar (Wallage, (2000). Şirketlerin sürdürülebilirlik raporlarına güvence hizmeti alma konusundaki kararları, şirketlerin ne kadar paydaş odaklı olduğunun ve kurumsal yönetim mekanizmalarının ne kadar sağlıklı işlediğinin birer göstergesidir. Ancak, sürdürülebilirlik raporlarını yayınlayan şirket sayısı gün geçtikçe artmış olsa da bağımsız güvence hizmeti alan şirket sayısı aynı oranda artış gösterememiştir (Arens, Randal ve Beasley, 2010).

Gelecek nesiller için çevreyi koruyan, eşitliği ve adaleti dikkate alan bir dünyanın varlığı açısından sürdürülebilirlik bilincinin oluşturulması önemlidir. Bu bilincin oluşturulması gerekliliği, şirketleri çeşitli çalışmalar yapmaya yönlendirmiştir.

Günümüzde, toplumsal ve ekonomik tüm grupların daha fazla ilgisini çeken bir kavram olan sürdürülebilirlik; raporlama kavramlarında çeşitli değişikliklere yol açmıştır. Günümüze kadar çevresel raporlama veya sosyal raporlama adı verilen raporlama çeşitleri, artık yerini “sürdürülebilirlik raporlamasına” bırakmıştır. Bu raporlarla birlikte çevresel, sosyal ve ekonomik anlamda üçlü raporlamaya gidilmiş ve finansal bilgilerin yanında finansal olmayan bilgilerin de raporlanması sağlanmıştır. Değişim, yalnızca raporlama şeklinde olmamış paydaşlar açısından da yeni bir kavram olan “sürdürülebilirlik beklentisi” ortaya çıkmıştır. Bu durum, sürdürülebilirlik konusundaki beklentilerin karşılandığına yönelik bağımsız güvence/denetim faaliyetlerine olan ihtiyacı ve bu anlamda ilgili süreçlerin iyileştirilmesi yönündeki gereksinimleri daha görünür duruma getirmiştir. Bilinmektedir ki; adillik, şeffaflık, hesap verebilirlik ve sorumluluk ilkelerinin uygulanması ile hayat bulan kurumsal

yönetimle işletme paydaşlarının çıkarlarının korunması amaçlanmaktadır (Celayir, 2020).

Güvence ve denetim faaliyetleri kurumsal yönetimin önemli bir mekanizmasını oluşturduğundan, sürdürülebilirlik raporlaması kapsamında verilen bağımsız güvence denetim hizmetleri raporların değerini arttırdığı gibi şeffaflığın sağlanmasına da katkıda bulunmaktadır (Atabay, 2019).

Sürdürülebilirlik raporlaması finansal/sayısal olmayan bilgilerin, “gönüllülük” esasına göre, tüm paydaşlara “hesap verebilirlik” ilkesi kapsamında sunulan raporlamalardır. Bu raporlama ile işletmeler; toplumsal ve çevresel etkiye sahip olan faaliyetlerini ve bu faaliyetlerin olabilecek olumsuz etkilerini azaltmak için uğraşlarını iç ve dış paydaşlarına sunmaya çalışırlar. Buna göre sürdürülebilirlik raporlaması; işletmelerin hem ekonomik hem de çevresel ve sosyal ilişkileri arasında bağlantı kurmaktadır (Arens, Randal ve Beasley, 2016).

Bankalar, sürdürülebilirlik raporlaması kapsamında, toplumsal dönüşüm, meslek ahlakı, eşitlik, insan kaynakları, güvenlik, sağlık ve çevresel yönetim politikaları ve uygulamalarını açıklamaktadırlar.

Söz konusu bu raporlamalar, kısıtlı sayıda çevreci ve toplum odaklı işletmede ortaya çıksa da bugün artık dünya çapında çok sayıda işletme tarafından gerçekleştirilmektedir.

Sürdürülebilirlik raporları, işletme yönetiminin gelecekteki sosyal ve çevresel stratejilerini, buna ilişkin planlarını içermektedir. Bankalar; belirlenmiş olan hedeflere ulaşılmasını sağlamak, finansal, çevresel ve sosyal stratejilerin uygulamasını kolaylaştırmak, çevresel konularda işletmede bir farkındalık yaratmak ve işletmenin vermek istediği mesajı daha açık ileterek şeffaflığı, hesap verilebilirliği artırmak gibi nedenlerle sürdürülebilirlik raporlamasına gitmektedirler. PwC denetim şirketi raporunda, ortaya çıkan çevresel problemlerin bir çözümü ve çevre konusunda farkındalık yaratmak için sürdürülebilirlik raporlamasının öneminden bahsederek sürdürülebilirlik raporlarının çevresel bilince katkı sağladığını vurgulamıştır.

Hem iş dünyası hem de toplum üzerinde önemli katkıları bulunan sürdürülebilirlik raporlamasıyla ilgili olarak çeşitli düzenlemeler yapılmış ve rehberler oluşturulmuştur. Küresel düzeyde yaygın olarak kullanılan standartlar, Küresel Raporlama Enstitüsü (Global Reporting Initiative) GRI tarafından oluşturulmuştur.

GRI, raporlamanın teşvik edici olması bakımından, geniş bir kesime hitap eden, kapsamlı bir raporlama rehberi/çerçevesi oluşturmuştur. Oluşturulan bu rehberle birlikte raporlama yapan işletmelerin artışı da sağlanmıştır.

Bağımsız dış güvence, sürdürülebilirlik raporlarında açıklanan performans bilgilerinin her yönüyle, güvenilir, doğru ve raporlama standartlarına uygun olmasını sağlamayı amaçlamaktadır. Bu nedenle, açıklanan bilgilerin doğrulanabilir olması gerekir. Yüksek sürdürülebilirlik performansı sergileyen şirketler için, üçüncü taraf güvencesi, kendilerini olumlu yönde farklılaştırmak için etkili bir araçtır (Özçelik ve Öztürk, 2019).

3.2. GRI Sürdürülebilirlik Raporlaması Kılavuzları ve Standartları

GRI, 1997'den beri sürdürülebilirlik raporlarına öncülük eden bağımsız bir uluslararası kuruluştur. GRI, dünya çapındaki işletmelerin ve hükümetlerin iklim değişikliği, insan hakları, yönetim ve sosyal refah gibi kritik sürdürülebilirlik konularına etkilerini anlamalarına ve işletmelerine yardımcı olmaktadır. Bu, herkes için sosyal, çevresel ve ekonomik faydalar yaratmak için gerçek bir eylem sağlamaktadır. GRI Sürdürülebilirlik Raporlama Standartları, gerçek çok paydaşlı katkılarla geliştirilmekte ve kamu yararına dayanmaktadır.

GRI sürdürülebilirlik raporlaması kılavuzları ve standartları, sürdürülebilirlik raporlaması için ilk ve en yaygın kabul gören küresel standartlardır (www.globalreporting.org, 2018).

Modüler, birbiriyle ilişkili GRI kılavuzları ve standartları, öncelikli konulara odaklanan sürdürülebilirlik raporu hazırlamak için bir set olarak kullanılmak üzere tasarlanmıştır. Bu standartlar serisi, bir sürdürülebilirlik raporu hazırlayan her bir kuruluş tarafından kullanılmaktadır. Kuruluşlar ekonomi, çevresel veya sosyal gibi

öncelikli konular hakkında rapor vermek için konuya özgü standartlar arasından seçim yapmaktadır. GRI kılavuzlarına ve standartlarına uygun olarak hazırlanan raporlar, bir kuruluşun öncelikli konularının, etkilerinin ve nasıl yönetildiğinin kapsamlı bir resmini çizmektedir. Bir kuruluş, belirli bilgileri raporlamak için seçilen GRI kılavuz ve standartlarının tamamını veya bir kısmını kullanmaktadır.

GRI 100 küresel standardı; bu serisi, bir sürdürülebilirlik raporu hazırlayan her kuruluş için geçerli olan üç küresel standardı içermektedir. Standartlar bir kuruluşun ilgili bağlamsal bilgilerini raporlama ve öncelikli konularının nasıl yönetildiğini bildirme konusunda rehberlik etmektedirler.

- GRI 101: Temel 2016 (Standart Yorum 1'i içerir)
- GRI 102: Genel Bildirimler 2016
- GRI 103: Yönetim Yaklaşımı 2016

GRI 200 ekonomik standartlar serisi, bir kuruluşun ekonomik konularla ilgili önemli etkileri hakkında bilgi raporlamak için kullanılan konuya özgü standartları içermektedir.

- GRI 201: Ekonomik Performans 2016
- GRI 202: Pazar Varlığı 2016
- GRI 203: Dolaylı Ekonomik Etkiler 2016
- GRI 204: Satın Alma Uygulamaları 2016
- GRI 205: Yolsuzlukla Mücadele 2016
- GRI 206: Rekabete Aykırı Davranış 2016
- GRI 207: Vergi 2019

GRI 300 çevresel standartlar serisi, bir kuruluşun çevresel konularla ilgili önemli etkileri hakkında bilgi raporlamak için kullanılan konuya özgü standartları içermektedir.

- GRI 301: Malzemeler 2016
- GRI 302: Enerji 2016
- GRI 303: Su ve Atık Sular 2018
- GRI 304: Biyoçeşitlilik 2016

- GRI 305: Emisyonlar 2016
- GRI 306: Atık 2020
- GRI 307: Çevresel Uyum 2016
- GRI 308: Tedarikçinin Çevresel Değerlendirmesi 2016

GRI 400 sosyal standartlar serisi, bir kuruluşun sosyal konularla ilgili maddi etkileri hakkında bilgi raporlamak için kullanılan konuya özgü standartları içermektedir.

- GRI 401: İstihdam 2016 (Standart Yorum 1'i içerir)
- GRI 402: İşgücü / Yönetim İlişkileri 2016
- GRI 403: İş Sağlığı ve Güvenliği 2018
- GRI 404: Eğitim ve Öğretim 2016
- GRI 405: Çeşitlilik ve Fırsat Eşitliği 2016
- GRI 406: Ayrımcılık Yapmama 2016
- GRI 407: Örgütlenme ve Toplu Pazarlık Özgürlüğü 2016
- GRI 408: Çocuk İşçiliği 2016
- GRI 409: Zorla veya Zorunlu Çalıştırma 2016
- GRI 410: Güvenlik Uygulamaları 2016
- GRI 411: Yerli Halkların Hakları 2016
- GRI 412: İnsan Hakları Değerlendirmesi 2016
- GRI 413: Yerel Topluluklar 2016
- GRI 414: Tedarikçi Sosyal Değerlendirmesi 2016
- GRI 415: Kamu Politikası 2016
- GRI 416: Müşteri Sağlığı ve Güvenliği 2016
- GRI 417: Pazarlama ve Etiketleme 2016G
- RI 418: Müşteri Gizliliği 2016
- GRI 419: Sosyoekonomik Uygunluk 2016

Sürdürülebilirlik bilgilerinin açıklanması ve uygulaması, hesap verebilirliği arttırmaktadır. Risklerin tanımlanmasına ve yönetilmesine yardımcı olmakla birlikte kuruluşlara yeni fırsatlar sağlamaktadır. GRI standartları büyük ve küçük, kamu ve

özel sektör şirketlerini desteklemekte, çevreyi korumak ve toplumu iyileştirmekte, yönetim ve paydaş ilişkilerini geliştirmekle itibarlarını arttırmakta ve güven inşa etmekle ekonomiyi de geliştirmektedir.

GRI misyonunu yerine getirmek için şu aşağıdaki kulların yerine getirilmesi gerekmektedir:

1. Sürdürülebilir kalkınmayı ilerletmek için standartlar ve rehberlik oluşturmak: Piyasaya, ortaya çıkan sürdürülebilirlik konularıyla ilgili olarak paydaşlarla ilişki dahil olmak üzere tutarlı sürdürülebilirlik açıklamaları konusunda liderlik sağlamak.
2. Sürdürülebilirlik ortamının uyumlaştırılması: GRI'nin sürdürülebilirlik raporlama çerçevelerini ve girişimlerini merkez bir haline getirmek.
3. Etkili sürdürülebilirlik raporlaması sağlama: GRI Standartları kullanılarak yapılan açıklamaların kalitesini iyileştirmek, raporlama yükünü azaltmak ve karar almaya yardımcı olan raporlama süreçlerini araştırmak.
4. Performansı artırmak için sürdürülebilirlik bilgilerinin etkin kullanımını teşvik etmek: Şeffaflığı artırmak ve etkili raporlama sağlamak için politika yapıcılar, borsalar, düzenleyiciler ve yatırımcılarla birlikte çalışmak.

3.3. Kurumsal Sürdürülebilirlikte Raporlamanın Önemi

Küresel düzeyde yaygın olarak kullanılan sürdürülebilir raporlama standartları GRI tarafından oluşturulmuştur. GRI, sürdürülebilirlik raporlamasının teşvik edici olması, geniş bir kesime hitap eden, kapsamlı bir raporlama rehberini oluşturmuştur. Bu rehberle birlikte GRI standartları kapsamında raporlama yapan işletmelerin artışı da sağlanmıştır.

Kurumsal Sürdürülebilirlik raporlamasında yükselen eğilim, raporların doğruluk ve güvenilirliğinin sorgulanmasına neden olmuştur. Bunun yanı sıra sürdürülebilirlik raporlamasının şirketler için başlıca faydaları aşağıda yer almaktadır.

Düşük Risk ve Fırsat Analizi

Sürdürülebilirlik raporlaması şirketin risk yönetimine yeni bir bakış açısı getirerek daha önce raporlanmayan risklerin tespit edilebilmesini ve finansal olan ve olmayan risklerin birbirleri ile bağlantısının ortaya konulmasını sağlar. Bu anlamda sürdürülebilirlik sadece işletmelerin içsel faktörleri ile ilgili olmayıp aynı zamanda işletmeyi çevreleyen dışsal faktörlerle ve bunları ne kadar doğru ve dengeli yönettiğinin değerlendirilmesi ile ilgilidir. Sürdürülebilir işletmeler bütün paydaşları için uzun vadeli fayda vaat ettiği gibi aynı zamanda riski ve belirsizliği azaltarak ilişkilerde güven sağlamaktadır.

Artan Verimlik ve Azalan Maliyetler

İşletmeler sürdürülebilirlik raporlaması sayesinde kaynak kullanımına ilişkin performanslarını ölçme imkânı elde ederek kendilerine kısa ve uzun vadeli hedefler belirlemektedir. Faaliyetlerini sürdürürken neden oldukları çevresel zararı en aza indirecek, enerji ve su kullanımını azaltacak çözümler ve yeni teknolojiler üretmektedirler. Operasyonlarını daha etkili, verimli ve sürdürülebilir kılacak tüm bu uygulamalar sayesinde şirketler, bir yandan maliyetlerini azaltırken diğer yandan hem kendilerine hem de tüm paydaşlarına değer yarattıkları bir kazan kazan ortamı yaratmaktadır.

Rekabet Avantajı

Sürdürülebilirlik raporunun sunduğu etkin risk yönetimi, artan kurumsal itibar, daha kolay finansmana ulaşım, yetenek istihdamı ve daha az maliyetle daha verimli üretim gibi faktörler şirketlerde rekabet avantajı sağlamaktadır. Sürdürülebilirlik işletmeler için rekabet avantajı yaratırken, yakın gelecekte işletme operasyonlarının devamlılığı için bir zorunluluk haline gelecektir. İşletmelerin küresel ölçekte rekabet edebilmeleri için getirilen kriterler ve giderek artan yerel düzenlemeler şirketlerin zorunlu olarak sürdürülebilirliğe dikkat etmesine yol açmaktadır.

3.4. Sürdürülebilirlik Raporlamasının Ortaya Çıkış Nedenleri

Sürdürülebilirlik raporlamasında yükselen eğilim, raporların doğruluk ve güvenilirliğinin sorgulanmasına neden olmuştur.

- Finansmana erişimde kolaylık
- Mevzuata ve yasal gerekliliklere uyum
- Artan çalışan memnuniyeti
- Artan kurumsal itibar
- Artan paydaş iletişimi
- Daha etkin risk yönetimi
- Artan verimlilik ve azalan maliyetler
- Yenilikçilik ve inovasyona dayalı büyüme.

3.5. Sürdürülebilir Raporlamaya İlişkin Yasal Düzenlemeler

2008 yılında yaşanan küresel krizin etkisiyle, özellikle gelişmekte olan ülkelerde finansal düzenlemeler daha da sıkılaştırılmıştır. Gelişmiş veya gelişmekte olan ülkelerde finansal zorunlulukların yanı sıra borsaya kote olma, kamu alımı ihaleleri, çevre, iş sağlığı ve güvenliği ile toplum sağlığına ilişkin konularda sürdürülebilirlik verilerinin yayımlanması zorunlu hale gelmiştir.

Günümüzde, raporlama yapmak artık şirketlerin bir tercihi olmaktan çıkarak “raporla, raporlamıyorsan açıkla” (report or explain) prensibi giderek daha fazla kabul görmeye başlamıştır. Birçok AB ülkesinin yanı sıra Çin, Hindistan, Brezilya, Güney Afrika ve ABD sürdürülebilirlik raporlamasına ilişkin politika üreten ülkelerin başında gelmektedir. Bu süreçte sürdürülebilirlik raporlaması sadece yasa koyucuların değil, uluslararası toplumun da gündeminde daha çok yer almaya başlamıştır (Cavlak ve Cebeci, 2018).

3.6. Entegre Raporlama ve Sürdürülebilirlik Raporlaması

Arasındaki İlişki

Sürdürülebilirlik raporlaması kurum veya kuruluşların faaliyetlerini sürdürülebilmeleri için küresel ekonomi yönünde hedef belirlemede, performansın ölçümünde ve değişikliğin yönetiminde yardımcı olan, uzun vadeli karlılığı sosyal sorumluluk ve çevreyi birleştiren bir süreçtir.

Kurum veya kuruluşun, paydaşlarının beklenti ve menfaatlerine yanıt olarak öncelikli kabul ettiği unsurlar sürdürülebilirlik raporlamasının itici gücünü teşkil etmektedir (Aksoy, 2019).

Entegre raporlama, kurumsal raporlamada büyümekte ve gelişmekte olan bir eğilim olup, genel olarak bir kuruluşun mali sermaye sağlayıcılarına mevcut ve gelecekteki değer yaratma süreci için esas olan kilit faktörleri entegre bir şekilde sunmayı hedeflemektedir (www.globalreporting.org, 2019).

Entegre raporlama yapan işletmeler entegre raporlarını hazırlarken sürdürülebilirlik raporlamasının temellerinden ve bildirimlerinden yola çıkmaktadırlar. Entegre rapor vasıtasıyla bir kuruluş stratejisinin, yönetiminin, performansının ve beklentilerinin zaman içinde değer yaratmayı nasıl mümkün kıldığına dair özet bir iletişim sunmaktadır. Bu nedenle, entegre raporlama geleneksel yıllık raporun bir özeti ya da yıllık bilançoların ve sürdürülebilirlik raporunun bir kombinasyonu olması niyetiyle hazırlanmamaktadır (www.globalreporting.org, 2019).

Sürdürülebilirlik raporlamanın ve entegre raporlamanın amaçları farklı olmasına rağmen sürdürülebilirlik raporlaması entegre raporlamanın özünde bulunan bir unsurdur. Sürdürülebilirlik raporlaması kuruluşun öncelikli konularına, stratejik hedeflerine ve bu hedefleri gerçekleştirerek zaman içinde değer yaratma yeteneğinin değerlendirilmesine girdi sağlamak suretiyle kuruluşun entegre düşünme ve bildirme süreci için temel önem teşkil etmektedir.

3.7. Sürdürülebilirlik Raporlarında Standart Arayışları

Sürdürülebilirlik ortak geleceğimizdir. O halde geleceğimize ve gelecek nesillere yatırım yapmalıyız.

Sürdürülebilirlik, yaşamın devamlılığında rol oynayan tüm aktörler için uzun ömürlülük kavramını da getirmektedir ve ekonomik faaliyetlerin yaratıcı boyutu içerisinde yer alan kurumların da uzun ömürlü olması ve aldıkları kararlarla sürekli dinamik bir yapıyı ortaya koymaları kaçınılmaz bir gerçektir. Bu nedenle işletmelerin de ticari faaliyetlerini gerçekleştirirken her türlü yasal, etik ve sosyal içerikli kurallara uyması ve toplumla işletme ve çevre arasındaki sözleşmenin gereklerini yerine getirmesi bir zorunluluktur (Selimoğlu ve Özsözgün, 2016).

Küresel bir form kazanan dünya üretiminde, sürdürülebilir kalkınmanın sağlanması için işletmelere ülke sınırlarını aşan önemli sorumluluklar düşmektedir. Global piyasaların en önemli oyuncularını olan işletmelerin küresel kurumsal vatandaş olarak değerlendirilmesi gerekir ki, bu da her işletmenin sürdürülebilir bir dünyaya ihtiyaç duymasıyla açıklanır.

Global sürdürülebilirliğin sağlanabilmesi için ülkeler arası bir bütünlük ve tutarlılık olmalıdır. Şeffaf, hesap verebilen ve adil işletmeler küresel sürdürülebilirliğin sağlanmasında son derece önemlidir. Bu üç önemli unsurun bir işletme için geçerliliği ise öncelikle temelleri sağlam atılmış bir kayıt ve raporlama sistemine bağlıdır. İyi bir kayıt ve raporlama istemi denetimle desteklenmelidir. Güvenilirliği yüksek, gerçeğe en uygun bir şekilde üretilen bilgilerin paydaşlarla paylaşıldığı ortamlar oluşturulmalıdır. (www.escarus.com, Sürdürülebilirlik raporu, 2020).

Bu amaç doğrultusunda, gelişmiş ülkelerde Kyoto anlaşması bağlamında işletmelerde sera gazı salınımıyla ilgili ciddi bir şekilde karbon muhasebesi ve ilgili UFRS/UMS uygulamalarının gündeme geldiği görülmektedir. Bu gelişmelerin temelinde konuya ilişkin toplumsal bilincin oluşmasının ve bu bilincin hem ülke yönetimlerince hem de ekonominin mikro dinamikleri olan işletmelerce de iyi bir şekilde algılanmış olmasının payı büyüktür (www.mevzuat.gov.tr, 2019).

İşletmelerce raporlanan sera gazı salınımıyla ilgili muhasebeleştirme ve raporlama süreçlerinin iyi bir şekilde yapılandırılmış olmasının yanında, üretilen bu bilgilerin “Uluslararası Güvence Hizmetleri Standardı GDS (ISAE) 3410 Sera Gazı Beyanlarına İlişkin Güvence Standardı” uyarınca denetlenmesi ve bu denetim sonucunun paydaşlara iletilmesi de önemli bir güvence yaratmaktadır (Çokmutlu ve Şahay, 2019). Bu güvence hizmeti, karbon ayak izi verilerinin yanlış açıklanma riskini azaltma, şirket aleyhindeki çevresel iddialara karşı güvence yaratma, yöneticilerin ve yatırımcıların karbon emisyon verilerine dayalı kararları için tutarlı, güvenilir ve objektif veri sağlama gibi avantajlar sağlamaktadır (www.turmob.org.tr, 2019).

Uluslararası boyutta dahi henüz çok yeni olan bu standardın, ulusal boyutta uygulaması da ne yazık ki yetersiz düzeydedir. Türkiye’de de sürece hazırlıklı olmak isteyen öncü şirketler sera gazı emisyon envanterlerini oluşturmaya başlamıştır. Söz konusu mevzuatı yayınlayarak uygulamaya geçirme konusunda ise sorumluluk TÜRMOB ve KGK’ya düşmektedir. Çünkü uluslararası boyutta GDS (ISAE) 3410 kapsamında güvence raporlarını üretmek ve onaylamak bağımsız denetçi uzmanlığı ile yetkilendirilmiş meslek mensubuna tanımlanmış bir görevdir. Dünyanın yaşanabilir bir yer haline getirilebilmesinde de meslek mensubuna büyük görevler düşmektedir (www.turmob.org, 2019).

3.8. Sürdürülebilirlik Raporlarının Güvencesi ve Güvence

Standartları

Sürdürülebilirlik raporlarında yer alan bilgiler paydaşlar tarafından alınacak kararlarda kullanılmaktadır. Bu nedenle söz konusu bilgilerin açıklığı, şeffaflığı ve doğruluğu bu raporlardan yararlanacak olan paydaşlar açısından önem taşımaktadır.

Finansal bilgi içermeyen açıklamaların güvenilirliğine ihtiyaç duyulması, bağımsız güvenceyi ön plana çıkarmaktadır. Bu kapsamda sürdürülebilirlik raporlarının güvencesini destekleyenler; güvencenin, bir şirketin iç kontrollerini geliştirme, daha sıkı/özenli şekilde sürdürülebilirlik raporları oluşturma; şirketin paydaşlarına karşı daha şeffaf ve güvenilir olmalarına yardımcı olma konularında katkı sağladığını ifade etmektedirler (Dando ve Swift, 2003).

Ancak sürdürülebilirlik raporlarının güvencesini destekleyenlerin yanında, güçlü bir piyasa düzenlemesi olmadan güvence işlemlerinin değerinin olmadığı ve sunulan bilginin de şüpheli olabileceği görüşünü destekleyenler de bulunmaktadır (Laufer, 2003).

3.8.1. Güvence

Güvence; finansal tabloların denetimi anlamında, uzun zamandır denetim şirketlerinin özel konularından ve alanlarından biri olmuştur (www.accaglobal.com, 2012). Sürdürülebilirlik raporlamasının göreceli olarak güncel olması ve finansal olmayan raporlar üzerindeki güvence konusunu ön plana çıkarması açısından, denetim/güvence pazarını biraz daha büyütüştür. Bu bağlamda güvence; karar alıcılar açısından yararlanacakları herhangi bir bilginin kalitesini artırmak adına verilen ve bilginin kalitesini ve değerini yükselten bağımsız mesleki hizmetler olarak tanımlanmaktadır. Bağımsız denetçiler veya diğer çeşitli meslek mensupları tarafından sunulmaktadır (Celayir, 2020).

KPMG (2020) tanımlarına göre, Güvence hizmetleri, bilginin sağlamlığını ve güvenilirliğini arttırmayı amaçlamaktadır. Sürdürülebilirlik raporlaması söz konusu olduğunda, "doğrulama" ve "güvence" terimleri temelde aynı anlama gelmektedir.

3.8.2. Güvence ve Doğrulama

Güvence ve doğrulama ifadesi; raporun güvenilirliğini, doğruluğunu ve ilgi düzeyini değerlendiren bir dış denetimdir. Böyle bir denetimin amacı, raporun güvenilirliğini ikna edici bir şekilde ortaya koymaktır. Sürdürülebilirlik raporlaması için küresel raporlama standartlarının arkasındaki teşvik edici güç olan Global Reporting Initiative (GRI), raporlama sürecinin bir parçası olarak üçüncü taraf doğrulamasını tavsiye etmektedir.

Şirketler, raporlamaya duyulan güveni yükseltmek için çeşitli yaklaşımlardan yararlanmaktadır. Buna göre şirketler, raporlamaya ilişkin bilgilerin yönetilmesinde ve raporlanmasında iç denetim, iç kontrol sistemi gibi içsel sistemlere sahip olabilirler. Bu iç sistemler, bir raporun doğruluğu, geçerliliği ve inandırıcılığı açısından

önemlidir. Ancak bağımsız dış güvencenin verilmiş olması kurumsal şeffaflığın artırılması yönünde teşvik edicidir.

Son zamanlarda, sürdürülebilirlik raporlarındaki bilgilerin geçerliliğini sağlamak ve bilgilere güvence sağlayabilmek için çalışmalar gerçekleştirilmektedir. İçsel yöntemler yeterli olmadığından, dış güvence; profesyonel güvence sağlayıcılarından, paydaş panelinden ve diğer dış taraflardan sağlanabilmektedir. Ancak, sürdürülebilirlik raporlarının güvencesiyle ilgili olarak yapılan düzenlemeler sayıca artmış olmasına rağmen, işletmeler açısından çözülmemiş bir sorun olarak kalmıştır. Uygulamada farklı standartların bulunması, güvence sağlayıcıların çeşitliliği ve gönüllülük esasına dayanması gibi nedenler, sorunu biraz daha görünür duruma getirmiştir (O'Dwyer ve Owen, 2005).

3.8.3. Sürdürülebilirlik Raporlarının Bağımsız Güvencesi

Sürdürülebilirlik raporlarının bağımsız (dış) güvencesi; paydaşların talep ettikleri geçerli, karşılaştırılabilir ve şeffaf raporların sağlanabilmesi açısından önemli olmakla birlikte, iyi bir raporlamanın da temel öğelerinden biridir. Sürdürülebilirlik raporlamasıyla ilgili olarak uluslararası kabul gören tek bir güvence standardı çerçevesi bulunmamasına rağmen bu konuda çalışmalar sürdürülmektedir.

Dünyada sürdürülebilirlik raporlamasının güvencesi ile ilgili en çok bilinen iki standart seti bulunmaktadır. Bunlar; Sosyal ve Etik Sorumluluk Enstitüsü tarafından yayınlanan Hesap verebilirlik (AA1000) ilkeleri ve Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu (IFAC) tarafından yayınlanan ISEA 3000 no.lu güvence standardıdır (Perego ve Kolk, 2012).

Söz konusu olan standartlara eleştiriler yöneltilmiş olsa da standartların büyük çoğunluğu finansal güvence modeline dayanmaktadır ve sosyal, etik ve çevresel performans verilerinin değerlendirilmesinde yetersiz kalabilmektedir (Dando ve Swift, 2003).

3.8.4. Güvence Sözleşmesinin Unsurları

Son teknolojik gelişmeler sayesinde finansal tablo denetimlerinde bilgisayar teknolojilerinin kullanımı alışagelmış denetim yaklaşımının gelişmesine neden olmuştur. Denetim şirketleri bu dönüşüm sürecinde başı çekerek geliştirmiş oldukları denetim yazılımları ve veri analitiği araçları sayesinde teknolojinin denetim ile adaptasyonunu en verimliliği bir üst boyuta taşımayı başarmıştır. Veri analitiği yöntemleri; daha büyük veri hacimlerini yorumlayabilmek, kontrol hatalarını, usulsüzlük ve suistimal durumlarını veriyi analiz ederek tespit etmek ve farklı kaynaklardan gelen karmaşık verileri bütünleşik bir şekilde incelemek için denetimin ayrılmaz bir parçası olarak kullanılmaktadır. Denetimin kalitesine ilişkin güvence sözleşmeleri unsurları aşağıdaki gibidir:

- Üç taraflı ilişki: Uygulayıcı, sorumlu taraf, hedef kullanıcılardan oluşmaktadır.
- Uygun konu: Finansal durum, performans, nakit akış, etkinlik ve verimlilik göstergeleri, şartname, iç kontrol ve bilgi işlem sistem ve süreçleri, Kurumsal yönetim, uygunluk ve etkinlik beyanı gibi konuları kapsamaktadır.
- Uygun kriter: İlgililik, Tamlık, Güvenilirlik, Tarafsızlık, Anlaşılabilirlik
- Yeterli kanıt: Makul Güvence veya Sınırlı Güvence
- Yazılı güvence raporu: Sorumlu tarafların beyanları hakkında görüş ve doğrudan konu ile ilgili ölçütler hakkında görüş olarak beyan edilir.

3.8.5. Güvence Sözleşmelerine İlişkin Uluslararası Standart (ISAE)

Uluslararası alanda güvence hizmetleri ile ilgili temel standart ve düzenlemelerden biri de Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu'nun (International Federation of Accountants/IFAC) düzenlemesi olan güvence sözleşmelerine ilişkin standart ISEA 3000'dir. Günümüzde, birçok ülke, IFAC'ın güvence hizmetleri ile ilgili uluslararası düzenlemelerini dikkate almaktadır. Standart, tüm güvence hizmetleri için geçerli olup, artan talepleri karşılamak amacıyla, çevre, sosyal ve sürdürülebilirlik raporları, bilgi sistemleri, iç kontrol, kurumsal yönetim gibi uyuma dair güvence raporları için IFAC tarafından uygulamaya konulmuştur. Uygulayıcılar, denetim ve gözden geçirme haricindeki güvence hizmetlerinde ISAE 3000 standardını

dikkate almaktadır. Bu standart, güvence sağlayıcının yerine getirebileceği güvence uygulamalarının sınırlarını belirleyebilmek için “makul güvence” ve “sınırlı güvence” olmak üzere iki çeşit güvence seviyesinin tanımını yapmıştır (Atabay, 2019).

ISAE 3000'nin çeşitli hedefleri bulunmaktadır. Bunlar;

- Orta ve yüksek düzeyde güvence getirmeyi amaçlayan güvence sözleşmelerini ve bunların unsurlarını tanımlamak,
- Güvence sözleşmelerini gerçekleştirmeleri için uygulayıcılara kılavuzluk yapmak ve standartlar oluşturmak,
- Belirli sözleşme türlerine göre özel kriterler/standartlar hazırlamak.

3.8.6. Makul Güvence

Günümüzde işletmelerin finansal durumuna ilişkin güvenilir bilginin önemi daha da artmıştır. Finansal duruma ilişkin bilginin kamuya ve yatırımcılara doğru ve güvenilir şekilde aktarılması ise işletmelerin bağımsız denetime tabi tutulması ile sağlanmaktadır. Paydaşların şirket ile ilgili kararlarında girdi olarak kullandıkları temel bilgi kaynağı şirketlerin denetlenmiş finansal raporlarıdır.

Makul düzeyde güvence, verilebilecek en üst düzeyde bir güvence olarak tanımlanmaktadır. Denetçi, denetim riskini kabul edilebilecek alt seviyeye düşürmek için yeterli ve uygun denetim kanıtı elde ederek makul güvence elde etmektedir. Raporlarda güvence uygulamasına yönelik risklerin kabul edilebilecek bir seviyeye düşürülmesi amaçlanmaktadır (www.ifac.org, 2019).

3.8.7. Sınırlı Güvence

İşletme kararları verilirken doğru bilgiye ulaşmak çok önemli ve yöneticiler artık finansal tablo denetimlerinin sağladığının ötesinde güvenceye ihtiyaç duymaktadırlar. Denetim şirketlerinin güvence hizmetleri, makul veya sınırlı güvence denetimi ile veri ve bilgilerin güvenilirliğini arttırarak müşterilerine ve müşteri paydaşlarına daha fazla değer sağlamaktadır. Sınırlı düzeyde güvence kanıtı elde etmek için, yapılacak iş ve işlemlerin kapsamı, zamanı makul düzey güvenceye göre

düşük ve sınırlı olmalıdır. Güvence sözleşmesi riskinin sözleşme hükümleri kapsamında kabul edilebilecek bir seviyeye indirilmesi amaçlanmıştır (www.ifac.org, 2019).

Denetim standartları üç taraflı ilişkileri temel almaktadır. Buna göre güvence hizmetleri; uygulayan taraf (uygulayıcı), sorumlu olan taraf ve hedeflenen kullanıcılar (yararlanan taraf) olmak üzere üç tarafı içermektedir. “Uygulayıcı” ifadesi, muhasebe meslek mensubunu ifade etmektedir. Sorumlu olan taraf ise, uygulayıcı ile yapılan sözleşmeden sorumlu olan taraftır. Hedeflenen kullanıcılar ise, uygulayıcının güvence raporu hazırladığı kişilerdir. Güvence çalışmasında kullanılacak ölçütler de standardın önemli bir unsurunu oluşturmaktadır. Uygulayıcı bir sonuca ulaşırken, verilen hizmetin dayanağı, çalışmayı nasıl değerlendirdiği, hangi ölçütleri temel aldığı güvenilir bilgi vermek adına önemli olmaktadır. Bu sebepten dolayı, kullanılan kriterler/ölçütler, bilgi talep edenlerin kullanımına açık olmalıdır.

Güvence hizmetleri, meslek mensupları tarafından yapılabileceği gibi, dışarıdan uzman kişiler tarafından da yapılabilir. Uygulamada güvence sağlayıcılar arasında denetim şirketleri, genelde 4 büyükler, danışmanlık şirketleri, belgelendirme şirketleri uzmanları bulunmaktadır.

3.8.8. Güvence Denetimi Standardı 3400

İleriye yönelik finansal bilgilerin incelenmesi; bu Güvence Denetimi Standardının (GDS) amacı, en iyi tahmine ve hipoteze dayalı varsayımlara yönelik inceleme prosedürleri de dahil olmak üzere, ileriye yönelik finansal bilgilerin incelenmesine ve raporlanmasına ilişkin denetimler için standart belirlemek ve bu konularda rehberlik sağlamaktır (www.kgk.gov.tr, 2019).

Denetçi, ileriye yönelik finansal bilgilerin incelenmesi denetiminde aşağıdaki hususlarla ilgili yeterli ve uygun kanıt elde eder:

- (a) İleriye yönelik finansal bilgilerin dayandığı yönetimin en iyi tahmine dayalı varsayımlarının makul olup olmadığı ve hipoteze dayalı varsayımların

kullanılması durumunda, bu varsayımların bilginin amacıyla tutarlılık gösterip göstermediği,

- (b) İleriye yönelik finansal bilgilerin varsayımlara uygun bir şekilde hazırlanıp hazırlanmadığı,
- (c) İleriye yönelik finansal bilgilerin uygun bir şekilde sunulup sunulmadığı ve tüm önemli varsayımlar hakkında yeterince açıklama yapılıp yapılmadığı (bunların en iyi tahmine dayalı varsayımlar mı yoksa hipoteze dayalı varsayımlar mı olduğuna ilişkin açık bir ifade -belirtme- de dahil olmak üzere) ve
- (d) İleriye yönelik finansal bilgilerin tarihî finansal bilgilerin dayandığı esasla tutarlı bir şekilde, uygun muhasebe ilkeleri kullanılarak hazırlanıp hazırlanmadığı.

İleriye yönelik finansal bilgiler gelecekte meydana gelebilecek olaylar ve işletmenin muhtemel eylemleriyle ilgili varsayımlara dayanan finansal bilgiler anlamına gelir. Söz konusu finansal bilgilerin niteliği büyük ölçüde sübjektiftir ve hazırlanması önemli ölçüde muhakeme kullanılmasını gerektirir. İleriye yönelik finansal bilgiler bir tahmin veya projeksiyon (öngörü) olabilir veya bu ikisinin bir birleşimi olabilir. Örneğin, bir yıllık tahmin artı beş yıllık bir projeksiyon gibi her ikisinin bileşimi şeklinde olabilir. Tahmin, yönetimin bilgilerin hazırlandığı tarih itibarıyla gerçekleştirmeyi beklediği faaliyetlerle (en iyi tahmine dayalı varsayımlar) ve yönetimin meydana gelmesini beklediği geleceğe ilişkin olaylarla ilgili varsayımlara dayalı olarak hazırlanan ileriye yönelik finansal bilgiler anlamına gelir (www.kgk.gov.tr, 2019).

İleriye yönelik finansal bilgilere ilişkin denetçi tarafından verilen güvence; ileriye yönelik finansal bilgiler, henüz meydana gelmemiş ve meydana gelmeyebilecek olay ve eylemlerle ilgilidir. İleriye yönelik finansal bilgilerin dayandırıldığı varsayımları destekleyen kanıtlar mevcut olabilir, ancak bu kanıtlar tarihi finansal bilgilerin denetiminden elde edilen kanıtlardan farklı olarak genellikle geleceğe yöneliktir ve dolayısıyla spekülatif niteliktedir. Dolayısıyla denetçi, ileriye yönelik finansal bilgilerde gösterilen sonuçlara ulaşıp ulaşamayacağı hususunda görüş bildirecek bir konumda değildir.

3.9. ISA 250 Mali Tablo Denetiminde Çevre yasaları

İşletmenin faaliyetlerinin kanun ve düzenlemelere uygun olarak yürütülmesini sağlamak yönetimin sorumluluğundadır. Uyumsuzluğun önlenmesi ve tespitine ilişkin sorumluluk yönetime aittir (ISA 250, paragraf 9). Bu bağlamda, yönetim aşağıdakileri göz önünde bulundurmalıdır:

- Geçmişteki olaylardan kaynaklanan çevre kirliliğinin iyileştirilmesine yönelik sorumluluk yükleyen kanun ve yönetmelikler; bu sorumluluk, işletmenin kendi eylemleriyle sınırlı olmayabilir, ancak hasarın önceki bir mal sahibi tarafından gerçekleştiği bir mülkün mevcut sahibine de verilebilir (mütevazi sorumluluk);
- Kirlilik kaynaklarını belirleme veya düzenlemeye veya kirletici emisyonlarını veya deşarjlarını azaltmaya yönelik kirlilik kontrolü ve kirliliği önleme yasaları;
- Belirli yargı alanlarında, işletmenin çalışma koşullarını çevresel açıdan belirten, örneğin maksimum emisyon seviyelerinin bir spesifikasyonu olan çevresel lisanslar;
- Düzenleyici otoritelerin çevresel konulardaki gereksinimleri.

Denetçi, çevre yasalarına ve düzenlemelerine uyumsuzluğun önlenmesinden sorumlu değildir ve sorumlu tutulamaz. Olası çevre yasaları ve yönetmelik ihlallerinin tespiti normalde denetçinin mesleki yeterliliğinin ötesindedir. Ancak, ISA'lara uygun olarak gerçekleştirilen bir denetim, profesyonel bir şüphecilik tutumu ile planlanır ve gerçekleştirilir; denetimin, işletmenin ilgili çevre yasalarına ve yönetmeliklerine uyup uymadığını sorgular. Uyumsuzluk, finansal tablolarda önemli bir yanlışlıkla sonuçlanabilir.

Denetimin planlama sürecinin bir parçası olarak, denetçi, ihlal edildiğinde makul olarak finansal tablolarda ve uygulamalarda kullanılan politika ve prosedürlerde önemli bir yanlışlığa yol açması beklenebilecek çevresel yasalar ve düzenlemeler hakkında genel bir anlayış edinir. Bu yasalara ve düzenlemelere uymak için işletme. Bu genel anlayışın elde edilmesinde, denetçi bazı çevre yasalarına ve düzenlemelerine uyulmamasının işletmenin faaliyetlerini ciddi şekilde etkileyebileceğinin farkındadır.

Denetçi, olağan çevre yasaları ve yönetmelikleri hakkında genel bir anlayış edinmek için:

- İşletmenin endüstrisi ve işletmesi hakkındaki mevcut bilgileri kullanır.
- İşletmenin, ilgili çevre yasaları ve yönetmeliklerine uyuma ilişkin politika ve prosedürlerine ilişkin yönetim (çevresel konulardaki kilit görevliler dahil) ile ilgili her şeyi talep eder.
- İşletmenin faaliyetleri üzerinde temel bir etkiye sahip olması beklenebilecek çevre yasaları ve yönetmeliklerine ilişkin olarak yönetim talepleri. Bu gerekliliklere uyulmaması, işletmenin işlemleri durdurmasına neden olabilir veya işletmenin devam eden bir sorun olarak devam etmesini sorgulayabilir.
- Dava, talep ve değerlendirmelerin belirlenmesi, değerlendirilmesi ve muhasebeleştirilmesi için benimsenen politika veya prosedürleri yönetimle tartışır.
- Denetçi, finansal tablolarda meydana gelen önemli bir yanlışlığın tespit edilmemesi riskini azaltmak için gerekli olan önemli prosedürlerin niteliğini, zamanlamasını ve kapsamını belirlemede, tespit edilen içsel ve kontrol riski seviyelerini göz önünde bulundurur.

Önemli prosedürler arasında finansal tabloların hazırlanmasından sorumlu yönetimin ve çevresel konulardan sorumlu kilit görevlilerin soruşturulması yoluyla kanıt elde edilmesi yer almaktadır. Denetçi, kurum içindeki veya dışındaki kaynaklardan gelen çevresel iddialar için onaylayıcı denetim kanıtları toplama gereği duymaktadır. Bazı durumlarda, denetçinin çevre uzmanlarının çalışmalarını kullanmayı düşünmesi gerekebilir.

Denetçiye sunulan denetim kanıtlarının çoğu, kesin olmaktan çok ikna edicidir. Bu nedenle, denetçinin, planlı esaslı prosedürlerin ister bireysel ister kombinasyon halinde, uygun olup olmadığının belirlenmesinde profesyonel yargı kullanması gerekir. Çevresel hususların finansal tablolardaki sonuçlarının tanınması ve ölçülmesi ile ilgili olarak birtakım zorluklar nedeniyle, mesleki yargıların kullanılması daha da önemli olabilir, örneğin:

- Genellikle, temel olarak çevresel bir soruna neden olan faaliyet ile bunun işletme veya düzenleyiciler tarafından belirlenmesi arasında kayda değer bir zaman gecikmesi vardır;
- Muhasebe tahminleri, yerleşik bir tarihsel yapıya sahip olmayabilir veya bu tahminlerin belirlenmesinin altında yatan varsayımların sayısı ve niteliği nedeniyle geniş bir makul aralıklara sahip olabilir;
- Çevresel yasalar veya düzenlemeler gelişmektedir ve yorumlanması zor veya belirsiz olabilir. Bu yasaların ve düzenlemelerin belirli varlıkların değerlemesi (örneğin, asbest içeren varlıklar) üzerindeki etkisini değerlendirmek için bir uzmana danışılması gerekebilir. Bilinen yükümlülükler için makul bir yükümlülük tahmini yapmak pratikte de zor olabilir;
- Borçlar, yasal veya sözleşmeden doğan yükümlülüklerin bir sonucu olarak ortaya çıkabilir.

Denetim sürecinde, örneğin işle ilgili bilgileri toplamada, içsel ve kontrol riskinin değerlendirilmesinde veya bazı önemli prosedürlerin gerçekleştirilmesinde, denetçinin dikkatine, bir Finansal tablolar çevresel hususlardan dolayı maddi olarak yanlış olabilir. Bu gibi durumlara örnekler:

- Çevre uzmanları, iç denetçiler veya çevre denetçilerinin hazırladığı maddi çevresel problemleri gösteren raporların varlığı;
- Düzenleyici kurumlar ile yazışmalarda veya raporlarda belirtilen çevre yasaları ve yönetmeliklerin ihlali;
- İşletmenin adının halka açık bir sicile dahil edilmesi veya toprak kirliliğinin restorasyonu için plan yapılması (varsa);
- Başlıca çevresel konularla ilgili varlık hakkında Medya yorumu;
- Avukatların mektuplarında yapılan çevresel hususlarla ilgili yorumlar;
- İşletmenin doğası ile ilgili olarak olağandışı olan çevresel konularla ilgili mal ve hizmet alımlarını gösteren kanıtlar;
- Artan ya da olağandışı yasal ya da çevre danışmanlarının ücretleri ya da çevre yasa ve yönetmeliklerinin ihlali sonucu ortaya çıkan ceza ödemeleri;

- Bu durumlarda denetçi, doğası gereği ve kontrol riskini tekrar değerlendirme ihtiyacını ve bunun tespit riski üzerine etkilerini değerlendirir. Gerekirse, denetçi bir çevre uzmanına danışmaya karar verebilir.

3.10. Sürdürülebilirlik Raporlarının Güvencesindeki Zorluklar

Raporların güvence sürecinde birtakım zorluklar bulunmaktadır. Öncelikli olarak, güvence sürecini uygulamada çok çeşitli standart ve rehberler bulunmakta ve ülkeler farklı uygulamalara gidebilmektedir. Sürdürülebilirlik raporlarının güvencesi zorunlu olmayıp gönüllü bir uygulama olduğundan uygulayıcılar açısından farklı düzenlemeler dikkate alınabilmektedir.

Sürdürülebilirlik raporlarında yer alan bilginin güvenilirliği, şeffaflığı, karşılaştırılabilirliği ve verilen güvence beyanı açısından zorluklar bulunmaktadır. Uygun raporlama ölçütleri, raporlanan bilginin niteliksel olması ancak bunun sayısal bilgi biçiminde raporlanması zorlu bir süreçtir. Bilginin uygunluğu ve önemliliğin tahmini de engel yaratabilmektedir (www.sbb.gov.tr, 2019).

Tablo 15: Güvence Sürecindeki Zorluklar

Rehberler ve Standartlar	Sürdürülebilirlik Raporu	Güvence
Kabul görmüş tek bir standart seti ya da rehber bulunmamaktadır. Yerel düzenlemeler ve kurallar bulunmaktadır	Bilginin doğruluğu Finansal bilgiler dışındaki diğer bilgilere ilişkin	Güvence alanı ve seviyesi Güvence riski
İşletme Paydaşları Şeffaflık ve bilgilerin güvenilirliği Bağlılık	Raporlama Yapan İşletme Sürecin şeffaflığı ve güvenilirliği Yönetimi elinde bulundurma	Güvence Sağlayıcı Yetenek ve ilgili alan bilgisi

Bir diğerk zorluk oluşturan alan ise güvencenin seviyesidir. Makul güvence, raporlanan bilginin doğruluğuyula ilgili olumlu bir beyan içerir. Diğerk taraftan, sınırlı güvence ise olumsuz/negatif ifade barındırır. Elbette ki doğruluğaa ilişkin yüksek güvence mümkün değıildir. Sürdürülebilirlik raporları, araştırması karmaşık konuları içermekle birlikte iki farklı türde bilginin uyumlaştırılmasından, söz konusu bu süreci biçimlendirmek zordur. Verilen bilginin doğasından dolayı genelde sınırlı güvence tercih edilmektedir. Sürdürülebilirlik raporları karışık ve farklılık gösteren doğasından dolayı, farklı alanlardan uzman kişilerin görüşlerini gerektirebilir (Manetti ve Toccafondi, 2012).

Güvence sağlayıcının yetersizliğı, süreci kısıtlayabilir. Bu noktada güvence hizmetlerinde, uzmanlardan yararlanılmalıdır. Hizmet alanlarının genişliğı sebebiyle, sürdürülebilirlik raporlamasıyla ilgili güvence hizmetlerinin ilerletilmesinde, doğru ve uygun kriterin/ölçütün tespiti konusunda da zorluklar yaşanmaktadır.

3.11. Bağımsız Dış Güvencenin Sağladığı Faydalar

Kurumsal yönetim; şirketlerin sürdürülebilir başarısının bir güvencesidir. Bu bağlamda kurumsal yönetim; şirket yönetimi ve kontrolünün, denetiminin adil, şeffaf, hesap verebilir, sorumlu ve güvenilir olmasını gerektirir. Kurumsal yönetim ilkelerinin uygulanması ile elde edilen başarı ise, sürdürülebilir değerk oluşturmanın başlıca anahtarıdır. Kurumsal yönetim kapsamında; sürdürülebilirlik yönetimi süreçlerinin ve açıklamaların gözden geçirilmesinde kullanılan dış bağımsız incelemeler, açıklanan bilgilerin sağlamlığını, doğruluğunu ve güvenilirliğini arttırmayı amaçlamaktadır. Bu süreç, güvence, denetim, dış güvence, doğrulama kavramlarıyla ifade edilmektedir.

Her durumda temel amaç, nihai açıklamaların kalitesini iyileştirmektir. Yüksek kalitede bilgi hem şirket hem de bilgi kullanıcısı açısından daha güvenilir ve daha faydalı olarak görülmektedir. Güvencenin bazı iç ve dış yararları kolayca tanımlanabilse de genellikle yönetim, yönetim ve paydaş ilişkileri açısından önemli kabul edilmektedir. Bağımsız dış güvencenin sağlamış olduğı katkı ve faydalar aşağıdaki gibi özetlenebilir (Celayir, 2020).

Artan verimlilik, geçerlilik ve güvenilirlik: Özellikle yatırımcılar, derecelendirme kuruluşları ve diğer paydaşlar yatırım, derecelendirme ve diğer önemli kararları alırken güvence ararlar. Güvence altına alınmış bir rapor, bir şirketin paydaşlarına ve yapmış olduğu açıklamalara daha büyük bir güven duygusu sağlamaktadır. Aynı zamanda şirketlerin, sürdürülebilirlik raporlamasına yaklaşımının ciddiyetini yansıtmaktadır.

Azalan risk ve artan değer: Veri kalitesi, raporlayan taraf ve rapor kullanıcıları için önemli konulardan biri durumundadır. Bu bağlamda, büyük şirketlerin, yapmış oldukları açıklamalarda düzeltme yoluna giderek yeniden düzenlemeleri alışılmamış bir durum değildir.

Bağımsız güvencenin yapmış olduğu katkılardan biri de kurumsal strateji, performans ve itibarın iyileştirilmesidir. Özellikle, güvenilir ve geçerli olduğu bilinen açıklama ve verilerin iç karar vermede kullanılması daha sağlıklı sonuçlara ulaştırmaktadır.

Güçlendirilmiş iç raporlama ve yönetim sistemleri: Güvence ile güçlendirilmiş iç raporlama sistem ve kontrolleri sürdürülebilirlik performansını yönetmede önemli bir rol oynamaktadır. Dış güvence, iç sistemlerin ve kontrollerin sağlam olduğunu doğrulamaya yardımcı olmakta ve yapılması gereken gerekli iyileştirmeleri önermektedir.

Geliştirilmiş paydaş iletişimi: Güvence süreçleri, paydaş katılımı süreçlerinin gözden geçirilmesini de içermektedir. Bazı şirketler, paydaşlarla devam eden iletişimin temeli olarak raporlama süreçlerini ve/veya sürdürülebilirlik raporlamasını kullanmaktadır. Bunların her ikisi de karşılıklı iletişim ve anlayışın geliştirilmesine yardımcı olmaktadır. Bu faydalarla birlikte özellikle borsada işlem gören şirketlerde yatırımcılar; bağımsız denetim ve güvence hizmetlerini sürdürülebilirliğin en önemli güvencesi olarak kabul etmektedirler ve özellikle de yatırım yapacakları şirketlerde mevcut olmasını talep etmektedirler (Özçelik, 2018).

3.12. Sürdürülebilirlik Raporlarındaki Güvencenin Türkiye Açısından İncelenmesi

Günümüzde, sürdürülebilirlik raporlarının güvence hizmetlerini başta denetim şirketleri olmak üzere çeşitli kuruluşlar verebilmektedir. Gelişmiş ülkelerde yükselen bir değer olarak görülen sürdürülebilirlik raporları ve güvence hizmetleri, gelişmekte olan ülkelerde yeteri kadar ilgi görememiştir. Türkiye açısından bakıldığında, SPK tarafından beyan edilen “Kurumsal Yönetim İlkeleri” paydaş politikalarının raporlanması ve dolayısıyla Kurumsal Sosyal sorumluluk uygulamaları, sürdürülebilirlik raporları hakkında bir farkındalık ve anlayış oluşturmuştur. 2010 yılından itibaren uygulamaya konulan CDP (Karbon Saydamlık Projesi), şirketlerin iklim değişikliğiyle ilgili gelecek stratejilerini yatırımcıların bilgisine sunabileceği bir zemin hazırlamış, dünyanın en bilinen çevre girişimi olarak bu süreçte yerini almıştır (Gümrah ve Tanç, 2018).

2014 yılında CDP, Borsa İstanbul-100 endeksinde yer alan şirketlerden iklim değişikliği ile ilgili bilgi talep etmiş ve 41 şirketten geri dönüş olmuştur. 41 şirketin yalnızca %29’u verilerini üçüncü taraflarca güvenceden geçirmiştir. 2015 yılında, 46 şirketten geri dönüş olmuş, bir önceki yıla oranla güvence hizmetinden yararlanan şirket sayısı artmış, 46 şirketin %39’unun güvence hizmetlerinden yararlandığı görülmüştür. Gelecek yıllarda paydaşların ve yatırımcıların doğrulama taleplerinin artması, yapılan düzenlemelerin şirketlerin üçüncü taraflarca raporlarını doğrulatmaları konusunda teşvik edici olması beklenmektedir (Can ve Özgül, 2018).

Türkiye’de Borsa İstanbul (BIST) Sürdürülebilirlik Endeksi’nin oluşturulması, sürdürülebilirliğin gerek iç gerek dış paydaşlar tarafından önemsenmesi ve şirketlerin bu yönde adım atmalarıyla birlikte sürdürülebilirlik raporları yayınlayan ya da sosyal ve çevresel boyuttaki faaliyetleri ile ilgili bilgileri paydaşlarıyla paylaşan şirketlerin sayısı artmaya başlamıştır. Verilen bu bilgilerin tarafsız ve şeffaf olması gerekliliği, güvence hizmetlerine duyulan ihtiyacı da artırmıştır.

Türkiye’de sürdürülebilirlik raporu yayınlayan şirketlerin sayıları artsa da söz konusu bu raporu bağımsız güvenceden geçirme oranı oldukça düşük kalmıştır (Gerekan ve Bulut, 2018).

Celayir (2020); çalışmasında bağımsız güvence getirilen raporlara makul güvence değil, sınırlı güvence getirilmiştir. Bu durum sürdürülebilirlik raporlarıyla ilgili güvence sağlama ya da doğrulama sürecinin aslında kapsamlı bir şekilde yapılmadığı ve sonuca ihtiyatlılık ilkesi çerçevesinde ulaşıldığını söylemektedir.

Bankaların büyük bir çoğunluğunun raporlarının bağımsız dış güvenceden geçtiği ve güvence sürecinde 4 büyük denetim şirketlerinden hizmet aldığı görülmektedir. Bu hususta bankaların raporlarını denetleyen bir kurumun olması, raporların geçerliliği, şeffaflığı ve hesap verebilirliği arttırmada etkilidir.

Bu kapsamda endekste bulunan bankaların raporlarının güvenceden geçirilmesi; kamuoyunun bilgilendirilmesi, kurumsal yönetimin şeffaflık boyutunu dikkate alarak çok geniş bir paydaş grubunu dikkate aldığı görülmektedir. Ayrıca, bankalar sürdürülebilirliğe daha fazla önem vererek, paydaşlara katmış oldukları değeri devamlı olarak artırmayı hedeflemektedir. Kurumsal yönetimin etkinliği açısından da bankaların örnek teşkil ettiği söylenmektedir.

3.13. Genişletilebilir İşletme Raporlama Dilini (XBRL) Kullanarak Sürdürülebilirlik Raporlaması

Sürdürülebilirlik raporlamasının kökleri çevresel ve finansal olmayan raporlamadan oluşmaktadır. Sürdürülebilirlik raporlamasında en etkili rollerden biri, Çevreye Duyarlı Ekonomi Koalisyonu (CERES) ve Birleşmiş Milletler Çevre Programı’nın (UNEP) ortak bir girişimi olarak 1997 yılında başlatılan uluslararası sivil toplum örgütü Küresel Raporlama Standardıdır (GRI). GRI’nin amacı, özellikle küresel olarak uygulanabilir kılavuzlar geliştirerek sürdürülebilirlik raporlamasının kalitesini, titizliğini ve faydasını artırmaktır (Gonzálbez ve Rodríguez, 2012).

Genişletilebilir İşletme Raporlama Dili’nin (XBRL) geliştirilmesi, öncelikle bir raporlama kuruluşu içinde, dışında, tüm farklı prosedürlerinde ve süreçlerinde

finansal raporlamayı iyileştirmeyi amaçlayan Amerikan Yeminli Mali Müşavirler Enstitüsü (AICPA) tarafından desteklenmiştir. Çerçeve yaklaşımına göre raporlar iki seviyeden oluşmuştur: XBRL örnekleri ve taksonomiler. Belirli bir rapor, taksonomiye teknik referans (XBRL) olarak kullanan örnek belgeyi temsil etmektedir.

Bir dizi özel taksonomi, Keşfedilebilir Taksonomi Kümesi (DTS) olarak adlandırılmaktadır. Finansal Raporlama Taksonomileri Mimarisi (FRTA 2005), bir dizi taksonomi şeması ve bağlantı tabanı ile karakterize edilmektedir. Bir taksonomi şeması, genellikle standartlaştırılmış bir şema (XSD) olan Genişletilebilir Biçimlendirme Dili (XML) şemadır. Şemalar sözdizimini ve dolayısıyla tek tek raporların veya bölümlerin birbirleriyle ilişkisini tanımlamaktadır. XBRL, sınıflandırmadan, XML element adlarının listelendiği bir XSD'den ve ilgili görevlerin bağlantı tabanlarından oluşmuştur. XBRL, "varlıklar = borçlar + öz sermaye" gibi anlamların ifade edilmesi için bir yöntem sunmanın yanı sıra anlamsal bağlantıların modellenmesine de olanak tanımıştır (Binstock, Hoffman, Egmond and Walenga, 2005). Bu nedenle, sürdürülebilirlik raporlaması için sınıflandırmanın geliştirilmesi, finansal raporlamada köklü yaklaşımlara dayanmaktadır.

XML tabanlı sürdürülebilirlik raporlamasının geliştirilmesi, uygun belge yapılarının standardizasyonunu ilerletmek ve nihayet internet tabanlı çevre ve sürdürülebilirlik raporlamasından yararlanmak amacıyla çevresel bilişim alanında daha geniş bir araştırma girişiminin içine yerleştirilmiştir. Standardizasyon ve uyumlaştırmadaki bu çabaların kilometre taşları taslak olarak önerilmektedir.

Uygun bilgi ve iletişim teknolojisi standardı olarak görülen XBRL tabanlı finansal raporlamaya göre sürdürülebilirlik raporlaması, özellikle otomasyon ve verimlilik açısından daha fazla iyileştirme için bir pencere sağlamaktadır. Öte yandan, XBRL odaklı ICT uyumlu sürdürülebilirlik raporlamasının standardizasyonunu desteklemektedir. Ayrıca, kuruluşlar arasında sürdürülebilirlik bilgisi alışverişi sırasındaki işlem maliyetleri önemli ölçüde azaltılmaktadır. XBRL tabanlı bir sürdürülebilirlik raporlaması referans mimarisi, tamamen otomatik ve yarı otomatik bir sürdürülebilirlik raporlaması için yazılım araçlarının konuşlandırılmasını teşvik etmektedir (Brosowski, Isenmann, Beisel, Marx, 2004).

XBRL, Genişletilebilir İş Raporlama Dili anlamına gelir ve başlangıçta finansal bilgilerin iletilmesi için geliştirilmiştir. İşle ilgili ve finansal bilgileri iletmeyen standartlara dayalı bir yoldur. Bu iletişimler, sınıflandırmalarda belirtilen meta verilerle tanımlanmaktadır. Taksonomiler, bireysel raporlama kavramlarının tanımının yanı sıra kavramlar arasındaki ilişkileri de göstermektedir. Farklı dillerdeki verileri ve muhasebe standartlarını işleyebilen, lisans ücreti olmayan açık bir standarttır. Farklı gereksinimleri ve kullanımları karşılamak için esnek bir şekilde uyarlanmaktadır. Tek tip bir Global kodlama standardının dünya çapında benimsenmesini sağlamak için oluşturulmuştur. Rapordaki sayılara veya diğer nitel bilgilere elektronik bir “etiket” koymanın bir yolunu sunmuştur. Bu şekilde bilgisayarlar bilgileri tanıyabilmekte, seçebilmekte, analiz edebilmekte, depolayabilmekte, diğer bilgisayarlarla değiş tokuş edebilmekte ve farklı şekillerde otomatik olarak kaydedebilmektedir.

XBRL, küresel iş bilgileri tedarik zincirinin yıllık ve üç aylık mali tablolar, genel muhasebe bilgileri ve denetim programları gibi düzenleyici dosyaları içeren ancak bunlarla sınırlı olmayan finansal raporlama bilgilerini oluşturmak, değiştirmek ve analiz etmek için kullanabileceği XML tabanlı bir çerçeve sağlamaktadır.

Sürdürülebilirliğin, üretim ekonomileri, maliyet rekabetçiliği, yatırım kararları ve varlık değerlemesi açısından işletmeler üzerinde stratejik etkileri vardır.

XBRL tarafından yönlendirilen Standartlaştırılmış İş Raporlamasının (SBR) benimsenmesi, çevre üzerindeki etkileri azaltma stratejileri açısından farklı kuruluşlardan gelen standartlaştırılmış, dijitalleştirilmiş bilgilerin bir araya getirilmesi için önemli yapıya sahiptir.

Finansal ve çevresel performansı eko-verimlilik kavramı ile ilişkilendirme arzusunun arka planı göz önüne alındığında, önce eko-verimli göstergelerin çevresel bileşenlerini seçmeye ihtiyaç vardır.

Sürdürülebilirlik raporlaması için XBRL'nin kullanımı, Dünya Bankası'nın GRI Taksonomisini kullanarak XBRL'de kendi yıllık sürdürülebilirlik raporunu yayınlamaya başlamasıyla son zamanlarda bir artış sağlamıştır. Dünya Bankası, Uluslararası İmar ve Kalkınma Bankası için Mali Tablolar ve Analiz belgelerini hazırlamak için halihazırda XBRL'yi kullanmakta ve paydaşlara banka faaliyetlerinin

sosyal, çevresel ve ekonomik yönlerinin daha net bir resmini sağlamaya yardımcı olmaktadır. Dünya Bankası Grubu, XBRL kullanımının hem Dünya Bankası'nın raporlamasını daha sağlam hale getirdiğini hem de kuruluşun sürdürülebilirlik uygulamalarının standart ve eksiksiz bir raporlamaya giden yolu tanımlamasına yardımcı olduğunu belirtmiştir. Dünya Bankası tarafından atılan bu adım memnuniyetle karşılanan bir gelişmedir. Diğer kuruluşlar çeşitli sürdürülebilirlik raporlama çerçevelerine bir göz atmalı ve bu alandaki raporlamalarını hızlandırmayı düşünmelidir mesajını vermektedir.

3.14. XBRL'nin Etkileşimli Entegre Raporlama Verilerindeki Rolü.

Son zamanlarda, yeni bir uluslararası forum küresel çapta dikkat çekmeye başlamıştır. Kurumsal yatırım, muhasebe, menkul kıymetler, akademik, sivil toplum ve standart belirleyen sektörlerden dünya liderlerini bir araya getiren Uluslararası Entegre Raporlama Komitesi veya Konseyi (IIRC) raporlamaya yeni bir yaklaşım geliştirmektedir. Daha önce de belirtildiği gibi, IIRC'nin amacı, finansal, çevresel, sosyal ve yönetim bilgilerini açık, özlü, tutarlı ve karşılaştırılabilir bir formatta bir araya getiren, küresel olarak kabul edilmiş entegre bir raporlama çerçevesi oluşturmaktır. Amaç, sürdürülebilir, küresel bir ekonominin ihtiyaçlarını karşılamak için kuruluşlar hakkında ileriye dönük ve geçmişe dönük daha kapsamlı ve anlaşılır bilgilerin geliştirilmesine yardımcı olmaktır. XBRL'nin amacı tam olarak finansal ve ticari bilgilerin iletişimini iyileştirmek, bilgisayarlar arasında kesintisiz bir veri akışına izin vermek ve böylece kullanıcıların veri paylaşımını kolaylaştırmaktır. XBRL, düzenleyiciler tarafından değil, aynı zamanda onu gönüllü olarak kullanan şirketler tarafından da standart format olarak tercih edilmektedir.

Günümüzde XBRL özellikli dijital ESG verilerini daha geniş ilgili tarafla paylaşan öncü şirketler vardır. Merkezi Hollanda'da bulunan büyük bir kooperatif bankası olan Rabobank'ın web sitesinde dijital bir ESG raporu bulunmaktadır. Kurumsal bir web sitesindeki ESG raporları, iş uygulamalarına entegre ESG süreçlerine sahip bir şirket tarafından üretilen entegre bir raporla tam olarak aynı şeyler değildir. XBRL, Dijital etkileşimli finans ve ESG bilgileri etrafından güçlü bir güvence ve güvenilirlik derecesine sahip gerçek zamanlı, ileriye dönük bir bakış

açısını kazandırmaktadır. Yatırımcılar şeffaflık teknolojisi, Genişletilebilir Raporlama Biçimlendirme dilini (XBRL) dikkate alan bir Sürdürülebilirlik Sınıflandırması geliştirmektedir. Entegre raporlama ve sürdürülebilirlik hakkındaki mevcut kurumsal raporların içerik analizinin dikkate alınması, şirketlerin yalnızca iklim değişikliği risklerini değil, aynı zamanda yönetim ve sosyal faktörleri de rapor etmesine olanak sağlamaktadır. Bu aynı zamanda birçok piyasa katılımcısının sosyal ve iyi yönetim faktörlerini de dahil etme beklentisini yansıtmaktadır (Gonzálbez ve Rodríguez, 2012).

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

BANKALARDA ÇEVRESEL SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK

FARKINDALIĞI: ULUSLARARASI İNCELEME

4. Araştırmanın Amacı ve Konusu

Bu çalışmanın temel amacı; araştırma kapsamına alınan belirli ulusal ve uluslararası bankaların, sürdürülebilirlik ve çevresel sürdürülebilirlik kapsamında yayınlamış oldukları entegre ve sürdürülebilirlik raporları çerçevesinde konuya ilişkin farkındalığının olup olmadığını tespit etmek, raporların güvenilirliğini ve kalitesini arttırmada güvence denetiminin katkısının olup olmadığına ilişkin bir mevcut durum değerlendirmesi yapmaktır.

4.1. Araştırmanın Kapsamı

Yapılan bu çalışma kapsamında, Kamu Aydınlatma Platformu (KAP) ve Borsa İstanbul (BIST) Sürdürülebilirlik Endeksi kapsamındaki Bankaların, 2018 yılında yayınlamış oldukları sürdürülebilirlik raporları ve entegre raporları ele alınmış ve bu kapsamda raporlar için bağımsız güvence hizmetinden yararlanma durumları belirlenmeye çalışılmıştır. Sürdürülebilirlik verileri için alınan güvence hizmeti gönüllülük esasına dayandığından, elde edilecek sonuç, endeksteki bankaların kurumsal yönetime, şeffaflık ve hesap verebilirlik ilkelerine bakış açısı hakkında bilgi vereceği beklenmektedir.

4.2. Araştırmanın Önemi

Uluslararası literatüre bakıldığında yurtdışında işletmeler 2002'den beri aktif olarak sürdürülebilirlik raporu yayınlamaktadır. Türkiye'de sürdürülebilirlik raporu yayınlayan işletmelerin sayısı da her geçen gün artış göstermektedir. 2020 Davos Zirvesi'nin ana konusu olarak İklim Değişikliği ve Sürdürülebilir Büyüme teması üzerinde durulmuş, dünyanın geleceği üzerinde en önemli probleminin Çevresel

Sorunlar ve Sürdürülebilir Büyüme olduğunun altı çizilmiştir. Burada yapılan değerlendirmelerde, konunun sadece reel sektöre ilişkin bir problem olmadığı, aynı zamanda finansal sektörün de bu sorunlara yönelik adımlar atması istenmiştir. Bu çerçevede günümüze kadar gelen süreç içinde bankacılık sektörü de söz konusu problemlerin çözümüne yönelik iyi bir performans sergilemektedir. Bu çalışmada 2018 yılını kapsayan Türkiye’de ve yurtdışında GRI kılavuzları ve standartlarına göre hazırlanan sürdürülebilirlik raporları ve IIRC’ı kılavuzuna göre entegre rapor hazırlayan belirli bankaların raporları ele alınmış, rapor beyanlarında yer alan çevresel konulara yaklaşımları incelenmiştir. Bankaların çevresel sürdürülebilirlik konusundaki bilinci ve gelişmeleri ortaya net bir şekilde koyabilmek bu çalışmanın en önemli noktası olarak özetlenebilir.

4.3. Araştırmanın Yöntemi

Araştırmanın temel konusu olan sürdürülebilirlik raporlarına ve entegre raporlarına ilişkin verilerin henüz Türkiye’de yeterli düzeyde olmaması ve diğer dünya ülkeleri ile aynı zaman dilimine ait yığın verilerin bulunmaması nedeni ile ampirik bir çalışma yapılmamış olup, genel anlamda tablo ve veriler nitel araştırma yöntemi olan, içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. Türkiye’deki bankalar, kamuyu aydınlatmaya ilişkin tüm bildirimlerde şeffaflık ilkesini benimseyerek Bankacılık Kanunu ve Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) düzenlemeleri başta olmak üzere, Sermaye Piyasası Kanunu ve SPK düzenlemeleri, Türk Ticaret Kanunu, BİST düzenlemeleri ve ilgili diğer mevzuat doğrultusunda finansal ve finansal olmayan gerekli her türlü bilgi ve açıklamaları genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ile Kurumsal Yönetim İlkeleri çerçevesinde yerine getirmektedir. Araştırma kapsamında incelemeye tabi tutulan ulusal on bankaya ilişkin veriler KAP ve BIST Sürdürülebilirlik Endeksi’nden alınmıştır. Uluslararası bankalara ilişkin tüm inceleme verileri, GRI kılavuzlarına ve standartlarına ve IIRC çerçevesine uygun uluslararası standartlara göre en iyi raporlama yapan Avrupa, Asya, Okyanusya, Kuzey Amerika, Latin Amerika ve Afrika gibi bölgelerde faaliyet gösteren halka açık 20 bankanın sürdürülebilirlik ve entegre raporlarından alınmıştır. Araştırma kapsamına alınan bankaların web sitelerinde yayınlanan sürdürülebilirlik ve entegre raporları

incelemeye tabi tutulmuş ve gerekli veriler elde edilmiştir. Ulusal on bankanın entegre ve sürdürülebilirlik raporlarındaki veriler MAXQDA 2020 programından yararlanarak belirli belgeler ve kodlar altında düzenlenmiş, içerik analizi yapılmış ve yorumlanmıştır. İncelenen bankaların sürdürülebilirlik ve entegre raporlarında ele alınan çevresel sorunların çözümüne ilişkin bilgiler ve bu bilgilerin güvenilirliğine yönelik güvence denetim beyanlarının var olup olmadıkları ortaya koyulmuştur.

4.4. Araştırma Bulgularının Değerlendirilmesi

İlk olarak inceleme kapsamına alınan ulusal bankalar hakkında genel bilgiler toplanmıştır. Türkiye bankacılık sisteminde bankalar mevduat bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları olarak iki ana gruba ayrılmaktadır. Mevduat bankaları ise kamusal, özel ve yabancı sermayeli bankalar olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Tablo 16’da Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları, Tablo 17’de Özel Sermayeli Mevduat Bankaları ve Tablo 18’de Yabancı Sermayeli Mevduat Bankaları yer almaktadır.

Tablo 16: Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları

Mevduat Bankaları		
Kamusal Sermayeli Mevduat Bankaları		
Banka Adı	Web Adresi	Swift Kodu
Türkiye Cumhuriyeti Ziraat Bankası A.Ş.	http://www.ziraatbank.com.tr	TCZBTR2A
Türkiye Halk Bankası A.Ş.	http://www.halkbank.com.tr	TRHBTR2A
Türkiye Vakıflar Bankası T.A.O	http://www.vakifbank.com.tr	TVBATR2A

Tablo 17: Özel Sermayeli Mevduat Bankaları

Özel Sermayeli Mevduat Bankaları		
Banka Adı	Web Adresi	Swift Kodu
Akbank T.A.Ş.	http://www.akbank.com	AKBKTRIS
Şekerbank T.A.Ş.	http://www.sekerbank.com.tr	SEKETR2A
Türkiye İş Bankası A.Ş.	http://www.isbank.com.tr	ISBKTRIS
Yapı ve Kredi Bankası A.Ş.	http://www.yapikredi.com.tr	YAPITRISXXX

Tablo 18: Yabancı Sermayeli Mevduat Bankaları

Yabancı Sermayeli Mevduat Bankalar		
Türkiye’de Kurulmuş Yabancı Sermayeli Bankalar		
Banka Adı	Web Adresi	Swift Kodu
QNB Finansbank A.Ş.	http://www.qnbfinansbank.com	FNNBTRIS
Türkiye Garanti Bankası A.Ş.	http://www.garantibbva.com.tr	TGBATRIS

Araştırma kapsamında incelemeye alınan Kamusal Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankasına ilişkin temel bilgiler Tablo 19’da verilmiştir.

Tablo 19:Kamusal Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları

Kalkınma ve Yatırım Bankaları		
Özel Sermayeli Kalkınma ve Yatırım Bankaları		
Banka Adı	Web Adresi	Swift Kodu
Türkiye Sınai Kalkınma Bankası A.Ş.	http://www.tskb.com.tr	TSKBTRIS

Tablo 20’de inceleme kapsamına alınan ulusal bankaların adı, faaliyet gösterdiği ülkesi ve yayınladığı raporun dili çalışmada belirtilen kod adlarıyla verilmiştir.

Tablo 20: Araştırma Kapsamına Alınan Ulusal On Bankanın Kod Adları (2018)

BANKALAR	ÜLKE	RAPOR DİLİ
1. AKBANK	Türkiye	Türkçe/İngilizce
2. GARANTİ BANK	Türkiye	Türkçe/İngilizce
3. HALKBANK	Türkiye	Türkçe/İngilizce
4. İŞBANK	Türkiye	Türkçe/İngilizce
5. QNB FINANSBANK	Türkiye	Türkçe/İngilizce
6. ŞEKERBANK	Türkiye	Türkçe/İngilizce
7. TSKB	Türkiye	Türkçe/İngilizce
8. VAKIF BANK	Türkiye	Türkçe/İngilizce
9. YAPI KREDİ BANK	Türkiye	Türkçe/İngilizce
10. ZIRAAT BANK	Türkiye	Türkçe/İngilizce

Tablo 20'deki bankalar halen faaliyetlerini sürdürmekte olup periyodik olarak yıllık sürdürülebilirlik ve/veya entegre raporu hazırlamaktadır. İnceleme kapsamına alınan diğer 20 Uluslararası bankaya ilişkin bilgiler aşağıda Tablo 21'de verilmiştir:

Tablo 21: Araştırma Kapsamına Alınan Uluslararası 20 Bankanın Kod Adları (2018)

BANKALAR	BÖLGE	ÜLKE	RAPOR DİLİ
1. ABSA GROUP LIMITED	G. Afrika	Afrika	İngilizce/Fransızca
2. ANZ BANK	Okyanusya	Avustralya	İngilizce
3. BANCO DO BRASIL S.A.	G. Amerika	Brezilya	İngilizce/Potrekizce
4. BANK OF MONTREAL	K. Amerika	Kanada	İngilizce/Fransızca
5. BNP PARIBAS	Avrupa	Fransa	İngilizce/Fransızca
6. CITIGROUP INC	Amerika	ABD	İngilizce
7. DEKA GROUP	Avrupa	Almanya	İngilizce/Almanca
8. ENGLAND BANK	Avrupa	İngiltere	İngilizce
9. GAZPROMBANK	K. Avrasya	Rusya	İngilizce/Rusça
10. HELLENIC BANK	Avrupa	Yunanistan	İngilizce/Yunanca
11. BANK OF INDIA ACT	Asya	Hindistan	İngilizce/Hintçe
12. ING BANK	Avrupa	Hollanda	İngilizce/Flemenkçe
13. JPMORGAN CHASE & CO.	K. Amerika	ABD	İngilizce
14. MANULIFE	K. Amerika	Kanada	İngilizce/Fransızca
15. NORDEA BANK	Avrupa	İsveç	İngilizce/İsveççe
16. OP FINANCIAL GROUP	Avrupa	Finlandiya	İngilizce/Fince
17. ROYAL BANK KANADA	K. Amerika	Kanada	İngilizce/Fransızca
18. SBERBANK	K. Avrasya	Rusya	İngilizce/Rusça
19. UNICREDIT SPA	Avrupa	İtalya	İngilizce/İtalyanca
20. WELLS BANK	Amerika	ABD	İngilizce

İnceleme kapsamına alınan ulusal ve uluslararası bankalar dil farklılığından dolayı iki ayrı dosya şeklinde incelenmiştir. Dünya finans sisteminde meydana gelen istikrarsızlıklar, gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerin finans sektöründe sağlıklı sürdürülebilirlik planlanması gerektiği fikrini öne çıkarmıştır. Bankacılık sektörünün temel unsurları sürdürülebilir bir faaliyet ortamının yaratılması, finansal sistemin iyileştirilmesi, yolsuzluğun önlenmesi, şeffaflığın sağlanması, ulusal ve uluslararası finansal sektörün güçlendirilmesi, rekabetçi yapının geliştirilmesi, piyasa mekanizmasının etkin olarak çalışmasının sağlanması için ekonomik faaliyeti düzenleyen kuralların birbirleri ile uyumlu hale getirilmesi ve kuralların etkinlikle uygulanması, kamunun ekonomik faaliyetteki müdahalesinin ve payının düşürülmesi, finansal sistemde denetim yapısının güçlendirilmesi, denetim etkinliğinin artırılması olmuştur.

İlk olarak on ulusal bankanın sürdürülebilirlik ve entegre raporları Türkçe olarak belge sistemine yüklenmiştir. Daha sonra uluslararası 20 bankanın entegre ve sürdürülebilirlik raporları İngilizce olarak sisteme yüklenmiştir. Ulusal on bankanın sürdürülebilirlik ve entegre raporları bir nitel araştırma programı olan MAXQDA 2020 ile içerik analiz yapılmak üzere sadece 2018 yılında yayınlamış oldukları raporları PDF formatında belge sistemi içe aktar sekmesinden aktarılmıştır.

Tablo 22'deki inceleme kapsamına alınan bankaların sürdürülebilirlik ve entegre raporlarının daha hızlı ve daha kolay okunması, düzenlenmesi ve yorumlanması için programda geliştirilmiş kod sistemi kullanılmıştır. Kodlar en önemli analiz aracıdır. Kod sistemi ya da kod ağacı hiyerarşik biçimde sıralanmış bütün kod ve alt kod bütünlüğünü tanımlamaktadır. Kodlar kod sekmesinden bankaların sürdürülebilirlik ve entegre raporlarında beyan ettikleri sürdürülebilirlik, entegre raporlama, sürdürülebilir finans, çevre, çevresel faktörler, atık yönetimi, kağıt atık, atık su, GRI standardı, karbon emisyonu, sera gazı, doğal gaz, enerji, elektrik, denetim kaliteleri, sınırlı güvence, makul güvence, bağımsız denetçiler gibi konularda aratılmıştır. Kodlar ana kod ve alt kodlardan oluşturulmuştur. Örneğin çevre ana kod olarak seçilmiştir. Alt kodları ise çevresel faktörler, çevresel performans, çevresel risk olarak seçilmiştir. Tabloda görüldüğü üzere en çok kod sıklığı GARANTİ, TSKB ve İŞBANK'ta görülmektedir. En az kod sıklığı HALKBANK ve ZİRAAT BANK olarak belirlenmiştir. İçe aktarılmış belge sistemi görüntüsü aşağıda Tablo 22'deki gibidir.

Tablo 22: Ulusal On Bankanın Belge Sisteminin Toplam Kodları.

BELGE ADI	Kodlu Bölümlerin Toplam Kod Sayıları
2018-AKBANK	490
2018-HALKBANK	36
2018-GARANTİ BANK	607
2018-İŞBANK	504
2018-QNB FİNANS BANK	506
2018-ŞEKERBANK	363
2018-TSKB	738
2018-VAKIFBANK	269
2018-YAPIKREDİ BANK	320
2018-ZİRAAT BANK	142

Literatürde çok sık kullanılan GRI kılavuz ve standartları ana kod olarak seçilirken, GRI 300 Çevresel Standardı, GRI 302 Enerji, GRI 303 Su, GRI 305 Emisyonlar, GRI 306 Atık Su, GRI 307 Çevresel Uyum olarak seçilmiştir. Kod sistemine ilişkin bilgiler ve kod adları aşağıda Tablo 23'te verilmiştir:

Tablo 23: İncelenen Ulusal Bankalar için Belirlenen Ana Kodlar ve Alt Kodlar

Kod Sistemi	Toplam
ATIK YÖNETİMİ	14
BAĞIMSIZ DENETİM\BAĞIMSIZ DENETÇİLER	4
BAĞIMSIZ DENETİM\GÜVENCE DENETİM	33
BAĞIMSIZ DENETİM\MAKUL GÜVENCE	14
BAĞIMSIZ DENETİM\SINIRLI GÜVENCE	20
ÇEVRE	949
ÇEVRESEL FAKTÖRLER	402
ÇEVRESEL PERFORMANS	2
ÇEVRESEL RİSK	17
DOĞAL GAZ	9
ELEKTRİK	42
ENERJİ	129
ENTEĞRE RAPORLAMA	27
GRI 300 ÇEVRESEL STANDARDI	60
GRI 302 ENERJİ	17
GRI 303 SU	8
GRI 305 EMİSYONLAR	21
GRI 306 ATIK SU	6
GRI 307 ÇEVRESEL UYUM	8
GRI STANDARDI	925
IFC STANDARDI	16
KAĞIT KULLANIMI	3
KARBON EMİSYONU	159
SERA GAZI	31
SU	11
SÜRDÜRÜLEBİLİR FİNANS	99
SÜRDÜRÜLEBİLİRLİK	678

Tablo 23'te verilen rakamlar ulusal on banka raporunun ilgili konularına ilişkin kodların sayısını göstermektedir. Örneğin on ulusal banka için en çok kod sıklığı ana koddan oluşan Çevre (949), GRI standardı (925) ve sürdürülebilirlik (678) olarak görülmektedir. En az kod sıklığı ise çevresel performans olarak görülmüştür. Uluslararası 20 banka için belirlenen kodlar aşağıda Tablo 24'teki gibidir:

Tablo 24: Uluslararası Bankaların Belge Sisteminin Toplam Kodları

BELGE ADI	Kodlu Bölümler
2018-BANCO DO BRASIL	774
2018- BMO BANK	727
2018-CITIZEN GROUP	687
2018-HELLENIC BANK	517
2018-ANZ BANK	505
2018-NORDEA BANK	450
2018- UNICREDIT BANK	377
2018-ING BANK	362
2018-BANK OF INDIA	335
2018-DEKA GROUP	290
2018-RBC	272
2018-OP FINANCIAL GROUP	157
2018-SBERBANK	148
2018-ENGLAND BANK	116
2018-ABSA GROUB	109
2018-MANULIFE	100
2018-JPMORGAN	85
2018-WELLS FARGO	84
2018-PARIBAS BNP	76
2018-GAZPROMBANK	62

Tablo 24’te uluslararası bankalar için belirlenen sürdürülebilirlik ve entegre raporlama ile ilgili kodların belge sistemi gösterilmiştir. Tabloya bakıldığında çevresel sürdürülebilirlikle ilgili en çok BANCO DO BRASIL’in 774 kodlu bölümü olduğu ve en az GAZPROMBANK bankasının 62 kodlu bölümü olduğu görülmektedir.

Bu kodlar her bir incelenen raporda ana kod ve alt kodlardan oluşan kod kapsamalarını ve frekanslarını da göstermektedir. Örneğin, 2018-BANCO DO BRASIL bankasının 774 toplam kod sıklığı sürdürülebilirlik ve entegre raporlarında bulunan GRI, IIRC, denetim, güvence, çevre, karbon emisyonu ve enerji gibi kodların toplamıdır. Daha detaylı bir şekilde Tablo 25’te verilmiştir:

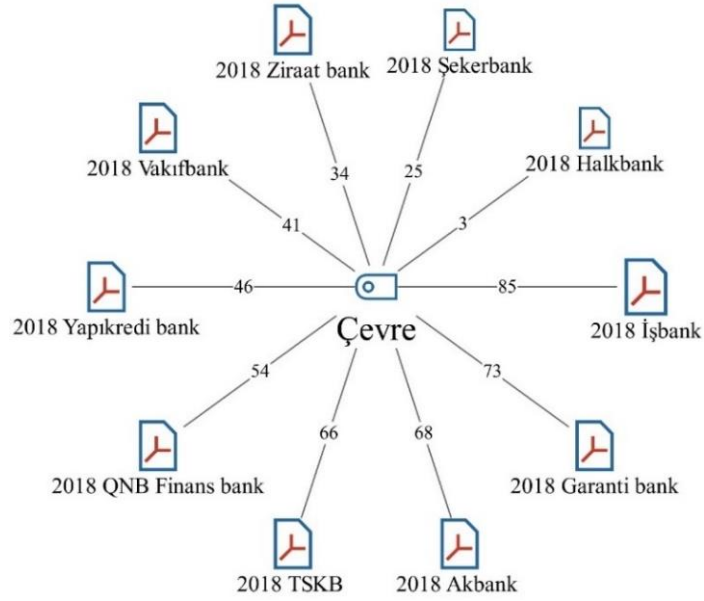
Tablo 25: Uluslararası 20 Bankaya İlişkin Kodlar ve Sıklıkları

KODLAR	Tüm Belgelerin Kodlu Bölümleri	Tüm Belgelerin (%) Kodlu Bölümleri
Bağımsız Denetim	116	1,86
Bağımsız Denetimde Güvence	307	4,93
Çevre	1277	20,49
Çevresel Sürdürülebilirlik	71	1,14
Diğer Atık Yönetimi	218	3,50
Doğal Gaz	24	0,39
Elektrik	152	2,44
Enerji	785	12,59
Entegre Raporlama	520	11
GRI Standardı	1284	20,60
Kağıt Atık Yönetimi	199	3,19
Karbon Emisyonu	297	4,76
Sera Gazı	81	1,30
Su	276	4,43
Sürdürülebilir Muhasebe Standartları	8	0,13
Sürdürülebilirlik	989	15,87
Yenilenebilir Enerji	142	2,28

Tablo 25’te uluslararası toplam 20 banka için en çok kodlanan bölümün çevre, GRI kılavuz ve standartları, enerji olduğu ve en az sürdürülebilir muhasebe ile ilgili olduğu görülmektedir.

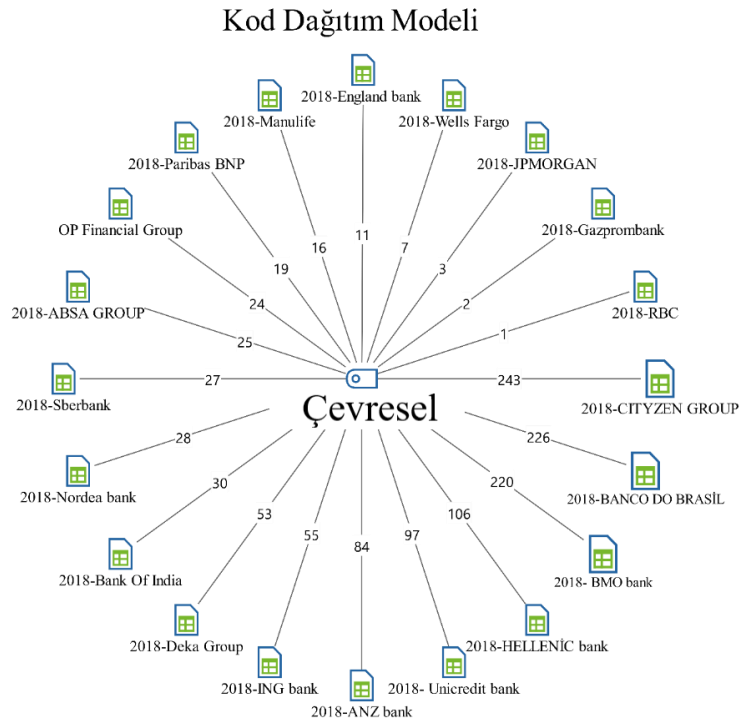
Şekil 3’te incelediğimiz bankaların entegre ve sürdürülebilirlik raporlarında çevre ile ilgili toplam İşbank’ta 85 kod, Garanti bankasında 73 kod, Akbank’ta 68 kod, TSKB’de 66 kod, QNB Finans bankta 54 kod, Yapı kredi bankasında 46 kod, Vakıfbank’ta 42 kod, Ziraat bankasında 34 kod, Şekerbank’ta 25 kod ve Halkbank’ta 3 kod olduğu görülmüştür.

Şekil 3: Ulusal Bankaların Çevresel Kod Dağılımı

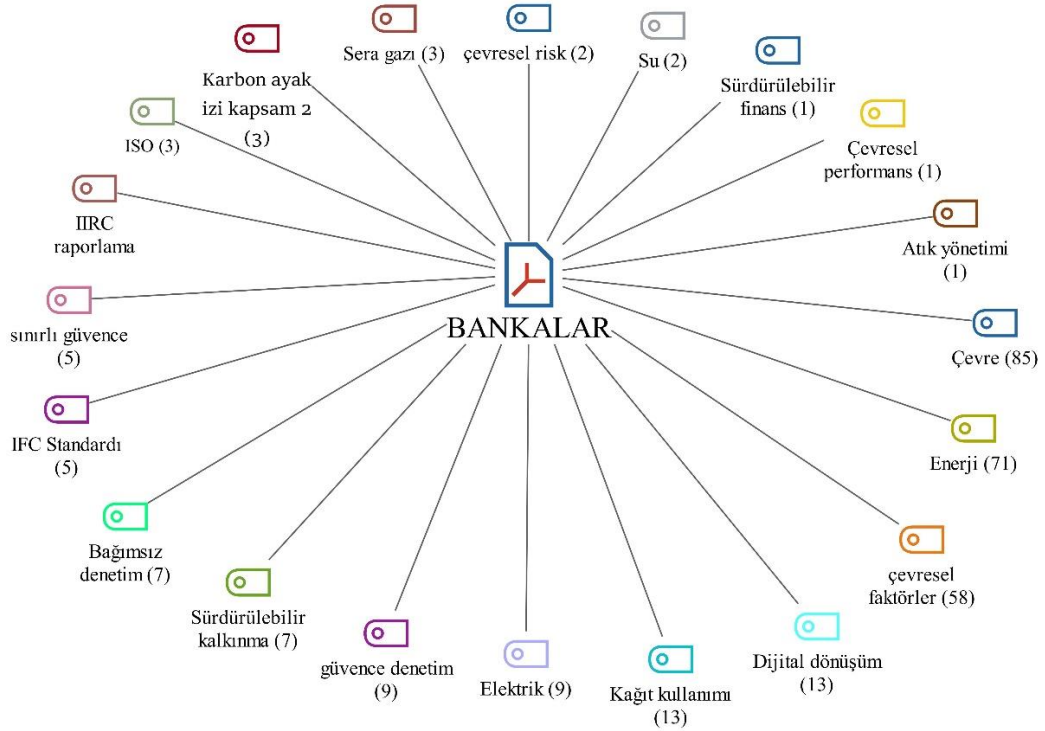
Şekil 4'te uluslararası 20 bankanın çevresel performansı ile ilgili kod dağılımı yer almıştır. Buradaki çevresel (1277) kodlar, kadrlama sonucunda bütün uluslararası bankalarda rastlanan çevresel performansı toplamını yansıtmaktadır. Bankaların çevre ile ilgili kod dağılım matrisinde en çok çevresel kod dağılımının BANCO DO BRASIL bankasına ait olduğu görülmektedir.

Şekil 4: Uluslararası Bankaların Çevresel Kod Dağılım Modeli

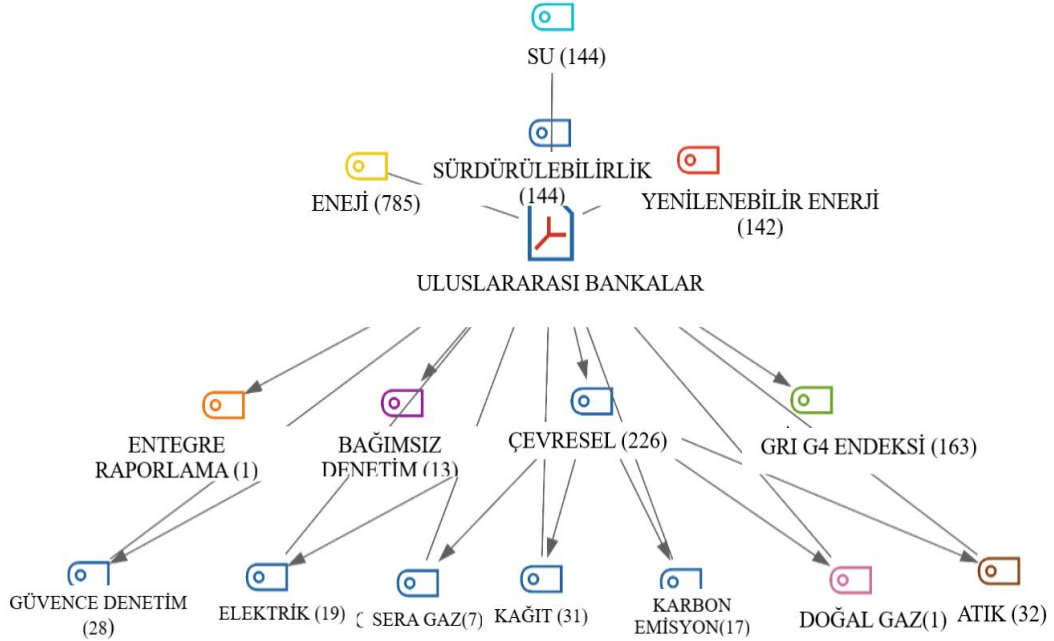
Şekil 5’te gösterilen kodlar inceleme kapsamına alınan bankaların entegre ve sürdürülebilirlik raporlarının içerik analizi sonucundan oluşmakta olup kodların arasındaki ilişkiyi yansıtmaktadır.

Şekil 5: Ulusal Bankaların MAXQDA 2020 Maxmaps Kod İlişkisi

Şekil 6’da inceleme kapsamına alınan uluslararası 20 bankaların ana kod ve alt kodlarının doğrudan ilişkisini görmekteyiz. İncelenen uluslararası bankaların raporları İngilizce dilde kodlandığı için şekiller ve tablolardaki kelimeler de İngilizce olarak yansımaktadır. Bankaların raporlarındaki sürdürülebilirlik (sustainability), enerji (energy), çevresel (environmental), yenilenebilir enerji (renewable energy), atıklar (waste), karbon emisyonu (carbon emission) ve denetim (audit) gibi bütün kodlu bölümler Türkçe’ye çevrilmiştir.

Şekil 6: Uluslararası Bankaların MAXQDA 2020 Maxmaps Kod İlişkileri

Günümüzde karşı karşıya olduğumuz küresel ısınma, biyoçeşitlilik kaybı, kaynakların hızla tükenmesi ve kirlenmesi, açlık, yoksulluk, ayrımcılık, insan hakları ihlalleri ve yolsuzluk gibi önemli sorunlar insanlığı yeni bir düzen arayışına itmektedir. Sadece kendi nesline karşı değil gelecek nesillere karşı da sorumlu olma bilinci toplumun tüm kesimlerinde kabul görmektedir. Gelecek nesillere karşı sorumlulukların yerine getirilerek dünyanın daha yaşanabilir kılınması ise, ancak çevrenin ve insanların yaşam kalitesinin korunması anlayışı ile mümkün olacaktır. Dolayısıyla, sürdürülebilir bir kalkınma için artık finansal bakış açısının yanı sıra sosyal ve çevresel boyutların da dikkate alınması gerekmektedir, bu da uzun vadeli yaklaşımları zorunlu kılmaktadır.

Tüm bu nedenlerle ekonomik, çevresel, sosyal ve kurumsal yönetime ilişkin faktörlerin bir bütün olarak şirket yönetimi tarafından gözetilmesi ve bu faktörlere bağlı risklerin ve fırsatların etkin bir biçimde yönetilmesi olarak ifade edilebilecek olan kurumsal sürdürülebilirlik yaklaşımı benimsenmeli ve klasik iş modelleri değiştirilmelidir.

Ulusal bankaların 2018 yılı sürdürülebilirlik raporlarında beyan ettikleri denetime ilişkin bilgileri tablo haline getirilerek Tablo 26'da verilmiştir:

Tablo 26: Araştırma Kapsamına Alınan Ulusal On Bankanın Sürdürülebilirlik ve Entegre Raporlarına İlişkin Genel Bilgiler

	BANKALAR	FAALİYET ALANI	RAPOR TÜRÜ	DENETİM ŞİRKETİ	SINIRLI GÜVENCE	MAKUL GÜVENCE	STANDART DAYANAK
1.	AKBANK	Ticaret, Hizmet	Sürdürülebilirlik	PwC	+	+	IIRC/GRI+
2.	GARANTİ BANK	Ticaret, Hizmet	Entegre	KPMG	+	+	IIRC/GRI+
3.	QNB FİNANSBANK	Ticaret, Hizmet	Sürdürülebilirlik	EY	X	X	IIRC/GRI+
4.	ŞEKER BANK	Ticaret, Hizmet	Sürdürülebilirlik	PwC	X	X	GRI+
5.	VAKIF BANK	Ticaret, Hizmet	Sürdürülebilirlik	PwC	+	+	IIRC/GRI+
6.	YAPI KREDİ BANK	Ticaret, Hizmet	Sürdürülebilirlik	KPMG	+	+	IIRC/GRI+
7.	ZİRAAT BANK	Ticaret, Hizmet	Sürdürülebilirlik	KPMG	+	+	IIRC/GRI+
8.	İŞ BANK	Ticaret, Hizmet	Entegre	EY	+	+	IIRC/GRI+
9.	HALK BANK	Ticaret, Hizmet	Sürdürülebilirlik	EY	+	+	IIRC/GRI+
10.	TSKB	Ticaret, Hizmet	Entegre	EY	+	+	IIRC/GRI+

Tablo 26'daki araştırma kapsamına alınan ulusal on bankanın açıklaması aşağıdaki gibidir:

AKBANK, GRI kılavuz ve standartlar ışığında gerçekleştirdiği yıllık sürdürülebilirlik raporlaması aracılığıyla paydaşlarıyla var olan güçlü bağları daha ileriye taşımayı hedeflemektedir. Banka, yıllık sürdürülebilirlik raporlaması süreciyle paydaşları arasında sürdürülebilirlik kültürünün gelişmesine katkıda bulunmayı istemektedir. Akbank Yönetim Kurulu'na bağlı olarak faaliyet yürüten Kurumsal Yönetim Komitesi (KYK), sürdürülebilirlik faaliyetleri açısından en üst icracı makamdır. Banka bünyesindeki tüm iş birimlerinin ortak sürdürülebilirlik hedeflerine odaklanmasını organize etmekte ve denetlemektedir. SPK kurumsal yönetim uygulamalarına göre bankaların denetim komitesi üyeleri bağımsız yönetim kurulu üyesi olarak kabul edilmektedir. Banka PwC tarafından denetlenmektedir. Sürdürülebilirlik raporlarında güvence denetim beyanı bulunmaktadır.

GARANTİ BANK, IIRC tarafından yayımlanan Entegre Raporlama çerçevesine uygun olarak hazırladığı entegre raporunda öncelikli konular, iş stratejisi ve performansı arasındaki bağlantı net bir şekilde kurulmuştur. IIRC'nin Global Ağı (IR Network) ve Bankacılık Ağı (IR Banking Network) üyesi olan Garanti, Entegre Raporlama Türkiye Ağı'nın (ERTA) kurucu üyesidir. Bu rapor GRI Standartları "Temel" seçeneğine uyumlu olarak hazırlanmıştır. Ayrıca Sürdürülebilirlik Muhasebesi Standartları Kurulu'nun (SASB) Ticari Bankalar İçin Geçici Standardı da kullanılmıştır. Banka finansal bilgiler için makul güvence ve denetçi raporunda ayrıntılı olarak tanımlanan seçilmiş bazı finansal olmayan bilgiler için ise sınırlı güvence almıştır.

QNB FİNANSBANK, EY bağımsız denetim şirketi tarafından denetlenmekte ve GRI uyumlu sürdürülebilirlik raporu yayınlamaktadır. Güvence denetimi yoktur. Raporun kapsadığı bilgilere ilişkin dış güvence alınmamıştır.

ŞEKERBANK: "Birleşmiş Milletler Sürdürülebilir Kalkınma Hedefleri"ni iş süreçlerine bire bir entegre ederek kendi hedeflerini belirlemektedir. PwC bağımsız denetim şirketi tarafından denetlenmektedir. Yayınladığı sürdürülebilirlik raporları uluslararası GRI kılavuz ve standartlarına uygundur.

VAKIFBANK, 2018 yılı raporu IIRC tarafından yayınlanan Entegre Raporlama çerçevesine uygun olarak hazırlanmıştır. Ayrıca GRI standardı eki ve Sürdürülebilirlik Muhasebesi Standartlarından yararlanmıştır. PwC tarafından denetlenmekte olup, düzenli olup raporlarında sınırlı güvence mevcuttur.

YAPI ve KREDİ bankası, GRI uyumlu sürdürülebilirlik raporu hazırlamaktadır. Raporda Yapı Kredi'nin sürdürülebilirlik performansı, entegre raporlama anlayışı gözetilerek hazırlanmış, bankanın kullandığı sermayeler kapsamında yarattığı değer paylaşılmıştır. Raporda yer alan enerji, salım, çevresel yatırımlar, yasal uyum, finans, iş sağlığı ve güvenliği, çalışan eğitimleri, rüşvet ve yolsuzlukla mücadele ve insan hakları göstergeleri için bağımsız bir denetim kuruluşu olan KPMG Bağımsız Denetim ve Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik A.Ş. tarafından "sınırlı" olarak güvence alınmıştır.

T.C. ZİRAAT bankası, ilk sürdürülebilirlik raporunu 2013 yılı itibariyle yayımlamış olup, söz konusu rapora GRI tarafından A+ seviye raporlama parametrelerine tam uygunluk onayı verilmiştir. Banka; ekonomik, çevresel ve toplumsal alandaki performansını söz konusu raporlar aracılığıyla paylaşmaya devam etmekte olup, KPMG tarafından denetlenmektedir. Raporlarında denetim güvencesi mevcuttur.

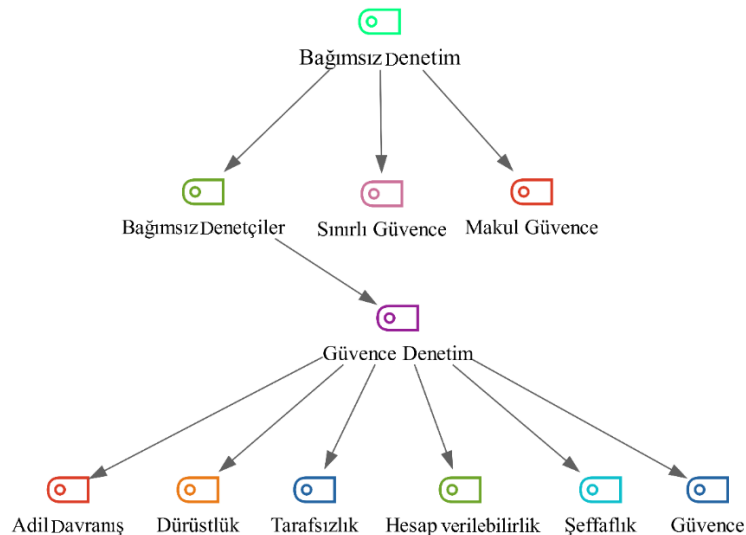
İŞBANK, EY bağımsız denetim şirketi tarafından denetlenmekte olup, düzenli olarak her yıl GRI uyumlu ve IIRC çerçevesiyle uyumlu entegre raporu yayınlamaktadır. Entegre raporlarında güvence denetim beyanı bulunmaktadır. İş Bankası, Borsa İstanbul'da işlem gören ve kurumsal sürdürülebilirlik performansları üst seviyede olan şirketlerin oluşturduğu BIST Sürdürülebilirlik Endeksinde yer almaktadır.

HALKBANK, kurumsal yönetim ilkelerini, tüm faaliyetlerine ve karar verme mekanizmalarına uygulayarak çalışmalarını sürdürmekte olup, BIST Sürdürülebilirlik Endeksi'nde yer alan şirketlerden biridir. GRI standardına uyumlu sürdürülebilirlik raporu yayınlamakta olup, EY bağımsız denetim şirketinden güvence hizmeti almaktadır. Raporlarında makul güvence ve sınırlı güvence mevcuttur.

TSKB'nin entegre faaliyet raporunun tüm paydaşlar tarafından erişilebilir olması banka için önemlidir ve öncelikli bir konudur. Bu çerçevede rapor, çevre dostu bir anlayışla üretilmiş ve elektronik mecralarda paylaşılmıştır. Bu rapor, IIRC tarafından önerilen GRI tarafından yayımlanan GRI Raporlama Rehberi'nin temel (core) seçeneğine uyumlu olarak hazırlanmıştır. Rapor içeriği, "GRI Standartları" rehberinde açıklanan ve başta önceliklendirme ilkesi olmak üzere içerik belirlemeye ilişkin yöntemlere göre derlenmiştir. Performans bildirimleri temel olarak "GRI Standartları" göstergeleri kapsamında sunulmuş, TSKB'nin 2010 yılında taahhüdünü ilettiği Birleşmiş Milletler Küresel İlkeler Sözleşmesi (UNGC) ilerleme raporlaması ilkeleri göz önünde bulundurulmuştur. Hisseleri Borsa İstanbul'da işlem gören TSKB'nin 2018 Entegre Faaliyet Raporu, BDDK ve Sermaye Piyasası Kanunu'nun (SPK) faaliyet raporlamasına ilişkin asgari gereklilikleriyle uyumludur. Finansal olmayan bilgiler kapsamında bağımsız denetimini yapan EY şirketi tarafından sınırlı güvence denetimine tabi tutulmuştur. Bununla birlikte TSKB, Sürdürülebilirlik Yönetim Sistemi için ISO 14001 ve operasyonel faaliyetlerden kaynaklanan sera gazı emisyonlarının hesaplanması ve doğrulanması için ISO 14064 belgeleri kapsamında BSI'dan denetim almaktadır.

MAXQDA 2020 ile yapılan analizlere göre ulusal 10 bankaların bağımsız denetim hizmetine ilişkin bilgileri aşağıdaki Şekil 7'deki gibidir:

Şekil 7: Bağımsız Denetim ve Güvence Denetimin Hiyerarşik Kod Modeli

Araştırma kapsamına alınan ulusal on banka KPMG, PwC, EY bağımsız denetim kuruluşları tarafından denetlenmiştir. Bankalar paydaşlarına adil, dürüst, şeffaf bilgi sunabilmek için dış güvence hizmeti almıştır.

Bankaların yönetimi, denetçiye sunulan dokümantasyonun tamlığı ve doğruluğundan sorumludur. Bankaların yönetimi ayrıca hata veya hile kaynaklı önemli yanlışlık içermeyen dokümantasyon ve bilginin sağlanmasını makul derecede temin edecek bir iç kontrol mekanizmasının sağlanmasından da sorumludur.

Güvence çalışması, Uluslararası Güvence Standartları ve özellikle Tarihsel Finansal Bilgilerin Denetlenmesi ve Gözden Geçirilmesi Dışındaki Güvence Hizmetleri'ne İlişkin Uluslararası Standart ISAE 3000 (Revised) ve ISAE 3410 Güvence Hizmetleri'ne göre planlanmalı ve gerçekleştirilmelidir. Denetçiler dürüstlük, tarafsızlık, profesyonel yetkinlik ve gerekli özen gösterilmesi, gizlilik ve profesyonel davranış temel ilkelerini belirleyen IESBA Profesyonel Muhasebeciler için etik kuralların bağımsızlık ve diğer etik gerekliliklerine uyum göstermelidir. Kalite Kontrole ilişkin Uluslararası Standardı (ISQC 1) uygulamalı ve bu doğrultuda ilişkili etik ve profesyonel standartlar ve kanun veya yönetmelik gerekliliklerine uygun dokümante edilmiş politikalar ve süreçleri içeren kuvvetli bir kalite kontrol sistemi muhafaza etmelidir.

Bağımsız Denetçiler, işletmelerde mevcut faaliyetleri, yeni yatırımları ve çevre sağlığı üzerindeki etkileri, kurum kültürünü, kamuoyu beklentilerini ve mevzuat gereksinimlerini dikkate alarak değerlendirme yapmaktadır. Bağımsız denetim ve güvence hizmetlerinin amacı finansal ve finansal olmayan raporlarda güven yaratmak, hile ve hatadan kaynaklanan yolsuzlukların oluşmasını önlemek ve önemli sorunlara çözüm üretmeye destek olmaktır. Bu doğrultuda; toplum, müşteriler ve kendi çalışanları için değer yaratırlar. Yasal düzenlemelere ilişkin zorluklarla başa çıkmaya yardımcı olurken işletmelerde güveni ve şeffaflığı güçlendirmeye de yardımcı olmaktadır.

Araştırma kapsamına alınan diğer uluslararası 20 bankanın sürdürülebilirlik ve entegre raporlarına ilişkin genel bilgileri Tablo 27'de özetlenmiştir:

Tablo 27: Araştırma Kapsamına Alınan Uluslararası 20 Bankanın Sürdürülebilirlik ve Entegre Raporlarına ilişkin Genel Bilgiler

	BANKALAR	FAALİYET ALANI	RAPOR TÜRÜ	DENETİM ŞİRKETİ	SINIRLI GÜVENCE	MAKUL GÜVENCE	STANDART DAYANAK
1.	ANZ BANK	Ticaret, Hizmet	Sürdürülebilirlik	KPMG	+	+	IIRC/GRI+
2.	ABSA GROUP	Ticaret, Hizmet	Entegre	PwC/EY	+	+	IIRC/GRI+
3.	BNP PARIBAS	Ticaret, Hizmet	Entegre	PwC	+	+	IIRC/GRI+
4.	BANCO DO BRASIL	Ticaret, Hizmet	Entegre	KPMG	+	+	IIRC/GRI+
5.	BANK OF MONTREAL	Ticaret, Hizmet	Sürdürülebilirlik	KPMG	+	+	IIRC/GRI+
6.	ING BANK	Ticaret, Hizmet	Entegre	KPMG	+	+	IIRC/GRI+
7.	CITI GROUP	Ticaret, Hizmet	Sürdürülebilirlik	SGS	+	+	IIRC/GRI+
8.	DEKA BANK	Ticaret, Hizmet	Sürdürülebilirlik	AGIMUS	+	+	IIRC/GRI+
9.	ENGLAND BANK	Ticaret, Hizmet	Entegre	KPMG	+	+	IIRC/GRI+
10.	GAZPROMBANK	Ticaret, Hizmet	Entegre	KPMG	X	X	IIRC/GRI+
11.	SBERBANK	Ticaret, Hizmet	Entegre	PwC	X	X	IIRC/GRI+
12.	JPMORGAN	Ticaret, Hizmet	Sürdürülebilirlik	PwC	+	+	IIRC/GRI+
13.	BANK OF INDIA ACT	Ticaret, Hizmet	Sürdürülebilirlik	KPMG	+	+	IIRC/GRI+
14.	UNICREDIT SPA	Ticaret, Hizmet	Entegre	CONSOB	+	+	IIRC/GRI+
15.	MANULIFE	Ticaret, Hizmet	Entegre	EY	+	+	IIRC/GRI+
16.	RBC BANK	Ticaret, Hizmet	Sürdürülebilirlik	PwC	+	+	IIRC/GRI+
17.	NORDEA BANK	Ticaret, Hizmet	Sürdürülebilirlik	PwC	+	+	IIRC/GRI+
18.	OP FINANS GROUP	Ticaret, Hizmet	Entegre	KPMG	+	+	IIRC/GRI+
19.	HELLENIC BANK	Ticaret, Hizmet	Sürdürülebilirlik	EY	+	+	IIRC/GRI+
20.	WELLS BANK	Ticaret, Hizmet	Entegre	KPMG	+	+	IIRC/GRI+

Tablo 27’de incelenen 20 uluslararası bankanın faaliyet alanı, raporlama türü, denetim hizmetleri, standart ve kılavuzuna ilişkin bilgileri belirtilmiştir. Banka açıklamaları aşağıdaki gibidir:

ANZ BANK, her sene faaliyet raporu ve sürdürülebilirlik raporu yayınlamaktadır. Banka hazırladığı raporlarının şeffaflığını, kalitesini, doğruluğunu ve güvenilirliğini arttırmak için bağımsız dış denetim hizmetlerinden yararlanmaktadır. ANZ bankası düzenli olarak dört büyük bağımsız şirketlerinden biri olan KPMG denetim şirketi tarafından denetlenmektedir. Raporlarında güvence denetimi, makul güvence ve sınırlı güvence beyanları mevcuttur. Güvence denetiminin olup olmaması tamamen yönetimin inisiyatifine bağlıdır çünkü güvence denetim ve beyanları zorunlu değildir.

ABSA GROUP LIMITED, Güney Afrika bankasıdır. Bankanın hazırladığı 2018 yılına ait entegre raporu uluslararası entegre raporlama standartlarına ve GRI standardına göre düzenlenmiştir. ABSA Group operasyonlarında her türlü riske dayalı, birleşik güvence yaklaşımı uygulamaktadır. Banka iki bağımsız denetim şirketi tarafından denetlenmektedir. İç kontroller, yönetim güvencesi, uyumluluk ve iç denetim incelemelerinin yanı sıra bağımsız dış denetim hizmetleri, yayınlanan raporlardaki açıklamaların doğruluğunu desteklemektedir. PwC, 2018 yılı için belirli çevresel, sosyal ve kurumsal yönetim göstergeleri konusunda sınırlı güvence yapmıştır ve Empowerdex derecelendirme ajansı B-BBEE performansını doğrulamıştır. EY denetim şirketine ait denetçiler, yıllık finansal tablolarını denetlemektedir. Bunların kapsamı ve sonuçları ile ilgili bilgiler Sınırlı Güvence Raporunda, Absa Grubunun B-BBEE sertifikasında ve Grubun yıllık mali tablolarında bulunabilir, bunların hepsi ABSA Grubun web sitesinde (www.absa.africa) mevcuttur.

BNP PARIBAS, ekosistem ve zorluklarla ilgili çevrede gerçekleşen dönüşümleri entegre ederek sürdürülebilir bir performans geliştirmektedir. Bankalar, müşterilerinin projelerini destekleyerek ekonomik kalkınmanın kalbinde yer alır ve büyüme dinamiği oluşturmada önemli bir rol oynar. Önemli teknolojik, toplumsal ve çevresel zorluklar karşısında şirketler yavaş yavaş iş modellerini oluşturmaktadır ve üretim ve tüketimdeki değişimi arttırmaktadır. Para politikası ortamı ve Brexit gibi

uluslararası belirsizlikler ve uluslararası ticaretteki gerginlikler, ekonomik aktiviteye ve bazen de yatırımcının güvenini etkilemektedir. BNP PARIBAS, raporlarının güvenilirliğini ve şeffaflığını arttırmak için PwC denetim şirketinden bağımsız denetim hizmeti almaktadır.

BANCO DO BRASIL, 2018 yılı entegre raporunun amacı pay sahiplerine, yatırımcılara, çalışanlara, müşterilere, devlet temsilcilerine ve topluma bankanın nasıl işlediğini, işini nasıl yönettiğini ve bunun ekonomik, çevresel ve sosyal sonuçları nasıl etkilediğini açıklamaktır. Rapor, sosyal, çevresel ve finansal sonuçların açıklanmasındaki temel küresel eğilimlerle uyumludur. Federal hükümet tarafından kontrol edilen, karma ekonomiye sahip, özel sektöre ait, halka açık bir şirket olan Banco do Brasil S.A. (BB) düzenli olarak her sene entegre rapor yayınlamakta ve raporlarında güvence denetim beyanları bulundurmaktadır. Banka KPMG tarafından bağımsız denetim ve bağımsız dış güvence hizmeti almaktadır.

BANK OF MONTREAL, Kuzey Amerika’da faaliyet gösteren varlık büyüklüklerine göre sekizinci en büyük banka olan BMO, kişisel ve ticari bankacılık, varlık yönetimi ve yatırım hizmetleri sunan üç entegre faaliyet grubu aracılığıyla 12 milyondan fazla müşteriye hizmet vermektedir. BMO şeffaflık, sağlam yönetim ve en yüksek etik davranış standartlarına göre müşterilerle, topluluklarla ve birbiriyle yarattığı güvenin temelini oluşturan değerler yaratmaktadır. Sürdürülebilir Kalkınma Hedeflerine göre sürdürülebilir faaliyetlerini yönetmektedir. Hizmet aldığı denetim şirketi KPMG tarafından denetlenmekte ve raporlarında güvence hizmeti aldığı belirtilmiştir.

ING BANK, Hollandada büyük bir ticari banka olarak, doğrudan ekonomik, sosyal ve çevresel bir etkiye sahip olmasının yanı sıra, borç verme ve yatırım faaliyetlerinde de dolaylı olarak önemli bir etkiye sahiptir. ING’nin finansal olmayan veri raporlama protokolü, öncelikli konularla ilgili temel performans göstergelerini açıklamaktadır. ING bankasının entegre yıllık raporlarının içeriği, üst düzey yöneticiler tarafından denetlenen, Yönetim Kurulu Bankacılığı, Yönetim Kurulu ve Denetleme Kurulu üyeleri tarafından her yıl tartışılan ve onaylanan iş uzmanlarının aktif katkılarıyla derlenmektedir. Rapordaki finansal ve finansal olmayan tüm bilgi ve

verilerin doğruluğuna ve güvenilirliğine değer verilmektedir. Bu nedenle, Yönetim Kurulu Raporu'nda yer alan finansal olmayan bilgiler için güvence KPMG tarafından sağlanmaktadır. Hizmet aldığı denetim şirketi, 2018 yılı raporunun finansal olmayan çevresel sürdürülebilirlik bölümünde yer alan içindikilerde tanımlanan Yönetim Kurulu Raporu'ndaki finansal olmayan bilgileri gözden geçirmiş ve sınırlı bir güvence ve makul düzeyde bir güvence sağlamıştır.

CITI GROUP, CBS Programı British Standards Institution tarafından akredite edilmiştir ve ISO 27001 programını belgelendiren ilk büyük finans kuruluşudur. Program ayrıca iç ve dış denetçilerin yanı sıra düzenleyiciler tarafından da düzenli olarak incelenmektedir. Bankanın sürdürülebilirlik raporu GRI standartları çerçevesinde hazırlanmakta olup, SGS denetim şirketi tarafından denetlenmekte ve raporlarında güvence beyanı yer almaktadır.

DEKABANK grubunun sürdürülebilirlik raporu GRI'nin standartlarına yönelik hazırlanmıştır. Deka Grubu ayrıca, 2013'ten bu yana Alman Sürdürülebilir Kalkınma Konseyi'nin (RNE) web sitesinde yayınlanan Alman Sürdürülebilirlik Kodu (DNK) çerçevesinde bir uyumluluk beyanı oluşturmaktadır. İç denetim kurallarının yanı sıra, ulusal ve uluslararası standartları Deka Grubunun sürdürülebilir kalkınma taahhüdünün temelini oluşturmaktadır. DekaBank, Ekvator Prensiplerine (EP) de uymayı taahhüt etmiştir. Bu prensiplerin odak noktası, uluslararası proje finansmanında sosyal ve çevresel standartların dikkate alınmasıdır. DekaBank, 2018 yılında EP hükümleri kapsamında toplam dokuz finansman projesine katılmıştır. Bunlardan üç proje A kategorisinde (artan sosyal ve çevresel etkiler) ve altı proje B kategorisinde (sınırlı sosyal ve çevresel etkiler) sınıflandırılmıştır. Banka AGIMUS denetim şirketinden bağımsız güvence hizmeti almaktadır.

BANK OF ENGLAND, operasyonlarında çevresel etkilerini azaltmayı taahhüt etmektedir. "Daha Yeşil Banka" programı ile karbon emisyonlarını azaltmaya, enerji verimliliğini artırmaya, doğal kaynak tüketimini azaltmaya ve atık yönetmeye odaklanmıştır. Banka uluslararası standartlara ve GRI'ye göre rapor hazırlamaktadır ve KPMG tarafından denetlenmektedir. Raporlarında güvence denetim beyanı mevcuttur.

GAZPROMBANK, Uluslararası Muhasebe ve Denetim Standartları'na göre uyumlu entegre rapor hazırlamaktadır. Raporunda çevresel sorunlara çözüm, hayvanları koruma ve kimsesizlere bağışta bulunmak gibi çevresel, ekonomik ve sosyal konular yer almıştır. Banka düzenli olarak KPMG tarafından denetlenmektedir.

SBERBANK, 2012 yılından bu yana en büyük bağımsız Rus petrol rafinerilerini finanse etmektedir. Yapılan ve modernize edilen üretim tesislerinin finansmanının amacı, katma değeri yüksek olan hafif petrol ürünlerinin üretimine geçmek, yurt içi fiyatlar üzerindeki baskıyı hafifletmektir. Amaç motorlu yakıt piyasası ve birincil emtia ihracatının payını azaltmaktır. Yatırım kararları rafinerilerin ve Sberbank'ın hissedarları tarafından ve Banka'nın Rusya FAS'ı, Rusya'nın Çevresel, Teknolojik ve Nükleer Gözetimi Federal Servisi (Rostekhnadzor) tarafından yapılan modernizasyon anlaşmaları temelinde kabul edilmiştir. Banka düzenli olarak denetlenmekte ve rapor yayınlamaktadır. PwC tarafından denetlenen SBERBANK Rusya'nın entegre raporlarında güvence denetim beyanları yoktur.

JPMORGAN bankası Çevresel, Sosyal ve Yönetişim (ESG) ile ilgili hususlarını işiyle bütünleştirmekte ve firmanın işleyişini düzenleyen politika ve ilkelere dahil etmektedir. ESG yönetimine yaklaşımı, güçlü yönetim sistemleri, risk yönetimi ve kontrollere sahip olmak; çalışanlara yatırım yapmak ve çeşitli ve kapsayıcı bir çalışma ortamı oluşturmak; müşterilere olağanüstü ve şeffaf bir şekilde hizmet vermek; içinde yaşadığı ve çalıştığı toplumları güçlendirmek ve sürdürülebilirliği finansman faaliyetlerine ve operasyonlarına entegre etmektir. Bu ESG Raporu, GRI Standartları Temel seçeneğine uygun olarak hazırlanmıştır. Banka PwC tarafından denetlenmekte ve raporlarında güvence beyanı vardır.

BANK OF INDIA ACT, İç Denetim (IA) Departmanı'na Genel Müdür Yardımcısı başkanlık eder ve Yönetim Kurulu Denetim Komitesi'nin rehberliği ve gözetimi altında çalışmaktadır. IA işlevi, tüm işletme birimlerinin risk tabanlı kapsamlı denetimini yapmaktır. Banka içinde hızlı dijitalleşmeye ayak uyduran IA işlevi, daha fazla verimlilik ve etkinlik sağlayan sistem odaklı, analitik tabanlı denetimlere doğru teknoloji odaklı müdahaleler başlatmıştır. Bankanın Bilgi Teknoloji (BT) altyapısı ve bilgi güvenliği yönetim sistemleri dış denetçiler tarafından düzenli

olarak denetlenmektedir. Navi Mumbai’de bulunan Devlet Bankası Güvenlik Operasyon Merkezi’nin (SBSOC) %100’ü ISO 27001 gerekliliklerine uygundur ve güvenlik olaylarını ve potansiyel tehditleri gerçek zamanlı ve sürekli olarak izlemektedir. Herhangi bir olay veya ihlal derhal yönetilmekte ve raporlanmaktadır. Banka sürdürülebilirlik raporu yayınlamakta ve KPMG tarafından denetlenmektedir.

UNIREDIT SPA, sürdürülebilirlik ile ilgili bilgileri finansal performansına entegre etmek amaçlı GRI standartlarına ve IIRC çerçevesine uyumlu entegre raporu hazırlamıştır. Bankanın denetimini CONSOB bağımsız denetim şirketi tarafından yapılmaktadır.

MANULIFE bankası da paydaşlarıyla entegre raporunu paylaşmıştır ve ayrıca kurumsal web sitesinde çevresel sürdürülebilirlik ile ilgili bilgilere de rastlanmıştır. Banka EY bağımsız denetim şirketi tarafından denetlenerek paydaşlarına raporlarında güvence beyan etmiştir.

RBC, Kanada Royal bankası, düzenli olarak uluslararası standartlara uygun biçimde sürdürülebilirlik raporu yayınlamaktadır. PwC bağımsız denetim şirketi tarafından denetlenmekte olup raporlarında güvence beyanı mevcuttur.

NORDEA bankası, küresel mevcudiyeti olan bir İskandinav bankasıdır. İskandinav bölgesindeki en büyük finansal hizmet grubu ve Avrupa’nın en büyük bankalarından biridir. Çevresel çalışmaları ile ön planda olan banka, paydaşlarına güvenli ve şeffaf bilgileri sunmak adına sürdürülebilirlik raporu hazırlamıştır. PwC tarafından denetlenen bankanın sürdürülebilirlik raporlarında makul güvence, sınırlı güvence mevcuttur.

OP FINANCIAL GROUP, banka KPMG tarafından denetlenmekte ve GRI uyumlu entegre raporu yayınlamaktadır. Raporlarında sınırlı güvence ve makul güvence beyanı mevcuttur.

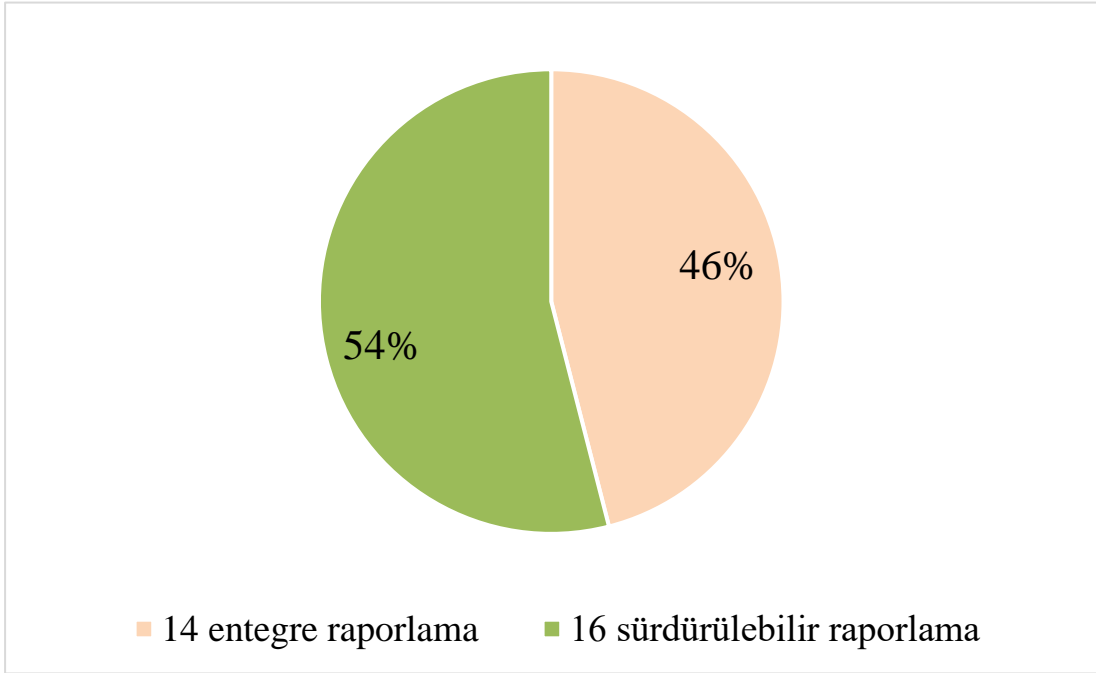
HELLENIC BANK, EY bağımsız denetim şirketi tarafından denetlenmekte olup, düzenli olarak GRI standardına uyumlu sürdürülebilirlik raporu hazırlamaktadır.

WELLS bankası, KPMG tarafından denetlenmekte olup, düzenli olarak entegre raporu hazırlamaktadır. Raporlarında güvence denetim beyanı mevcuttur.

Araştırma kapsamına alınan bankaların raporlama türlerine baktığımızda sadece sürdürülebilirlik raporu yayınlamadığını görmekteyiz. Bankaların yayınladığı sürdürülebilirlik ve entegre raporlarında en çok çevresel farkındalık kavramına ve çevresel sorunlara çözümler vurgulanmıştır.

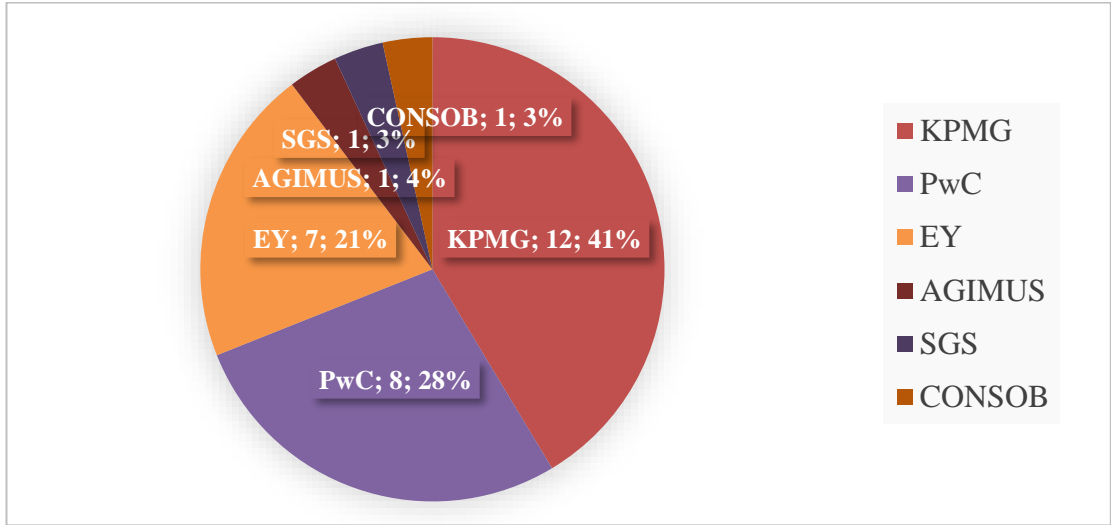
Yurtdışında ayrıca çevre raporu yayınlayan bankalara da rastlamıştır. İncelediğimiz on ulusal ve 20 uluslararası toplam 30 bankanın %46'sı entegre rapor yayınlamakta ve %54'ü ise sürdürülebilirlik raporu yayınlamaktadır. Konu ile ilgili görsel Şekil 8'de gösterilmiştir.

Şekil 8: İncelenen Toplam 30 Bankanın Raporlama Dağılımı

İnceleme kapsamına alınan on ulusal ve 20 uluslararası toplam 30 bankaya hizmet veren bağımsız denetim şirketlerinin yüzde oranları Şekil 9'da gösterilmiştir:

Şekil 9: Toplam 30 Bankanın Denetimini Yapan Bağımsız Denetim Şirketleri

Bankaların denetimlerinde denetimin Güvence kapsamı, aşağıda listelenen seçilmiş bilgilerle sınırlıdır:

- Sera gazı protokol Kapsam 1 ve 2'ye göre raporlanan toplam yıllık sera gazı emisyonları,
- Raporlama dönemindeki sera gazı emisyonu yoğunluğu,
- Sera gazı yoğunluğundaki yıllık yüzdesel değişim,
- İş için yapılan uçak seyahatlerinin toplam yıllık kilometre mesafesi ve Kapsam 3 emisyonları,
- Banka tarafından finanse edilen yenilenebilir enerji projeleri ile engellenen toplam yıllık emisyonlar,
- Kaynak bazında toplam yıllık enerji tüketimi,
- Kaynak bazında toplam yıllık su tüketimi,
- Toplam yıllık atık miktarları (geri dönüştürülebilir, tehlikeli).

Bankalarda GRI Standartları: İncelen banka raporlarında GRI standardı Finansal Hizmetler sektör ekinde ve Sürdürülebilirlik Muhasebesi Standartları Kurulu Ticari Bankalar için Geçici Standart rehberinden yararlanılmıştır. İnceleme kapsamına alınan ulusal bankaların GRI standardına ilişkin bilgileri MAXQDA 2020'nin "Raporlar bölümü/Genel kodlara bakış" kısmında analiz edilerek Tablo 28'de gösterilmiştir.

Tablo 28: Ulusal Bankaların GRI Standardına İlişkin Veriler

ANA KOD	KOD	Etkinleştirilmiş Belgelerin Kodlu Bölümleri	Etkinleştirilmiş Belgelerin (%) Kodlu Bölümleri
GRI 300 Çevresel Standardı	GRI 302 Enerji	14	0,70
GRI 300 Çevresel Standardı	GRI 303 Su	9	0,45
GRI 300 Çevresel Standardı	GRI 305 Emisyonlar	15	0,75
GRI 300 Çevresel Standardı	GRI 306 Atık su	7	0,35
GRI 300 Çevresel Standardı	GRI 307 Çevresel uyum	9	0,45

Ulusal on bankanın raporunda %70 enerji, %45 Su, %75 Emisyonlar, %35 Atık su ve %45 oranda Çevresel uyumla ilgili kodlara rastlanmıştır. Bu bankaların raporlarında rastlanan en sık kullanılan alt kod emisyonlar (%75) iken en az kullanılan alt kod ise atık su (%35) dur.

MAXQDA 2020 STATS bölümünde ulusal bankaların raporlarının etkinleştirilmiş belgeler ve kodlarına ilişkin Pearson tek yönlü analizi yapılmıştır ve bu analize ilişkin bilgiler Tablo 29'da verilmiştir.

Tablo 29: GRI Standardı Etkinleştirilmiş Kodların Pearson Tek Yönlü Analizi

GRI 300 çevresel standardı	GRI 300 çevresel standardı\GRI 307 Çevresel uyum	GRI 300 çevresel standardı\GRI 306 Atık su	GRI 300 çevresel standardı\GRI 305 Emisyonlar	GRI 300 çevresel standardı\GRI 303 Su	GRI 300 çevresel standardı\GRI 302 Enerji
	0,248 (p=0,2452) N=10	0,509 (p=0,0664) N=10	0,262 (p=0,2326) N=10	0,361 (p=0,1526) N=10	0,145 (p=0,3442) N=10
0,248 (p=0,2452) N=10		0,284 (p=0,2135) N=10	0,729 (p=0,0084) N=10	0,872 (p=0,0005) N=10	0,689 (p=0,0138) N=10
0,509 (p=0,0664) N=10	0,284 (p=0,2135) N=10		0,400 (p=0,1262) N=10	0,447 (p=0,0979) N=10	0,286 (p=0,2118) N=10
0,262 (p=0,2326) N=10	0,729 (p=0,0084) N=10	0,400 (p=0,1262) N=10		0,914 (p=0,0001) N=10	0,571 (p=0,0423) N=10
0,361 (p=0,1526) N=10	0,872 (p=0,0005) N=10	0,447 (p=0,0979) N=10	0,914 (p=0,0001) N=10		0,578 (p=0,0401) N=10
0,145 (p=0,3442) N=10	0,689 (p=0,0138) N=10	0,286 (p=0,2118) N=10	0,571 (p=0,0423) N=10	0,578 (p=0,0401) N=10	

Tablo 29’da inceleme kapsamına alınan toplam on (N10) bankanın Pearson analiz yöntemi iki sayısal ölçüm arasında doğrusal bir ilişki olup olmadığını, varsa bu ilişkinin yönünü ve şiddetinin ne olduğunu belirlemek için kullanılan bir istatistiksel yöntemdir. Verilerin normal dağılıma sahip olması durumunda Pearson korelasyon katsayısı, verilerin normal dağılmadığı durumda ise Spearman Rank korelasyon katsayısı tercih edilir. Bir korelasyon katsayısının yorumlanabilmesi için p değerinin 0,05’den daha küçük olması gerekir. Burada GRI 300 çevresel standardı ile GRI 307 Çevresel uyum, GRI 306 Atık su, GRI 305 Emisyonlar, GRI 303 Su ve GRI 302 Enerji arasındaki etkileşim değeri göstermektedir. Korelasyon katsayısı negatif ise iki değişken arasında ters ilişki vardır, yani “değişkenlerden biri artarken diğeri azalmaktadır” denmektedir. Korelasyon katsayısı pozitif ise “değişkenlerden biri artarken diğeri de artmaktadır” yorumu yapılmaktadır.

Tablo 30: Ulusal Bankaların Raporlarının (MAXQDA 2020) Benzerlik Matrisi

BELGE ADI	2018 Akbank	2018 Halkbank	2018 Garanti Bank	2018 İşbank	2018 QNB Finans Bank	2018 Şekerbank	2018 TSKB	2018 Vakıfbank	2018 Yapı kredi Bank	2018 Ziraat Bank
2018 Akbank	1	0,73	0,7	0,7	0,64	0,64	0,68	0,7	0,66	0,7
2018 Halkbank	0,73	1	0,52	0,57	0,64	0,5	0,5	0,61	0,52	0,66
2018 Garanti Bank	0,7	0,52	1	0,82	0,57	0,75	0,89	0,73	0,82	0,55
2018 İşbank	0,7	0,57	0,82	1	0,61	0,7	0,8	0,68	0,77	0,59
2018 QNB bank	0,64	0,64	0,57	0,61	1	0,68	0,55	0,7	0,66	0,8
2018 Şekerbank	0,64	0,5	0,75	0,7	0,68	1	0,73	0,7	0,75	0,66
2018 TSKB	0,68	0,5	0,89	0,8	0,55	0,73	1	0,8	0,75	0,48
2018 Vakıfbank	0,7	0,61	0,73	0,68	0,7	0,7	0,8	1	0,73	0,64
2018 Yapı kredi Bank	0,66	0,52	0,82	0,77	0,66	0,75	0,75	0,73	1	0,64
2018 Ziraat Bank	0,7	0,66	0,55	0,59	0,8	0,66	0,48	0,64	0,64	1

Tablo 30’da en çok benzerlik gösteren Garanti bankası ve TSKB iken en az benzerlik gösteren banka ise Ziraat bankası ve TSKB olmuştur. Ulusal bankaların çevre göstergelerindeki benzerlik küresel kabul gören GRI ve IIRC gibi uluslararası standartları kullanmasından kaynaklanmaktadır. Bu standartların belirlediği göstergeler çerçevesinde hazırlanan sürdürülebilirlik raporları, tekdüze ve ortak disiplin çerçevesinde hazırlanmaktadır.

Tablo 31: Uluslararası Bankaların Raporlarının (MAXQDA 2020) Benzerlik Matrisi

Belge adı	2018-RBC	2018-Wells Fargo	2018-ING bank	2018-ANZ bank	2018-ABSA GROUB	2018-BMO bank	2018-BANCO DO BRASİL	2018-CITIZEN GROUP	2018-England bank	2018-Gazprombank	2018-HELLENİC bank	2018-Bank Of India	2018-Unicredit bank	2018-JPMORGAN	2018-Manulife	2018-Nordea bank	OP Financial Group	2018-Paribas BNP	2018-Sberbank	2018-Deka Group
2018-Rbc	1,00	0,71	0,76	0,82	0,59	0,65	0,82	0,82	0,76	0,76	0,65	0,82	0,82	0,65	0,71	0,59	0,65	0,65	0,65	0,71
2018-Wells Fargo	0,71	1,00	0,71	0,88	0,76	0,71	0,76	0,88	0,82	0,82	0,82	0,88	0,76	0,59	0,76	0,76	0,71	0,71	0,82	0,88
2018-ING Bank	0,76	0,71	1,00	0,82	0,82	0,88	0,94	0,82	0,88	0,88	0,76	0,71	0,94	0,65	0,71	0,71	0,76	0,65	0,76	0,82
2018-ANZ Bank	0,82	0,88	0,82	1,00	0,76	0,82	0,88	1,00	0,94	0,94	0,82	0,88	0,88	0,71	0,76	0,76	0,71	0,71	0,82	0,88
2018-Absa Groub	0,59	0,76	0,82	0,76	1,00	0,82	0,76	0,76	0,82	0,82	0,82	0,76	0,76	0,59	0,65	0,76	0,82	0,71	0,82	0,88
2018- BMO Bank	0,65	0,71	0,88	0,82	0,82	1,00	0,82	0,82	0,88	0,88	0,76	0,71	0,82	0,76	0,71	0,82	0,76	0,76	0,76	0,82
2018-Banco Do Brasil	0,82	0,76	0,94	0,88	0,76	0,82	1,00	0,88	0,94	0,94	0,82	0,76	1,00	0,71	0,76	0,76	0,82	0,71	0,82	0,88
2018-CITIZEN Group	0,82	0,88	0,82	1,00	0,76	0,82	0,88	1,00	0,94	0,94	0,82	0,88	0,88	0,71	0,76	0,76	0,71	0,71	0,82	0,88
2018-England Bank	0,76	0,82	0,88	0,94	0,82	0,88	0,94	0,94	1,00	1,00	0,88	0,82	0,94	0,76	0,82	0,82	0,76	0,76	0,88	0,94
2018-Gazprombank	0,76	0,82	0,88	0,94	0,82	0,88	0,94	0,94	1,00	1,00	0,88	0,82	0,94	0,76	0,82	0,82	0,76	0,76	0,88	0,94
2018-HELLENİC Bank	0,65	0,82	0,76	0,82	0,82	0,76	0,82	0,82	0,88	0,88	1,00	0,82	0,82	0,76	0,71	0,82	0,76	0,76	1,00	0,94
2018-Bank Of India	0,82	0,88	0,71	0,88	0,76	0,71	0,76	0,88	0,82	0,82	0,82	1,00	0,76	0,71	0,76	0,76	0,71	0,71	0,82	0,88

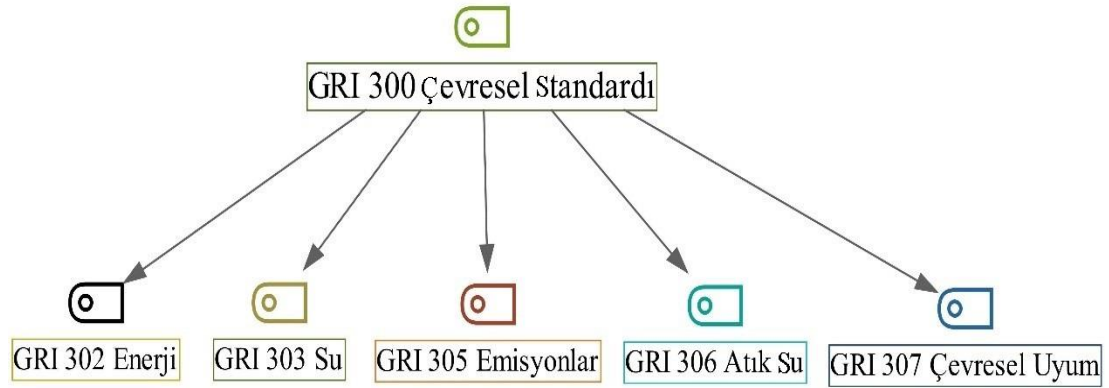
2018- Unicredit Bank	0,82	0,76	0,94	0,88	0,76	0,82	1,00	0,88	0,94	0,94	0,82	0,76	1,00	0,71	0,76	0,76	0,82	0,71	0,82	0,88
2018- Jpmorgan	0,65	0,59	0,65	0,71	0,59	0,76	0,71	0,71	0,76	0,76	0,76	0,71	0,71	1,00	0,82	0,82	0,65	0,65	0,76	0,71
2018-Manulife	0,71	0,76	0,71	0,76	0,65	0,71	0,76	0,76	0,82	0,82	0,71	0,76	0,76	0,82	1,00	0,76	0,59	0,59	0,71	0,76
2018-Nordea Bank	0,59	0,76	0,71	0,76	0,76	0,82	0,76	0,76	0,82	0,82	0,82	0,76	0,76	0,82	0,76	1,00	0,82	0,82	0,82	0,88
Op Financial Group	0,65	0,71	0,76	0,71	0,82	0,76	0,82	0,71	0,76	0,76	0,76	0,71	0,82	0,65	0,59	0,82	1,00	0,76	0,76	0,82
2018-Paribas Bnp	0,65	0,71	0,65	0,71	0,71	0,76	0,71	0,71	0,76	0,76	0,76	0,71	0,71	0,65	0,59	0,82	0,76	1,00	0,76	0,82
2018-Sberbank	0,65	0,82	0,76	0,82	0,82	0,76	0,82	0,82	0,88	0,88	1,00	0,82	0,82	0,76	0,71	0,82	0,76	0,76	1,00	0,94
2018-Deka Group	0,71	0,88	0,82	0,88	0,88	0,82	0,88	0,88	0,94	0,94	0,94	0,88	0,88	0,71	0,76	0,88	0,82	0,82	0,94	1,00

Burada uluslararası bankaların sürdürülebilirlik ve entegre raporlarında en çok benzerlik gösteren bankalar koyu yeşil renkte ve en az benzerlik gösteren bankalar ise açık yeşil renkte gösterilmiştir. Uluslararası bankaların çevresel göstergelerindeki benzerliği GRI standardı, IIRC çerçevesi, IFRS gibi uluslararası standartları kılavuz edinmesinden kaynaklanmaktadır. Belirli standartlar çerçevesinde hazırlanan göstergeler, sürdürülebilirlik raporları, tek tip ve ortak düzende hazırlanmakta ve yayınlanmaktadır.

Ulusal bankaların raporlarında GRI 300 çevresel standardı ve alt kodlarına ilişkin bilgiler aşağıdaki Şekil 10'daki gibidir:

Şekil 10: GRI 300 Çevresel Standardı ve Alt Kodları

Hiyerarşik Kod-Alt kod Modeli

Türkiye bankacılık sektöründe GRI ilkeleri ışığında sürdürülebilirlik raporlaması gerçekleştiren bankalar raporlama kalitesini istikrarlı bir biçimde arttırmakta ve sürdürülebilirlik raporlamasını GRI'nin en son raporlama standardı olan GRI Standartları "kapsamlı" seçeneğine uyumlu olarak hazırlamaktadır.

Öncelikli Bildirimler Hizmeti Kapsamında GRI, GRI İçerik Endeksi'nin açıklayıcılığını ve 102-40 ile 102-49 arasındaki bildirimler için referansların rapor içerisinde uygun biçimde yerleştirilip, yerleştirilmediğini kontrol etmiştir.

Ulusal ve uluslararası bankalar GRI onaylı sürdürülebilirlik raporlaması aracılığıyla çevrenin korunmasından etkin doğal kaynak kullanımına, insan kaynağına yönelik sürekli gelişim olanaklarından kurumsal sosyal sorumluluk projelerine kadar geniş bir alanda paydaşları için rol model olmaktadır.

Sürdürülebilirlik raporlarını GRI standardına göre hazırlayan 30 bankaya ilişkin bilgiler Tablo 32'de özetlenmiştir ve sadece çevresel göstergeler dikkate alınmıştır.

Tablo 32: Bankaların Sürdürülebilirlik ve Entegre Raporlarının GRI 300 Standardı ile İlgili İçerik Uyumluluğu

BANKALAR	GRI 300: ÇEVRESEL STANDART SERİLERİ (2018)						
	GRI 302 Enerji Verimliliği	GRI 303 Su	GRI 305 Emisyon	GRI 306 Atık Su ve Atıklar	Dijital Dönüşüm	GRI 307 Uyum Rapor döneminde uyumsuzluk veya bu tip vaka yaşanmış mıdır?	Çevre Cezası
ANZ BANK	Raporda Bilgi var sayfa no:75-87	Braporda Bilgi var sayfa no:75-87	Emisyon Azaltım bilgisi var sayfa no:75-87	Raporda Bilgi var sayfa no:75-87	Var	Hayır	Yoktur
ABSA GROUP	Raporda Bilgi var sayfa no:22-36	Raporda Bilgi var sayfa no:22-36	Emisyon Azaltım bilgisi var sayfa no:22-36	Raporda Bilgi var sayfa no:22-36	Var	Hayır	Yoktur
AKBANK	Raporda Bilgi var sayfa no:35-59	Raporda Bilgi var sayfa no:83	Emisyon Azaltım bilgisi var sayfa no:80-84	Raporda Bilgi var sayfa no:80-84	Var	Hayır	Yoktur
BNP PARIBAS	Raporda Bilgi var sayfa no:35-41	Raporda Bilgi var sayfa no:35-41	Emisyon Azaltım bilgisi var sayfa no:35-41	Raporda Bilgi var sayfa no:35-41	Var	Hayır	Yoktur
BANCO DO BRASIL	Raporda Bilgi var sayfa no:103-125	Raporda Bilgi var sayfa no:103	Emisyon Azaltım bilgisi var sayfa no:102	Raporda Bilgi var sayfa no:106-125	Var	Hayır	Yoktur
BANK OF MONTREAL	Raporda Bilgi var sayfa no:14-107	Raporda Bilgi var sayfa no:14-107	Emisyon bilgisi var sayfa no:14-107	Raporda Bilgi var sayfa no:14-107	Var	Hayır	Yoktur
ING BANK	Raporda Bilgi var sayfa no:17-431	Raporda Bilgi var sayfa no:17-431	Emisyon Azaltım bilgisi var sayfa no:17-431	Raporda Bilgi var sayfa no:17-431	Var	Hayır	Yoktur

CITI GROUP	Raporda Bilgi var sayfa no:46-134	Raporda Bilgi var sayfa no:46-134	Emisyon Azaltım bilgisi var sayfa no:46-134	Raporda Bilgi var sayfa no:46-134	Var	Hayır	Yoktur
DEKA BANK	Raporda Bilgi var sayfa no:19-41	Raporda Bilgi var sayfa no:19-41	Emisyon Azaltım bilgisi var sayfa no:19-41	Raporda Bilgi var sayfa no:19-41	Var	Hayır	Yoktur
ENGLAND BANK	Raporda Bilgi var sayfa no:21-59	Raporda Bilgi var sayfa no:21-59	Emisyon Azaltım bilgisi var sayfa no:21-59	Raporda Bilgi var sayfa no:21-59	Var	Hayır	Yoktur
GARANTİ BANK	Raporda Bilgi var sayfa no:97-607	Raporda Bilgi var sayfa no:54-608	Emisyon Azaltım bilgisi var sayfa no:54-608	Raporda Bilgi var sayfa no:54-608	Var	Hayır	Yoktur
GAPROMBANK	Raporda Bilgi var sayfa no:15-123	Raporda Bilgi var sayfa no:15-123	Emisyon Azaltım bilgisi var sayfa no:15-123	Raporda Bilgi var sayfa no:15-123	Var	Hayır	Yoktur
SBERBANK	Raporda Bilgi var sayfa no:136	Raporda Bilgi var sayfa no:136	Emisyon Azaltım bilgisi var sayfa no:136	Raporda Bilgi var sayfa no:136	Var	Hayır	Yoktur
JPMORGAN	Raporda Bilgi var sayfa no:68-249	Raporda Bilgi var sayfa no:68-249	Emisyon Azaltım bilgisi var sayfa no:68-249	Raporda Bilgi var sayfa no:68-249	Var	Hayır	Yoktur
BANK OF INDIA	Raporda Bilgi var sayfa no:64-91	Raporda Bilgi var sayfa no:64-91	Emisyon Azaltım bilgisi var sayfa no:64-91	Raporda Bilgi var sayfa no:64-91	Var	Hayır	Yoktur
UNICREDIT SPA	Raporda Bilgi var sayfa no:26-70	Raporda Bilgi var sayfa no:53	Emisyon Azaltım bilgisi var sayfa no:24-70	Raporda Bilgi var sayfa no:24-70	Var	Hayır	Yoktur
MANULIFE	Raporda Bilgi var sayfa no:32-151	Raporda Bilgi var sayfa no:32-151	Emisyon Azaltım bilgisi var sayfa no:32-151	Raporda Bilgi var sayfa no:32-151	Var	Hayır	Yoktur
ROYAL BANK KANADA	Raporda Bilgi var sayfa no:11-81	Raporda Bilgi var sayfa no:11-81	Emisyon Azaltım bilgisi var sayfa no:11-81	Raporda Bilgi var sayfa no:11-81	Var	Hayır	Yoktur
NORDEA BANK	Raporda Bilgi var sayfa no:12-37	Raporda Bilgi var sayfa no:12-37	Emisyon Azaltım bilgisi var sayfa no:12-37	Raporda Bilgi var sayfa no:12-37	Var	Hayır	Yoktur

OP FINANCIAL GROUP	Raporda Bilgi var sayfa no:40-71	Raporda Bilgi var sayfa no:40-71	Emisyon Azaltım bilgisi var sayfa no:0-71	Raporda Bilgi var sayfa no:40-71	Var	Hayır	Yoktur
QNB FİNANSBANK	Raporda Bilgi var sayfa no:21-45	Raporda Bilgi var sayfa no:21-45	Emisyon Azaltım bilgisi var sayfa no:21-45	Raporda Bilgi var sayfa no:21-45	Var	Hayır	Yoktur
ŞEKER BANK	Raporda Bilgi var sayfa no:39-62	Raporda Bilgi var sayfa no:39-62	Emisyon Azaltım bilgisi var sayfa no:39-62	Raporda Bilgi var sayfa no:39-62	Var	Hayır	Yoktur
VAKIF BANK	Raporda Bilgi var sayfa no:73-74	Raporda Bilgi var sayfa no:73-76	Emisyon Azaltım bilgisi var sayfa no:73-76	Raporda Bilgi var sayfa no:73-76	Var	Hayır	Yoktur
YAPI KREDİ BANK	Raporda Bilgi var sayfa no:65-79	Raporda Bilgi var sayfa no:65-79	Emisyon Azaltım bilgisi var sayfa no:65-79	Raporda Bilgi var sayfa no:65-79	Var	Hayır	Yoktur
ZİRAAT BANK	Raporda Bilgi var sayfa no:33-64	Raporda Bilgi var sayfa no:33-64	Emisyon Azaltım bilgisi var sayfa no:33-64	Raporda Bilgi var sayfa no:33-64	Var	Hayır	Yoktur
İŞ BANK	Raporda Bilgi var sayfa no:76-79	Raporda Bilgi var sayfa no:76-79	Emisyon Azaltım bilgisi var sayfa no:76-79	Raporda Bilgi var sayfa no:76-79	Var	Hayır	Yoktur
HALK BANK	Raporda Bilgi var sayfa no:32-76	Raporda Bilgi var sayfa no:32-76	Emisyon Azaltım bilgisi var sayfa no:32-76	Raporda Bilgi var sayfa no:32-76	Var	Hayır	Yoktur
HELLENIC BANK	Raporda Bilgi var sayfa no:52-59	Raporda Bilgi var sayfa no:52-59	Emisyon Azaltım bilgisi var sayfa no:52-59	Raporda Bilgi var sayfa no:52-59	Var	Hayır	Yoktur
WELLS BANK	Raporda Bilgi var sayfa no:5-49	Raporda Bilgi var sayfa no:5-49	Emisyon Azaltım bilgisi var sayfa no:5-49	Raporda Bilgi var sayfa no:5-49	Var	Hayır	Yoktur
TSKB	Raporda Bilgi var sayfa no:36-70	Raporda Bilgi var sayfa no:36-79	Emisyon Azaltım bilgisi var sayfa no:36-79	Raporda Bilgi var sayfa no:36-79	Var	Hayır	Yoktur

Tablo 32’de inceleme kapsamına alınan bankaların GRI Beyanının: Öncelikli Açıklamalar hizmeti (Materiality Disclosures Service) için, GRI içerik endeksinin verildiğini ve 102-40 ile 102-49 numaralı açıklamalar için referansların raporların ilgili bölümleri ile uyumlu olduğu incelenmiştir.

Bankaların sürdürülebilirlik yönetimi hakkındaki bilgilerinden GRI 102-18 genel yönetim bölümünde bahsedilmiştir. Sürdürülebilirlik yönetimi, ekonomik, çevresel ve sosyal etkilere ilişkin karar verme süreci için kullanılan politikaları ve mekanizmaları kapsamaktadır. Sürdürülebilirlik Yönetimi, GRI 102-18, 102-19, 102-20 doğrultusunda raporlanmıştır.

Kaynak Bazında Toplam Yıllık Enerji Tüketimi, metreküp, litre ve ton bazındaki kaynak verilerini MWh (GJ) birimine çevirmek için IPCC ve DEFRA çevrim faktörleri kullanılmıştır. Enerji tüketimi raporlaması GRI 302-1, 302-2, 302-3, 302-4, 302- 5 kuruluş içindeki enerji tüketimine göre yapılmıştır.

Kaynak bazında toplam yıllık su tüketimi, bankaların operasyonlarında kullandıkları ve çekilen belediye tarafından sağlanan şebeke suyunun toplam miktarını içerir. Çevresel Performans Göstergeleri bölümünde yer alan raporlama, GRI 303-1, 303-2, 303-3 kaynak bazında toplam su çekimine göre yapılmıştır.

Toplam yıllık atık miktarları iki başlık altında raporlanmaktadır. Bu başlıklar tehlikeli atıklar, geri dönüştürülebilir atıklar şeklindedir. Tehlikeli ve geri dönüşümlü atıklar (kartuşlar ve piller), TAP (Portatif Pil Üreticileri ve İthalatçıları Birliği) ve HP (Hewlett Packard Enterprise) tarafından merkezi olarak toplanmaktadır. Bunların toplam ağırlığı, bu iki kuruluştan alınan verilere dayanarak hesaplanmaktadır. Atık yönetimi GRI 306-1, 306-2 raporlarına göre hazırlanmıştır. İnceleme kapsamına alınan bankalar GRI 307’ye göre çevresel uyum sağlamaktadır. Bankalarda çevresel uyum kapsamında uygulanan önemli para cezası veya yaptırım bulunmamaktadır.

Sera Gazı Protokol Kapsam 1 ve 2’ye göre raporlanan toplam yıllık sera gazı emisyonları bankaların operasyonlarında (Genel Müdürlük, hizmet binaları, şubeler ve ATM’ler) kullanılan ısınma, jeneratörler, kiralık araçlar için fosil yakıtlardan,

soğutucu ünitelerinden ve satın alınan elektrik kaynaklı enerji tüketiminden kaynaklanan sera gazlarını (CO₂, CH₄ ve N₂O ve f-gazları) içerir.

Küresel ısınma potansiyelleri ve emisyon faktörleri için IPCC 5. Değerlendirme Raporu faktörleri kullanılmıştır. Çevresel Performans Göstergeleri bölümünde yapılan raporlama GRI 305-1 Doğrudan sera gazı (GHG) emisyonları (Kapsam 1), GRI 305-2 Dolaylı enerji sera gazı (GHG) emisyonları (Kapsam 2) ve GHG Protocol-Lokasyon Bazında kriterine göre yapılmıştır.

İş için yapılan uçak seyahatlerinin toplam yıllık kilometre mesafesi ve Kapsam 3 emisyonları, GRI 305-3 ve GHG Protocol'e göre raporlanmaktadır. Uçak seyahatleri emisyonları için Ortalama Yolcu DEFRA emisyon faktörleri (RF dahil değildir) kullanılmıştır. Uçuşlar, kısa mesafe (500 km'den az), orta mesafe (500 km ve 1.600 km arası) ve uzun mesafe (1.600 km'den fazla) olarak sınıflandırılmıştır.

Raporlama dönemindeki Sera Gazı Emisyonu Yoğunluğu Bankaların Kapsam 1 ve Kapsam 2 sera gazı emisyonlarının milyar USD bazında toplam aktiflerine bölünmesi ile hesaplanan sera gazı emisyonu yoğunluğudur. Bankaların toplam aktifleri denetlenmiş finansal tablolarından alınmıştır. Çevresel Performans Göstergeleri bölümünde yapılan raporlama GRI 305-4 Sera Gazı (GHG) emisyon yoğunluğuna göre yapılmıştır.

Çevresel performans verileri başlığı altındaki Sera Gazı Salınımları (Kapsam-1, Kapsam-2 ve Kapsam-3), Enerji Tüketimleri (Elektrik ve Doğalgaz ve Tüketilen Toplam Enerji), Su Tüketimleri (Şebeke Suyu, Kaynak Suyu, Atık Su ve Toplam Su Tüketimi) maddelerine dair veriler 2018 yılı için bağımsız denetim kapsamında kontrol edilmiştir. Çevresel performans verilerinin hesaplama metodolojileri ve kapsamlarında yıllar içerisinde değişikliğe gidilmiştir. İnceleme kapsamına alınan bankaların 2018 yılına ilişkin çevresel bilgileri Tablo 33'te özetlenmiştir:

Tablo 33: Bankaların 2018 Yılına İlişkin Çevresel Performansı

BANKALAR	ÇEVRESEL GÖSTERGELER								
	Karbon ayak izi Kapsam 1 (tCO _{2e})	Karbon ayak izi Kapsam 2 (tCO _{2e})	Karbon ayak izi Kapsam 3 (tCO _{2e})	Elektrik Tüketimi (kWh)	Doğalgaz Tüketimi (m3)	Tüketilen Toplam Enerji (GJ)	Toplam Su Tüketimi (kl)	Kağıt Tüketimi (kg/ton)	Atık yönetimi (kg/ton)
ANZ BANK	171,012	153,042	266,906	212,299	17,159	232,555	128,270	2,823	924
ABSA GROUP	X	X	296,468	X	X	X	X	X	X
AKBANK	6,970	33,153	40,123	252,866	100,306	375,633	120,648	750	632
BNP PARIBAS	X	X	339	X	X	X	X	X	X
BANCO DO BRASİL	X	X	X	X	X	X	X	X	X
BANK OF MONTREAL	12,496	29,874	20,164	149,199	743,045	1,679,350	729,717	876	5,993
ING BANK	14	30	9,229	213,000	57,000	5,271	X	X	28
CİTİ GROUP	22,307	635,345	657,652	1,36900	6,254	7,623	4,479,839	10,889	36,708
DEKA BANK	X	X	X	X	X	X	X	X	X
ENGLAND BANK	3,165	11,231	6,174	983,000	3,030	20,570	111	49	57
GARANTİ BANKASI	12,933	61,260	3,111	107,182	3,918,6	158,758	284	1,1	560
GAPROMBANK	X	X	X	X	X	X	X	X	X
SBERBANK	X	X	X	3,596,782	804,442	6,350,721	X	2,999	51,487
JPMORGAN	X	X	X	X	X	X	X	X	X
HİNDİSTAN M. BANK	1,163,367	181,822	1,345,607	5,107,464.95	789,900.48	X	X	X	20,592

UNİCREDİT SpA	22,051	82,132	5,163	30,0000	X	X	32	60	115
MANULİFE	X	X	X	X	X	X	X	X	X
RBC BANK	X	X	X	X	X	X	X	X	X
NORDEA BANK	1,791	6,539	31,964	X	X	X	X	X	X
OP FİNANS GROUP	48	19,565	23,282	56,970	72,290	134,080	X	X	559
QNB FİNANSBANK	X	X	X	64.379.177	1.708.776	231.772	170.756	749.000	953
ŞEKER BANK	X	X	X	X	X	X	X	X	X
VAKIFBANK	12,156	3,613	5,929	75,312	19,012	X	240,727	485	418
YAPI KREDİ BANK	14,665	46,218	60,883	336,160	123,680	4.150,39	33,855	957	1.351
ZİRAAT BANKASI	29,015	46,841	X	92.460,676	X	X	X	1,500	863
İŞBANK	20,472	68,599	10.563	135.408,773	4.126,643	756,517	371,244	807,69	200,46
HALKBANK	13,971	30,169	29,445	64.959,336	2.015,647	437,405	247,235	1,687	265,832
HELLENIC BANK	67	13.143	X	6.130,594	41,229	25,679	27,639	289,44	692
WELLS BANK	95,316	928,520	1.022,335	1.882,938	394,095	2.315,485	8.154,835	46,955	88,976
TSKB	420	451	871	1.146,850	58,167	X	6,453	5,467	12,703

Araştırma kapsamına alınan bankaların çevresel performansına ilişkin kısa açıklamalar aşağıda yer almaktadır. İncelenen bankalar ileri dönük daha iyi performans sergilemektedir. Genel olarak bankalar çevresel sorunları azaltmak için standart ve kurallara uymaktadır. Tablo 33'den de görüldüğü üzere birçok bankanın çevresel performans verileri sadece miktar olarak ifade edilmemiş ve cümle olarak beyan edilmiştir. İncelenen sürdürülebilirlik raporlarında ve entegre raporlarda miktar olarak ifade edilenler rakamlarla tablo içinde yer alırken, cümle olarak ifade edilen veriler (X) şeklinde gösterilmiştir.

Sera Gazı Salınımları (ton CO₂): Sera gazı salınımları raporlama dönemi boyunca (1 Ocak-31 Aralık) enerji tüketimlerinden kaynaklanan karbon emisyonlarını belirtmektedir. Sera gazı salınımları Kapsam 1 (Doğrudan Sera Gazı Emisyonları), Kapsam 2 (Dolaylı Sera Gazı Emisyonları) ve Kapsam 3 (Diğer Dolaylı Sera Gazı Emisyonları) olmak üzere 3 farklı kapsamda hesaplanmıştır. Emisyon faktörleri için IPCC 5. Değerlendirme Raporu faktörleri kullanılmıştır.

Doğrudan sera gazı (GHG) emisyonları (Kapsam 1) ve dolaylı enerji sera gazı (GHG) emisyonları (Kapsam 2) GHG Protocol-Lokasyon Bazında kriterine göre yapılmıştır.

Diğer dolaylı sera gazı (GHG) emisyonları (Kapsam 3), GHG Protocol'e göre raporlanmaktadır. Uçak seyahatleri emisyonları için DEFRA emisyon faktörleri ve kağıt tüketimi için "Environmental Paper Network" emisyon faktörleri kullanılmıştır.

Sera gazı salınımları hesaplanırken, karbon emisyonuna sebebiyet veren enerji kaynaklarının sınırları yıllara göre değişiklik göstererek kapsamların içerisine dahil edilen enerji tüketim kalemleri genişletilmiştir. Yukarıda bulunan tablo 33'de Kapsam 1, Kapsam 2 ve Kapsam 3 emisyonları hesaplanırken yıllar içerisinde hangi enerji kaynaklarının dahil edildiği bilgisi verilmiştir.

Enerji Tüketimleri (GJ): Toplam enerji tüketimi hesaplamalarına elektrik ve doğalgaz tüketimleri dahil edilmiştir. Elektrik tüketimi ilk başta kWh cinsinden hesaplanıp sonrasında GJ'a dönüştürülmüştür. Bu dönüşümde 1 kWh=0,0036 GJ dönüşüm faktörü kullanılmıştır. Doğalgaz tüketimlerinde 2018 yılı içerisindeki aylık

tüketimler m^3 cinsinden hesaplandıktan sonra faturalarda bulunan ay bazlı ısıtıl değerleri kullanılarak kWh cinsine çevrilmiştir. Bu aylık tüketimlerin toplamıyla ulaşılan yıllık toplam tüketim yukarıda belirtilen dönüşüm faktörü kullanılarak GJ'a çevrilmiş ve toplam enerji tüketimine eklenmiştir.

Su Tüketimleri (m^3): Su tüketimleri şebeke suyu (Mavi), atık su (Gri) ve kaynak suyu (Yeşil) olmak üzere 3 ayrı kategoride değerlendirilmiştir. Şebeke suyu (Mavi) kapsamına belediyelerden ya da İSKİ gibi diğer tedarikçilerden alınan su dahil edilirken, Atık su (Gri) kapsamına daha önceden herhangi bir sebeple kullanılmış ve sonrasında tekrar kullanılan su dahil edilmiştir. Kaynak suyu (Yeşil) kapsamında ise doğal yöntemlerle oluşan yüzey ve yer altı suları bulunmaktadır.

Araştırma kapsamına alınan bankaların çoğunun başlıca çevre programları ve girişimleri aşağıdaki gibidir:

- Enerji Tasarrufu Programı: Tesislerde elektriğin tasarruflu kullanımını teşvik etmek;
- Tasarruflu Su Kullanım Programı: Farkındalığı artırarak, bakım sağlayarak ve optimum tüketim ekipmanı kurarak tasarruflu su tüketimini hedeflemek;
- Toner Kartuşu Dolum Programı: Ters lojistik yoluyla yazıcılar için toner kartuşlarının eko-etkin yönetimini desteklemek;
- Seçici Atık Toplama (Geri Dönüşüm) Programı: Ülkeler genelinde tüm şubelerde üretilen, tehlikeli olmayan, geri dönüştürülebilir ve geri dönüştürülemez katı atıkların yönetimi için girişimleri içerir. Geri dönüştürülebilir atıklar (kağıt, plastik, metal ve cam) geri dönüşüm kooperatifine ve atık toplayıcı birliğine gönderilir; organik ve geri dönüştürülemez atıklar kamuya açık toplama yoluyla imha edilmek;
- Yaygın olarak kullanılan video konferans sistemleri, gerçek zamanlı ses ve video iletişimi sağlayarak, seyahat için harcanan zaman ve kaynaklardan tasarruf etmenin yanı sıra GHG emisyonlarını azaltmak;
- Bankalarda Sera Gazı Protokolü Programının metodolojisine dayanarak her yıl CO₂ emisyonlarını (karbondioksit eşdeğerleri) ölçen bir Sera Gazı (GHG) emisyon envanteri yayınlanmak;

Pek çok işlemin elektronik ortamda gerçekleştiği bankalarda çok sayıda ve çeşitli türlerde elektrikli ve elektronik cihazlar kullanılmaktadır. Bu cihazların içerisinde ekonomiye kazandırılacak değerli madenler bulunduğu gibi, çevreye zararlı bazı maddeler de bulunmaktadır. Bu nedenle, kullanım ömrü dolan, yenilenen cihazların ekonomiye geri kazandırılması veya çevreye olabilecek etkilerinin azaltılmasına yönelik çeşitli uygulamalar mevcuttur.

Bankalar, merkez binalarındaki atıkları ayrıştırmak suretiyle toplayarak geri dönüşümü sağlayan aracı firmalara teslim etmektedir. Örneğin, kullanılmış kâğıt, plastikler, cam ve metaller gibi atıklar bunlar için ayrılmış özel kutularda toplanmakta ve geri kazanıma yönlendirilmektedir. Ayrıca, yemekhane mutfağına ait atık su hattı ile şehir kanalizasyon hattı arasında bulunan yağ tutucular sayesinde atık yağlar toplanmakta ve yağ geri kazanım istasyonuna gönderilerek dönüşümü sağlanmaktadır. Bankalar, binalarında kullanılan yer döşemelerinin yenilenmesinin gerektiği durumlarda, kullanılacak halı ve diğer yer döşemelerinin çevresel performanslarını göz önünde bulundurmaktadır.

Bankalarda incelenen bu konuların yanı sıra diğer bir önemli konu da proje finansmanındaki sosyal ve çevresel riskleri belirlemek, değerlendirmek ve yönetmek için gönüllü olarak oluşturulan Ekvator Prenipleri standartları serisidir.

Kredi değerlendirme süreçlerinde geleneksel ekonomik proje fizibilitesinin yanı sıra çevresel ve sosyal etkilerin de değerlendirilmesi ve yönetilmesi büyük önem taşımaktadır. Sektörde kredilendirme faaliyetleri kapsamında oluşan çevresel ve sosyal risklerin tanımlanması, değerlendirme süreçlerinde analiz edilmesi, oluşacak etki ve riskin boyutunun saptanması, riskleri ve etkileri sınırlandırmak için yerine getirilmesi gereken yükümlülük ve uygulamaların tespiti ve bu tespitlerin karar verme süreçlerinde dikkate alınmasını içeren sistemler ön plana çıkmaktadır.

Çevresel ve sosyal risklerin ölçülmesi ve önlenmesinin yanı sıra bu risklerin meydana geldiğinde yönetilmesinin sürdürülebilirlik açısından taşıdığı önemin farkında olan bankalar, güçlü bir sosyal ve çevresel kredi politikasına sahiptir.

Uluslararası kuruluşlar nezdinde yüksek bir kredibiliteye sahip olan bankalar, uluslararası finans kuruluşları ile iş birliği içerisinde olup, müşterileri için sürekli yeni kredi olanakları yaratma ve ülke ekonomisinin büyümesine katkıda bulunma çalışmalarını yürütmektedirler. IFC, EBRD, EIB, OPIC gibi uluslararası finans kuruluşlarından sağlanan kredilerle bankalar, çevre dostu ve sürdürülebilir kalkınmaya odaklanan projeleri istikrarlı bir biçimde desteklemektedir. Bankalar, tarafından söz konusu krediler kapsamında desteklenen proje ve yatırımlarda, ilgili uluslararası finans kuruluşlarının belirlediği çevresel ve sosyal şartlara uyum koşulu aranmaktadır. Ayrıca, enerji verimliliği ve yenilenebilir enerji projeleri için müşterilere uluslararası kuruluşlardan uygun koşullu kredi sağlanmaktadır.

Bankaların toplam yatırım tutarı 10 milyon USD üzerinde olan tüm yeni yatırım projelerinin ve kredi talebinde bulunan yatırımcı müşterilerin potansiyel çevresel ve sosyal riskleri Çevresel ve Sosyal Risk Değerlendirme Modeli (Environmental and Social Risk Evaluation Tool-ERET) ile değerlendirilmektedir. Bu model aracılığıyla, söz konusu yatırım kredilerinin “müşteri” ve “proje” risk kategorileri belirlenerek, yatırımın olası çevresel ve sosyal etkilerinin sınırlandırılması ve bertaraf edilmesine yönelik yol haritası oluşturulmaktadır.

ERET ile yatırım projeleri; doğal kaynak kullanımı, katı atık, hava, toprak ve su kalitesi, gürültü, toz, iş sağlığı ve güvenliği, toplum sağlığı ve güvenliği, gönülsüz yeniden yerleşim ve paydaş katılımı gibi hususları içeren 26 farklı kriter çerçevesinde değerlendirilmektedir. Bu faktörler; firmanın faaliyetleri üzerindeki etkisi, çevre ve/veya yerel halk üzerindeki etkisi ve medya, STK ve kamuoyu tepkisi risklerinin ortaya çıkma ihtimali ve ortaya çıkması durumunda yönetilebilirliği bağlamında ele alınmaktadır. Nihai olarak ilgili projeler, risk seviyelerine uygun olarak yüksek (Kategori A), orta yüksek (Kategori B+), orta (Kategori B-), düşük (Kategori C) olmak üzere dört kategoride sınıflandırılmaktadır.

Değerlendirme kapsamında yer alan yatırımlar; ulusal mevzuat ve IFC Performans Standartları, EBRD Performans Gereklilikleri, EP gibi uluslararası iyi uygulamalar referans alınarak değerlendirilmekte olup, her bir yatırım özelinde Proje Çevresel ve Sosyal Değerlendirme Belgesi düzenlenmektedir.

İnceleme kapsamına alınan 30 banka arasında Türkiye’de faaliyet gösteren on banka EP’ye kayıtlı değildir. İncelenen 30 banka içinde yurtdışında faaliyet gösteren diğer 20 banka EP’den yararlanmaktadır.

SONUÇ

Araştırma kapsamına alınan ulusal 10 ve uluslararası 20, toplam 30 bankanın çevresel sürdürülebilirlik faaliyetlerinin amacı, insanlık ırkının ve canlı veya cansız varlıkların yaşamlarını sürdürmek için geliştirdiği dünyayı daha fazla zarara uğratmadan, kıt kaynakları verimli bir şekilde kullanarak gezegenimizi temiz sürdürülebilir bir şekilde gelecek nesillere bırakmak ve toplumu bilinçlendirmek olduğu incelenen raporlardan anlaşılmıştır.

Bankaların sürdürülebilirlik amacını hayata geçirme yollarından biri, toplum için önemli olan faaliyetlerinin ve stratejilerinin temelini oluşturan karmaşık sorunlara çözüm üretmektir. Bankalar finansal refah, çevresel sürdürülebilirlik ve yeşil bina konularına odaklanarak, bu zorlukların üstesinden gelinmesine katkıda bulunarak, yenilikçi ve sorumlu finansal ürün ve hizmetler geliştirmeyi hedeflemektedirler.

Bankalar baz yıl içinde çeşitli alanlarda performanslarını geliştirmeye odaklanmışlardır. İncelen bankalar İnsan Hakları Standartları için gerekli özeni göstermektedirler. Bankalar ticari müşterilerinin etkili şikâyet mekanizmalarını oluşturma beklentilerini daha net bir şekilde ortaya koymak için Sosyal ve Çevresel Risk Politikalarını güncellemektedir. Sosyal ve Çevresel Risk Tarama Aracını uygulayarak paydaşlarını belirlemektedir. Güncellenmiş çevrimiçi Sosyal ve Çevresel Risk Eğitim Programları aracılığıyla çalışanlarını sorumlulukları konusunda eğitmektedir. Kredi politikası, müşteri ilişkilerinin düzenli olarak gözden geçirilmesini gerektirmektedir ve buna sosyal ve çevresel konuların da dikkate alınması dahildir.

Bankalar Karbon Saydamlık Projesi'nin (Carbon Disclosure Project-CDP) dünyanın her yerinde hayata geçirilmesine destek olarak çevresel şeffaflık konusuna dikkat çekmektedir.

Çalışmada incelenen ulusal ve uluslararası bankaların büyük bir çoğunluğu 2018 yılında Asya'daki bir açık deniz rüzgâr çiftliği gelişiminin finansmanına katkıda bulunmaya davet edilmiştir. Projenin çevresel ve sosyal incelemesi Ekvator Prensipleri'ne göre hazırlanmıştır. Proje, Kategori B olarak kategorize edilmiştir. Proje, bağımsız çevresel ve sosyal durum tespiti incelemesi, Ekvator Prensipleri,

Uluslararası Finans Kurumu Performans Standartları, yerel yasalar ve Dünya Bankası Grubu Rüzgâr Enerjisi için Çevre, Sağlık ve Güvenlik Kılavuzları çerçevesinde değerlendirilmiştir. Bu çalışmada incelenen dokümanlar arasında Çevresel Etki Değerlendirmesi raporları, izinler ve lisanslar ile sağlık, güvenlik ve çevresel izleme planları yer almaktadır.

Bankalar periyodik olarak yıllık yayınladıkları GRI onaylı sürdürülebilirlik raporları aracılığıyla; çevrenin korunmasından, etkin doğal kaynak kullanımına, insan kaynağına yönelik sürekli gelişim olanaklarından, kurumsal sosyal sorumluluk projelerine kadar geniş bir alanda paydaşları için rol model olmaktadır. On yıldan bu yana GRI ilkeleri ışığında sürdürülebilirlik raporlaması gerçekleştiren bankalar; sürekli gelişim ilkesi çerçevesinde toplum, çevre ve ekonomi alanlarındaki hedeflerini istikrarlı bir biçimde büyütmektedir.

Sürdürülebilirlik yaklaşımını topluma değer katmanın bir yolu olarak gören bankalar, bankacılık faaliyetleri aracılığıyla doğrudan ekonomik değer üretiminden müşteri beklenti ve ihtiyaçları doğrultusunda ürün ve hizmet geliştirmeye, finans sektörünün ihtiyacına uygun nitelikli insan kaynağının yetiştirilmesinden, uzun vadeli hedeflere odaklanmış kurumsal sosyal sorumluluk projelerine kadar genişleyen çok katmanlı hedefler üzerine kurgulanmış bir stratejiye sahiptir.

Sürdürülebilirlik ve küresel ısınma konusundaki hassasiyetler her geçen gün şirketlerin gündeminde daha fazla yer almaktadır. Bu durum iklim değişikliği ve sürdürülebilirlik konularındaki beklentilerin karşılandığına dair güvence faaliyetlerine dair ihtiyacı ve bu anlamda ilgili süreçlerin iyileştirilmesi yönündeki gereksinimleri arttırmaktadır. Çevresel sorunların artması, denetim kavramının zamanla zor bir hale gelmesi ve günümüzdeki içeriğiyle daha da karmaşık olması; bağımsız denetçilerin bazı zorluklarla karşı karşıya kalmasına sebebiyet vermiştir. En önemli zorluk, denetçinin denetlenecek olan örnekleri tespit etmesidir.

Denetçinin makul güvence elde etmek için yapmakta olduğu denetime esas bilgilerin ne kadarını doğrulayacağına karar vermesi gerekmektedir. Makul güvence, denetimden geçmiş finansal tabloların önemli yanlışlık içermediği veya önemli yanlışlık içerdiği düşünülen finansal tablolara ilişkin denetçinin görüşünü oluşturduğu

ve finansal tablo kullanıcısına karşı tam güvence kapsamında olmayan bir güvence sunması anlamına gelmektedir. Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları (GAAS), yapılmakta olan denetimde denetçinin denetim sonunda oluşturacağı görüş için makul güvence elde edecek kadar denetim kanıtı toplaması gerektiğini söylemektedir, ancak bunun miktarı ile ilgili verilecek kararı yine denetçinin mesleki muhakemesine bırakmaktadır. Bu nedenle, denetimde seçilecek örneklem miktarı da yine denetçinin kendi kararına bırakılmıştır.

Çevresel performansla ilgili güvence denetiminin amacı işletme yöneticilerinin çevresel etkiye verdiği önemin, temel olarak kirliliği azaltma faaliyetlerinde bulunan şirketlere doğal olarak rekabet avantajı kazandırması ve daha iyi bir şirket imajı sağlamasıdır. Bu nedenle, şirketin çevre koruma yatırımı sadece çevre hedeflerine ulaşmaya yardımcı olmakla kalmaz, aynı zamanda şirketin uzun vadeli kârlılığına da fayda sağlamaktadır. Bağımsız denetim kuruluşlarının bankalara sunduğu güvence denetim hizmetleri ile denetçilerinin çevreye duyarlı olması ve farkındalık oluşturmasının önemi son zamanlarda artmıştır.

KPMG, BDDK, CONSOB, AGIMUS, SGS, E&Y ve PwC tarafından denetlenen bankaların çevresel etkilerine ilişkin güvence raporları incelemede yer alan ulusal ve uluslararası bankaların yönetim taleplerinin isteği üzerine hazırlanmıştır. Denetçilerin bu Güvence Beyanı, bankaların yılsonu itibarıyla hazırlanan sürdürülebilirlik ve entegre raporunda yer alan seçilmiş bilgilerin şirket yönetimine yönelik güvence hizmeti olarak hazırlanmıştır.

Raporlarda sürdürülebilirlik dahilinde risklerin, hedeflerin ve kurumsal stratejilerin uyumlu olup olmadığının değerlendirilmesi ile çevresel performansın bağımsız kuruluşlar tarafından denetlenmesi, uluslararası ve yerel standartlara uygun bir şekilde ölçülmesi, değerlendirilmesi ve raporlanması önem arz etmektedir.

Türkiye’de güvence hizmetlerinin gönüllülük esasına dayanması nedeniyle, bu hizmetin yaygın olarak verildiği söylenememektedir. Ancak Türkiye’de gelişmiş ülkelerdeki kadar yaygın olmayan güvence hizmetlerinin, yakın gelecekte, bilgi toplumuna geçiş sürecinin etkisi ile özel sektör, kamu kurumları, yatırımcılar ve diğer çıkar gruplarının talep edilmesi halinde önem kazanması kaçınılmazdır.

Bankalar iklim değişikliğinin ve etkilerinin farkındadır. Bu farkındalıkla ve faaliyetlerini sorumlu bir şekilde yürütmenin bilinciyle iklim değişikliği ile mücadelede öncü rol almaktadır. Faaliyetlerinden kaynaklı çevresel etkilerini azaltmayı hedeflemekte ve Sürdürülebilir Yönetim Sistemi çalışmalarını kapsamında gelişen teknolojiyle birlikte yeni projeleri de hayata geçirmektedirler.

Sürdürülebilir Yönetim Sistemi ile, sürdürülebilirliğin bankalar içindeki farkındalığının artırılması, içselleştirilmesi ve çalışanların bu yöndeki bilgi ve kapasitelerini yeni gelişmeler doğrultusunda güçlendirilmesi için eğitimlere devam edilmesi, bankaların faaliyetlerinden kaynaklı emisyon ölçüm ve karbon ayak izi hesaplamalarını sistemsel hale getirerek operasyonel verimliliğin artırılması, böylelikle bankaların çevresel ve sosyal duyarlılığının kurumsal kültürünün bir parçası haline gelmesini amaçlanmaktadır.

Bu tez çalışmasında sürekli gelişmekte ve değişmekte olan dünyamızın mevcut ekolojik durumu ve bunun insan ırkının sürdürülebilir bir refah düzeyini nasıl ve ne şekilde etkilediği, çevresel sürdürülebilirlik farkındalığının yaratılması; çevre muhasebesinin takip eden süreçte etkin kaynak kullanımı ve planlamaya nasıl destek olabileceği, bankacılık sektörünün ve finansal kuruluşların çevre muhasebesi uygulamaları alanında izleyebilecekleri yolların neler olabileceği konuları incelenmiştir. Çalışmada, ekolojik dengenin şehirleşme, sanayileşme gibi faktörler nedeniyle tehdit altında olduğu ve işletmelerin faaliyetleri sırasında bir malın veya mamulün asli niteliklerini değiştirmeden, kaynakların etkin kullanılması konusunda gerekli azami özen gösterilmesinin sürdürülebilirlik için önemli olduğu tespit edilmiştir. Muhasebe bilgi sisteminin bir alt dalı olarak doğan çevre muhasebesi gereksiniminin bu ihtiyacı karşılayabileceği öngörülmektedir.

Çevresel farkındalığın yerleşik hale gelmesi ve küresel çapta yaygınlaştırılması amacıyla günümüze kadar gönüllülük ilkesine göre uygulanan tüm girişim ve çalışmalar (örneğin GRI) bankalarda, finansal kuruluşlarda vb. firmalarda kademeli olarak zorunlu hale gelmiştir.

İş dünyası ve lider yatırımcılar, çevresel ve sosyal sorunlara, hızlı artan nüfus nedeniyle yaşanan kaynak kıtlığından şehirleşmenin ekosistemi bozmasından,

meteorolojik değişimlere kadar pek çok soruna ilgi duymaktadır. Daha da önemlisi yatırımcılar, sadece kendi iş çevrelerindeki sorunlarına değil genel iklim sorunlarına da çözüm aramaktırlar.

İnceleme kapsamında ele alınan ulusal ve uluslararası bankaların çevresel sürdürülebilirlik konusundaki çalışmaları büyük önem taşımakla beraber çevresel sorunların kalıcı bir şekilde çözülmesi için ülkeler bazında kamu otoritelerinin yerel önlemler alması da gerekli ve önemlidir. Bu açıdan ülkelerin çevre muhasebesi kavramının uygulama alanını kendi sınırları içerisinde desteklemeleri, çevreyle ilgili konularda eğitim ve tanıtım çalışmalarına önem vermeleri, akademik çalışmalara kaynak sağlamaları, özellikle sınai işletmelerin yatırım kararlarının ve faaliyetlerinin çevreye duyarlı olması konusunda teşvik edilmesi gerekmektedir. Devlet teşvikleri, örneğin vergi teşviklerini sadece çevre dostu yatırım ve ürünlere tahsis etmesi, çevresel farkındalığın özel sermaye tarafından benimsenip uygulanmasını kolaylaştırabilecektir.

Bankalar finansman sağlamanın dönüştürücü gücünün bilincinde oldukları için finanse ettiği farklı projelerle doğrudan ve dolaylı olarak sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunmakta ve ülke ekonomisine destek olmaktadır. Bankaların sürdürülebilirlik politikalarının kontrol ve uygulanmasından üst yönetim sorumludur. Her bir sürecin kendi nicel ve nitel sürdürülebilirlik amaç ve hedefleri vardır. Temel sürdürülebilirlik performans göstergeleri düzenli denetimlerle sürekli olarak takip edilmektedir ve gerekli düzeltici ve önleyici faaliyetler yerine getirilmektedir. Hedeflere ulaşılması için bankalardaki iç kontrol sistemi sürekli sürdürülebilirlik denetimleri ile takip ve kontrol edilebilen göstergelerle ölçülmüştür.

Bankalarda denetimlerin sonuçları ve faaliyetlerin uygulanması yönetimin gözden geçirme sürecinde üst yönetim tarafından değerlendirilmiştir ve sürdürülebilirlik performansının sürekli olarak iyileştirilebilmesi için gerekli görülen önlemler alınmıştır.

İncelenen bankacılık sektöründe Sürdürülebilirlik Yönetim Sistemi çerçevesinde; Genel Müdürlük binalarında iç çevresel etkilerin (elektrik tüketimi, doğalgaz tüketimi, vb.) takip edilmesi, kredilendirme faaliyetleri kaynaklı çevresel ve

sosyal etkilerin yönetilmesi, sürdürülebilirlik alanında eğitimler düzenlenerek iş yapma kapasitesinin geliştirilmesi, iklim değişikliği ile ilgili mücadeleye olan desteklerinin bir parçası olarak Genel Müdürlük binalarında sera gazı emisyonlarının hesaplanması, paydaşları ile gerçekleştirdiği sürdürülebilirlik eksenli faaliyetleri şeffaf bir şekilde paylaşmak amacıyla sürdürülebilirlik raporlarının hazırlanması, Sürdürülebilirlik Yönetim Sistemi içerisinde gerçekleştirilen bütün faaliyetlerin bankalardaki diğer bütün süreçlerde olduğu gibi kontrol ve denetim süreçlerinden geçirilmesi ve bütün bu faaliyetlerin üst yönetimin görüşüne sunularak ilerleyen dönemlerde bankaların gerçekleştirecekleri faaliyetlerinin ve stratejilerinin belirlenmesi hususlarını içeren süreçler oluşturulmuştur.

Dünya genelinde 2000 yılından sonra bankacılık sisteminde gerçekleştirilen önemli hukuki ve yapısal düzenlemeler sonrasında bankaların piyasa riski, operasyonel risk ve kredi riski yönetimlerinde sürdürülebilirlik unsurlarının dolaylı ya da doğrudan da dikkate alınmış olduğu görülmektedir. Bu dönem itibariyle bankalar her türlü risk yönetiminde çok daha hassas davranmaya başlamıştır. Bankacılık sektöründe kurumsal sürdürülebilirlik alanında yapılan öncü çalışmaların kurumsal sosyal sorumluluk alanında yoğunlaştığı görülmektedir.

Faaliyet ortamında bankaların yakından takip ettiği çok sayıda finansal, sosyal ve çevresel konu bulunmaktadır. Bankalar bu konulardan, faaliyetlerini doğrudan ilgilendiren, paydaşları açısından öncelikli olan ve değişim ortaya koyabileceği veya etkileyebileceği alanlara öncelik vermektedir.

Finanse edilen müşterinin çevresel veya sosyal konulardan dolayı faaliyetlerinin durması/yavaşlaması, satışlarının durması, ciro kaybı, aktif büyüklüğünün azalması, hatta yasal uyumsuzluklar gibi nedenlerle şirkete el konulmasına kadar çeşitli riskler oluşabilmektedir. Bu risklerin gerçekleşmesi, finansman sağlayan bankaya yapılacak kredi geri ödemelerini olumsuz yönde etkileyebilmektedir. Bankalar, bu risklerin bilinci ile çevresel ve sosyal riskleri finansal riskler ile bütünleşik bir yaklaşımda ele almakta ve entegre risk yönetimi yaklaşımı kapsamında yönetmektedirler. 2012 yılında ön uygulaması başlanan, kredilerde çevresel ve sosyal risk değerlendirmesi süreci ile 2015 yılında hayata

geçirilen çok boyutlu sürdürülebilirlik yönetim sistemi ile bankalar hem kendi faaliyetlerinin hem de finanse ettiği projeler kaynaklı çevresel ve sosyal riskleri bütünleşik bir bakış açısıyla yönetmektedir. Çevreye olduğu kadar finansal kârlılığa da sirayet edebilecek tüm riskler farkındalık yaklaşımı ile takip edilmektedir. Sektörde oluşan risklerin yarattığı tehditler uluslararası tartışmaların gündemindedir. Bu risklerin yönetilmesi ve etkilerinin azaltılmasına yönelik yaklaşımlar kapsamında ulusal ve uluslararası politika düzenlemelerinde değişimler olacağı tahmin edilmektedir.

Gelecek dönemde ülkeler ve uluslararası birliklerin yeni ve daha kapsamlı çevresel mevzuat ve standartlar oluşturması beklenmektedir. Bu durumun Türkiye'yi de etkilemesi söz konusu olacaktır. Türkiye'de AB müktesebatına uyum kapsamında veya diğer nedenlerle uygulamaya alınacak her türlü çevresel mevzuat, üretim model ve süreçleri ile iş yapış şekillerinde değişiklik riskini içerecektir. Bu durum, müşteriler açısından uyum riskleri oluşturabilecektir. Müşterilerin, iklim düzenlemelerine yönelik yeni beklentilere ve mevcut düzenlemelere uyamamaları, ödeme güçlerinin zayıflamasına ve süreci takip etmeyi tamamen bırakırlarsa rekabeti kaybedip sektörde yok olmalarına kadar ilerleyen bir risk unsuru teşkil edecektir. Bankalar, kredilendirme çalışmalarında uyguladıkları çevresel ve sosyal risk yönetimi yaklaşımını sürekli biçimde sürdürerek gelecekte doğabilecek potansiyel etkilere karşı risk yönetim tecrübesini geliştirmektedir.

Türkiye'nin düşük karbon ekonomisine geçişinde önemli bir role sahip olan bankacılık sektörü, yenilenebilir enerji projelerine finansman sağlayarak iklim değişikliğinin getirdiği risklerin ve etkilerin azaltılmasına da doğrudan katkı sağlamaktadır. Aynı çerçevede, uluslararası finans kuruluşlarının uyması gereken çevresel kriterlerin giderek sıkılaşması ve ek yükümlülüklerin getirilmesi olasılığı yüksektir. Uluslararası alanda en iyi örnekler incelenmekte, başarılı uygulamalar bankalar dahilinde benimsenmektedir. İklim değişikliği ve çevresel dinamikler finans sektörü için risk oluşturduğu kadar yeni fırsatların kapısını da aralamaktadır. Çevre dostu uygulamalar, yeşil ekonomi ve temiz enerjinin öneminin artması ile bu alandaki yatırımların sayısı yükselmektedir.

İklim değişikliğine uyum kapsamında özellikle altyapı ve yenilenebilir enerji projelerinin rolü artmaktadır. İklim değişikliği ile mücadele sürecinde piyasada gelişecek talep doğrultusunda finans sektöründe de yeni ürün ve hizmetlerin geliştirilmesi ihtiyacı doğabilecektir. İklim değişikliği konusundaki gelişmelerin finansman kaynaklarının çeşitlenmesi konusunda yeni imkânlar yaratabileceği de düşünülmektedir.

Ekonominin küresel anlamda durma noktasına gelmesine neden olan 2020 yılında yaşanan Covid-19 pandemisi, küresel bir sağlık krizi olarak tarihe geçmiştir. Bu süreçte değişen tüketici taleplerine ve günümüz gereksinimlerine cevap verebilmek için kuruluşlar, üretim zincirlerini ve yöntemlerini yeniden ele almaktadırlar. Pandemi dönemi, ciddi anlamda kuruluşların iş yapış tarzlarını sorguladıkları bir dönem olmasının yanı sıra, daha sürdürülebilir iş modellerine geçişin ne kadar önemli olduğunu gösteren bir süreç de olmuştur. Kuruluşlar çevresel, sosyal ve yönetsel performanslarını paylaştıkları sürdürülebilirlik raporlaması süreçlerine önem vermelidirler (BIST, 2020; 3, 47).

Pandemi nedeniyle müşterilerine ve çalışanlarına yönelik tedbirler alan bankalar gerek Sağlık Bakanlığı gerekse Dünya Sağlık Örgütü'nün uygulamalarını sürecin en başından bu yana yakından takip ederek, toplum sağlığını önceliklendiren önlemleri devreye sokmuştur. Türk bankacılık sektörü, kamu bankası misyonuyla başta esnaf ve KOBİ'ler olmak üzere tüm müşterilerine kesintisiz hizmet etmeyi sürdürmektedir. Bankalar bu günlerde ülkedeki finansal istikrarın korunması, işletmelerin desteklenmesi, istihdamın muhafaza edilmesi ve hane ekonomilerinin devamlılığının sağlanması için alınan "Finansal İstikrar Kalkanı" kapsamındaki tedbirleri almışlardır. Bankaların önceliği ve amacı çalışanlarının, müşterilerinin ve ailelerinin sağlığıdır. Bankacılık sektöründe süreçlerin kesintisiz devam edebilmesi, müşterilerin ve çalışanların korunması için önlem olarak birçok uygulama başlatılmıştır.

İnceleme kapsamına alınan ulusal bankaların Covid-19 pandemisi için aldığı önlemler aşağıdaki gibidir:

- Salgının yayılımında en önemli etkenlerden biri olan teması en aza indirmek için bankacılık işlemleri yapılırken öncelikli olarak mobil bank, internet bankacılığı, çağrı merkezleri ve ATM'lerin kullanımı önerilmektedir. Bu tedbirlere uyan müşterilerin çokluğu nedeniyle şubelerdeki müşteri trafiği azalmıştır. Şubesiz yapılan bankacılık işlemlerinin artması, veri güvenliği için alınan önlemleri artırmış ve banka içindeki iletişimin önemini ortaya çıkarmıştır.
- Bireysel ve tüzel müşterilerinin 30 Nisan'a kadar olan anapara, faiz ve taksit ödemelerini talep olması halinde mevcut koşullarla 30 Haziran'a kadar ötelenmiştir.
- Mobil, İnternet, Şube ve ATM üzerinden gerçekleştirilecek EFT ve havale işlemleri 30 Nisan'a kadar ücretsiz olarak yapılmıştır.
- Nakit ihtiyaçlar için 30 Nisan'a kadar; ATM'lerden kartla günlük ücretsiz para çekme limitini 5.000 TL'ye ve ayrıca ATM ile temas etmeden Mobil bank QR kod ile günlük ücretsiz para çekme limitini de 5.000 TL olmak üzere toplam 10.000 TL'ye yükseltmiştir.
- Ortak ATM'lerden para çekme, yatırma, bakiye görüntüleme ve kredi kartı borcu ödeme gibi işlemler 30 Nisan'a kadar ücretsiz olarak yapılmıştır.
- Kişisel korunma ve hijyenin çok önemli olduğu bu süreçte fiziki alışverişlerde QR kod ve temassız mobil ödeme hizmetlerden faydalanabilme imkânı sunmuştur.
- Covid-19 (Coronavirüs) tedbirleri kapsamında şubelerin saatlerini yeniden düzenlemiştir. 23.03.2020 tarihinden itibaren tüm şubeler, 12.00-17.00 saatleri arasında hizmet vermektedir. Şubelerin bekleme alanına kontrollü sayıda müşteri alarak, fiziksel olarak birbirinden uzak kalmalarını sağlayarak işlemlerini gerçekleştirmektedir.

Araştırma kapsamına alınan uluslararası Afrika, Avustralya, Brezilya, Fransa, Almanya, İngiltere, Yunanistan, Hindistan, Hollanda, İsveç, Finlandiya, Kanada, Rusya, İtalya, ABD gibi bir çok ülkelerde faaliyet gösteren bankalar da faaliyetlerine yönelik, sağlığa yönelik, sosyal sorumluluğa yönelik ve çevreye yönelik Covid-19'a karşı tedbirler ve gerekli önlemler almıştır.

Sağlıklı bir çevre için çevre muhasebesinin etkin kullanımı ve bunun sağlanabilmesi için uluslararası kurumlardan devletlere, sektörel üst kurullardan bankalara ve işletmelere kadar geniş bir kesime işbirliği anlamında önemli görevler düşmektedir. Bu görevler koordineli bir biçimde inşa edilirse sürdürülebilir refah düzeyinin en önemli teknik dayanağı olan çevre muhasebesi ve çevre denetimi sağlanacaktır.

Banklar uluslararası çerçeveler kapsamında gerçekleştirecekleri raporlamalarla, kurumsal stratejileri ve finansal olmayan performanslarındaki şeffaflığının artırılması konusunda, paydaşlarının bilgi ve veriye erişmesinde bilinçli ve rasyonel karar almasını sağlayabileceklerdir. Bankaların sürdürülebilirlik konusuna yönelik eğilmeleri, Türkiye’de yayınlanan sürdürülebilirlik raporu sayısının ve kalitesinin artması hem bankaların hem de ülkenin küresel çapta sürdürülebilirlik skorlarını iyileştirecektir. Böylelikle, Türkiye’nin dünya ekonomisindeki konumu daha da gelişecek ve yatırım çekme potansiyeli yükselecektir.

KAYNAKÇA

- Akgün, Ali, İ., (2012). Muhasebede Küreselleşmenin Finansal Raporlama Standartlarına Etkisi, Cumhuriyet Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi, Cilt: 13 Sayı: 1, s: 43-60.
- Aksoy, Fatma, (2019). İşletmelerde Sürdürülebilirlik Raporlama Çerçevesi, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Cilt: 21, Sayı: 2 s: 324-346.
- Akyüz, Emrah, (2015). Çevre Sorunları ve İnsan Hakları İlişkisi, Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi, Yıl: 3, Sayı: 15, s: 427-436.
- Altınay, Ayşenur Tarakcıoğlu, Entegre Raporlama ve Sürdürülebilirlik Muhasebesi, Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi Yıl: 2016, Cilt: 3, Sayı: 25, s: 47-64.
- Altınbay, Ali ve Golagan, Melis, (2016). Küresel Isınma Sorununa Muhasebecilerin Bakışı: Karbon Muhasebesi, İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi Cilt: 5, Sayı: 7. S: 2106-2219.
- Altıntaş, Nergis, (2011). Bağımsız Denetim ve Vergi Denetimi Dışındaki Güvence Hizmetleri. İstanbul: Türkmen Kitabevi. S: 215.
- Aras, Güler, Tezcan, Nuray, Furtuna, Özlem Kutlu, (2018). Çok Boyutlu Kurumsal Sürdürülebilirlik Yaklaşımı ile Türk Bankacılık Sektörünün Değerlemesi: Kamu-Özel Banka Farklılaşması, Ege Akademik Bakış, Cilt: 18, Sayı:1 s: 47-62. Doi:10.21121/Eab.2018131895.
- Aras, Güler, U. Sarıoğlu, Gaye, (2015). Kurumsal Raporlamada Yeni Dönem: Entegre Raporlama, TÜSİAD Yayın No: T/2015, s: 10-567.
- Arens, Alvin A, Elder, Randal J and Beasley, Mark S, (2010). Auditing and assurance services: An integrated approach (Global edition), Thirteenth Edition. Pearson, Upper Saddle, River, NJ, USA. pp: 27-44.
- Arens, Alvin A, Elder, Randal J and Beasley, Mark S, (2016). Auditing and Assurance Services, Pearson; 16th Edition, pp: 32.
- Aslanoğlu, Suphi, (2016). Denetçilerin Bağımsızlığının Denetim Kalitesine Etkisi: BIST'te Yapılan Bir Uygulama. Muhasebe ve Denetime Bakış, Sayı: 48. S: 59-84.

- Atabay, Esra, (2019). Kurumsal Sürdürülebilirlik Raporları ve Güvence Denetimi: Türkiye’de GRI Rehberine Göre Raporlama Yapan Firmalar Üzerinde Bir Araştırma, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi Aralık. Aralık 2019; Cilt: 21, Sayı: 4, s: 904-922.
- Bebbington, Jan, Hibbitt, Chris and Kirk, Elizabeth, (2001). Full Costs Accounting: An Agenda for Action ACCA Research Report No. 73, Certified Accountants Educational Trust, London.
- Beets, Douglas S. and Souther, Chirstopher C., (1999). “Corporate Environmental Reports: The Need for Standards and an Environmental Assurance Service” American Accounting Association Accounting Horizons, Volume 13 No: 2, pp: 129-145.
- Benedikter, R. (2011). Social Banking and Social Finance. In R. Benedikter (Ed.), Social Banking and Social Finance (Springer Briefs in Business). New York: Springer. pp: 22-80.
- Bennett, Martin and James, Peter, (1997). Environment-Related Management Accounting Current Practice and Future Trends, Greener Management International, Business Source Premier. Spring 97, No.17, pp: 32-41,
- BIST, (2020). Şirketler için Sürdürülebilirlik Rehberi, Çevresel, Sosyal ve Kurumsal Yönetim (ÇSY) Faktörlerinin Raporlanması ve İletişimi; https://www.borsaistanbul.com/files/Surdurulebilirlik_Rehberi_2020.pdf, 06.09.2020.
- Binstock, C.; Hoffman, C.; Egmond, R. and Walenga, W. (2005): Comparing XML and XBRL, Version 6. pp: 6.
- Bouma, JJ, Jeucken M and Klinkers, L., (2001). Sustainable Banking The Greening Of Finance, Greenleaf İn Association With Deloitte & Touche, pp, 480, ISBN 18747 19 381.
- Brosowski, J.; Isenmann, R.; Beisel, M.; Marx Gómez, J. (2004): XML Schema For Sustainability Reports Meeting The Needs Of The GRI guidelines, in: Minier, P./Susini, (Eds.). Proceedings EnviroInfo 2004, 18th International Conference Informatics for Environmental Protection, Geneve 2004, Switzerland, Geneve, pp: 184-193.

- Burritt, R. Leonard, and Schaltegger, Stefan, (2011). Sustainable Supply Chain Management and Environmental Management Accounting, In book: Environmental Management Accounting and Supply Chain Management, pp: 3-20.
- Campos, Lucila M.S, Heizen, Daiane Aparecida de Melo, Verdinelli, Miguel Angel and Miguel, Paulo Augusto Cauchick, (2015). “Environmental Performance Indicators: A Study On ISO 14001 Certified Companies” Journal of Cleaner Production pp: 99.
- Can, Esin, Özgül, Burcu, (2018). Türk İhracat Şirketleri Sürdürülebilirlik İfadeleri Üzerine Bir İçerik Analizi, Istanbul Management Journal, Cilt: 29, Sayı: 84, s: 7-30. Doi:10.26650/İmj.2018.29.84.0001 Http://İmj.İstanbul.Edu.Tr.
- Caradonna, Jeremy L, (2014). Sustainability: A History, Published by Oxford University Press. S:331.
- Cavlak, Hakan, Cebeci, Yasin, (2018). Kurumsal Raporların İncelenmesi ve Karşılaştırılması, Journal of Research in Business Cilt: 3 Sayı: 1, s: 53-76. Doi: 10.23892/Jrb.2018.22.
- Celayir, Duygu, (2020). Kurumsal Yönetim Açısından Sürdürülebilirlik Raporlarının Güvencesi ve Borsa İstanbul (BIST) Sürdürülebilirlik Endeksi Üzerinde Bir İnceleme, Business And Management Studies An International Journal, Cilt: 8, Sayı: 1, s: 20-44.
- Çalış, Yıldırım, Ercan. (2013). Çevresel Maliyetlerin Muhasebeleştirilmesi, Marmara Üniversitesi İ.İ.B.F Dergisi, Cilt XXXIV, Sayı 1, s: 175-190.
- Çetinkaya, Neslihan. (2017). Risk Odaklı İç Denetimde Denetim Kanıtının Kalitesinin Önemi ve Bir Araştırma, Muhsebe Bilim Dünyası Dergisi, Cilt: 19, Sayı: 1, s: 109-133.
- Çokmutlu, Ece ve Ok, Şahay, (2019). Borsa İstanbul Sürdürülebilirlik Endeksi İşletmelerinin Sera Gazı Beyanlarına Yönelik isve: ISAE 3410 Güvence Denetim Standardına İlişkin Bir Araştırma, IBAD Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı: 5, S:164–174.
- Dando, Nicole and Swift, Trace, (2003). Transparency and Assurance Minding the Credibility Gap, Journal of Business Ethics, Volume 44, pp: 195-200.

- Dinica, Valentina, (2019). Challenges for Tourism-Transitioning to Corporate Sustainability and Responsibility, L. Durlacher, D., Dinica, V., Reiser, D., Fifka, M.S. (Eds.), *Corporate Sustainability and Responsibility in Tourism A Transformative Concept CSR, Sustainability, Ethics & Governance*, Springer International Publishing, Switzerland. pp: 3-27.
- Ecer, Fatih, (2019). Özel Sermayeli Bankaların Kurumsal Sürdürülebilirlik Performanslarının Değerlendirilmesine Yönelik Çok Kriterli Bir Yaklaşım: Entropi-Aras Bütünleşik Modeli, *Eskişehir Osmangazi Üniversitesi İİBF Dergisi*, Cilt: 14, Sayı: 2, s: 365-390.
- Egbetokun, Samuel, (2019). Environmental Pollution, Economic Growth and Institutional Quality: Exploring The Nexus in Nigeria, A Service of Zbwleibniz-Informationszentrum Wirtschaft Leibniz Information Centre For Economics. Pp: 3-19.
- Ekerkil, Vedat ve Savaş, Ali B, (2019). Yeşil Hastanelerde Çevre Maliyetleri ve Maliyet Hesaplarının Sınıflandırılması, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*. Yıl 2019, Sayı: 83, s: 45-60.
- Frost, Geoffrey R and Wilmshurst, Trevor D, (2000). The Adoption Of Environment-Related Management Accounting: An Analysis Of Corporate Environmental Sensitivity Accounting Forum, Vol 24, No 4, pp: 344-365, *Business Source Premier*.
- Gal, Graham, (2018). Are Sustainability Disclosures Fraudulent?, (Ed.) Kıymet Çalıyurt, Roshima Said, *Sustainability and Social Responsibility of Accountability Reporting Systems A Global Approach*, Springer Singapore: pp: 51-64.
- Gerekan, Bekir ve Emre, Bulut, (2018). Sürdürülebilir Sosyal Sorumlulukta Üç Boyutlu Raporlama: Türkiye’de Sürdürülebilirlik Raporu Yayınlayan Bankalar Üzerine Bir Araştırma, *International Congress of Management, Economy and Policy / ICOMEP'17* adlı uluslararası kongrede sunulan Sosyal Bilimler Metinleri, s: 80-88.
- Glen, Lehman, (2014). Disclosing New Worlds: A Role For Social And Environmental Accounting And Auditing, *Critical Perspectives on Accounting Volume 25 (3)*, pp: 210-216.

- Gonzálbez, Javier Mora and Rodríguez, María Mora, (2012). XBRL and Integrated Reporting: The Spanish Accounting Association Taxonomy approach, The International Journal of Digital Accounting Research Volume. 12, pp: 59-91 ISSN: 1577-8517.
- Gray, Rob, Gray, Robert H and Bebbington, Jan, (2001). Accounting for the Environment (2nd edition) Sage Publications Ltd. Accounting systems, pp: 160-2, 177-9, <http://dx.doi.org/10.4135/9781446220849>.
- Gutner, Tamar L, (2002). Banking on the Environment Multilateral Development Banks and Their Environmental Performance in Central and Eastern Europe, The MIT Press Cambridge, Massachusetts London, England. ISBN0-262-57159-5.
- Gümrah, Abdurrahman ve Taç, Şükran, (2018). Sürdürülebilirlik Raporlarının İçerik Kalitesi: BIST Sürdürülebilirlik Endeksinde Bir Uygulama, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi Özel Sayı:20, s:334- s357.
- Houérou, Philippe Le, (2019). “Global Progress Report of the Sustainable Banking Network Innovations in Policy and Industry Actions in Emerging Markets” IFC, as the Secretariat of the Sustainable Banking Network (SBN). All rights reserved. Pp. 12-45.
- Jeucken, Marcel, (2001). Sustainable Banking and Finance: The Financial Sector and the Future of the Planet (2001, Hardcover), p. 320. London, Imprint Routledge. <https://doi.org/10.4324/9781849776264>.
- Karakaya, Gencay, (2020). Covid-19 Gündeminde İşletme Sürekliliği ve Bağımsız Denetim İlişkisi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi Covid-19 Sosyal Bilimler Özel Sayısı, Sayı: 37 Bahar (Özel Ek) ss.14-29.
- Kaypak, Şafak, (2019). Çevre Hukukunun Ulusal ve Uluslararası Boyutları, Adıyaman Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Yıl 2012, Sayı: 10, S: 205-242.
- Kurnaz, Niyazi, Kestane, Ali. (2016). Kurumsal Sürdürülebilirliğin Ekonomik Açıdan İncelenmesi ve Yatırımcı Davranışları İlişkisi: BIST Sürdürülebilirlik Endeksinde Bir Uygulama, Sosyal Bilimler Dergisi, Yıl 2016, Sayı: 49, S: 278-302.
- Laufer, William S, (2003). Social Accountability and Corporate Greenwashing, Journal of Business Ethics, Volume 43, pp: 253–261.

- Liburd, Helen Brown and Zamora, Valentina L., (2015). The Role of Corporate Social Responsibility (CSR) Assurance in Investors Judgments When Managerial Pay is Explicitly Tied to CSR Performance, *AUDITING: A Journal of Practice* (2015) Volume 34 (1): pp: 75–96. <https://doi.org/10.2308/ajpt-50813>.
- Liu, S. (2012). Improving Financial Stability: Can European Union Member States Learn From China's Experience In Enhancing Commercial Banks' Social Responsibilities? *European Law Journal*, Volume 18(1), pp: 108–121.
- Lök, Hasan, (2018). Avrupa Yatırım Bankası Kaynaklı Özel Sektör Proje Kredileri ve Türkiye Uygulaması, Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Meslek Yüksekokulu Dergisi, Yıl 2018, Cilt 21, Sayı: 2, S: 313-322.
- Manetti, Giacomo and Toccafondi, Simone, (2012). The Role of Stakeholders in Sustainability Reporting Assurance, *Journal of Business Ethics* Volume 107 (3), pp: 363-377.
- Manzardo, Alessandro, Loss, Andrea, Mazzi, Anna and Scipioni, Antonio, (2016). Organization Life-Cycle Assessment (OLCA): Methodological Issues And Case Studies In The Beveragepackaging Sector. In: Muthu, S. (Ed.), *Environmental Footprints of Packaging: Environmental Footprints and Eco-design of Products and Processes*, pp: 47-73.
- O'Dwyer, Brendan and Owen, David L, (2005). Assurance Statement Practice In Environmental, Social And Sustainability Reporting: A Critical Evaluation, *The British Accounting Review*, Volme 37(2), pp: 205–229.
- Özçelik, Hakan, Öztürk, Sami, Mahmut, (2019). Entegre Raporlamada İç Denetimin Güvence ve Danışmanlık Rollerini, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt-Sayı: 12(1), s: 125-140. Doi: 10.17218/Hititsosbil.474341.
- Öztürk, Arzu, Öztürk Mehmet, (2019). BMİDÇS'den Paris Anlaşması'na: Birleşmiş Milletlerin İklim Değişikliğiyle Mücadele Çabaları, *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* Cilt-Sayı:12(4), s: 527-541.
- Parker, Lee D, (2005). Social And Environmental Accountability Research. A View From The Commentary Box. *Account, Audit. Account. J.* Volume 18 (6), pp: 842-860.

- Perego, Paolo and Kolk, Ans, (2012). Multinationals Accountability On Sustainability: The Evolution Of Third-Party Assurance Of Sustainability Reports, Journal Business Ethics, Volume 110 (2), pp: 173-190.
- Saith, Ashwani, (2006). From Universal Values to Millennium Development Goals: Lost in Translation. Development and Change Forum 2006. Volume 37, Issue 6, pp: 1167-1199.
- Schaltegger, Stefan, (2015). Corporate Carbon and Climate Change Accounting: Application, Developments and Issues, Schaltegger, S., Zvezdov, D., Alvarez Echeverria, I., Csutora, M., Günther, E. (Eds.) Corporate Carbon and Climate Accounting, Switzerland. pp. 1-25.
- Selimoğlu, Seval ve Özsözgün, Arzu, Çalışkan, (2016). Sürdürülebilirlik Bağlamında: Uluslararası Güvence Denetimi Standardı GDS (ISAE) 3410-Sera Gazı Beyanları, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Sayı: 48. S: 1-20.
- Seydioğulları, Hatice, S., (2013). Sürdürülebilir Kalkınma İçin Yenilenebilir Enerji, TMMOB Planlama Dergisi, Cilt-Sayı: 23(1), s: 19-25.
- Uluslan, Hikmet, (2009). Çevresel Raporlama Rehberleri ve İşletme Çevresel Raporlarında Açıklanması Gereken Bilgiler, Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Cilt.14, Sayı:2, s:181-206.
- Wallage, Philip, (2000). “Assurance on Sustainability Reporting: An Auditor’s View”, Auditing: A Journal of Practice & Theory. Volume 19, pp: 53–65.
- Yeter, Demir, Uslu, Ufuk, Erkan, (2016). Evre Yönetim Sistemlerinde Yenilenebilir Enerji Uygulamaları: Yeşil Ofis, Alternatif Politika Dergisi, Volume 8, Issue 1, Şubat. ss. 211-233.
- Yip, Angus ve Bocken, Nancy, (2018). Sustainable Business Model Archetypes For The Banking Industry, Journal of Cleaner Production 174. Pp: 2-53.
- <http://www.gsi-alliance.org/members-resources/sustainable-investor-poll-on-tcdf-implementation/>, 06.08.2020.
- http://www.sbb.gov.tr/wpcontent/uploads/2020/04/cevre_ve_dogalkaynaklarinsurdurulebiliryonetimicalismagruraporu.pdf, 21.08.2020.
- <http://www.skdturkiye.org/files/yayin/100-Maddede-Surdurulebilirlik-Rehberi.pdf> 29.08.2020.
- <http://www.surdurulebilirkalkinma.gov.tr/>, 03.09.2020.

<http://www.surdurulebilirkalkinma.gov.tr/wpcontent/uploads/2019/12/TURKEY2ndVNR-Report-2019-Strong-Groundtowards-Common-Goals.pdf>, 29.08.2020.

<https://assets.kpmg/content/dam/kpmg/tr/pdf/2019/07/sektorel-bakis-2019.pdf>, 29.08.2020.

<https://ced.csb.gov.tr/ced-uygulamalari-i-85396>, 03.09.2020.

<https://cevreetiketi.csb.gov.tr/cevre-etiketi-kullanım-sureci-i-98944>, 03.09.2020.

<https://equator-principles.com/about/>, 03.09.2020.

<https://equator-principles.com/members-reporting/>, 03.09.2020.

<https://equator-principles.com/members-reporting/>, 06.08.2020

<https://home.kpmg/tr/tr/home/gorusler/2020/01/2020-denetim-komitesi-gundemi.html>, 26.02.2020.

<https://jobs.accaglobal.com/job/7337214/assurance-financial-services-climate-change-and-sustainability-services-esg-advisory/?LinkSource=PremiumListing>, 29.08.2020.

<https://openknowledge.worldbank.org/handle/10986/16093>, 29.8.2020.

<https://openknowledge.worldbank.org/pages/sustainable-development-goals>, 29.08.2020.

<https://sifiratik.gov.tr/atikTurleri>, 03.09.2020.

<https://sifiratik.gov.tr/SistemKurulumu>, 03.09.2020.

<https://www.abnamro.com/en/about-abnamro/annual-report/index.html>, 26.08.2020.

<https://www.absa.africa/content/dam/africa/absaafrica/pdf/reports/2018/absa-group-2018-integrated-report.pdf>, 26.02.2020.

<https://www.accaglobal.com/gb/en.html>, 26.02.2020.

<https://www.accaglobal.com/gb/en/professional-insights/global-economics.html>, 29.08.2020.

<https://www.akbank.com/tr-tr/Yatirimciiliskileri/Sayfalar/Surdurulebilirlik-Raporu.aspx>, 26.02. 2020.

<https://www.anz.com.au/about-us/sustainability/>,<https://www.anz.com.au/about-us/sustainability-framework/environmental-sustainability/>, 20.02.2020.

<https://www.bddk.org.tr/Kuruluslar-Kategori/Bagimsiz-Denetim-Kuruluslari/10>, 29.08.2020.

<https://www.bddk.org.tr/Kuruluslar-Kategori/Bankalar/1>, 29.08.2020.

<https://www.bddk.org.tr/Mevzuat-Kategori/Kanunlar/1>, 29.08.2020.

<https://www.bis.org/bcbs/about/overview.htm?m=3%7C14%7C573>, 03.09.2020.

<https://www.bis.org/cgfs/index.htm?m=3%7C15%7C626>, 03.09.2020.

https://www.borsaistanbul.com/files/BORSA_IST_TR2019_EFR_0907.pdf,
29.08.2020.

<https://www.borsaistanbul.com/files/borsa-istanbul-2018-entegre-faaliyet-raporu.pdf>,
29.08.2020.

<https://www.borsaistanbul.com/tr/sayfa/2915/bist-endeksleri>, 29.03.2020.

<https://www.eea.europa.eu/tr/articles/surdurulebilirlik-hedeflerinin-daha-iyi-anlasilmasi>, 30.08.2020.

<https://www.ethicsboard.org/international-code-ethics-professional-accountants>,
29.03.2020.

<https://www.ey.com/tr/tr/services/assurance/about-assurance-services>, 26.02.2020.

<https://www.globalreporting.org/standards>, 29.08.2020.

<https://www.iaasb.org/>, <https://www.international-standards.org/>, 29.08.2020.

<https://www.iaasb.org/publications/2018-handbook-international-quality-control-auditing-review-other-assurance-and-related-services-26>, 29.08.2020.

<https://www.iasplus.com/en/standards>, 16.07.2020.

<https://www.ifac.org/>, 26.02.2020.

https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/corp_ext_content/ifc_external_corporate_site/home, 03.09.2020.

https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/corp_ext_content/ifc_external_corporate_site/about+ifc_new/IFC+Governance, 03.09.2020.

https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/topics_ext_content/ifc_external_corporate_site/sustainability-at-ifc/news/sustainable-markets, 03.09.2020.

https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/topics_ext_content/ifc_external_corporate_site/sustainability-at-ifc/policies-standards, 03.09.2020

https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/topics_ext_content/ifc_external_corporate_site/sustainability-at-ifc/policies-standards/sustainability+framework, 03.09.2020.

https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/topics_ext_content/ifc_external_corporate_site/sustainability-at-ifc/policies-standards/sustainability-policy, 03.09.2020.

https://www.ifc.org/wps/wcm/connect/topics_ext_content/ifc_external_corporate_site/sustainability-at-ifc/policies-standards/performance-standards, 03.09.2020.

<https://www.imf.org/en/About/Factsheets/IMF-Surveillance>, 03.09.2020.

<https://www.imf.org/en/About/Factsheets/Sheets/2016/08/01/16/14/Financial-Sector-Assessment-Program>, 03.09.2020.

<https://www.imf.org/en/Publications/SPROLLS/world-economic-outlook-databases#sort=%40imfdate%20descending>, 03.04.2020.

<https://www.international-standards.org/>, 26.02.2020.

<https://www.isbank.com.tr/bankamizi-taniyin/surdurulebilirlik>, 29.03.2020.

<https://www.iso.org/iso-14001-environmental-management.html>, 03.09.2020.

<https://www.iso.org/iso-20121-sustainable-events.html>, 03.09.2020.

<https://www.iso.org/iso-50001-energy-management.html>, 03.09.2020.

<https://www.iso.org/standards.html>, 03.09.2020.

<https://www.kap.org.tr/tr/bist-sirketler>, 29.03.2020.

<https://www.kgk.gov.tr/DynamicContentDetail/4105/TurkiyeMuhasebeStandartlari>, 29.08.2020.

<https://www.kgk.gov.tr/DynamicContentDetail/4106/TurkiyeDenetimStandartlari>, 29.03.2020.

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=13712&MevzuatTur=7&MevzuatTertip=5>, 03.09.2020.

<https://www.pwc.com.tr/tr/sektorler/enerji-altyapi-madencilik/yayinlar/enerji-sektorundeki-birlesme-ve-satin-almalar.html>, 26.02.2020.

https://www.rbc.com/community-social-impact/_assets-custom/pdf/2018-ESG-Report.PDF, 29.03.2020.

<https://www.tbb.org.tr/tr/bankacilik/banka-ve-sektor-bilgileri/banka-bilgileri/bankalar/64>, 9.03.2020.

<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkinda/Uluslararası+İlişkiler>, 03.09.2020.

<https://www.tcmb.gov.tr/wps/wcm/connect/TR/TCMB+TR/Main+Menu/Banka+Hakkinda/Uluslararası+İlişkiler/Uluslararası+Kuruluşlar>, 03.09.2020.

<https://www.turmob.org.tr/ekutuphane/detailPdf/fe6ab35a-78b5-4066-992c-56ffd073beef/muhasebe-ve-denetime-bakis-dergisi-sayi-50>, 12.07.2020.

<https://www.unepfi.org/banking/bankingprinciples/>, 29.03.2020.

<https://www.wellsfargo.com/search/search?q=REPORT>, 26.02.2020.

<https://www.worldbank.org/en/research/publication/global-productivity>, 29.08.2020.

https://www2.deloitte.com/tr/tr/pages/audit/solutions/audit-and-comparable-services.html?icid=top_audit-and-comparable-services, 26.02.2020.

www.mpgm.csb.gov.tr, <https://mpgm.csb.gov.tr/birlesmis-milletler-surdurulebilir-kalkinma-konferansi-rioplus20-zirvesi-haber-867>, 22.08.2020.